

71 / 3
1938

71 / 3

კარლ მარქსის სახელობის საქართველოს სსრ
სახელმწიფო საჯარო ბიბლიოთეკის

უ რ ო ე ბ ი

Труды Государственной Публич-
ной Библиотеки им. Карла Маркса
Грузинской ССР

Transactions of the Georgian SSR
Karl Marx Library

№0350 IV.

თ ბ ი ლ ი ბ ი
1988

ქარლ მარქის სახელობის საქართველოს სსრ
სახელმწიფო საჯარო ბიბლიოთეკის

უ რ ო მ ე ბ ი

Труды Государственной Публич-
ной Библиотеки им. Карла Маркса
Грузинской ССР

Transactions of the Georgian SSR

Karl Marx Library

4387

№0360 IV.

9

თ ბ ი ლ ი ს ი
1988

ჩელოცვის სახლი

სახ. საჯარო ბიბლიოთეკის „წიგნების“ მონაწილე, მე-IV ტომი 1937 წ. ოქტომბერში უნდა გამოხდეს, მაგრამ ტექნიკური დაბრკოლებების გამო დაგვიანებით გამოდის.

პასუხისმგებელი რედაქტორი—ნ. ჰელიძე.

გამომწვევი

პასუხისმგებელი კორექტორი } გ. ბაქრაძე.

კორექტორი—ილიკო ბაქრაძე.

სტამბა „წარსული ვოსტოკა“ თბილისი, რუსთაველის პრესსექტი.

შეკვეთა № 4004 მთავლიტი 1188 ტირაჟი 1000

შ ი ნ ა ა რ ს ი

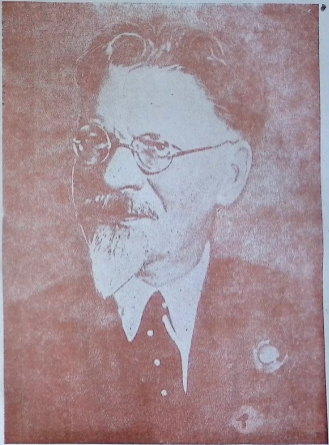
1. სსრ კავშირის უზენაესი საბჭოს პრეზიდიუმის შემადგენლობა . . . . . I—III
2. სსრ კავშირის სახალხო კომისართა საბჭოს შემადგენლობა . III—IV
3. საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკების კავშირის ლენინურ-სტალინური მთავრობა (*გაზ. „პრავდის“ მოწინავე) V—XI
4. ლორთქიფანიძე, ნ. კარლ მარქსის სახელობის საქართველოს სახელმწიფო საჯარო ბიბლიოთეკა . . . . . 1—14
5. ბაქრაძე, გ. ბიბლიოთეკათმცოდნეობა და საბიბლიოთეკო სპეციალობა ზეენში . . . . . 15—43
6. ციციშვილი, ივ. ბიბლიოთეკური განათლება საქართველოს სსრ-ში და კადრების საკითხი . . . . . 44—57
7. Маркевич, Д. Н. Общественные организации библиотечных работников г. Тбилиси . . . . . 58—97
8. კახიანი, ვლ. ანოტაციის საგნის საკითხისათვის . . . . . 98—112
9. მაჭავარიანი, თ. „ვეფხისტყაოსანის“ გამოცემები (ბიბლიოგრაფიული საძიებელი) . . . . . 113—123
10. შოთა რუსთაველი უცხოეთის ლიტერატურაში (ბიბლიოგრაფიული მიმოხილვა) . . . . . 124—151
11. მელიქსეთ-ბეგი, ლ. პროფ. შ. რუსთაველი და მისი „ვეფხისტყაოსანი“ სომხურ ლიტერატურაში (ბიბლიოგრაფიული-მიმოხილვა) . . . . . 152—164

СОДЕРЖАНИЕ

стр.

1. Состав Президиума Верховного Совета Союза ССР . I—III
  2. Состав Совета Народных Комиссаров Союза ССР . . III—V
  3. Ленинско-Сталинское Правительство Союза Советских Социалистических Республик (Передовица „Правды“) . . . . . V—IX
  4. Лорткипанидзе, Н. Государственная Публичная Библиотека им. К. Маркса Грузинской ССР . . . . . 1—
  5. Бакрадзе, Г. Ил. Библиотековедение и библиотечная специальность в Грузинской ССР . . . . . 15—
  6. Цицишвили, Ив. Библиотечное образование в Грузинской ССР и вопрос о кадрах . . . . . 44—
  7. Маркевич, Д. Н. Общественные организации библиотечных работников г. Тбилиси . . . . . 58—97
  8. Кахиани, Вл. К вопросу о предмете аннотации . . . 98—112
  9. Мачавариани, Т. Библиографический указатель грузинских изданий „Вепхис-ткаосани“ . . . . . 113—123
  10. Шота Руставели в иностранной литературе (Библиографический обзор) . . . . . 124—151
  11. Меликсет-бек, Л. проф. Шота Руставели и его „Вепхис-ткаосани“ в армянской литературе (библиографический обзор) . . . . . 152—164
-

Faded handwritten text, possibly a name or address, written vertically on the left margin of the page.

საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკების კავშირის ლენინურ-სვალინური მთავრობა

(„პრავდის“ მოწინავე, 20/1)

გუშინ დამთავრდა სსრ კავშირის უზენაესი საბჭოს პირველი სესია. მთელი ამ დღეების განმავლობაში ჩვენი სამშობლოს მშრომელთა თვალი მიპყრობილი იყო იქით, სადაც სხდოაჲები ჰქონდა მსოფლიოში პირველ და ერთადერთ ნამდვილად სახალხო პარლამენტს. უზენაესი საბჭოს სესიის მუშაობას შეონელებელი ყურადღებით ადევნებდნენ თვალყურს მილიონობით ადამიანებიც კაპიტალისტური მსოფლიოდან. ერთნი — დაუფარავი სიყვარულით, მეორენი — მხეცური სიძულვილით.

დეპუტატთა მოხსენებანი და სიტყვები, წარმოთქმული კავშირის საბჭოში, ეროვნებათა საბჭოში და ორივე პალატის გაერთიანებულ სხდომაზე, სსრ კავშირის უზენაესი საბჭოს გადაწყვეტილებანი იწვევდნენ სსრ კავშირის ათეული მილიონობით მუშების, გლეხებისა და ინტელიგენციის მხურვალე გამოსმაჲურებას, მოწონებისა და მისალმების სიტყვებს. ქარხნები და ფაბრიკები, კოლმეურნობანი და დაწესებულებანი, უნივერსიტეტები და წითელი არმიის ნაწილები სესიის მთელი ამ დღეების განმავლობაში ცხოვრობდნენ იმით, რაც კავშირის საბჭოს და ეროვნებათა საბჭოს სხდომების დარბაზებში ხდებოდა, ვინაიდან იქ მათი არჩეულნი, ჩვენი ქვეყნის საუკეთესო ადამიანები, ისინი, ვისაც 90 მილიონმა მშრომელმა 12 დეკემბერს თავისი ხმები მისცა, ანხორციელებდნენ მათს ნებისყოფას, მათს სურვილებს, მათს განაწესებს.

უზენაესი საბჭოს პირველი სესიის მუშაობა განსაკუთრებით ნაყოფიერი იყო. იგი კოლოსალურ გავლენას მოახდენს მთელს ჩვენს სახელმწიფოებრივ მშენებლობაზე, ჩვენი ქვეყნის საზოგადოებრივ-პოლიტიკური, სამეურნეო და კულტურული ცხოვრების მთელს მიმდინარეობაზე.

ბურჲუაზიულ პარლამენტებში ჩვეულებრივი ლაჲობის გარეშე, დინჯად და საქმიანად აიჩრია სსრ კავშირის უზენაესი საბჭოს ორივე პალატამ თავმჯდომარეები და მათი მოადგილეები, შეჲქმნა მუდმივიად მომჲქმედი კომისიები — საკანონმდებლო განზრახულებათა კომისიები, საბიუჯეტო კომისიები, საგარეო საქმეთა კომისიები.

უზენაესი საბჭოს ორივე პალატამ მოისმინა და დაამტკიცა სამანდატო კომისიების მოხსენებანი, სწორად სცნო 1937 წლის 12 დეკემბერს არჩეული ყველა დეპუტატის რწმუნებანი. ყველა დეპუტატი არჩეულია სტალინურ კონსტიტუციასთან და სსრ კავშირის უზენაესი საბჭოს არჩევნების დებულებასთან სრული შესაბამისობით.

ორივე პალატის გაერთიანებულ სხდომაზე სსრ კავშირის უზენაესმა საბჭომ განიხილა და შეიტანა ცვლილებანი და დამატებანი სსრ კავშირის კონსტიტუციის ზოგიერთ მუხლში, სსრ კავშირის ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტისა და სსრ კავშირის სახალხო კომისართა საბჭოს მიერ მიღებულ გადაწყვეტილებებთან დაკავშირებით. კერძოდ უზენაესმა საბჭომ დაამტკიცა გადაწყვეტილება ახალი საკავშირო სახალხო კომისარიატების -- მანქანათმშენებლობის სახალხო კომისარიატის, სამხედრო-საზღვაო ფლოტის სახალხო კომისარიატისა და დამზადებათა სახალხო კომისარიატის შექმნის შესახებ.

სსრ კავშირის კონსტიტუციის ყველა ეს ცვლილება და დამატება ეხება პოლიტიკური, სამეურნეო და კულტურული ცხოვრების უწინშენელოვანეს საკითხებს და კიდევ უფრო მეტად, ვიდრე დღემდე, უზრუნველყოფს სოციალისტური ეკონომიკის განაწვევტელ ზრდას, საბჭოთა კავშირის თავდაცვის ძლიერების შემდგომ განაქტიცებასა და სოციალისტური კულტურის მძლავრ განვითარებას.

ორივე პალატის გაერთიანებულ სხდომაზე ჩვენმა პარლამენტმა აირჩია სსრ კავშირის უზენაესი საბჭოს პრეზიდიუმის თავმჯდომარე — უძველესი ბოლშევიკი, ლენინისა და სტალინის ერთგული თანამებრძოლი — ამბანაგი მ. ი. კალინინი, 11 მისი მოადგილე, მოკავშირე რესპუბლიკათა რიცხვის მიხედვით, სსრ კავშირის უზენაესი საბჭოს პრეზიდიუმის მდივანი და წევრები.

გუშინ საერთო სხდომაზე, სსრ კავშირის პროკურორის დანიშვნის შემდეგ, კავშირის საბჭომ და ეროვნებათა საბჭომ შეადგინეს საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკების კავშირის მთავრობა სტალინის უახლოესი თანამებრძოლის, ხალხის ბედნიერებისათვის შეუდრეკელი მებრძოლის — ვიჩესლავ მიხეილის-ძე მოლოტოვის მეთაურობით. საკავშირო მთავრობის შემადგენლობაში ჩვენი სამშობლოს უაღრესად გამოჩენილ მთელი ჩვენი ქვეყნისა და მთელი მსოფლიოსათვის ცნობილ პოლიტიკურ მოღვაწეებთან ერთად შევიდნენ მუშაკებიც, რომლებიც პირველად არიან წამოყენებული ესოდენ პასუხსაგებ სახელმწიფო სამუშაოზე.

უზენაესი საბჭოს უქანასკნელ სხდომის წინ შემდგარ სხდომაზე მკვეთრად, მაგრამ სამართლიანად იქნა გაკრიტიკებული მეურნეობის, კულტურის ზოგიერთი დარგი, როგორც, მაგალითად, წყალთა ტრანსპორტის სახალხო კომისარიატის, იუსტიციის სახალხო კომისარიატის, ხელოვნების საქმეთა კომიტეტის, დამზადებათა კომიტეტის მუშაობა. საკავშირო მთავრობის წევრთა პერსონალური შემადგენლობა გვიჩვენებს, რომ კრიტიკული შენიშვნები ზოგიერთი ხელმძღვანელის მისამართით მხედველობაში იქნა მიღებული საკავშირო მთავრობის შედგენისას. საბჭოთა ხალხი, აყენებს რა თავის სახელმწიფო მოღვაწეებს, ანდობს რა მათ მუშაობის განსაზღვრულ უბანს, მოითხოვს პატიოსან და თავდადებულ დამოკიდებულე-

ბას საქმისადმი. ჩვენში ხელმძღვანელის სახელწოდებას ადამიანს სამუდამოდ როდი ანიკებენ. ხელმძღვანელს, რომელიც—ჰკარგავს კავშირს მშრომელბთან, იგუწყებს თავის პასუხისმგებლობას ხალხის წინაშე,—ასეთ ხელმძღვანელს ერთმევა ნდობა, მას გადააყენებენ, რადგან მან ვერ გაამართლა ხალხის ნდობა.

საბჭოთა სახელმწიფო მოღვაწე არ უნდა ეძლეოდეს თავმომწონეობას ან თვითკმაყოფილებას, მუდამ სერიოზულად უნდა უგდებდეს ყურს კრიტიკას, განუწყვეტლოვ უნდა მიდიოდეს წინ მუშაობაში. მუდამ უნდა გვახსოვდეს ამხანაგ **სტალინის** შესანიშნავი სიტყვები, რომლებიც მან სიტყვამეტალურგებისა და მალაროვლების მიღების დროს:

„ხელმძღვანელად ყოფნა საბჭოთა პირობებში—ნიშნავს გახდე მაღალი პატივისა და ნდობის ღირსი ხალხის თვალში... ხელმძღვანელები მოდიან და მიდიან, ხალხი კი რჩება. მხოლოდ ხალხია უკვდავი. ყოველივე დანარჩენი — წარმავლია. ამიტომ უნდა შეგეძლოს ხალხის ნდობის დაფასება“.

თავის ბრწყინვალე სიტყვაში უზენაესი საბჭოს გუმინდელ სხდომაზე ამხანაგმა მოლოტოვმა ყველა დეპუტატს მოაგონა ამხანაგ **სტალინის** სიტყვები იმის შესახებ, რომ დეპუტატებს თვალწინ უნდა ედგეთ დიდი ლენინის სახე და ყველაფერში ჰბაძავდნენ **ღენინს**.

„ამხანაგმა **სტალინმა** ეს მაღალი მოთხოვნები წაუყენა უზენაესი საბჭოს დეპუტატებს, — სიტყვა ამხანაგმა მოლოტოვმა, — ყოველივე ეს მით უფრო ეხება სახალხო კომისრებსა და სახალხო კომისართა საბჭოს მთლიანად. ჩვენ უნდა გვახსოვდეს ის, რომ სახალხო კომისართა საბჭოს მისი შექმნიდანვე მეთაურობდა **ღენინი**, და იქით უნდა მივისწრაფოდეთ, რომ ვყოთ ღირსეული მოწაფეები დიდი **ღენინისა**, რომელმაც საფუძველი ჩაუყარა მთელს ჩვენს საქმეს.

ჩვენ გვინდა ვიყოთ ჩვენი მასწავლებლისა და საბჭოთა კავშირის ხალხთა ბელადის—დიდი **სტალინის** ერთგული თანაშემწენი. ყველა მნიშვნელოვან საკითხში ჩვენ, სახალხო კომისართა საბჭო, რჩევა-დარიგებისა და მითითებებისათვის მივმართავთ ბოლშევიკური პარტიის ცენტრალურ კომიტეტს და, უწინარეს ყოვლისა, ამხანაგ **სტალინს**“.

დეპუტატები თავიანთ სიტყვებში შეეხნენ საშინაო და საგარეო პოლიტიკის უაღრესად მრავალფეროვან მხარეებს, დაწყებული სოციალისტური ქვეყნის ურთიერთდამოკიდებულებით კაპიტალისტურ სამყაროსთან, მის ცალკეულ სახელმწიფოებთან და გათავებული ხელოვნების საკითხებით.

საბჭოთა მთავრობის მეთაურმა ამხანაგმა მოლოტოვმა უაღრესად ამომწურავი პასუხი გასცა ცალკეული დეპუტატების შეკითხვებს და ამით გვიჩვენა სოციალისტური დემოკრატიზმის მთელი სიღრმე, ჩვენი საბჭოთა პარლამენტის მუშაობის სტილი და ნასიათი. უზენაესი საბჭოს დეპუტატებსა და მათ მიერ შედგენილ მთავრობას არ აქვს სხვა ინტერესები, გარდა ხალხის ინტერესებისა!

არასოდეს და არსად არცერთ პარლამენტში არ ყოფილა მიღწეული მსჯელობათა და აზრთა ისეთი ერთიანობა საშინაო და საგარეო პოლიტიკის ყველა საკითხში, როგორსაც ჩვენ ვამჩნევდით უზენაესი საბჭოს სესიაზე. აქ ყველა გადაწყვეტილებას ერთხმად ღებულობდნენ. ის ერთსულოვნება, რომლის განხორციელებაც არ შეიძლება არცერთი სხვა პოლიტიკური წყობილების დროს, ფაქტი გახდა საბჭოთა პარლამენტში. მუშათა და გლეხთა სოციალისტური სახელმწიფოს პარლამენტში. ეს ერთსულოვნება ასახავს საბჭოთა ხალხის მორალურ და პოლიტიკურ ერთიანობას. მის უსაზღვრო ნდობასა და სიყვარულს სტალინური ცენტრალური კომიტეტისა და საბჭოთა მთავრობისადმი. ჩვენს ქვეყანაში ერთმანეთს დაუახლოვდა და ერთ მთელად შეერთდა ორი დიადი ძალა: ხალხი და კომუნისმი. ამ მძლავრ ძალაზე თავს გაიტყვის ყოველი მტერი, რომელიც შეეცდება თავს დაესხას წმინდა საბჭოთა მიწაწყალს.

სსრ კავშირის უზენაესი საბჭოს გადაწყვეტილებანი გამსქვალულია სტალინური მზრუნველობით, მრავალეროვანი საბჭოთა კავშირის ხალხთა ბედნიერებასა და მეგობრობაზე. ყაზახეთის მოხუცი მომღერალი 90 წლის ჯამბული მღერის:

„ჩვენს სტალინურ ბაღში ვაფურჩქნულა
ქვეყნიერების თერთმეტი ამაყი მარგალიტიო“.

სტალინურ კონსტიტუციის დროშის ქვეშ იფურჩქნება და მტკიცდება სსრ კავშირის ხალხთა დიადი, მკიდროდ დარაზმული ოჯახი. ეს ერთხელ კიდევ უჩვენა მთელს მსოულის უზენაესი საბჭოს პირველმა სესიამ.

უზენაესი საბჭოს პირველი სესია დამთავრდა ხალხის მძლავრი, თავისი ძლიერებით განმაცვიფრებელი დემონსტრაციით. სესიას მიესალმნენ მოსკოვის, მოსკოვის ოლქის, ლენინგრადისა და ლენინგრადის ოლქის, უკრაინის კიევისა და ხარკოვის ოლქების მუშების, მუშა-ქალების, კოლმეურნეებისა და კოლმეურნე-ქალების, ინტელიგენციის, დონბასის მალაროელებისა და მეტალურგების დელეგაციები, ბელორუსიის სსრ, თათართა ასსრ მშრომელთა დელეგაციები, მამაცი წითელი არმიისა და აამხედრო საზღვაო ფლოტის დელეგაციები. ეს იყო აუწერელი სანახაობა! სესიის დამთავრების შემდეგ კრემლიდან გამოსულ უზენაესი საბჭოს დეპუტატებმა და საბჭოთა მთავრობის წევრებს შეეგება წითელი დედაქალაქის მილიონზე მეტ მშრომელთა დემონსტრაცია.

საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკების კავშირის უზენაესი საბჭოს პირველი სესია დამთავრდა! ვაუმარჯოს სსრ კავშირის უზენაეს საბჭოს — საბჭოთა ქვეყნის სრულუფლებიან პატრონს! ვაუმარჯოს ჩვენი სამშობლოს ლენინურ სტალინურ მთავრობას!

ლენინ-სტალინის უძღვეელი დროშით — წინ, კომუნისმის ახალი გამარჯვებებისაკენ!

6. ლოკოტიზაცია

ქარლ მარქსის სახელობის საქართველოს
სახელმწიფო საჯარო ბიბლიოთეკა

ოქტომბრის დიდი რევოლუციის ერთერთ სიამაყეს, ლენინურ-სტალინური ნაციონალური პოლიტიკის განუხრელი ვატარების შედეგს, საბჭოთა საქართველოს კულტურული მშენებლობის ერთერთ ვიგანტს — ქარლ მარქსის სახელობის სახელმწიფო საჯარო ბიბლიოთეკა წარმოადგენს.

საქ. სახელმწიფო საჯარო ბიბლიოთეკა დაარსდა 1923 წელს თებერვალში, ამ წელს შედარებით მცირე, რამდენიმე ათეული ათას წიგნი-საგან შემდგარი, სახკომსაბჭოს ბიბლიოთეკა რეორგანიზებული იყო საქართველოს სსრ-ის სახელმწიფო საჯარო ბიბლიოთეკად და გადავიდა საქ. განსახკომის გამგებლობაში. ამ დღიდან იწყება ბიბლიოთეკის სწრაფი ზრდა, გამოწვეული საბჭოთა საქართველოს მშრომელთა კულტურული ზოდით და ლენინურ-სტალინური ნაციონალური პოლიტიკის განუხრელი ვატარებით.

სანამ საქ. სახ. საჯარო ბიბლიოთეკის დახასიათებას შეუდგებოდეთ ნებას მიეცემთ ჩვენს თავს, შედარებისათვის, მოკლე ექსკურსი გავაკეთოდ თბილისის საჯარო ბიბლიოთეკის წარსულში, მით უფრო რომ თბილისის საჯარო ბიბლიოთეკა წინამორბედი იყო საქ. სახ. საჯარო ბიბლიოთეკის და მათ შორის, გარკვევით, ისტორიული კავშირი არსებობს.

თბილისის საჯარო ბიბლიოთეკა დაარსდა 1846 — 1850 წ. ¹⁾

წინაუძეველად ამ ბიბლიოთეკას დაედო მეფის ნაკვლის კანკელარის ბიბ-კა. შედგარი 6200 წიგნისაგან და ქ. ოდესაში, ყოფილ პეტე-ბუგის უნივერსიტეტის რექტორ დეგუროვისაგან, შეძენილი 6851 წიგნი. ამის მოგმატა საცენზურო კომიტეტის მიერ უფასოდ გადაცემული მცირე როდენობის ადგილობრივი გამოცემანი და კერძო პირთა მცირედი შემოწირულებანი. სულ გასწისას ბიბ-კის წიგნადი ფონდი შეადგნდა 5247 სახელწოდების 13144 წიგნს მათში კაცკა მცოდნეობის დარგიდან იყო

¹⁾ - კაცკაის ვალენდარის ცნობით (იხ. 856 წ. გვ. 2'8) თბილისის საჯარო ბიბლიოთეკა დაარსდა 8.0 წლის აპრილში. ხოლო მშენებლისა და ბიბლიოთეკის დირექტორი რადდე 1900 წლის საანგარიშო მოხუცებაში ბიბლიოთეკის დაარსების თარიღად ასახელებს 846 წ (იხ. „Очерк по Кавказскому Музею в Тифлисе и Прикавказии В-го за 1900 г. Тифлис 1901 г.) როგორც დიმიტრი ყიფიანის მენეჯარებიდან და სხვა მასალებიდან ჩანს თბილისის საჯარო ბიბლიოთეკა ფაქტიურად დაარსებული იყო 1846 წელს, ვერ მეფის ნაკვლის კანკელარიასთან, ხოლო წესდებით, ოფიციალურად, გაფორმებული იყო 1850 წელს.

477 სახელწოდების 873 წიგნი. ბიბლიოთეკა პირველად მოთავსებული იყო მეფის ნაცვლის კანცელარიის სტამბასთან ერთად საგანგებო შენობაში ალექსანდრეს მოედანზე. შემდეგ სამოკდაათიან წლებში თბილისის საჯარო ბიბლიოთეკა გაერთიანდა მუხეშთან, მაგრამ მას თავისი საკუთარი სახე არ დაუკარგავს: გაერთიანება უფრო „პირად უნის“ სახეს ატარებდა დირექტორი ამ ორ დაწესებულებას ერთი ჰყავდა და ის იწოდებოდა მ. ზუკუისა და თბილისის საჯარო ბიბლიოთეკის დირექტორად.

თბილისის საჯარო ბიბლიოთეკის დაარსება ერთგვარი დათმობა იყო მეფის მთავრობის მხრივ საუკუნეებრივი დიდი კულტურის მქონე საქართველოს მოწინავე საზოგადოებრივობისადმი, რომლის წრეებშიც დიდი ხანია მომწიფდა ბიბლიოთეკის დაარსების საკითხი. ჯერ კიდევ 1840 წელს დიმიტრი ყიფიანის თაოსნობით, ნიკოლოზ ბარათაშვილის, გრიგოლ და ვახტანგ ორბელიანების, ელიზბარ ერისთავის და სხვათა მონაწილეობით დაარსდა კერძო ბიბლიოთეკა. ამ ბიბლიოთეკის წესები 1842 წელს დამტკიცებული იყო კავკასიის მაშინდელ მთავარმართებელის გოლოვინის მიერ. ბიბლიოთეკარის მოვალეობა დიმიტრი ყიფიანს დაეკისრა. 1848 წელს ეს ბიბლიოთეკა შეუერთდა თბილისის საჯარო ბიბლიოთეკას (ალსანიშნაეია, რომ ბიბლიოთეკის ოფიციალურ ანგარიშებში და ცნობებში მეფის მოხელენი ერთი სიტყვითაც არ ახსენებენ ამ მეტად მნიშვნელოვან კერძო ბიბლიოთეკას, რომლის ფონდი სხვა, ზემოთ აღნიშნულ ფონდებთან ერთად საფუძვლად დაედო თბილისის საჯარო ბიბლიოთეკას¹⁾). ეს ფაქტი მოწმობს თუ როგორ დიდი იყო მაშინდელ ქართულ საზოგადოებაში ბიბლიოთეკის დაარსების მოთხოვნილება. მეფის მთავრობას არ შეეძლო არ გაეწია ანგარიში ამ მოთხოვნილებისათვის. მაგრამ წავიდა რა ამ დათმობაზე, მან ჩააყენა ბიბლიოთეკა ისეთ პირობებში, რომ ის ვერ ასრულებდა თავის პირდაპირ დანიშნულებას²⁾ ამის საუკეთესო დამადასტურებელი ის მწვავე კამათია, რომელიც გაიმართა ოთხმოციან წლებში თბილისის პრესაში და შემდეგ ქალაქის თვითმართველობაშიც. ამ დროის ცნობილმა პუბლიცისტმა ნ. ნიკოლაძემ 1887 წელს მწვავედ დააყენა საკითხი ჯერ თავის გაზეთის „Новое Обозрение“-ს ფურცლებზე და შემდეგ ქალაქის სათათბიროში. ნ. ნიკოლაძე მოითხოვდა ბიბლიოთეკის ქალაქის თვითმართველობაზე გადაცემას იმ იმედით, რომ თვითმართველობა უფრო შესაძლებდა ბიბლიოთეკის მოვლას. ვახ. „კავკაზი“ 1887 წლის № 292-ში ასე ვაღმოგვეცემს ნ. ნიკოლაძის გამოსვლას ქალაქის სათათბიროში „Гласный Н. Николадзе предлагает думе поручить управе войти с ходатайством о передаче в ведение города Тифлисской Публичной Библиотеки и затем, когда получится согласие правительства на такую передачу, войти в думу со своими соображениями о средствах на ее содержание. Настоящее предложение гласный мотивирует тем, что

¹⁾ იხ. დიმიტრი ყიფიანი — მემუარები. ტფ. 1930 წ. გ. 104 — 107.

Тифлисская Публичная Библиотека, по его словам, была синекурой в руках ее заправителей, никому никакой пользы не приносила. Она дурно содержится и в ней нечего читать. Она открыта в то время, когда занятыми людьми некогда, вечером когда люди свободны ее посещать нельзя. Вообще, по мнению гласного, в ней масса недостатков, из которых главный чисто канцелярское отношение заведующих ею, для которых чем менее посетителей тем удобнее".

6. ნიკოლაძის ეს გამოხველა საცემბით ნათელპკოფს თბილისის საჯარო ბიბლიოთეკის მაშინდელ მდგომარეობას. ამაოდ სცადეს მაშინდელმა ოფიციალმა „კავკაზ“-მა (ამ საკითხს მან სპეციალური მოწინავე წერილი მიუძღვნა) და მის ფურცლებზე ბიბლიოთეკის მაშინდელმა წარმომადგენელმა მელერმა თავის დაცვა ნიკოლაძის სამართლიან თავდასხმისაგან. თუმცა უნდა ითქვას, რომ მაშინდელი ქალაქის მამებიც თავის უმრავლესობაში (აქ ზვენ მხედველობაში არა გვეყავს სხოსანთა პროგრესული უმცირესობა, რომელსაც ეკუთვნოდა ნ. ნიკოლაძე) დიდად წინ ვერ უსწრებდნენ რუსეთის ბიუროკრატისა. 1887 წელს მათ უარყვეს ნიკოლაძის წინადადება, ხოლო შემდეგში, როდესაც ბიბლიოთეკის მდგომარეობის გაუმჯობესება ქალაქის მართველობისაგან იყო დამოკიდებული, ის ისეთივე უფულობით ეპყრობოდა ამ საკითხს როგორც მეფის მოხელენი. აი რას ეკითხულობთ ამის შესახებ თბილისის საჯარო ბიბლიოთეკის 1906 წლის ოფიციალურ ანგარიშში.

„В отчетном году библиотека работала в тех же тяжелых условиях, в которых она находится уже более 20 лет“ და შემდეგ: „Вопрос об установлении вечерних часов занятий в библиотеке, много раз возбуждавшийся со времени ее основания и в последний раз вновь поднятый дирекцией Музея и Библиотеки в 1904 году, остается пока без движения и, кажется, канул в воду, т. к. решение его в положительном смысле зависит от ассигнования на это средств Городским общественным управлением, которое, однако, по видимому на это не склонно“ („Отчет по Кавказскому Музею и Тифлисской Публичной Библиотеке за 1906 год. Т. 1907 стр. 25). როგორც ვხედავთ არც ქალაქის „მამები“ იწუხებდნენ თავს ბიბლიოთეკის მდგომარეობის გაუმჯობესებისათვის აღსანიშნავია, რომ თბილისის საჯარო ბიბლიოთეკამ, თავის არსებობის 70 წლის მანძილზე, მეფური რეჟიმის პირობებში, ვერ შესძლო მოეგვარებია სრიათლის საკითხი და საღამოობით, როდესაც მეშა-მოს მსახურენი თავისუფალნი არიან, გაეწია მკითხველთათვის მომსახურება. ბიბლიოთეკის ვახსნისას იყო გამოცხადებული: „Библиотека открыта ежедневно... от часу пополудни до сумерек“. (იხ. „Кавказский Календарь“ 1856 г. стр. 218). ეს მდგომარეობა დარჩა ბოლომდე ბიბლიოთეკის დახურვამდე, ე. ი. 1915 წლამდე.

როგორია თბილისის საჯარო ბიბლიოთეკის ძირითადი მაჩვენებლები? ბიბლიოთეკაში, დღიდან მისი დაარსებისა დახურვამდე, ზუსტობდა ერთი

ბიბლიოთეკარი (თუ არ ჩავთვლით მუზეუმის დირექტორს და მის შიდა გილეს, რომელიც ბიბლიოთეკის გამგედ ითვლებოდა და რომელთანაც ეს თანამდებობა, ნიკო ნიკოლაძის სამართლიანი შენიშვნით, სინტეზურად წარმოადგენდა). ისიც 1914 წლამდე შტატში არ ირიცხებოდა, ახამედ შტატგარეშე მომუშავედ ითვლებოდა და მისი ხელფასი, თვეში 45 მან., სამწიფო ხარჯებში იყო გათვალისწინებული.

აიცი ბიბლიოთეკის დაკომპლექტების საქმე იყო უკეთეს მდგომარეობაში. წიგნების შეძენაზე დაიხარჯა:

1904 წელს	77 მან. 87 კაბ.
1905 „	356 „ 95 „
1906 „	409 „ 38 „
1907 „	172 „ 75 „
1908 „	151 „ 29 „

როგორც ვხედავთ ზრდის ნაცვლად კლებას აქვს ადგილი. აღსანიშნავია, რომ 1905 წლის რევოლუციის ტალღა აქაც იძლევა ბიჭს, ხოლო რეაქციის გამარჯვებასთან ერთად უარესდება ბიბლიოთეკის მდგომარეობაც.

ასეთი მკითხველი თანხებით, რა თქმა უნდა, ბიბლიოთეკის ფონდების შეესება სურდად მიდიოდა. მართლაც, 70 წლის მანძილზე, 1916 წლის იანვრ-სათვი, ბიბლიოთეკამ დააგროვა მხოლოდ 29,437 სახელწოდების 51,682 წიგნი (პერიოდულ გამოცემათა ჩათვლით). საშუალო წლიური შეძენა უღლის 368 სახე-წოდების 646 წიგნს. ისიც ბევრი მათგანი მიღებული იყო ყერძო პირთა შემოწივლებებისა და მუზეუმის გამოცემათა გაცვლის საშუალებით. მაკალითად, 1908 წელს ბიბლიოთეკაში შეძოვიდა სულ 247 სახე-წოდების 412 წიგნი, მათში ფულით შეძენილი იყო 47 სახელწოდების 95 წიგნი, დანარჩენი კი მიღებული იყო შემოწივლებისა და გაცვლის საფუძველზე.

წიგნადი ფონდები გატარებული იყო სიინვენტარო დაეთარში და მათზე შემდგარი იყო ორი სახის კატალოგი: ანბანური და სისტემატური. ასეთივე სესტი მარკნებლები მქონდა საჯარო ბიბლიოთეკის მკითხველთა მომსახურების დაგში. გაც მული იყო:

1904 წელს	8,513 წიგნი
1905 „	8,743 „
1906 „	4,667 „
1907 „	2,5-8 „
1908 „	4,724 „

აქაც ზრდის ნაცვლად კლება. რეაქციის სესხი აქაც სატრკად იჩენს თავს. სერლოდ შეს მჩნევია რომ საზოგადოებრივი მოძრაობანი მაშინვე მკვეთრად აღიბ კდებიან ბიბლიოთეკის შემოაბაზე. ეს ბუნებრივი.

1913 წელს კავკასიის მუზეუმ-სა და ტფილისის საჯარო ბიბლიოთეკის საკითხი სახელმწიფო სათათბიროში იყო დასმული და განხილული. სახელმწიფო სათათბირომ დაამტკიცა ახალი დებულება, რომლის თანახმად ტფილისის საჯარო ბიბლიოთეკა გადაკეთდა კავკასიის მუზეუმთან არსებულ სამხარეო სამეცნიერო ბიბლიოთეკად და გადავიდა მეცნიერებათა აკადემიის გამგებლობაში. მაგრამ ამ ახალ დებულებამაც დიდად ვერ გააუმჯობესა ბიბლიოთეკის მდგომარეობა. ბიბლიოთეკარი ისევ ერთი დარჩა და არც ბიბლიოთეკის ფონდების დაკომპლექტებაში მომხდარა დიდი ცვლილება.

მართალია, 1914 წელს ბიბლიოთეკაში შემოვიდა 891 სახელწოდების 1176 წიგნი, მაგრამ ამ 891 სახელწოდებიდან შემოწირული იყო 401 სახელწოდება, შეძენილი კი მხოლოდ 420 სახელწოდება. აღსანიშნავია, რომ ახალი დებულების პროექტი 1903 წ. იყო წარდგენილი განათლების სამინისტროში და მეცნიერებათა აკადემიაში. 1903 წლიდან 1913 წლამდე პროექტი არ იქნა განხილული. ეს ნიშნავს მეფურთა რუსეთის ნაციონალური პოლიტიკისა (იხ. Отчет по Кавказскому Музею и Тифлисской Публичной Библиотеке за 1913 год, стр. 331).

ასეთი იყო ტფილისის საჯარო ბიბლიოთეკის განვითარების ტემპი ოქტომბრის რევოლუციამდე. 1915 წელს, როგორც ეს ზემოთ იყო აღნიშნული, ტფილისის საჯარო ბიბლიოთეკა დაიხურა. ტფილისის გუბერნიის სამიწროებასთან დაკავშირებით 1915 წელს წიგნები ჩაქედილი იქნა ყუთებში და მის შემდეგ ეს ყუთები (1931 წლამდე) არ გახსნილა.

საქართველოს საჯარო ბიბლიოთეკას საფუძვლად ტფილისის საჯარო ბიბლიოთეკის წიგნადი ფონდები არ დასდებია. მხოლოდ 1931 წელს ე. ი. საქ. სახ. საჯარო ბიბლიოთეკის არსებობის რვა წლის შემდეგ, მიიღო ამ უკანასკნელმა ყოფილ ტფილისის საჯარო ბიბლიოთეკის ფონდებიდან 13.000 წიგნი და 1936 წელს მარკსიზმ-ლენინიზმის ინსტიტუტის ბიბლიოთეკიდან ამ ინსტიტუტზე გადაცემული ტფილისის საჯარო ბიბლიოთეკის 5000 წიგნი. სულ დღემდე სახელმწიფო საჯარო ბიბლიოთეკას მიღებული აქვს 18 000 წიგნი, ე. ი. მესამედი ტფილისის საჯარო ბიბლიოთეკის წიგნად ფონდებისა, რაც საქ. სახ. საჯარო ბიბლიოთეკის დღევანდელი ფონდების მხოლოდ მესამოცე ნაწილს შეადგენს.

საქ. სახ. საჯარო ბიბლიოთეკას საფუძვლად, როგორც ზემოთ იყო აღნიშნული, სახკომსაბჭოს ბიბლიოთეკის ფონდები დედო.

1918 წელს დაარსდა ე. წ. „საქართველოს პარლამენტის“ ბიბლიოთეკა. ამ ბიბლიოთეკას საფუძვლად დაედო კერძო პირებისგან შეძენილი კოლექციები უმთავრესად: მდიდარი კავკასოლოგიის კოლექცია ცნობილ კავკასოლოგ ვეიდენბაუმისა, შემდგარი 3.000 წიგნისაგან; ნიკო ნიკოლაძის მეტად მდიდარი კოლექცია (განსაკუთრებით მდიდარი კავკასიის პერიოდული გამოცემებით), პროფ. გ. გვებმანის კოლექცია, შემდგარი 8000 წიგნისაგან (უმთავრესად მდიდარი სოც.-გეონომიური და ფილოსოფიური

ლიტერატურით) და სხვა კოლექციები. ამავე ბიბლიოთეკას შეუერთდა მუფის ნაცვლის კანცელარიის ბიბლიოთეკა, შემდგარი 5000 წიგნისაგან (უმთავრესად კანონები, განკარგულებანი და სხვა ამგვარი საუწყებო ლიტერატურა). სულ 1921 წლისათვის ამ ბიბლიოთეკის წიგნადი ფონდი დაახლოებით 20.000 წიგნს უდრდა. საბჭოთა ხელისუფლების დაპყრობის შემდეგ, ეს ბიბლიოთეკა გადაკეთდა ჯერ საქართველოს რევკომისა და შემდეგ სახკომსაბჭოს ბიბლიოთეკად და მისი ფონდები საგრძნობლად გაიზარდა ახალი კოლექციებით. 1923 წელს კი იგი რეორგანიზებული იყო საქართველოს სახელმწიფო საჯარო ბიბლიოთეკად და აქედან იწყება მისი გიგანტური ზრდა.

საქ. სახ. საჯარო ბიბლიოთეკის ისტორია შეიძლება ორ პერიოდად დაიყოს: პირველი პერიოდი 1923 წლიდან 1931 წლამდე, ამ პერიოდს შეიძლება ვუწოდოთ წიგნების დაგროვების პერიოდი. მეორე პერიოდი — 1931 წლიდან დღემდე. ამ პერიოდში წიგნების დაგროვებასა და დაცვასთან ერთად სწავროებს საბიბლიოთეკო მუშაობის ფართოდ გაშლა და გარშემოწევა. ამიტომ მას შეიძლება ვუწოდოთ გაშლილი მუშაობის პერიოდი.

პირველ პერიოდში ბიბლიოთეკა მოაიყვანა იყო ჯერ სასახლეში, 1928 წლამდე, სადაც ის დიდ სიფიწროვეს განიცდიდა, და შემდეგ, 1928-29 წ.წ., ყოფილ სამხედრო ეკლესიის შენობაში, სადაც მუშაობის გაშლა, ცხადია, შეუძლებელი იყო. მხოლოდ 1929 წლის დამლევს ბიბლიოთეკამ მიიღო მკირველი ნაწილი აწინდელი შენობისა (კეცხოველის ქუჩა № 5), სახელდობრ აგანხალა (სადაც ამჟამად საკატალოგოა), დარბაზის აივანი (სადაც ამჟამად საბჭოთა კავშირის ხალხთა ენებზე წიგნების გამოფენა) და სარდაფი. 1930 წლის ზაფხულს მას გადაეცა დიდი დარბაზი და მასთან მდებარე ორი ოთახი (სადაც ამჟამად კავკასიონდნობის კაბინეტი). მხოლოდ 1931 წელს მიიღო ბიბლიოთეკამ შენობის წინა ნახევარი მთლიანად. 1932 წელს ბიბლიოთეკამ მიიღო კიდევ შენობის დიდი ნაწილი, ხოლო მიმდინარე 1937 წელს ბიბლიოთეკას გადაეცა შენობის დანარჩენი ნაწილიც, რომელიც ეკავა წიგნის პალატას და ქართულ საბჭოთა ენციკლოპედიის რედაქციას. ამრიგად, ეს მდიდარი შენობა, ქართული არქიტექტურის შესანიშნავი ძეგლი, მთლიანად გადაეცა საქ. სახ. საჯარო ბიბლიოთეკას.

პირველი პერიოდი, როგორც ვსთქვით, წიგნების დაგროვების პერიოდი იყო. ამ ხნის განმავლობაში 1931 წლისათვის საქ. სახ. საჯარო ბიბლიოთეკამ თავისი წიგნადი ფონდების რაოდენობა 600.000 ერთეულამდე აიყვანა (პერიოდულ გამოცემათა ჩათვლით). 1923 წლიდან ბიბლიოთეკა უკვე იღებს საბჭოთა ბეჭდური პროდუქციის ერთ უფასო სავალდებულო ცალს, ართალია, პირველ ხანებში დიდი ხარვეზებით, მაგრამ შემდეგ, განსაკუთრებით 1926 წლიდან, რეგულიარულად. ამის გარდა ბიბლიოთეკა ფულად ძეგნისა და ინკორპორაციის საშუალებით ავსებს თავის ფონდებს.

წიგნად ფონდებზე პირველ პერიოდში სდგებოდა ჯერ ორი სახის კატალოგი, სისტემატური (ათწილადი სისტემით, ბლოკნოტური) და ალფაბეტური კატალოგი, შემდეგ კი, 1928 წელს, შეუდგინენ საგნობრივი კატალოგის შედგენას. მაგრამ ეს კატალოგები თანამედროვე საბიბლიოთეკო მოთხოვნილებას ვერ აკმაყოფილებდა, რის გამოც შემდეგ 1932 წლიდან იქცეული ვიყავით წიგნადი ფონდები ახლად გადაგვიმუშავებინა. (იხ. ქვემოთ).

თანამშრომელთა შტატი პირველ პერიოდში უდრიდა: 1923 წელს 11 კაცს, 1929 წელს—19 კაცს და 1930 წელს კი—55 კაცს. (შტატის შესახებ დაწერილებით ქვემოთ).

პირველ პერიოდში წიგნების გაცემა სწარმოებდა მხოლოდ 1928 წლამდე, ე. ი. სანამ ბიბლიოთეკა გადავიდოდა საშხედრო ეკლესიის შენობაში. იმ დროს მკითხველთა რიცხვი არ აღემატებოდა 300—400 კაცს. დღეში იცემოდა საშუალოდ 30—40 წიგნი. ასეთი მკირედი გაცემის მიზეზი უბინაობა იყო.

1931 წლის 25 თებერვალს, საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების ათი წლის თავზე, გაიხსნა საქ. სახ. საჯარო ბიბლიოთეკა მკითხველთა ფართო მასებისათვის. იმავე წლის შემოდგომას ჩატარდა ბიბლიოთეკის რეორგანიზაცია. ამ დროიდან ბიბლიოთეკა შეუდგა ახალი გვეგმით და ახალი სისტემით მუშაობას, იწყება ბიბლიოთეკის მუშაობის ფართოდ ვაშლა.

ბიბლიოთეკის ორგანოტრუტურა

1931 წლის სექტემბრამდე ბიბლიოთეკის ორგანოტრუტურა აგებული იყო შერეულ პრინციპებზე: ენობრივ, საგნობრივი, წარმოებითი ფუნქციების და მასალათა სახეობის პრინციპებზე. ამავე დროს არ იყო ამ პრინციპთა გარკვეული იერარქია დამყარებული. ბიბლიოთეკის ძირითადი განყოფილებები არ იყო აგებული ერთი რომელიმე ძირითადი პრინციპის მიხედვით და შემდეგ არ იყო მოცემული მეორე პრინციპის მიხედვით ქვეგანყოფილებები. ოთხივე ზემოდ ჩამოთვლილი პრინციპი თანაბრად დაედო საფუძვლად ბიბლიოთეკის ძირითად დანყოფილებს, რის შედეგად ჩამოყალიბებული იყო შემდეგი ოთხმეტე ძირითადი განყოფილება: ენების მიხედვით 1) ქართული, 2) რუსული, 3) სომხური, 4) თურქული, 5) უცხოური, 6) სლავური; საგნების მიხედვით: 7) მარქსიზმ-ლენინიზმის, 8) პედაგოგიკის, 9) ხელოვნების, 10) კავასოლოგიის; მასალათა სახეების მიხედვით: 11) პერიოდიკის, საწარმოო ფუნქციების მიხედვით: 12) სამკითხველო დარბაზი, 13) საცნობო—საინფორმაციო და 14) საექსპედიციო (სე იწოდებოდა დაკომპლექტების განყოფილება) განყოფილებები. პრინციპთა ასეთი შერევის შედეგი მუშაობის სრული არეგ-დარევა იყო. არ შეიძლებოდა დაცულიყო ერთი პრინციპი თუნდაც წიგნის ბიბლიოთეკურ დამუშავებაში. რამდენიც განყოფილება იყო იმდენი წესი იყო ლიტერატურის კლასიფიკაციის,

წიგნის აღწერის, კატალოგების აგებისა და სხვა. მეორეს მხრივ შრომის რაციონალური განაწილება განყოფილებათა ასეთი დეტალიზაციის დროს შეუძლებელი იყო. ყველა ეს დეტალიზაცია მწვავედ აყენებდა ბიბლიოთეკის რეორგანიზაციის საკითხს, რომელიც ჩატარდა 931 წლის სექტემბერში. ბიბლიოთეკა რეორგანიზებული იყო ორგანო-სტრუქტურის ე. წ. შტეინის სქემის მიხედვით. ნაცვლად შემოდინამოთვლილი 14 განყოფილებისა, საბიბლიოთეკა შრომის ძირითად განაწილების საფუძველზე, ჩამოყალიბებული იყო ხუთი სექტორი: 1. დაკომპლექტების სექტორი, 2. წიგნის დამუშავების სექტორი, 3. წიგნის დაცვის სექტორი, 4. მკითხველთა მომსახურების სექტორი, და 5. საცნობო-საბიბლიოგრაფიო და საკონსულტაციო სექტორი. ამ რეორგანიზაციამ თავის დროზე დადებითი შედეგები მოგვცა. შედეგად ამ რეორგანიზაციისა ლიკვიდირებული იყო კუსტარობა და დაქსაქსულობა მუშაობაში, რაციონალურად იქნა შრომა განაწილებული, რის შედეგად მივაღწიეთ მთლიანობას მუშაობაში, მკითხველთა მომსახურების გაუმჯობესებას და წიგნის დამუშავების ხარისხის გაუმჯობესებასთან ერთად მის გაიაფებასაც.

ამ დადებით მხარეებთან ერთად შტეინის სისტემა ატარებდა ფუნქციონალობის უარყოფით მხარეებსაც. ამ უარყოფითი მხარეების აღმოსაფხვრელად და მუშაობაში წარმოებითი პრინციპის სრულად გატარების მიზნით, 1934 წელს, კომუნისტური პარტიის მე-17 ყრილობის დადგენილებათა საფუძველზე, საქ. სახ. საჯარო ბიბლიოთეკამ მეორეთ ჩატარა რეორგანიზაცია. ამ რეორგანიზაციის შედეგად, ნაცვლად შემოთ ჩამოთვლილ ხუთი სექტორისა, ჩამოყალიბებული იყო ორი ძირითადი სექტორი განყოფილებებით: 1) მკითხველთა მომსახურების სექტორი სადაც შედის: წიგნთსაცავი, რარიტეტსაცავი, მთავარი სამკითხველო დარბაზი, საკატალოგო, პერიოდიკის კომპლექსური განყოფილება თავისი სამკითხველო დარბაზით, კავკასმცოდნეობის კაბინეტი, მეცნიერ მუშაკთა კაბინეტი და საცნობო-საბიბლიოგრაფიო და საკონსულტაციო განყოფილება, მასობრივი მომუშავე და კავკასიის ერთა ლიტერატურის კაბინეტი; 2) სამეცნიერო-საბიბლიოგრაფიო სექტორი შემდეგი განყოფილებებით: დაკომპლექტება, ანბანური კატალოგის, რეალური კატალოგების, გრაფიკის დამუშავებისა და ნაც. ლიტერატურის დამუშავების განყოფილება. ამავე დროს ზედმეტ ტენზიზაციის აღმოფხვრისა და რეალური კატალოგების გაუმჯობესების მიზნით, რეალურ კატალოგების განყოფილებაში შემოღებულია შრომის განაწილება მეცნიერებათა დარგების მიხედვით. ყველა ამ ღონისძიებებმა მეტად დადებითი ეფექტი მოგვცა.

ბიბლიოთეკის ბიუჯეტი და შტატი

ბიბლიოთეკის ზრდის საუკეთესო ილუსტრაციას ბიბლიოთეკის დაფინანსების ყოველწლიური ზრდა წარმოადგენს. ბიბლიოთეკის ბიუჯეტის ზრდა ყოველწლიურად შემდეგ სურათს იძლევა:

წარუღების დასახელება	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937
ბელღასი	129.960	155700	222000	251464	346400	364 600	401.600
საშენო ხარჯები	2000	22000	30000	30820	37.600	68.600	62.800
საოპერაციო ხარჯები	14440	82300	42000	209716	173.500	219.000	226.000
სულ . . .	146400	260000	300000	500000	557 750	652 200	691.000

როგორც ვხედავთ ზიბლიოთეკის ბიუჯეტი 1937 წელს 1931 წელთან შედარებით გაიზარდა ოთხნახევარჯერ. ზარდა გამოისატება 472%-ში. კიდევ უფრო მეტი ზარდა გათვალისწინებულია მომავალ, 1938 წლისათვის სახელდობრ, გათვალისწინებულია 1.290.000.

ზრდის ასეთივე დამახასიათებელ სურათს იძლევა ზიბლიოთეკის შტატი:

	1915	1923	1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937
ადმინ.-საშენო პერსონალი			3	4	6	25	29	27	26	24	25
წიგნადი ფონდის დაკომპლექტ. და დამუშავებაზე მომუშავენი	1	7	15	49	32	65	60	55	52	45	45
მკითხველებთან მომუშავე პერსონალი		1	—	—	39	36	34	45	58	65	66
სულ . . .	1	11	19	55	86	130	121	126	134	135	136

ამ ცხრილიდან ნათელია, რომ ზიბლიოთეკის შტატი 1937 წელს 1923 წელთან შედარებით 1236,4% შეადგენს, ხოლო 1931 წელთან შედარებით 158,1%.

საინტერესოა მომუშავეთა განაწილება მუშაობის ძირითად სახეების მიხედვით. თუ 1929 წელს იდმ.-საშენო პერსონალი შეადგენდა 24,2% (19 კაცში ოთხი კაცი), ხოლო 1933 წელს 22,3%-ს (121 კაცში — 27 კაცი), 1937 წელს ეს პერსონალი შეადგენს მხოლოდ 18,3% (136 კაცში — 25 კაცი). ეს შედარებითი კლება ადმ. საშენო პერსონალისა უსათუოდ დადებითი მოვლენაა. ასევე დადებით მოვლენად უნდა ჩაითვალოს მკითხველებთან მომუშავე პერსონალის ზარდა: 1933 წელს მკითხველთან მომუშავეთა რიცხვი შეადგენდა 34 კაცს, ანუ შტატის 27,7%-ს, 1937 წელს კი მათი რიცხვი უდრის 66 კაცს, ანუ შტატის — 48,5%-ს.

1937 წ. შტატის 111 საზიბლიოთეკო მუშაკების შორის (25 საშენო-ადმინისტრაციული პერსონალია) სამეცნიერო პერსონალი შეადგენს 54 კაცს, 49 კაცი დამხმარე სამეცნიერო პერსონალია და 7 ტექნიკური

მომეშავე. ამ პერსონალის შემადგენლობა განათლების მიხედვით შემადგენლობა
 ღებია:

უმილესი განათლებით	48 კაცი	— 43,2 ³ / ₁₀₀
საშუალო	62	55,9 ¹ / ₁₀₀
არასრული საშუალო	1	0,9 ¹ / ₁₀₀
სულ	111	100 ⁰ / ₁₀₀

მათში სპეციალური საბიბლიოთეკო განათლება მიღებული აქვს 47 კაცი, რაც 42,3³/₁₀₀-ს შეადგენს. 1931 წელს კი სპეციალური განათლებით იყო მხოლოდ 8 კაცი ანუ თანამშრომელთა საერთო რიცხვის 9,3³/₁₀₀.

სქესის მიხედვით 19 მამაკაცი (ანუ 14⁰/₁₀₀) და 92 ქალი. პარტიულობის მიხედვით—10 პარტიის წევრი და კანდიდატი და 10 კომკავშირელი.

ბიბლიოთეკის დაკომპლექტება

როგორც ზემოთ იყო აღნიშნული, საქ. სახ. საჯარო ბიბლიოთეკის დაკომპლექტება სწრაფი ტემპით მიმდინარეობდა. უკვე 1931 წლისათვის ბიბლიოთეკამ 600.000 ცალამდე დააგროვა წიგნი, ჟურნალი და გაზეთი.

1937 წლის 1 ოქტომბრისათვის კი ბიბლიოთეკის წიგნადი ფონდის რაოდენობა აყვანილი იქნა 1.730.963-მდე, მათში წიგნები 625.655, ჟურნალები — 339.201, გაზეთები 742.185 ც. 1931 წლიდან წიგნების ყოველწლიური შემატება შემდეგ სურათს იძლევა:

	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937 წ. 1 იანვრ. 1 ოქტომ.	სულ
1. წიგნები	74534	44390	80450	54212	56449	54941	60679	425.655
2. ჟურნალები	31706	15595	35141	22859	25321	23243	34631	183.201
3. გაზეთები	20200	58812	70811	100227	81517	81400	79218	492.185
4. სხვა გამოცემანი	1077	4064	7898	454	6129	2347	1953	23.922
სულ	127.517	122.861	189.330	177.752	169.416	162.636	176.481	1130.963

ბიბლიოთეკის დაკომპლექტების მთავარი წყარო საბჭოთა კავშირის წიგნის პროდუქციის უფასო სავალდებულო ცალია. გარდა ამისა ბიბლიოთეკა კომპლექტდებოდა წიგნების ბაზარზე შეძენის (1937 წ. 70.000 მ. წიგნები იყო შეძენილი, 1938 წლისათვის ბიბლიოთეკის დაკომპლექტებაზე გათვალისწინებულია 120.000 მან.) და ინკორპორაციის (ბიბლიოთეკათა შემოერთების) საშუალებით. ინკორპორაციის წესით ბიბლიოთეკამ მიიღო

ყოფილი სკოლისგარეშე სახლის ბიბლიოთეკა, შემდგარი დაახლოებით 40.000 წიგნისაგან, მანგლისის ბიბლიოთეკა—3.000 წიგნი, ყოფილ 14-ე გიმნაზიის ბიბლიოთეკა — 12.000 წიგ., დაახლოებით ასეთივე რაოდენობის ყოფ. რეალური სასწავლებლის ბიბლიოთეკა, მე-2 ქალთა გიმნაზიის ბიბლიოთეკა — 2.000 წ., ძველი „თბილისის საჯარო ბიბლიოთეკის“ ფონდებიდან 18.000 წიგნი და სხვა. მიმდინარე 1937 წ. საქ. სახ. საჯარო ბიბლიოთეკას გადაეცა „ქ. შ. წერაკითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების“ ბიბ-კა, შემდგარი 13.300 წიგნისაგან.

(ბიბლიოთეკის ფონდებიდან აღსანიშნავია ლიტერატურა კავკასიისა და საქართველოს შესახებ. ამ დარგიდან აქ თავმოყრილია მეტად მდიდარი კოლექციები, რომელთა შორის განსაკუთრებით უნდა აღვნიშნოთ ცნობილი კავკასოლოგის ვეიდენბაუმიისა და ტამაშშვეისეული კოლექციები. აქ თავმოყრილია ისეთი ძვირფასი ლიტერატურა, როგორცაა მოგზაურობანი საქართველოში, კავკასიაში და ახლო აღმოსავლეთში შარდენის, დაპერსის, ლამბერტის, ტურნეფორის, ტავერნიესი და სხვათა მრავალთა.

გარდა ამისა ბიბლიოთეკა საკმაოდ მდიდარია იშვიათ გამოცემებითა და ძველნაბეჭდი წიგნებით. აქ ჩვენ გვხვდება ბექდურ პროდუქციის ისეთი იშვიათი ძეგლები, როგორცაა პირველი ქართული ნაბეჭდი წიგნი, გამოცემული რომში 1629 წ., „ქართულ-იტალიური ლექსიკონი შედგენილი სტეფანე პოლანის მიერ ქართველი ბერის ნიკიფორი ირბაქის დახმარებით“.

მაჯიოს ქართული გრამატიკა, დაბეჭდილი რომშივე 1670 წელს (მეორე გამოცემა; პირველი გამოცემა დაიბეჭდა 1643 წელს).

1563 წელს და 1572 წელს, დაბეჭდილი იშვიათი გრავიურები, მეოქვხმეტე სალუქის ცნობილ მეცნიერთა ავტოგრაფებით (როგორცაა, მაგალითად, სკალიგერის, კიუჟასის, შტურმიუსის, ვილჰელმ პელამის და სხვათა წარწერები) და სხვა მრავალი უნიკალური და იშვიათი გამოცემანი. იშვიათი გამოცემანი, დაახლოებით 4.000-მდე წიგნი, თავმოყრილია და დაცულია განსაკუთრებულ სეიფ-ოთასში ე. წ. რარიტეტსაცავში. ამასთანავე ბიბლიოთეკა შეუდგა ქართული წიგნის ხელუხლებელი ფონდის შექმნას, სადაც შევა ქართული წიგნის ყველა სახელწოდებანი ერთ ცალად. ამ ფონდს საფუძვლად „წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების“ ფონდი დაედო. ეს ფონდი დაცული იქნება მომავალ თაობისათვის და მის საფუძვლზე შესდგება ქართული წიგნის რეპერტუარი.

წიგნადი ფონდის ორგანიზაცია

სწორმოებს შესაფერისი ბიბლიოთეკური დამუშავება ამ მდიდარ წიგნადი ფონდებისა: ფონდები ინვენტარიზებულია და სდგება მათზე ოთხი სახის კატალოგი — 1) ანბანური, 2) ანბანური საკონტროლო (ე. წ. სამუშაო კატალოგი, რომელიც დამუშავების სექტორშია მოთავსებული), 3) საგნობრივი და 4) სისტემატური, (საერთაშორისო დეციმალური კლასიფი-

კაციის სისტემით შედგენილი. აქვე უნდა შევნიშნოთ, რომ ბიბლიოთეკაში შემოსული ყველა წიგნები სრულ საბიბლიოთეკო დამუშავებას არ განიცდიან. გამოყოფილია ე. წ. არაოპერაციული ფონდი ანუ არქივი. ეს არის ერთის მხრივ ეიწრო უწყებრივი და მეტად მოძველებული წიგნები, რომლებიც არც სამეცნიერო არც ისტორიულ და ბიბლიოგრაფიულ ინტერესს არ წარმოადგენენ, და მეორეს მხრივ ლიტერატურა იმ ხალხთა ენებზე, რომელნიც თბილისში და საქართველოში არ არიან წარმოდგენილი და მათზე (წიგნებზე) აქ მოთხოვნა არ არის. ასეთი ლიტერატურა მხოლოდ საინვენტარო დავთარში ტარდება და მათზე სდგება მხოლოდ ერთი სახის-ანბანური-კატალოგი. არაოპერაციული ფონდის დამუშავებას დიდი ხანი არაა, რაც შეუდექით. მისი უდიდესი ნაწილი ჯერ კიდევ გაუმუშავებელია. ოპერაციული ფონდი კი, რომელიც ორ მესამედს შეადგენს ჩვენი ფონდისას, მთლიანად დამუშავებულია. ეს ფონდი თაროებზე გაშლილია მკითხველთა მომსახურებისათვის და მათზე შემდგარია შემოსხმებული ოთხი სახის კატალოგი.

სულ დამუშავებულია წლების მიხედვით.

	1932	1933	1934	1935	1936	1937 1 იანვრ. 1 ოქტომ.	სულ
წიგნები	63369	77901	121824	65621	52847	30706	417 263
ერთნალები	26322	52023	95434	56475	32916	10375	273 545
ვახუთები	51814	74879	220336	48102	41836	33172	470 139
სულ . .	146505	204803	437664	170198	127599	74253	1.160 952

ახალი სისტემით წიგნების დამუშავება დაიწყო 1932 წლიდან. 1934 წელს დამუშავების სექტორი გაძლიერებული იყო დაუმუშავებელი ფონდების ლიკვიდაციის მიზნით. ამ წელს ბიბლიოთეკის ოპერაციული ფონდი ძირითადად დაუმუშავებელი იყო. 1935 წლიდან ოპერაციული ფონდების დამუშავება, როგორც ზემოდ აღვნიშნეთ, აქურშია მოყვანილი.

1 წიგნადი ფონდების უკეთესი, სწრაფი და იაფი დამუშავებებისათვის ბიბლიოთეკამ ჩაატარა მთელი რიგი მეტად მნიშვნელოვან რაციონალიზატორულ ღონისძიებათა: შემოიღო ცოცხალი კონვეიერი წიგნის დამუშავებაში, ერთმა პირველთაგანმა საბჭოთა კავშირში — 1932 წელს მაისში — გადავიდა სანარდო სისტემაზე. მუშაობის ამ ახალ საფუძველზე გაშლილი იქნა სტახანოვეური მეთოდები, რამაც მოგვცა დიდი ეფექტი შრომის ნაყოფიერების მხრივ. ამას ნათელაყოფს შემდეგი პატარა შედარებითი ცხრილი 1931 წლისა და 1937 წლისათვის დაწესებულ ნორმებისა.

სამუშაოების დასახელება	გამომუშაების დღიური ნორმა		ზრდა, %
	1931 წ.	1937 წ.	
1. ნაწიბების დაკრობა	270	1900	603,7
2. თევზა	400	950	137,5
3. ინვენტარისაკცია	100	140	40
4. წიგნის აღწერა	26	70	131
5. კარტაგების მულტიპლიკაცია	48	100	103
6. კლასიფიკაცია და რუბრიკაცია	20	40	100

მიმდინარე წელს ამ აბლაღაღწეებულ ნორმების გადაკარბებასაც იქვს იდგოლი, მივალი: წარჩინებული სქედოგრაფი ა.ხ. ალექსანდრა სიმონჯელოვას საშუალო დღიური გამომუშაება უდრის 87 კარტაკს (ნორმა 70), მულტიპლიკატორი ფარულ ვას გამომუშაება — 134 8 (ნორმა 100). ყველა ეს მაგალითება მცირე ილუსტრაციას წაშოადგენენ დიდი სტახანოვერი მოძრაობის შედეგებისას.

მკითხველთა მომსახურება

ბიბლიოთეკის მთავარი მიღწევა მკითხველთა მომსახურება და წიგნის ჩასაში გავრცელებაა. საქ. სახ. საჯარო ბიბლიოთეკა წიგნს სასლში არ სცემა (რადგან ის საბელმწიფო ცენტრალური წიგნისა აცა). საქ. საჯაროდ ბიბლიოთეკის კედლებში ჩექმნილია საუკეთესო პარობები მკითხველთათვ.ს. ყოველდღიურად განუწყვეტლივ დილის 10 საათიდან ღამის 10 საათამდე ღიაა სამკითხველო დარბაზები: მთავარი სამკითხველო დარბაზი, რომლის ფართობი 400 კვ. მეტრს უდრის, ხოლო ევლების სიმაღლე 9,5 მეტრს; პერიოდულ გამოცემათა სამკითხველო დარბაზი 792 კვ. მეტრის ფართობით; მეც. მუშაკთა კაბინეტი, აბლად გაიართოებულ და მოწყობილი; კავკასიკოდნეობის კაბინეტი, სადაც თავმოყრილია ლიტერატურა მხაოთმკოდნეობის დარგში; კავკასიის ხალხთა ლიტერატურის კაბინეტი, საბჭოთა კავშირის ხალხთა ენებზე წიგნის გამოფენით; ბიბლიოთეკათმკოდნეობის კაბინეტის დარბაზი. ყველ ამ დარბაზებში ყოველი მკითხველისათვის ცალკე მაგადაა დადგმული. მკითხველებს ვეისახურებით არ მხოლოდ წიგნით, არამედ ბიბლიოგრაფულ ცრობებითა და კონსალტაციებით, რისთვისაც ცალკე გამოყოფილია სპეციალური აბიბლიოგრაფიის და საკონსულტაციო განყოფილება. წიგნის კომპანდია მიხნთ სიტემატურად ეწყება წიგნებს გამოფენა სხედა ხე. თ. ახე. მოწყობილია საბჭოთა კავშირის ხალხთა ენებზე განოსულ წიგნებს მცდივი გზოდენა

აქ წარმოდგენილია 105 ენაზე ბეჭდვითი პროდუქციის საუკეთესო ნიმუშები. ბევრ ენაზე ლიტერატურა მხოლოდ დიდი ოქტომბრის შემდეგ, შემდგომში, ეს გამოფენა მკაფიო ილუსტრაციაა საბჭოთა კავშირის ხალხთა კულტურული ზრდისა და ლენინურ-სტალინური ნაციონალური პოლიტიკის გამარჯვებისა.

საქ. სახ. საჯარო ბიბლიოთეკის მუშაობის საუკეთესო მაჩვენებელი მკითხველთა რაოდენობისა და გაცემულ წიგნების რაოდენობის ყოველწლიური ზრდაა.

1931 წლიდან მკითხველთა მომსახურების ყოველწლიური ზრდა შემდეგ სურათს იძლევა:

	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937 1/1—1/10
1. მომსახურებულთა რიცხვი	13564	24900	52422	74084	114837	125668	102836
2. წიგნების გაცემა	21990	31977	87007	110883	173318	249714	194457
3. წერილობით ენობათა რაოდენ.	82	290	317	542	595	863	516
4. გამოფენების რიცხვი	4	14	12	20	30	26	11

საქ. სახ. საჯარო ბიბლიოთეკა ატარებდა რა ამ დიდ მუშაობას წიგნადი ფონდების ორგანიზაციისა და მკითხველთა მომსახურების დარგში, ამავე დროს ასრულებდა რესპუბლიკაში გამძღოლ და ხელმძღვანელ ბიბლიოთეკის როლს და აწარმოებდა კვლევით სამეცნიერო მუშაობას ბიბლიოთეკათმცოდნეობისა და ბიბლიოგრაფიის დარგში. დიდი იყო ამ მხარე საქ. სახ. საჯარო ბიბლიოთეკის მუშაობა. დეტალურად ჩვენ ამ საკითხს აქ არ შევხებით, რადგან ეს არის სავანი ამავე კრებულში მოთავსებული აშ. გ. შაკრაძის წერილისა. საკმარისია მხოლოდ აღვნიშნოთ, რომ ბიბლიოთეკასთან არსებულმა ბიბლიოთეკათმცოდნეობის კაბინეტმა დაამუშავა 50 თემა; კაბინეტში ჩატარებული იყო 1200 კონსულტაცია და 80 მოასწენება სპეციალურ საკითხებზე.

ასეთია ძირითადი მაჩვენებლები, რომლითაც ხვდება დიდი ოქტომბრის ოცი წლის თავს კარლ მარქსის სახელობის საქართველოს ს. ს. რ. სახელმწიფო საჯარო ბიბლიოთეკა.

გ. ილ. ბაჭრაძე

ბიბლიოთეკათმცოდნეობა და საბიბლიოთეკო საეციალღობა ჩვენში

როდის წარმოიშვა ბიბლიოთეკარის პროფესია ჩვენში, როგორ ყალიბდებოდა საბჭოთა ბიბლიოთეკათმცოდნეობა, რაში გამოიხატა ბიბლიოთეკითი სპეციაფიკა ჩვენი ბიბლიოთეკებისა, რა გვექონდა და რა მოვიპოვეთ საბიბლიოთეკო საეციალისტების აღზრდის საქმეში, როგორი იყო ხვედრითი წონა დღეს უკვე სამი ათასამდე ასული ბიბლიოთეკებისა კულტურულ-განმანათლებელ მოღვაწეობის ასპარეზზე — ასეთი და ბიბლიოთეკების შემოქმედებით მუშაობასთან დაკავშირებული სხვა მონათესავე საკითხები დგება ჩვენს წინაშე ოქტომბრის რევოლუციის მეოცე წლისთავზე შეჯამებისა და მომავალი პერსპექტივების დასახვის კამს.

ჩვენში ოცი წლის განმავლობაში შეუმჩნეველად სხვადასხვა ტიპის ბიბლიოთეკა ჩამოყალიბდა, თვითეული საკუთარი მეთოდიკით: რამდენიმე ათეული სამეცნიერო ბიბლიოთეკა, ზოგიერთი მათგანი საკუთარი ისტორიით; რამდენიმე ასეული მასობრივი ბიბლიოთეკა, მათ შორის ისეთები, რომლებსაც ფართო კულტურულ-განმანათლებელი მუშაობა აქვთ გაშლილი; გვაქვს ინტენსიურად მომუშავე, საბავშვო ბიბლიოთეკები; ჩვენ თვალწინ ყალიბდება საბჭოთა სასკოლო ბიბლიოთეკა, მუსიკალური, სათეატრო და სხვა, განსხვავებული ფონდის მქონე და დიფერენცირებული მუშაობის მატარებელი ბიბლიოთეკა. გასაგებია, რომ საბიბლიოთეკო აზროვნების განვითარების ცალკეული საფეხურების თანმიმდევარი ჩვენება, თვითეული ტიპის განვითარებასთან დაკავშირებით და მათ შორის სინქრონიკული კავშირის დაურღვევლად, — მონოგრაფიულ გამოკვლევას მოითხოვს. და საამისო მუშაობა კიდევაც დაწყებულია საჯარო ბიბლიოთეკის ბიბლიოთეკათმცოდნეობისა და სარეკომენდაციო ბიბლიოგრაფიის კაბინეტის მიერ, რომელიც თავს უყრის სალიტერატურო და სარქივო მასალებს საქართველოს ბიბლიოთეკების ისტორიისათვის. ამ საიუბილეო კრებულში კი ვერაულოებით შეიძლება ამ თემაზე მხოლოდ ზოგადი მიმოხილვა მოვაწოდოთ შეითხველს უმთავრესად საბჭოთა პერიოდის ფარგლებში.

ბიბლიოთეკათმცოდნეობა — ეს საბიბლიოთეკო ტექნიკისა და საბიბლიოთეკო თეორიის გაერთიანებული ცოდნაა და, როგორც ასეთი, ვახუშტისა და ბიბლიოთეკათმცოდნეობისაგან. ნამდვილი ბიბლიოთეკათმცოდნეობა კი საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების დღიდან დაიწყო.

ცნობილია, რომ ცარიზმის დროს საბიბლიოთეკო სპეციალობა არ არსებობდა. არც „ქ. შ. წერაკითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების“ პატარა ბიბლიოთეკებმა და არც ცარიზმისა და მენშევიზმის დროის დაწესებულებებისა და სასწავლებლების ბიბლიოთეკებმა არ დაგვიტოვეს არაერთი ნიმუშები საბიბლიოთეკო მუშაობისა. ჩვენ დავგროვებთ მემკვიდრეობით მხოლოდ ამ ბიბლიოთეკების ფონდები, ისიც ნახევრად გაპარტახებული სახით. დღესაც კიდევ ბევრს ახსოვს, რომ იმ დროს ბიბლიოთეკას ყველა იწყოება ისე, როგორც ესმოდა და მოსწონდა. ამასთან სჯეროდა, რომ ბიბლიოთეკის მოწყობა, „ყოველ განათლებულ კაცს“ შეუძლია. ყველგან პრიმიტიულობა და უკიდურესი კუსტარულობა იყო გამეფებული და, როგორც ვიცით, თვითონ იდეა ბიბლიოთეკური სპეციალობისა უცნობი და უცხო იყო იმ დროისათვის.

ისტორია საბიბლიოთეკო საქმისა თანამედროვე გავებით. ე. ი. მოწესრიგებული ბიბლიოთეკებისა მომსახურე სპეციალისტთა პერსონალით და რესპუბლიკანური სადირექტივო-საბიბლიოთეკო დაწესებულებებისა — მხოლოდ საბჭოთა პერიოდიდან იწყება. ამ მხრით ფრიად დამახასიათებელია სწორედ საბჭოთა პერიოდისათვის, როგორც ახალი ეპოქის დაწყების მომასწავებელი მოვლენა, ის რომ საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების უშუალო, როდესაც ვერ არაერთი ხელმძღვანელი საბიბლიოთეკო ორგანოები არ არსებობდა, იხსნება პირველი საბიბლიოთეკო კურსები. ამ კურსების 1921 წლის 17 სექტემბრით დათარიღებულ პროგრამაში უკვე გვხვდება ასეთი საგანი: „ბიბლიოთეკათმცოდნეობის შესავალი“ (პროფ. გ. ნ. ჩუბინაშვილი). ჩვენ ვიცით, რომ შემდგომ წლებში იწყება მთელი რიგი საბიბლიოთეკო კურსები — განსახკომის, პროფსაბჭოს კულტურ-განყოფილების, ა.კ. მუშგლეჩინის, სახ. საჯარო ბიბლიოთეკისა და სხვა ორგანიზაციების მიერ წამოწყებული, ხშირად ფართო პროგრამით. მაგრამ ეს იყო პირველი კურსები, რომელშიც ბიბლიოთეკათმცოდნეობის ცნობილი პირები იყვნენ.

1921 წლიდან იწყება თბილისის საქალაქო ბიბლიოთეკების, (ე. ი. განათლების განყოფილების გამგებლობაში არსებული ბიბლიოთეკების) თანამშრომელთა პირველი შეხვედრები ყოფილ პუშკინის სახელობის ბიბლიოთეკაში, რომელსაც თავის მოწყობილობით და მუშაობის დონით იმხანად გამძლე პოზიცია უკავია. შემდეგ წლიდან კი საქართველოს პროფსაბჭოს კულტურ-განყოფილება იწყებს პროფკავშირთა ბიბლიოთეკების გამგეთა თათბირების მოწვევას. გარდა ამისა, ამავე ხანებში თბილისში და ზოგიერთ სხვა ქალაქში ჩნდება პატარა გაერთიანებანი ბიბლიოთეკების

მუშაკებისა. * საერთოდ ეს არის ბიბლიოთეკართა საზოგადოებრივების დასაწყისი პერიოდი, უკეთ რომ ვთქვათ, ავტორიტეტული მეთოდური ხელმძღვანელობის ძიების ხანა, როდესაც იხსნება ახალ-ახალი ბიბლიოთეკები, ჩაღდება მათში მუშაობა, „ბიბლიოთეკონომიის პროფესორები“ კი არსად ჩანან. მაგრამ ტექნიკურ-ბიბლიოთეკურ მუშაობის პროცესში ამ დროიდან თანდათან ყალიბდებიან პირველი პროფესიონალები. საბჭოთა რუსეთი უხვად გვაწვდის სპეციალურ ლიტერატურას, რომელიც გაფაციცებით იკითხება. წრეებსა და გაერთიანებებში იკითხება აგრეთვე პირველი „სპეციალური მოხსენებები“, და ასე უანგარო მუშაობისა და სწავლის და გამოცდილების ურთიერთი გაზიარების საფუძველზე ისაგებებიან მომავალი სპეციალისტები.

უნდა აღინიშნოს, რომ ამ დროს თბილისში, ისევე როგორც ჩვენი ქვეყნის სხვა ქალაქებში და სოფელში საერთო ხელმძღვანელობა ბიბლიოთეკებზე ორი ხაზით მიმდინარეობს: 1) პოლიტგანებისა (Политпросветы), რომლებსაც ეჭვემდებარებიან საქალაქო, უწყება-დაწესებულებებისა და სოფლის ბიბლიოთეკები და 2) პროფსაბჭოთა კულტგანყოფილებებისა, რომელნიც ყველა პროფკავშირების ბიბლიოთეკებს აერთიანებენ.

4387

მაგრამ მტკიცე შეკავშირება ბიბლიოთეკარებისა პროფესიული მუშაობის ინტერესების საფუძველზე ჩვენში ხდება მხოლოდ იმ დღიდან, როდესაც მთავროლტგანის მთავარმმართველობა აარსებს საბიბლიოთეკო-საბიბლიოგრაფიო კაბინეტს.

საბიბლიოთეკო-საბიბლიოგრაფიო კაბინეტმა მტკიცე საძირკველი ჩაუყარა საბიბლიოთეკო საქმის განვითარებას ჩვენში. ის დაარსდა 17 დეკემბერს 1923 წელს სკოლისგარეშე განათლების სახლთან (1922 — 1929 წ. წ.). კაბინეტის პირველი თავმჯდომარე განსვენებული ისტორიკოსი დეოთ კარიქაშვილი იყო, შემდეგ კი საბიბლიოთეკო საქმის სპეციალისტი ივ. ციციშვილი. პირველ ხანებში ბიბლიოთეკარების გარდა კაბინეტის მუშაობაში ახლო მონაწილეობას იღებდნენ აგრეთვე თბილისის ზოგიერთი უმაღლესი სასწავლებლების პროფესორები—გ. გებტმანი, გრ. წერეთელი, მ. პოლუექტოვი და სხვანი. კაბინეტის ამოცანები შემდეგნაირად არის ფორმულირებული მის დებულებაში: „კაბინეტმა უნდა მოაწიროს საბიბლიოთეკო საქმე საქართველოს ყველა ბიბლიოთეკებში, მოსპოს პარალელურად საბიბლიოთეკო მუშაობის ხელმძღვანელობის საქმეში. დაამუშავოს და გაატაროს ცხოვრებაში საბიბლიოთეკო ტიქნიკის ახალი მეთოდები, გადასურას ბიბლიოთეკების მიმდინარე საკითხები და საზოგადოდ იყოს უზენაესი ავტორიტეტი ბიბლიოთეკათმცოდნეობისა და ბიბლიოგრაფიის საკითხებში“...

* დაწერილებით ამ გაერთიანებათა საქმიანობის შესახებ მოგვითხრობს ამ კრებულში ანბ. Д. Н. Маркевич-ის სტატია.

დღეს ასეთი პროგრამა მუშაობისა ჩვენ, რასაცვირველია, უნოერს
ლურ პროგრამად გვევლინება, რადგანაც ბიბლიოთეკების მართვაგან-
მგებლობისა და ხელმძღვანელობის საქმე რამდენიმე რესპუბლიკურ ორგა-
ნოს აქვს მინდობილი. მაგრამ კაბინეტი თუ იმ დროს ასეთ ფართო ამო-
ცანებს ისახავდა, ეს იმიტომ, რომ მას ღრმად ჰქონდა შეგნებული საქარ-
თველოს ბიბლიოთეკების საჭიროებანი, გათვალისწინებული ჰქონდა ყვე-
ლა მათი მოთხოვნილებანი და ანგარიშს უწევდა მათ.

კაბინეტმა ხუთი წელიწადი იარსება და მისი მოღვაწეობა ფრიად ნა-
ყოფიერი იყო. კაბინეტის ერთერთ დიდ დამსახურებად უნდა ჩაითვალოს
ის, რომ მისი დაფინანსებული მუშაობისა და მეცადინეობის შედეგად ჩვენ-
ში პირველად საბიბლიოთეკო სპეციალობამ სახელმწიფო რეგლამენტა-
ცია მოიპოვა. როგორც ვიცით 1927 წელში პოლიტგანათლების მთავარ-
მმართველობამ წარადგინა საქართველოს მთავრობაში განსახილველად კა-
ბინეტის მიერ შემუშავებული სპეციალური დადგენილება, რომელიც სა-
ბიბლიოთეკო თანამდებობის დაქერისათვის, როგორც აუცილებელ პი-
რობას, სპეციალურ ბიბლიოთეკურ განათლებას აკანონებდა. ეს დადგე-
ნილება მიღებული იყო მთავრობის მიერ 17 დეკემბერს 1927 წელს და
დაიბეჭდა გაზეთ „კომუნისტში“ (იხ. 1927 წ. № 218, 17/XI) ასეთი სა-
თაურით:

„დადგენილება საქართველოს სსრ სახალხო კომისართა საბჭოსი — სა-
ქართველოს სსრ პოლიტგანათლების მთავარ სამმართველოსთან არსებუ-
ლი საბიბლიოთეკო-საბიბლიოგრაფიო კაბინეტის რესპუბლიკანური საექს-
პერტო-საგამომცდელი კომისიის დაარსებისა და ამ კომისიაში იმ პირე-
ბის გამოცდების შემოღების შესახებ, რომელნიც ყოველი უწყებისა და
ყოველი ტიპის ბიბლიოთეკაში და საბიბლიოთეკო ტექნიკური მომუშა-
ვის თანამდებობაზე დაინიშნებიან“.

საბიბლიოთეკო თანამდებობაზე გასაგზავნ პირებს უნდა წინასწარ ჩაე-
ბარებინათ გამოცდები ამ საგანგებოდ დაარსებულ საექსპერტო-საგამომ-
ცდელი კომისიაში, რისთვისაც შემუშავებული იყო ცალკე დებულება.
„კომისიას, — ვკითხულობთ ამ დადგენილებაში, — მიზნად აქვს დასახუ-
ლი უზრუნველპყოს ყოველი ტიპისა და ყოველი უწყების ბიბლიოთეკა
სათანადო კვალიფიკაციისა და საზოგადოებრივ-პოლიტიკური მომზადე-
ბის მქონე მომუშავეებით საშტატო თანამდებობაზე დასანიშნადალ-“.

როგორც ვიცით ეს დადგენილება შემდეგში ბევრ დაწესებულებას
არაერთხელ დაურღვევია, რასაცვირველია თვით საქმისა და არა დადგე-
ნილების საზარალოდ*.

კაბინეტის დიდ დამსახურებას შეადგენს პირველი სპეციალური სა-
ბიბლიოთეკო ეურნალის გამოცემა. ეურნალი 1925 წელში გამოვიდა ასე-

* შენიშვნა: საბიბლიოთეკო სამმართველო ამჟამად ამუშაებს ამ დადგე-
ნილებას ახალი რედაქციით.

თი სახელწოდებით: „წიგნის მეგობარი“ — „პერიოდული საბიბლიოთეკონომო და საბიბლიოგრაფიო ორგანო“. მასში ორი განყოფილებაა: საბიბლიოთეკო და ბიბლიოგრაფიული.

საბიბლიოთეკო განყოფილებაში (გვ. 1 — 80) სულ პატარა-პატარა წერილებია მოთავსებული. ავტორები უმეტესწილად ახლადფეხადგმული სპეციალისტები, უფრო საკითხების დასმით განსაზღვრავენ თავიანთ პატარა სტატიებს. „წიგნთა ათწილადი კლასიფიკაციის შესახებ“ (მისი შემოღების შესახებ ყველა ბიბლიოთეკებში), „პუბლიცისტიკის ინდექსაციონათვის“, „ხმამალა კითხვის მეთოდთა და მასალები“, „ქობსამკითხველოები“ (მათი დაყენების შესახებ), „რა წიგნები გვჭირია“ (ტერმინოლოგიის მოწესრიგებაზე), „ბიბლიოთეკონომიური ტერმინოლოგია“ — პროექტი, „საბიბლიოთეკო კურსები“ — ასეთია ეურნალის თემატიკა. ამ სტატიებს მოსდევს პატარა-პატარა საანგარიშო და შენიშვნების ხასიათის წერილები.

უფრო მდიდარია ეურნალის ბიბლიოგრაფიული განყოფილება (გვ. 81 — 172), რომლის მსგავსი ქართულ ენაზე შემდეგში აღარ გამოსულა. იგი შეიცავს 40-ზე მეტ დიდსა და პატარა რეცენზიას, რომელიც უმეტეს შემთხვევაში მეცნიერ მუშაკების მიერ არის დაწერილი სხვადასხვა ქართული წიგნების შესახებ. აქვე მოთავსებულია დავით კარიჭაშვილის „ქართული პერიოდული გამოცემების ბიბლიოგრაფიული მიმოხილვა, 1852-1905“ — იშვიათი ღირებულების ბიბლიოგრაფიული წყარო (რომლის გაგრძელება შემდეგში „ქართულ მწერლობაში“ დაიბეჭდა).

როგორც პირველმა სპეციალურმა ორგანომ, ეურნალმა დიდი აღმზრდელობითი და ორგანიზაციული ზეგავლენა მოახდინა ბიბლიოთეკართა მასაზე და ბევრს ჩაუნერგა კვლევითი მუშაობის სურვილი.

კაბინეტი იყო იმ დროს ბიბლიოთეკართა შეხვედრის ერთადერთი ადგილი. ერთსადამიანე დროს კლუბი და კვალიფიკაციის ამალღების საკრებულო, სადაც კაბინეტის წევრები ასწავლიდნენ და თითონაც იწრთობოდნენ. კაბინეტმა, როგორც პირველმა გამაერთიანებელმა ორგანომ მეთოდური ბელმძღვანელობის საკითხების საფუძველზე, შექრიბა თავის გარშემო ყველა ის პირები, ვისაც ნამდვილად ინტერესებდა საბიბლიოთეკო საქმე თეორიულად და პრაქტიკულად და ბიბლიოთეკათმცოდნეობის დარგში იწყებდა მუშაობას. კაბინეტის ერთერთი ორგანიზატორი სამართლიანად აღნიშნავს რომ „კაბინეტმა მოგვეცა პირველი კადრები ლექტორებისა“ საბიბლიოთეკო დისციპლინებში (იხ. „საჯ. ბიბლიოთეკის შრომები“, წიგნი I, გვ. 38).

საერთოდ კაბინეტის ბუთი წლის მუშაობამ გარკვეული კვალი დასტოვა საბიბლიოთეკო საქმის განვითარების გზაზე. ბევრ კაბინეტის მიერ წამოწყებულ საქმესა და მის მიერ დასმულ საკითხს დღესაც რესპუბლიკური მნიშვნელობა არ დაეკარგა. ასე, მაგალითად, კაბინეტმა შექმნა ბიბლიოთეკათმცოდნეობის სპეციალური ბიბლიოთეკა, რომელიც შემდეგ-

ში, კაბინეტის დახურვის შემდეგ, სახელმწიფო საჯარო ბიბლიოთეკის საკუთრებაში გადავიდა, აქ იშვიათ საგანძურად გადაიქცა და დღეს ბიბლიოთეკართა ასეულ კადრებს ემსახურება.

კაბინეტმა პირველად მოჰკიდა ხელი ქართულ ენაზე საბიბლიოთეკო სახელმძღვანელოების შექმნის საქმეს. მისი მზრუნველობით გამოიცა ქართულად დეციმალური კლასიფიკაციის ტაბულები, „საბიბლიოთეკო ტექნიკა“ (სახელგამი, 1926 წ. 58 გვ.), ლ. ბ. ხაჯინას ცნობილი სახელმძღვანელო საბიბლიოთეკო საქმის შესახებ, ვ. ბაქრაძის ბროშურა „ქართულ ბეჭდვით ნაწარმოებთა კატალოგიზაცია. ნაწ. I. (1927). ვარდა ამისა ზოგიერთი კაბინეტში წაკითხული მოხსენება დაიბეჭდა შემდეგში ავტორების მიერ შევსებული, მაგალითად დ. კარიჭაშვილის „ქართული წიგნის ბეჭდვის ისტორია“ (რომელიც დაიწერა 1925 წ., მაგრამ გამოიცა 1929 წ.), ვ. ბაქრაძის „ბიბლიოთეკების კოოპერირება“ („განათლების მუშაი“ 1928 წ. №№ 5 — 8), ა. ლენიაშვილის „ქართული საბავშვო ლიტერატურა“ და სხვა. ფურნალის შემდეგ ეს სულ პირველი საბიბლიოთეკო და ბიბლიოგრაფიული შრომები იყო ქართულ ენაზე.

აქვე მოკლეთ მაინც უნდა მოვიხსენიოთ კაბინეტის ზოგიერთი გამოუქვეყნებელი მოხსენება და ნაშრომი, რომელსაც თავის დროზე დიდი აღმზრდელობითი გავლენა ჰქონდა ბიბლიოთეკართა მისაზე და დღესაც არ დაუკარგავს მნიშვნელობა საბიბლიოთეკო საქმისათვის საზოგადოდ.

ასე მაგალითად, კაბინეტმა დაამუშავა „საბიბლიოთეკო აღმშენებლობის ხუთწლიანი გეგმა, 1928/29 — 1932/33“ (იხ. ბიბლიოთეკათმცოდნეობის კაბინეტის საქმე №211). ამ გეგმაში სხვათა შორის ასეთი მუხლებიც არის შეტანილი: „ყოველ სარაიონო ბიბლიოთეკაში უნდა მოეწყოს სამკითხველო დარბაზი, საბავშვო განყოფილება, მოგზაურა ბიბლიოთეკებისათვის გამოყოფილი წიგნადი ფონდი; უნდა მოეწყოს (თბილისში) ცენტრალური კატალოგიზაცია, უნდა შედგენილ იქნეს სარაიონო ბიბლიოთეკებისათვის სანიმუშო წიგნადი შემადგენლობის კატალოგი“...

თვითონ კაბინეტსაც აქვს ცალკე საკუთარი ხუთწლიანი გეგმა მუშაობისა, რომელშიც დასახულია ასეთი ამოცანები: ქართული კატალოგოგრაფიული კოდექსის დამუშავება, საბავშვო ბიბლიოთეკის მეთოდის შემუშავება, კავკასიის ბიბლიოგრაფიის შედგენა და სხვა ამოცანები, რომლებიც, კაბინეტის მოქმედების შეწყვეტის გამო განუხორციელებელი დარჩა.

კაბინეტმა პირველად აღრიცხა ბიბლიოთეკართა კადრები საქართველოში, დაწვრილებით შეისწავლა და განათლების კომისარიატისათვის დამუშავა კადრების მომზადება-გაოაშუაოების საკითხი (სასწავლო გეგმები, პროგრამები და სხვა) და რამდენჯერმე ჩაატარა საბიბლიოთეკო კურსები.

კაბინეტის წინაშე პირველად წამოიჭრა საკითხი საბიბლიოთეკო მუშაობის სპეციფიკის შესახებ და აღსანიშნავია, რომ მან ძირითადადში სწო-

რი განსაზღვრა მოგვცა. როდესაც საქართველოს მეცნიერ მუშაკთა სექცია, რომელიც რიცხავდა სექციაში წევრებად უმაღლესი კვალიფიკაციის ბიბლიოთეკარებს, ოფიციალურად შეეკითხა კაბინეტს (27 დეკემბერს 1927 წ.) — „საბიბლიოთეკო მუშაობის რაღარა სახეები უნდა ჩაითვალოს სამეცნიერო მუშაობად“ — ო, კაბინეტმა პასუხის ვასაცემად მოიწვია საგანგებო კრება ბიბლიოთეკარებისა და მათთან ერთად ასეთი (რასაკვირველია, ნაწილობრივად რუსეთიდან მიღებულ წყაროზე დაყრდნობილი) დადგენილება გამოიტანა:

„სამეცნიერო მუშაკებად შეიძლება ბიბლიოთეკების ის თანამშრომლები ჩაითვალოს, რომლებიც თანამედროვე ბიბლიოთეკათმცოდნეობის დონეზე სდგანან და ამავე დროს სამეცნიერო-ბიბლიოგრაფიულ მუშაობას აწარმოებენ. ბიბლიოთეკებისა და მათი პერსონალის სამეცნიერო მუშაობის გამოხატულებას შეადგენენ: სამეცნიერო წიგნადი ფონდის დაკომპლექტება, კატალოგიზაცია და კლასიფიკაცია“*.

„წიგნების კლასიფიკაცია აუცილებელი წინამძღვარია ბიბლიოთეკის ზუსტი შევსებისა, კატალოგების მეცნიერულად შედგენისა, წიგნად სიმდიდრეთა წესიერი გამოყენებისა. კლასიფიკაციის საფუძვლად უდევს მეცნიერებათა კლასიფიკაცია და იგი მოითხოვს სამეცნიერო ბიბლიოთეკაში მეცნიერებათა უწყვილეს განშტოებების დეტალურ ნაცნობობას“ (მუხლი 4).

„ბიბლიოთეკის კატალოგები — დაგროვილ წიგნად სიმდიდრეთა გამოყენების იარაღია. მაგრამ კატალოგები მარტო საბიბლიოთეკო აპარატის შემაღდგენელ ნაწილსა და საბიბლიოთეკო წიგნადი ჭონების ვასალებს კი არ წარმოადგენენ, — ისინი თავისთავად დიდ საერთო-სამეცნიერო ღირებულებას შეადგენენ, ოღონდ იქა და იმ შემთხვევაში, როდესაც გამოყენებულა ზუსტი საკატალოგიზაციო მეთოდები და წიგნთა აღწერილობის მეცნიერული ხერხები. ამიტომ სახელმძღვანელო ან დამოუკიდებელი ნაშრომი კლასიფიკაციისა და კატალოგიზაციის დარგში უდავოდ უნდა იყოს მინდებული ბიბლიოთეკარის სამეცნიერო შრომად.“ (მუხლი 5).

„სამეცნიერო-კვლევითი შრომა ბიბლიოთეკათმცოდნეობის მეთოდების დარგში, დამოუკიდებლად იმისაგან, თუ რა ტიპის ბიბლიოთეკაში მუშავდება ეს შრომა, — უნდა სამეცნიერო შრომად ჩაითვალოს“.

უნდა ითქვას რომ კაბინეტმა ვერ შესძლო ყველა ტიპის ბიბლიოთეკების, კერძოდ სამეცნიერო ბიბლიოთეკების მიზიდვა და მისი დებულუბაში დასასული „უზენაესი ავტორიტეტის“ სახელის მოხვეჭა. სამეცნიერო ბიბლიოთეკები თავისი გზით წაუდინენ. მიუხედავად ამისა კაბინეტმა მთელი თავისი მოღვაწეობით გაამკვიდრა საყოველთაო შეხედულება, რომ საბიბლიოთეკო საქმე სპეციალობაა, რომლის დაუფლებებისათვის სერიოზ-

* იხ. ბიბლიოთეკათმცოდნეობის კაბინეტის საქმე № 212, მუხლები 1 — 5.

ზული შრომაა საქირო. კაბინეტი პოპულარიზაციას უკეთებდა უმაღლეს საბიბლიოთეკო სკოლას, რასაც სხვათაშორის, შედეგად მოჰყვა ანაღვანობის გაშურება მოსკოვში; კაბინეტმა აჩვენა ბიბლიოთეკათმცოდნეობის დარგში მუშაობის ნაყოფიერი მაგალითები, შექმნა გარკვეული ტრადიცია.

სკოლისგარეშე განათლების სახლის დახურვასთან ერთად დაიხურა აგრეთვე საბიბლიოთეკო-საბიბლიოგრაფიო კაბინეტი (1929 წ.). მის შემდეგ საბიბლიოთეკო ცენტრის ადგილი ერთხანად სამეცნიერო ბიბლიოთეკების საწარმოო თათბირმა დაიჭირა. იგი საქართველოს მეცნიერების მუშაკთა სექციის მიერ იყო ორგანიზებული და რამდენიმე წელიწადს არსებობდა. ეს იყო წმინდა პროფესიული ჯასიათის გაერთიანება, რომელსაც სექცია ზურგს უმაგრებდა. მან არაფერი არ მოგვცა თეორიის დარგში, მაგრამ მის მიერ მიღებულსა და განათლების კომისარიატში მიმართულ გადაწყვეტილებებს თავის დროზე დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა ამათუნი საბიბლიოთეკო წამოწყებას განხორციელებისათვის ან მისი წინაწიგვისათვის.

ამ დროისათვის ბევრმა სამეცნიერო ბიბლიოთეკამ საკუთარი ძალღონით თვალსაჩინო წარმატებებს მიაღწია საბიბლიოთეკო თეორიისა და პრაქტიკის დაუფლებაში. ეს იყო სახელმწიფო უნივერსიტეტის, სასოფლო-სამეურნეო ინსტიტუტის, ყოფ. ა/კ. კომუნისტური უნივერსიტეტის, სახელმწიფო საჯარო და ზოგიერთი სხვა ბიბლიოთეკა. უმეტესი მათგანი, დაიდი რევოლუციური ეპოქის შესაბამისად, გვიანტური ნაბიჯით ვითარდებოდა და პატარა შტატით მრავალრიცხოვანი წიგნადი ფონდები უნდა აეთვისებინა. შეიძლება ითქვას, რომ სწორეთ ამ „ზრდის სიძნელეთა“ მეოხებით ზოგმა ბიბლიოთეკამ იმდენად განავითარა საბიბლიოთეკო ტექნიკის სხვადასხვა დარგი, რომ სხვებისთვის მაგალითი შეიქნა. სახელმწიფო უნივერსიტეტის ბიბლიოთეკამ თხუთმეტი წლის განმავლობაში პროფესორებისა (მეტადრე ივ. ბერიტაშვილის, ივ. ჯავახიშვილის, ავ. შანიძის, ალ. ჯანელიძის) და ბიბლიოთეკის თანამშრომელთა მეცადინეობით, განსაკუთრებით კი პარტიისა და მთავრობის მუდმივი დახმარებით, შეიძინა რამდენიმე ასეული ათასი ტომი უცხოური და საკავშირო სამეცნიერო ლიტერატურა. უნივერსიტეტის ბიბლიოთეკაში თავი მოიყარა იშვიათი ლირებულების სამეცნიერო ფონდებმა ისტორიის, ენათმეცნიერების, ფიზიოლოგიის, გეოლოგიის, ეკონომიკისა და მთელ რიგ სხვა დისციპლინებში, რამაც გამოიწვია სამეცნიერო კატალოგების შედგენა ყველა ამ ფონდებისათვის. *) და სწორეთ ამ საკატალოგიზაციო სამუშაოთა პროცესში (1921—1936) და მათი წყალობით და აგრეთვე რუსული და

* შენიშვნა: ლიტერატ. წყაროები უნივერსიტეტის ბიბლიოთეკის შესახებ ის „ჩვენი მეცნიერება“ — კრებული. 1923 წ. თბ.; აგრეთვე საიუბილო სტატიები უნივერსიტეტის მეათე წლისთავეზე გაზ. „Заря Востока“-სა და „კომუნისტში“ 1928 წ.

უცხოური ბიბლიოთეკონომიური ლიტერატურის შესწავლის მეოხებით უნივერსიტეტის ბიბლიოთეკას გაუჩნდა რამდენიმე ათეული დახელოვნებული სპეციალისტი კატალოგოგრაფიის დარგისა. და დღეს ამ ბიბლიოთეკის მიერ აღზრდილი ათეული ბიბლიოთეკარი ბევრ სხვა სამეცნიერო ბიბლიოთეკის საბასუხისმგებლო სამუშაოებს უხელმძღვანელებს.

საქ. სასოფლო-სამეურნეო ინსტიტუტის ბიბლიოთეკა (1930 წლიდან) შინაგანი მოწყობილობით, დაკომპლექტების წესით, სამუშაოების დაყენებით და ბიბლიოთეკართა შტატით — ერთერთ სამაგალითო ბიბლიოთეკად გადაიქცა. სახელმწიფო საჯარო ბიბლიოთეკამ უკვე 1931 წლიდან საბიბლიოთეკო ტექნიკის დარგში გამძლეოლი როლი დაიკავა სამეცნიერო ბიბლიოთეკების შორის.

აქვე უნდა აღინიშნოს ცალკეული ბიბლიოთეკარების მიერ გამოცემული შრომებიც. ერთერთი მათგანი, ივ. კაჭარავას (შემდეგში გეოლოგიის დოცენტის) „**კებების საავტორო ტაბულები**“ ჯერ კიდევ საბიბლიოთეკო-საბიბლიოგრაფიო კაბინეტის დროს (1925 წელში) იყო გამოცემული. მის შემდეგ გამოვიდა ნ. კ. ერუბსკაიას ბროშურის თარგმანი „**რას ამზობდა და სწერდა ვ. ლენინი ბიბლიოთეკების შესახებ**“ (თბილისი 1930 წ.). ერთი წლის შემდეგ გამოვიდა „**ათწილადი კლასიფიკაცია**“, შემოკლებული ტაბულები საქალაქო ბიბლიოთეკებისათვის, შედგენილი რსფსრ-ის მთავოლიტგანთან არსებული კომისიის მიერ; თარგმანი მეორე შეესებული და შესწორებული გამოცემიდან პლატონ ხუნდაძისა, თბ. 1931 წ. „**შრომა**“, 71 გვ.

1929 — 1930 წლებში სახელმწიფო უნივერსიტეტის ბიბლიოთეკის თანამშრომლებმა, ვიორჯი ბაქრაძემ და გობრონ ციციშვილმა შეაგროვეს 7000 ტერმინი ბიბლიოთეკათმკოდნეობის, ბიბლიოლოგიის, ბიბლიოგრაფიისა და პოლიგრაფიული წარმოების დარგებიდან რუსულ ენაზე, მოუნახეს ამ ტერმინებს ქართული და უცხოური შესატყვისები. ამ სახით ეს ტერმინოლოგია გადამუშავებულ იქნა სსსრ ცაკთან არსებული ცენტრალური ტერმინოლოგიური კომისიის მიერ და შემდეგ გამოიცა ვ. ბაქრაძის მიერ, პროფ ვ. ბერიძის რედაქციით, ასეთი სახელწოდებით: „**ბიბლიოთეკონომიის, ბიბლიოგრაფიისა და პოლიგრაფიული წარმოების ტერმინოლოგია, რუსულ-ქართული და ქართულ-რუსული**“. თბ. 1932 წ. 424 გვ.

მის შემდეგ გამოვიდა კიდევ ერთი დიდი საბიბლიოთეკო შრომა — „**ათწილადი კლასიფიკაცია**“ (თბ. 1933 წ. სახელგამი. 500 გვ.), ბიბლიოთეკარების მიერ შედგენილი.

გარდა ამისა სამეცნიერო ბიბლიოთეკების თანამშრომელნი მეტადრე 1927 წლიდან მოყოლებული ათავსებენ სტატიებს ჟურნალ-გაზეთებში („**კომუნისტი**“, „**განათლების მუშაკი**“, „**შრომა**“, „**საარქივო საქმე**“, „**ჩვენი მეცნიერება**“), რომლებშიც აშუქებენ საერთო საბიბლიოთეკო და

ბიბლიოგრაფიულ საკითხებს (იხ. ყველა ამ სტატიების ბიბლიოგრაფია „სახ. საჯ. ბიბლ. შრომებში“, წ. I, გვ. 114-119).

როგორც ზემოთ აღნიშნე, საქართველოს მეცნიერების მუშაკთა სექციის მიერ ორგანიზებული საწარმოო თათბირი აერთიანებდა ყველა სამეცნიერო ბიბლიოთეკების თანამშრომლებს. თათბირმა დაამუშავა და წარუდგინა განათლების კომისარიატს ბიბლიოთეკათმშენებლობის ხუთწლიანი გეგმის და საბიბლიოთეკო თანამდებობათა ნომენკლატურის პროექტები. გარდა ამისა თათბირმა დააყენა კომისარიატში მთელი რიგი ისეთი საკითხებო, როგორც მაგალითად — რესპუბლიკანური ხელმძღვანელი ორგანოს დაარსების შესახებ ყველა ტიპის ბიბლიოთეკებისათვის, საბჭოთა კავშირში ბიბლიოთეკარების მივლინებების შესახებ, სპეციალური შეერთებული კატალოგების საკიროების შესახებ და ბევრი სხვა.

განსაკუთრებით აღსანიშნავია თათბირის საქმიანობაში ის, რომ მან სახელმწიფო საჯარო ბიბლიოთეკის ბიბლიოთეკათმცოდნეობის კაბინეტთან (რომლის შესახებ ქვემოთ გვექნება საუბარი) და განსახკომთან ერთად მოიწვია 1933 წელში პირველი საბიბლიოთეკო კონფერენცია რესპუბლიკის მასშტაბით.

კონფერენციის ფაქტი თავისთავად უკვე მიღწევების შესახებ ლაპარაკობდა საბიბლიოთეკო ფრონტზე. კონფერენცია უწინარეს ყოვლისა საბიბლიოთეკო ძალების დათვალიერებას წარმოადგენდა. მის პროგრამაში ბიბლიოთეკათმშენებლობის უმწვავესი პრაქტიკული საკითხები იდგა. ეს საკითხები — სამეცნიერო ბიბლიოთეკების ბიუჯეტისა და დაკომპლექტების გადლიერება, ბიბლიოთეკებში თანამშრომელთა დენადობასთან ბრძოლა, სამეურნეო ანგარიშის შემოღება, ორგანიზებული მომზადება კადრებისა და ათეული სხვა მტკიცეული საკითხი — შეიათა გულმოდგინებით და ენტუზიაზმით იყო გაშუქებული. მოვიყვან რამდენიმე ამონაწერს კონფერენციის ანგარიშიდან, * რომ ზუსტი წარმოდგენა გვექონდეს საბიბლიოთეკო აზროვნების შესახებ კონფერენციის პერიოდში.

კონფერენციას, მაგალითად, გამოაქვს დადგენილება მეორე ხუთწლიურ სამეცნიერო ბიბლიოთეკების ამოცანების შესახებ გაკეთებულ მოხსენების ირგვლივ. მას საკიროდ მიიჩნია შემდეგი ღონისძიებანი:

„სამეცნიერო ბიბლიოთეკების გეგმიანი უზრუნველყოფა ლიტერატურათ:“

„ბიბლიოთეკების თანამშრომელთა შეყვანა ადგილობრივ გამომცემლობათა საბჭოებში თემატური საგამომცემლო გეგმების განსახილველად:“

სპეციალური კრიტიკულ-ბიბლიოგრაფიული ჟურნალის გამოცემა ქართულ ენაზე“.

* იხ. „სახ. საჯ. ბიბლიოთეკის შრომები“ წ. I, გვ. 47 — 53.

მკითხველთა მომსახურების სფეროში კონფერენცია ასეთ დირექტივებს უქარნახებს ბიბლიოთეკებს:

1. მეცნიერული და სამეცნიერო-პედაგოგიური მუშაკების, ასპირანტებისა და უმაღლეს ტექნიკურ სასწავლებელთა სტუდენტების 100% — იანი მოცვა;

2. საშუალო ნაყთხაობის ყოველმხრივი გადიდება;

3. წიგნების ბრუნვის აწვევა სამეცნიერო ბიბლიოთეკებში“ (გვ. 49) ბიბლიოთეკების შინაგანი მოწყობისათვის კონფერენცია საჭიროდ სთვლის შემდეგ ღონისძიებებს:

„სამეცნიერო ბიბლიოთეკებში გაუპიროვნების მოსპობის მიზნით საუკუროა: ა) განსაზღვრულ საბიბლიოთეკო ოპერაციაზე მიმავრებულ იქნეს ცალკე თანამშრომელი; ბ) აღინიშნოს ხოლმე შესრულებულ სამუშაოზე (კატალოგიზაცია, სისტემატიზაცია, რედაქცია, ცნობათა გაცემა და სხვა) შემსრულებელის ინიციალები; გ) შედგენილ იქნეს წესიერი შინაგანაწესი“ და სხვ. (გვ. 51).

კონფერენციაზე განხილული იყო აგრეთვე სახელმწიფო საჯარო ბიბლიოთეკის მეორე ხუთწლიანი გეგმა და როგორც ანგარიში მოგვითხრობს კონფერენციამ მთლიანად მოიწონა იგი. ანგარიში ასე გადმოგვცემს ამ გეგმის მიზანდასახულობას. „მომხსენებლის მიერ ნაჩვენებია სახელმწიფო საჯარო ბიბლიოთეკის მე-2 ხუთწლედის დროს აღებული ძირითადი დებულებანი:

1. ჭ. თბილისის მოსახლეობისა და განსაკუთრებით საქართველოს მეცნიერ მუშაკთა მაქსიმალურად მიზიდვა;

2. სსრ ყველა ბიბლიოთეკებისადმი მეცნიერული ხელშეწყობის განხორციელება;

3. სამეცნიერო კვლევითი მუშაობის გაღრმავება და გაფართოება ბიბლიოთეკათმცოდნეობისა და ბიბლიოგრაფიის დარგში“... (გვ. 52).

ამ ზოგად მიმოხილვაში ჩვენ ვერ გამოვლდებით ყველა იმის შემოწმებას თუ რა იყო შემდეგში კონფერენციის დადგენილებებიდან განხორციელებული და რა დარჩა მხოლოდ *pia desideria*. რამდენადაც ჩვენ თვალს ვადევნებთ საბიბლიოთეკო აზროვნების განვითარებას, ჩვენი მიზანია გამოვარკვეოთ კონფერენციის მიზანდასახულობა და იმდროინდელი საერთო ბიბლიოთეკური იდეოლოგია. ამ თვალსაზრისით ყოველი საეტიკოსისათვის დიდი ყურადღების ღირსია ის თემატიკა სამეცნიერო კვლევითი სამუშაოებისა მეორე ხუთწლედისათვის, რომელიც წარმოდგენილი იყო კონფერენციაზე სახელმწიფო საჯარო ბიბლიოთეკისა და კერძოდ მისი ბიბლიოთეკათმცოდნეობის კაბინეტის მიერ. მომყავს აქ ეს თემატიკა იმ სახით, როგორც იგი კონფერენციის ოქმებშია მოცემული.

„ბიბლიოთეკათმცოდნეობის კაბინეტმა, — ვკითხულობთ ოქმებში (იხ. საქმე №32 აწ. — უნდა დაამუშავოს შემდეგი თემები:

1. ქართული საგნობრივი კატალოგისათვის ლექსიკონური ბელი;
2. ბიბლიოგრაფიული კლასიფიკაციის საფუძვლები;
3. საცნობო საინფორმაციო მუშაობის საფუძვლები;
4. კატალოგოგრაფიული კოდექსი ქართულ ენაზე;
5. კოტერის სამხისის საავტორო ტაბულები ქართულ ენაზე;
6. მკითხველთა ინტერესების შესწავლის ძირითადი მეთოდები;
7. ბიბლიოთეკებში წიგნების ინვენტარიზაციის, დაწყობისა და დაცვის

მეთოდები;

8. ბიბლიოთეკური სტატისტიკის საფუძვლები;
9. საბიბლიოთეკო კანონმდებლობის საფუძვლები;
10. საქართველოს ბიბლიოთეკების ისტორია.

„ბიბლიოთეკათმცოდნეობის საკითხების უფრო გარემოებით შესწავლის მიზნით და აგრეთვე ბიბლიოთეკებისადმი სამეცნიერო ხელმძღვანელობის განხორციელებისათვის დაარსებულ უნდა იქნეს ბიბლიოთეკათმცოდნეობის ინსტიტუტი, რომლის წინაშე შემდეგი პრობლემები დასმული:

I. საორგანიზაციო საკითხები.

1. საქართველოს საბიბლიოთეკო ქსელი; ბიბლიოთეკების ტიპები;
2. რაციონალური ბინა და მოწყობილობა ბიბლიოთეკებისა;
3. ნორმალური საბიბლიოთეკო შტატი და საბიბლიოთეკო მუშაკის პროფილი;
4. ბიუჯეტი და ფინანსური რესურსები სხვადასხვა ტიპის ბიბლიოთეკებისა;
5. დაკომპლექტება ბიბლიოთეკებისა, მისი ტექნიკა და მეთოდოლოგია;
6. სტატისტიკა და ანგარიშგება ბიბლიოთეკებში;
7. კოოპერირების პრობლემები საბიბლიოთეკო საქმეში;
8. საბიბლიოთეკო შრომის რაციონალიზაციისა და ტექნიკური დაწინაურების პრობლემები;
9. საბიბლიოთეკო საქმის დაგეგმვის მეთოდოლოგია.

II. წიგნის ბიბლიოთეკური დამუშავების სამეცნიერო-ტექნიკური პრობლემები.

1. წიგნების, ჟურნალების, გაზეთების, ფურცლების, გრაფიკისა და ბეჭდვითი პროდუქციის სხვა სახეებისა და აგრეთვე ხელნაწერების ინვენტარიზაციის, გაწყობისა და დაცვის პრობლემები;
2. ბეჭდვით და ხელნაწერ ნაწარმოებთა კატალოგიზაციის პრობლემები, ანბანური კატალოგის პრობლემები;
3. წიგნების სისტემატიზაციის პრობლემა;

4. საგნობრივი რუბრიკაციის პრინციპებისა და საგნობრივი და სიკონური კატალოგების პრობლემა;

5. წიგნის დამუშავების მექანიზაციისა და რაციონალიზაციის პრობლემა.

III. მკითხველთა მომსახურების პრობლემები.

1. მეთოდები წიგნზე მუშაობისა;

2. მკითხველთა ინტერესების შესწავლის მეთოდები;

3. თვითგანვითარების დარგში ბიბლიოთეკური დახმარების მეთოდები;

4. სამეცნიერო-ბიბლიოგრაფიულ გამოკვლევათა მეთოდები;

5. ბიბლიოთეკების საცნობო-ბიბლიოგრაფიული მუშაობის მეთოდოლოგია და ტექნიკა;

6. წიგნის გამოფენათა ორგანიზაციისა და სარეკომენდაციო სიების შედგენის პრინციპები;

7. წიგნისა და ბიბლიოთეკის პროპაგანდის მეთოდები;

8. ბიბლიოთეკის მასობრივი მუშაობის პრობლემები;

9. აბონემენტის ორგანიზაცია და ტექნიკა;

10. სამკითხველო დარბაზის ორგანიზაცია და ტექნიკა;

„ბიბლიოგრაფიის დარგში სახ. საჯარო ბიბლიოთეკის ბიბლიოგრაფიული სექტორის მიერ დამუშავებული იქნება შემდეგი თემები:

1. ბიბლიოგრაფია თემაზე „სსსრ I ხუთწლედის მიღწევები“;

2. ანოტირებული ბიბლიოგრაფია — „სსსრ II ხუთწლელი“;

3. ქართულ მწერალთა და მოაზროვნეთა ბიბლიოგრაფია;

4. საკოლმეურნეო ლიტერატურა ქართულ ენაზე;

5. ნაციონალური საკითხი საქართველოში ცარიზმის ეპოქაში;

6. მიწისა და გლეხთა საკითხი საქართველოში ცარიზმის ეპოქაში;

7. საქართველოს ენერგეტიკული რესურსები;

8. ქართული ლიტერატურის ისტორია და კრიტიკა;

9. ქართული ლიტერატურის კლასიკოსები.

10. საცნობო-სტატისტიკური ლიტერატურა სსსრ შესახებ (კარტოთეკა) და სხვა.

საკმარისია მკითხველი დაუკვირდეს ამ პროგრამას, რომ ნახოს, თუ რა ფართო მასშტაბით არის დაგეგმილი სამუშაოები მეტადრე ბიბლიოთეკათმკოდნეობის დარგში და დარწმუნდეს, რომ აქ საბიბლიოთეკო პრაქტიკის თითქმის არც ერთი მნიშვნელოვანი საკითხი არ არის დავიწყებული. დღეს ჩვენთვის გასაგებია, რომ შარტო საჯარო ბიბლიოთეკის ძალებით ასეთი პროგრამის სრული განხორციელება შეუძლებელი საქმე იყო. შარტო-ლაც ჩვენ ვიცით, რომ ბევრი ამ პროგრამაში დასახული საკითხი თუ თემა რეალიზებულია დაბეჭდილი შრომის სახით (კლასიფიკაციის პროექტი. საგნობრივი კატალოგი, კიოტერის ტაბულები და სხვა), ბევრი მხოლოდ

დღეს მუშავდება და კიდევ უფრო ბევრი საკითხის და თემის დამუშავება მომავალ წლებისთვის არის გადატანილი. მაგრამ დღეს ჩვენ შესრულების თვალსაზრისით არ უდგებთ ამ პროგრამას, ჩვენთვის საინტერესოა — და სწორედ ამას უნდა გაუსვათ ხაზი — რომ ჯერ კიდევ ხუთი წლის წინ (1932) პირველად მოცემულია ბიბლიოთეკათმცოდნეობის და ბიბლიოთეკათმშენებლობის ისეთი ფართო პროგრამა, რომელსაც არა თუ არ დაუკარგავს ძალა და მნიშვნელობა, არამედ დღესაც საცხებიტ აქტუალურია. რით აიხსნება საბიბლიოთეკო აზრის ასეთი გაქანება, რომლის მსგავსს ვერ ენახავთ მთელს წინა ხანის საბიბლიოთეკო პრაქტიკაში? თავისთავად იგულისხმება სამეურნეო ცხოვრების იმ საერთო აღმავლობით და მშრომელთა მასების მატერიალური ბაზის განმტკიცებით, რომელიც შედეგად მოჰყვა პირველი ხუთწლედის დამთავრებას. პირველი ხუთწლედის ბრწყინვალე სამეურნეო მიღწევებს თან მოსდევდა უდიდესი მიღწევები მეცნიერების, ხელოვნების, სახალხო განათლების და სხვა კულტურულ ფრონტებზე და მათ შორის საბიბლიოთეკო ფრონტზეც.

ამ მცირე მასალებიდანაც, რომელსაც გავეცანით, ცხადია, რომ პირველი საბიბლიოთეკო კონფერენცია დიდი ნაბიჯი იყო ბიბლიოთეკათმშენებლობის განვითარების გზაზე საქართველოში. კონფერენციას დიდი მათრგანიზებელი და აღმზრდელითი მნიშვნელობა ჰქონდა უწინარეს ყოვლისა ბიბლიოთეკარებისათვის. გარდა ამისა კონფერენციამ ხაზი გაუსვა იმას, რომ მასების გონებრივი განვითარების საქმეში ბიბლიოთეკები გაცილებით უფრო დიდს როლს ასრულებენ, ვიდრე ეს ჩვეულებრივით ჰგონიათ.

აქვე უნდა აღვნიშნოთ კონფერენციის ერთი შედეგიც. ერთერთი მისი რეზოლუციის თანახმად განსაკომის სამეცნიერო სექტორთან დაარსებული იყო ე. წ. საბიბლიოეკო საბჭო, როგორც მუდმივი სათათბირო ორგანო, რომელსაც დაეკისრა აგრეთვე სამეცნიერო ბიბლიოთეკებისადმი მეთოდურ ორგანიზაციული ხელმძღვანელობა. როგორც ვიცით საბიბლიოთეკო საბჭომ დიდ ხანს არ იბოგინა, ხოლო ხელმძღვანელი მეთოდური ცენტრის ადგილი ისევ საჯარო ბიბლიოთეკასთან არსებულმა ბიბლიოთეკათმცოდნეობის კაბინეტმა დაიკავა.

ბიბლიოთეკათმცოდნეობის კაბინეტი გაიხსნა საჯარო ბიბლიოთეკაში 1931 წელს ნოემბერში ორი მეცნიერი თანამშრომლის შემადგენლობით და ასე 1936 წლამდე არსებობდა. ეს იყო პირველი კვლევითი ორგანო ბიბლიოთეკათმცოდნეობის თეორიულ და პრაქტიკულ საკითხებში. ძველი საბიბლიოთეკო-საბიბლიოგრაფიო კაბინეტის მსგავსად მან მყისვე შემოჰკრიბა თავის გარშემო ენტუზიასტი ბიბლიოთეკარები, მაგრამ უმთავრესად სამეცნიერო ბიბლიოთეკებიდან. თავდაპირველად კაბინეტის მუშაობა უმთავრესად საჯარო ბიბლიოთეკის ფარგლებით განისაზღვრებოდა. საჯარო ბიბლიოთეკა 1931 — 32 წლებში რეორგანიზაციის პერიოდს განიცდიდა. მისი შინაგანი მოწყობის ყველა საკითხები საფუძვლიან წინასწარ დამუშავებას მოითხოვდა. ბიბლიოთეკათ-

მცოდნეობის კაბინეტიც სწორეთ იმისათვის იყო შექმნილი, რომ ბიბლიოთეკის საწარმოო პრაქტიკაში ყველა წამოჭრილი საკითხი ყოველმხრივ შეესწავლა და გაეშუქა. ეს საკითხები იყო: წლიური საწარმოო გეგმის, წიგნის დაქუჩების პროცესების ქრონომეტრული გამოკვლევისა და ნორმატივეის დადგენისა, სანარდო სისტემის შემოღებისა ბიბლიოთეკის დამუშავებისა და დაკომპლექტების განყოფილებაში, ბიბლიოთეკის კატალოგების აღწავლისა და მრავალი სხვა საკითხი, რომლის გადაჭრას სხვა სამეცნიერო ბიბლიოთეკებისათვისაც პრაქტიკული მნიშვნელობა ჰქონდა. ამ მხრივ ე. ი. საჯარო ბიბლიოთეკის მომსახურების ხაზით კაბინეტმა უამრავი სამუშაოები შეასრულა, და, როგორც არაერთხელ ნათქვამია ანგარიშებში, ის ბიბლიოთეკის ნამდვილი ლაბორატორია იყო. კაბინეტმა დაამუშავა საჯარო ბიბლიოთეკის სამეცნიერო სამუშაოთა პროგრამა ჰეორე ხუფსლედისათვის, რომელიც მოწონებული იყო საქართველოს I საბიბლიოთეკო კონფერენციის მერ და რომელსაც ჩვენ შემოთუქვე გავეცანით.

როგორც დიდისა და ფრიად დიფერენცირებულ სამუშაოთა შემსრულებელი ბიბლიოთეკის სამეცნიერო საცდელი დაწესებულება, კაბინეტი ბუნებრივად იზიდავდა ყურადღებას სხვა მომცრო ბიბლიოთეკებისა, რომელნიც მოდიოდნენ რჩევა-კონსულტაციის მისაღებად. ამგზით თანდათან კაბინეტის მუშაობამ ფართო რესპუბლიკანური მასშტაბი მიიღო. ხუთი წლის განმავლობაში კაბინეტმა გასცა სამეცნიერო და სხვა ტიპის ბიბლიოთეკებს 586 კონსულტაცია საბიბლიოთეკო მუშაობის სხვადასხვა საკითხებზე. მან დიდი წვლილი შეიტანა აგრეთვე კადრების მომზადების საქმეში. იგი ზედით და სამი წლის განმავლობაში ამუშავებდა საბიბლიოთეკო კურსებისათვის სასწავლო გეგმებსა და პროგრამებს ჯა თეოლოგიკურ მოაწყო და ჩაატარა ასეთი კურსები. კაბინეტს განზოახული ჰქონდა სპეციალური საბიბლიოთეკო მუზეუმის მოწყობა, მაგრამ ეს განზრახვა განუხორციელებელი დარჩა.

სამაგიეროდ კაბინეტი მტკიცე საძირკველს უყრის კვლევითი მუშაობისათვის აუცილებელ აპარატს. ჯერ ერთი რომ კაბინეტს წესრიგში მოჰყავს და ერთი საზად ადიდებს ძველი საბიბლიოთეკო-საბიბლიოგრაფიკო კაბინეტისაგან მემკვიდრეობით მიღებულ ბიბლიოთეკათმცოდნეობის ბიბლიოთეკას. რომელსაც ავსებს რუსული და უცხოური სამეცნიერო-ბიბლიოთეკონომიური და ბიბლიოლოგიური ლიტერატურით.

შემდეგ კაბინეტი აარსებს ე. წ. საკაბრო მასალების ფონდს, რომელიც შესდგება მოკავშირე რესპუბლიკების საუკეთესო ბიბლიოთეკებისაგან და ბიბლიოგრაფიულ დაწესებულებებისაგან მიღებულ ანგარიშებისაგან, მოხსენება-გეგმებისაგან და სხვა ოფიციალურ და არაოფიციალურ ლექსმენტებისაგან. საკაბრო ფონდი შეიცავს ფრიად მნიშვნელოვან უახლეს მასალას საწარმოო და სხვა საკითხებზე, რომელიც ჩვეულებრივად ბრესაში არ ქვეყნდება.

კაბინეტი ერთერთ უმთრავრეს თავის ამოცანად კვლევით მუშაობას სთვლის. იგი ასე აქვს ფორმულირებული: „საბიბლიოთეკო თეორიისა და პრაქტიკის საკითხების მეცნიერულ-მეთოდური დამუშავება, კვლევითი მუშაობის განხორციელება ბიბლიოთეკათმცოდნეობის დარგში“.

აღსანიშნავია, რომ თავის არსებობის პირველ წლიდანვე და შემდეგ-შიაც კაბინეტმა ხელი მოჰკიდა სწორეთ ისეთი თემების დამუშავებას, რომლებიც ნაკლებად ან სრულებით არ არის გაშუქებული ჩვენს თეორიულ ლიტერატურაში. ასეთია მაგალითად თემები: სხვადასხვა ტიპის ბიბლიოთეკების სამუშაოთა დაგეგმვა და დაგეგმვის მეთოდოლოგია, გრაფიკის, ფურცლების (листочки—Flugblätter) და ფოტოსურათების კატალოგიზაცია, საბიბლიოთეკო შრომის რაციონალიზაცია და ნორმების პრობლემა, სამეურნეო ანგარიში ბიბლიოთეკაში, ქართული ბიბლიოგრაფიის ისტორია და სხვა. ზუთი წლის განმავლობაში კაბინეტის თანამშრომლებისა და თბილისის სხვადასხვა სამეცნიერო ბიბლიოთეკების წარმომადგენლების მიერ წაკითხული იყო კაბინეტში რამდენიმე ათეული მოხსენება ბიბლიოთეკათმცოდნეობის სხვადასხვა პრაქტიკულ და თეორიულ საკითხებზე. რომ სრული წარმოდგენა გვექონდეს ჩვენში ბიბლიოთეკათმცოდნეობის დარგში ვაკეთებულის შესახებ, საჭიროა ვრცლად ჩამოვთვალოთ ყველა ის თემები, რომელიც კაბინეტში დამთავრებული სახით არის დამუშავებული. ასეთი ჩვიდმეტი თემაა, სახელდობრ:

1. საქართველოს სსრ სამეცნიერო ბიბლიოთეკების მუშაობა ამჟამად.
2. საქართველოს სამეცნიერო ბიბლიოთეკები და საბიბლიოთეკო კურორტების საკითხი.
3. საქართველოს წიგნის პრობლემა პირველ ზუთწლეულში.
4. საბიბლიოთეკო კლასიფიკაცია მეცნიერებათა კლასიფიკაციასთან დაკავშირებით.
5. ქართული ბიბლიოგრაფიის ისტორია; ქართული საბიბლიოგრაფია და საბიბლიოთეკონომიო ლიტერატურის ქრონოლოგიური მაჩვენებლით.
6. კატალოგრაფია, ბიბლიოგრაფია და არქივოგრაფია.
7. შრომის პროცესების ნორმირება და რაციონალიზაცია ბიბლიოთეკებში.
8. საბიბლიოთეკო საქმის დაგეგმვისა და აღრიცხვის მეთოდოლოგიისათვის.
9. საგნობრივი კატალოგისა და ქართული საგნობრივი რუბრიკების კონსტრუქციის ძირითადი პრინციპები.
10. თანამდებობათა ნომენკლატურა სამეცნიერო ბიბლიოთეკებში.
11. კეტერის სამნიშნა საავტორო ტაბულები.
12. პერიოდულ გამოცემათა ინვენტარიზაცია.
13. მხატვრულ ლიტერატურაზე მუშაობა სამეცნიერო ბიბლიოთეკებში.
14. მუსიკალურ ნაწარმოებთა ბიბლიოგრაფიული დამუშავება;
15. რუსი კოლექტიური ავტორების მაჩვენებელი (ქართოთეკა);
16. ქართველი კოლექტიური ავტორების მაჩვენებელი (ქართოთეკა);

17. ბროშურების დამუშავება და დაცვა ბიბლიოთეკებში.

აქედან პირველი ათი ნაშრომი „სახ. საჯარო ბიბლიოთეკის შრომების“ I წიგნში დაიბეჭდა: მეთერთმეტემ-კეტერის ტაბულებმა — „შრომების“ მე-II წიგნი მთლიანად დაიჭორა; მე-12, 13 და 14 დაიბეჭდა ამავე „შრომების“ მე-III წიგნში, ხოლო უკანასკნელი სამი ნაშრომი დაუბეჭდავი დარჩა.

უმეტეს ამ ნაშრომებში დასმული და გაშუქებული პრობლემები ახალი იყო არა მარტო ჩვენი არამედ მოკავშირე რესპუბლიკების ბიბლიოთეკებისათვისაც. ეს უწინარესად უნდა ითქვას ერთერთ ზემოთ მოყვანილ შრომის შესახებ, სახელდობრ: — „საბიბლიოთეკო. საქმის დაგეგმვისა და აღრიცხვის მეთოდისათვის“. დაარსებისთანავე საჯარო ბიბლიოთეკა დიდს ანგარიშს უწევდა იმ გარემოებას, რომ სამუშაოების სწორი დაგეგმვა გარკვეულ კალაბორში აყენებს ბიბლიოთეკის მთელ საქმიანობას და უზრუნველყოფს დისციპლინასა და შესრულების ეფექტს. მან ჯერ კიდევ 1932 წელში ბიბლიოთეკათმცოდნეობის კაბინეტის უშუალო ხელმძღვანელობით შემოიღო თავისი სამუშაოების დაგეგმვა თანამშრომელთა შეჯამებული დროის ბიუჯეტისა და სამუშაოების წინასწარი დიფერენციული აღრიცხვის, სამუშაო ნორმების განსაზღვრის, სამეურნეო ანგარიშის გატარებისა და სხვა ფაქტორების საფუძველზე. კაბინეტმა მოგვეცა შემოსხენებელი შრომის სახით ყველა ამ ფაქტორების იმდენად საფუძვლიანი კომპლექსური გაშუქება და მთლიანად დაგეგმვის მეთოდის, რომ მოსკოვის ბიბლიოთეკათმცოდნეობის სამეცნიერო-საკვლევო ინსტიტუტის ყურადღება მიიზიდა. საჯარო ბიბლიოთეკის გეგმა კი თბილისისა და სხვა სამეცნიერო ბიბლიოთეკებისათვის წასაბამ ნიმუშად გახდა.

ყოველი წესიერი დაგეგმვის აუცილებელ პირობას შრომის ცალკეული სახეების ნორმები შეადგენს. ჩვენ კი დასაბუთებული ნორმები არ ვქონდა. პირველად კაბინეტის ხელმძღვანელობით. სპეციალურად ქრონომეტრაციის საშუალებით გამოკვლეული იყო სამიბლიოთეკო მუშაობის და კერძოდ წიგნების დამუშავების სხედასხვა პროცესები და ამ გზით გამოყვანილი იყო ნორმები. აქ უნდა აღინიშნოს კაბინეტიდან გამოაუღლი მეორე ნაშრომი, რომელიც სწორეთ ამ საკითხს აშუქებს: „შრომის პროცესების ნორმირება და რაციონალიზაცია ბიბლიოთეკებში“ და რომელიც მეორე იყო საკავშირო მასშტაბით.

ამევე ფრიად საყურადღებოა ანზ. ნ. ლორთქიფანიძის გამოკვლევა — „კატალოგრაფია, ბიბლიოგრაფია და არქივოგრაფია“, რომელშიც ავტორი აწვითარებს აზრს კატალოგოგრაფიული წესების გამოყენების შესახებ სარჩევო დოკუმენტების აღწერის დროს.

დიდ ყურადღებას იწვევს აგრეთვე ანზ. ივ. ციციშვილის „ქართული ბიბლიოგრაფიის ისტორია“, რომელიც წარმოადგენს ფრიად ნაყოფიერ ცდას ქართული ზელნაწერი და ზემდღური წიგნის ბიბლიოგრაფიის ბიბლიოგრაფიისა. ავტორი დაწვრილებით იზილავს თვითთულ მის მიერ ბიბ-

ლიოთეკებში (de visu) აწერილსა და ქართული წიგნის შესახებ ცნობების შემცველ ძეგლსა და ახალ გამოცემას. ის იწყებს საისტორიო მწერლობაში ცნობილი წყაროებით და ათავენს „წიგნის მატრიანთა“. მისი შეფასება ამ წყაროებისა არ არის ყოველთვის მართებული და ზოგჯერ გადაჭარბებულია (მაგალითად მანშიაშვილის ე. წ. ქრონოლოგიური კატალოგის შეფასება). მიუხედავად ამისა ივ. ტიციშვილის ნაშრომი წარმოადგენს მდიდარი ფაქტიური მასალით დატვირთულ მონოგრაფიას ქართული ბიბლიოგრაფიის შესახებ (1881 — 1936 წ.). მას დართული აქვს ქართულ ენაზე ბიბლიოთეკონომიისა და ბიბლიოგრაფიის დარგში არსებული ლიტერატურის ამომწურავი სია, რომელსაც თანამედროვე მკვლევარი ბიბლიოგრაფი და ბიბლიოთეკარი გვერდს ვერ აუვლის.

არა ნაკლები მნიშვნელობა ჰქონდა აგრეთვე კაბინეტის დანარჩენ ნაშრომებს, რადგანაც ყველა ამ ნაშრომებში გაშუქებულია ბიბლიოთეკების შინაგანი მოწყობის უმწვავესი საკითხები. მკითხველი ადვილად დარწმუნდება ამაში, როდესაც გადაიკითხავს „სახელმწიფო საჯარო ბიბლიოთეკის შრომებს“, რომელიც იმავე ბიბლიოთეკათმცოდნეობის კაბინეტის მუშაობის ნაყოფს წარმოადგენს და რომელიც გვევლინება პირველ ნამდვილ სამეცნიერო-ბიბლიოთეკონომიურ ორგანოდ ქართულ ენაზე.

I წიგნი გამოვიდა 1934 წელს, მე-II — 1936 წ. ხოლო მესამე — 1937 წ. ყურნალი სეამს და აშუქებს არა მარტო თეორიული ბიბლიოთეკათმცოდნეობისა და ბიბლიოთეკების შინაგანი მოწყობის საკითხებს, არამედ ბიბლიოთეკათმშენებლობის ზოგად საკითხებსაც, როგორც მაგალითად საბიბლიოთეკო თანამდებობათა ნომენკლატურა, საბიბლიოთეკო კადრების მომზადება საქართველოში და სხვა საკითხები. ყურნალის I წიგნში მოთავსებულია აგრეთვე საკავშირო და საქართველოს შთაერობათა ცნობილი დადგენილებანი საბიბლიოთეკო საქმის შესახებ (1934 წ.), სამხრეთოსეთისა და სოხუმის ბიბლიოთეკების ანგარიშები და რეცენზიები საბიბლიოთეკო და ბიბლიოგრაფიულ შრომებზე.

მე-II წიგნი მთლიანად დაკავებულია „სამნიშნა საავტორო ტაბულაბით“. თუ ვაიხსენებთ, რომ სამნიშნა კეტერი მხოლოდ სამიოდე ენაზეა გამოცემული, შეიძლება ხაზვასმით აღვნიშნოთ, რომ ჩვენ დიდ პროგრესს მივაღწიეთ საბიბლიოთეკო საქმეში. ამიერიდან ბიბლიოთეკარი შესძლებს ქართული წიგნების კეტერით განნიშვნას მაშინაც კი, როდესაც ქართული ფონდი მილიონამდე ავა.*

„შრომების“ გამოსვლა რასაკვირველია დიდს მიღწევას წარმოადგენდა. ეს უწინარეს ყოვლისა პირველი გამარჯვება იყო თეორიულ ბიბლიოთეკათმცოდნეობის დარგში. გარდა ამისა პირველმა სამეცნიერო-ბიბ-

* შენიშვნა: ეს წერილი უფრო გადაცემული იყო ასაწყობად, რომ გამოვიდა სტამბიდან „შრომების“ მე-III წიგნი. შეგვიძლია მხოლოდ აღვნიშნოთ, რომ იგი უფრო შინაარსიანია. განსაკუთრებით აღსანიშნავია სტატიები: ქართული შრიფტის შესახებ ამსტერდამში (1886); იმერეთის სტამბა (1800); ძველი ქართული წიგნადი ფონდები

ლიოთეკრმა ტურნალმა აჩვენა საბჭოთა საზოგადოებრივობას, რომ ჩვენში სობილიოთეკო სპეციალობა საკმაოდ მაღალ დონეზეა ასული და რომ ჩვენი სამეცნიერო ბიბლიოთეკები მტკიცედ სდგანან შემდგომი განვითარების გზაზე.

ჩვენ სულ არ შევებხეთ ჩვენს მასობრივ ბიბლიოთეკებს. საბჭოთა პერიოდში მათაც ჰქონდათ საკუთარი გაერთიანება, კერძოდ თბილისის მასობრივ-ქალაქისა და პროფკავშირების — ბიბლიოთეკებს, რომელთა რიცხვი 1925-27 წლებში ასამდე აღიზარდა. მაგრამ მათი ორიენტაცია ყოველთვის სამეცნიერო ბიბლიოთეკებისაკენ იყო. აქ ლებულობდნენ ისინი მეთოდურ დახმარებას, უნდა ითქვას, რომ მასობრივმა ბიბლიოთეკებმაც განიცადეს ძირითადი გარდაქმნა და ბევრი მათგანი დღეს დიდი მნიშვნელობის კულტურულ-განმანათლებელ დაწესებულებად გადაიქცა. ამ ათი-ოდე წლის წინად ჩვენში ამერიკელი ბიბლიოთეკის „სერვისი“ ბევრს იდეალად მიაჩნდა. ეს იყო წარსულში. ჩვენმა მასობრივმა ბიბლიოთეკებმაც საკუთარი ძალდონით გაიკვლიეს გზა. რასაკვირველია მათ შეითვისეს საკუთარი მეთოდური გამოცდილება მაგრამ ამასთანაერთად მათ შეიძინეს საკუთარი გამოცდილება მკითხველთან მუშაობისა და მომსახურების საქმეში ყველა სხვა ტიპის ბიბლიოთეკებს გაუსწრეს. ჩვენ რომ ლიტონ სიტყვად არ ჩამოგვართვან ეს მტკიცება მოვიყვან, ერთ ილუსტრაციას ყოველივე ციფრების გარეშე.

ჯაფარიძის სახელობისა და ბევრი სხვა ქალაქის ბიბლიოთეკის საკატალოგო განყოფილებაში შემსვლელს დაუბეღება მსხვილი ასოებით დახატული განცხადება ასეთი შინაარსისა:

„თუ თქვენ გესაქირობათ ენობა: 1) რა ლიტერატურა არსებობს თქვენ შიერ არჩულ საკითხზე, 2) როგორი თანმიმდევრობით იკითხოთ ეს ლიტერატურა, 3) როგორ დაამუშავოთ შერჩეული ლიტერატურა — მომართეთ ბიბლიოგრაფიულ განყოფილებას და მიიღებთ პასუხს“.

რას გვეუბნება ჩვენ ეს განცხადება? განა მართო იმას, რომ ბიბლიოთეკას აქვს ბიბლიოგრაფიული განყოფილება, რომელიც გულმოდგინედ იკვლავსწინებს მკითხველთა მოთხოვნილებებს? რასაკვირველია არა. ეს განცხადება უწინარეს ყოველისა მოწმობს იმას, რომ ბიბლიოთეკას მშვენიერად მომზადებული პერსონალი ჰყავს, რომელიც არა მარტო დაეუფლა ამ ბიბლიოთეკის ფონდს და წიგნის შესწავლის ხერხებს, არამედ გარკვეულა წიგნების სამყაროში საზოგადოდ. ის მოგვეგონებას. — რაც სამწუხაროდ ზოგჯერ გვაეწოდება; — რომ ცოცხალი ბიბლიოთეკის ქვეშ უნდა ვიგულისხმობთ არა მარტო წიგნთსაცავი, — რაგინდ მოწესრიგებული არ იყოს იგი, — არამედ მოწესრიგებული წიგნთსაცავი და გაწაფული შტატი ერთად, როგორც მთლიანი მომწველი ორგანიზმი. ასეთ ბიბლიოთეკას შეიძლება ჰქონდეს წვრილმანი ნაკლი ტექნიკის დარგში, შეუძგრებელი ბინა, არასაკმაო ბიუჯეტი და სხვა ნაკლი, მაგრამ ეს სულ ოდნავადაც არ ამცირებს მის სოციალ-კულტურულ მნიშვნელობას!

მთელ რიგ ჩვენი მასობრივი ბიბლიოთეკების პრაქტიკაში შესულია და ყოველდღიურ საქმედ არის მიჩნეული მკითხველებისათვის სალიტერატურო სიღამოებისა და წიგნის გამოფენების გამართვა, ლექციების მთელი ციკლის მოწყობა, მუდმივი სალიტერატურო, ტექნიკის შემსწავლელი და სხვა წრეების ორგანიზაცია სპეციალისტების დახმარებით, მკითხველთა კონფერენციების მოწვევა, მოგზაურა ბიბლიოთეკების ქსელის გაშლა და მრავალი სხვა. სწორეთ მასობრივ ბიბლიოთეკის წიაღში ჩვენ თვალწინ ჩამოყალიბდა წიგნის უფართოესი გავრცელებისათვის მიმართული მთელი სისტემა მეთოდური საშუალებებისა და ხერხებისა, რომელსაც ზოგი საბიბლიოთეკო პედაგოგიკას უწოდებს, ზოგი საბიბლიოთეკო პოლიტიკას ან საბიბლიოთეკო მეთოდოკას და ზოგი კიდევ სხვა განსაზღვრას აძლევს. ამის შემდეგ გასაგებია ის, რომ მკითხველთა მასებს მომსახურების საქმეში მასობრივი ბიბლიოთეკები თვალსაჩინოდ წინ უსწრებენ ყველა სხვა ტიპის ბიბლიოთეკებს, როგორც ჩვენში ისე მთელ საბჭოთა კავშირში.

ჩვენი საქალაქო, სარაიონო და აგრეთვე სასოფლრ ბიბლიოთეკების განვითარება სწრაფი ტემპით წავიდა მეტადრე მას შემდეგ, რაც გამოვიდა მთავრობის ცნობილი დადგენილება — „საბიბლიოთეკო საქმის შესახებ საქართველოში“ (იხ. გაზ. „კომუნისტი“ 1934 წ. 26 მაისი, № 120). ეს დადგენილება წინადადებებს აძლევდა კომისარიატებს, პირველ რიგში განათლების კომისარიატს, მთელ რიგ ძირითად ცვლილებათა და გაუმჯობესებათა შეტანის შესახებ ბიბლიოთეკების ორგანიზაციასა და მუშაობაში.

მთავრობის დადგენილებაში გათვალისწინებულა საერთო ხელმძღვანელობა და კონტროლი ბიბლიოთეკების მიმართ, პასუხისმგებლობა ბიბლიოთეკების მუშაობისათვის და მათ ფონდებისათვის, ბიუჯეტის ზრდის უზრუნველყოფა, ბინების შეკეთება, წიგნადი ფონდების შევსება, ბიბლიოთეკართა კადრების სისტემატური მომზადება, ბიბლიოგრაფიული მომსახურების ორგანიზაცია და მრავალი სხვა გაუმჯობესება. ამავე დადგენილების საფუძველზე განათლების კომისარიატის სისტემაში ჩამოყალიბდა საბიბლიოთეკო სამმართველო, რომელსაც დაეველა საბიბლიოთეკო საქმის ხელმძღვანელობა რესპუბლიკის მასშტაბით.

საბიბლიოთეკო სამმართველოს სახით ბიბლიოთეკებს უშუალო მზრუნველი გაუჩნდათ და ეს პირველ რიგში სარაიონო ბიბლიოთეკებს დაეტყო: მათი ბიუჯეტი 4000 მანეთიდან 12000 მანეთამდე იყო აყვანილი. ორიოდვე წლის მუშაობის შედეგად სამმართველომ ვახსნა 26 ახალი სასოფლო და ათი საბავშვო ბიბლიოთეკა, ჩამოაყალიბა განსაკუთრებულ ყოველწლიური საბიბლიოთეკო კურსები, ვახსნა თბილისის I პედაგოგიურ სასწავლებელში საბიბლიოთეკო განყოფილება, დაამუშავა მასობრივ ბიბლიოთეკებისათვის საქურო დებულებანი, ინსტრუქციები და რამდენიმე ათეული მეთოდური წერილი საბიბლიოთეკო მუშაობის შესახებ. საბიბლიო-

თეკო სამმართველოს ერთერთ დიდ წამოწყებას შეადგენს აგრეთვე „ქართული წიგნების შეერთებული კატალოგის“ შედგენა საკავშირო მასშტაბით, რომელიც დაწყებულია 1935 წლიდან და რომელმაც უნდა მოკცეს ცნობები, თუ რომელ ბიბლიოთეკაში რომელი ქართული წიგნი მოიპოვება (1629 წლიდან 1937 წლამდე).

დაარსების წლიდანვე (1934) საბიბლიოთეკო სამმართველომ შემოიღო სისტემატური რევიზიები და გამოკვლევები ყველა ტიპის ბიბლიოთეკებისა მთელ რესპუბლიკაში, გარდა ამისა შარშან (1936) და წრუელს მოიწვია ორი ფრიად საინტერესო და სასარგებლო კონფერენცია რაიონულ ბიბლიოთეკების გამგებებისა, რომელიც რაიონული და სოფლის ბიბლიოთეკების მუშაობის საკითხებისადმი იყო მიძღვნილი. ამ კონფერენციებმა გამოავლინა კომკავშირის რიგებიდან გამოსული რამდენიმე მშვენიერი ორგანიზატორი და საბიბლიოთეკო საქმის ენტუზიასტი.

ბიბლიოთეკების შეუჩერებელმა ზრდამ, მათი შინაგანი მუშაობის დიფერენციაციამ და მეტადრე მასობრივი ბიბლიოთეკების ყოველდღიურმა მოთხოვნილებებმა მწვავედ დააყენეს საბიბლიოთეკო სამმართველოს წინაშე ბიბლიოთეკებისათვის მუდმივი საკონსულტაციო დახმარებისა და მეთოდური ხელმძღვანელობის ორგანიზაციის საკითხი. ამ მიზნით სამმართველომ 1936 წლიდან მოახდინა საჯარო ბიბლიოთეკასთან არსებულ ბიბლიოთეკათმცოდნეობის კაბინეტის რეორგანიზაცია და დააკისრა მას ზემოაღნიშნული ამოცანები და აგრეთვე ბიბლიოთეკების ბიბლიოგრაფიული მომსახურება. ახლადშემუშავებული დებულების თანახმად კაბინეტი სამმართველოსადმი უშუალოდ დაქვემდებარებულ და რესპუბლიკური მასშტაბით მომუშავე ორგანოდ გადაიქცა.

მოკლეთ მოუთხოობთ მკითხველს „ბიბლიოთეკათმცოდნეობისა და სარეკომენდაციო ბიბლიოგრაფიის კაბინეტის“^{*)} მუშაობის შესახებ.

კაბინეტი თავის საწარმოო გეგმის შემუშავების დროს ხელმძღვანელობდა მოსკოვის ბიბლიოთეკათმცოდნეობის ინსტიტუტის დებულებითა და მისი მუშაობის საერთო პროგრამით (Научно-исследовательский институт библиотковедения и рекомендательной библиографии— ასეთია მისი სრული სახელწოდება), როგორც ინსტიტუტის ისე კაბინეტის დებულება ვულისხმობენ უმჯიდროესი კავშირის დამყარებას ბიბლიოთეკებთან და მათი პრაქტიკულ მოთხოვნილებებთან შეფარდებით მთელი მუშაობის აგებას. ამიტომ გახსნის უმაღ კაბინეტმა თავისი პირველი საწარმოო გეგმის განსახილველად მოიწვია პირველ რიგში თბილისის მასობრივი ბიბლიოთეკების თანამშრომელთა საზოგადო კრება, რომელსაც დაესწრნენ განათლების განყოფილების ხელმძღვანელი მუშაკები და ამ კრების დადგენილებათა საფუძველზე შეავსო თავის მუშაობის გეგმა. ამ

^{*)} 1937 წლის 16 მაისიდან კაბინეტი (ზემოაღნიშნული სახელწოდებით) ისევ სახელოვანი საჯარო ბიბლიოთეკისადმი არის დაქვემდებარებული.

კრების დადგენილების თანახმად კაბინეტმა სხვათა შორის დაამხდო ბიბლიოგრაფიული საძიებელი ანოტაციებით: „მსოფლიო ლიტერატურის კლასიკოსების ნაწარმოებანი ქართულ ენაზე“ (რომელიც უკვე დასრულდა).

რეორგანიზაციის დღიდან მოყოლებული მიმდინარე წლის დეკემბრამდე კაბინეტმა მოაწყო 30-მდე ასეთი კრება სამეცნიერო, მასობრივი და სხვა ტიპის ბიბლიოთეკების თანამშრომლებისა. ამ კრებებზე წაითხულო იყო 14 მოხსენება და ჩატარებული იყო ამდენივე მასობრივი კონსულტაცია. მოხსენებათა თემატიკა ასეთი იყო: „კაბინეტის ამოცანები და მუშაობა“, „ბიბლიოთეკათმცოდნეობის სრულიად საქართველო თეორიული კონფერენცია“, „მოსკოვისა და ლენინგრადის სამეცნიერო ბიბლიოთეკები“, „ბაქოს სამეცნიერო ბიბლიოთეკები“, „ანოტაციის საგანი“, „მასობრივი ბიბლიოთეკის მუშაობა და ამოცანები“, „მოგზაურა ბიბლიოთეკების მუშაობა“. „საბავშვო ბიბლიოთეკების პრობლემები“. „ბიბლიოთეკათმცოდნეობის აბონემენტი“ და რამდენიმე სხვა. ზოგიერთი მოხსენება მუშავდება ავტორების მიერ გამოსაცემად.

მასობრივი კონსულტაციები ბიბლიოთეკებთან ჩატარებული იყო უმთავრესად თბილისში, შემდეგ თემებზე: ბიბლიოთეკის წლიური მუშაობის დაგეგმვა, მუშაობის ორგანიზაცია რაიონულ ბიბლიოთეკაში, მასობრივი მუშაობა ბიბლიოთეკაში, საბიბლიოთეკო მუშაობის ნორმები და სხვა. რამდენიმე კონსულტაცია ჩატარდა თელავში, სოხუმში, ქუთაისში და ვარში. საბიბლიოთეკო სამმართველოს წინადადებით კაბინეტმა შეადგინა ათი მეთოდური წერილი საბიბლიოთეკო მუშაობის სხვადასხვა საკითხებზე (სტაზიანოველების მომსახურების შესახებ, აბონემენტზე მუშაობის შესახებ, კატალოგების მოწყობის შესახებ და სხვა თემაზე).

ამავე ხნის განმეულობაში კაბინეტმა მისცა 500 კონსულტაცია სხვადასხვა ტიპის ბიბლიოთეკას. კონსულტაციის საკითხები — ეს სულ ისეთი საკითხებია, რომელიც ბიბლიოთეკების ყოველდღიურ საქმიანობაში ჩნდება და ყოველ ცალკეულ შემთხვევაში ასეთისვე ვარჯიშს მოითხოვს: საბიბლიოთეკო და საბიბლიოგრაფიო მუშაობის ნორმები, ღირებულება, დაგეგმვა; ბიბლიოთეკებისა და მათი მუშაობის უფლებრივი მდგომარეობა, ზედფასის საკითხები, მომსახურებისა და ბიბლიოგრაფიის საკითხები; და სხვა და სხვია. საბიბლიოთეკო სამმართველოს დაეუბნებოთ კაბინეტმა გამოიკვლია აგრეთვე რამდენიმე ათეული ბიბლიოთეკა თბილისში და რაიონებში და დაეხმარა სამმართველოს ქუთაისის საჯარო ბიბლიოთეკასთან ბიბლიოთეკათმცოდნეობის კაბინეტის ორგანიზაციის საქმეში.

დებულება ავალბდა კაბინეტს ერთერთ ძნელ საქმეს — ბიბლიოთეკათმცოდნეობის საგნებში სახელმძღვანელოების დამზადებას, რაც ჩვენში ისევე როგორც მოკავშირე რესპუბლიკებში ჯერ არ არის საბოლოოდ მოგვარებული. თავდაპირველად, 1936 წელს ზაფხულში კაბინეტმა ბიბლიოთეკო სამმართველოს წინადადებით შეადგინა და გამოსცა ორი ბროშურა:

1. ძარითადი დირექტივები ბიბლიოთეკათმშენებლობის დარგში (თბილისი, 1966 წ. 48 გვ.), რომელიც შეიცავს უმთავრესად ქართულ ენაზე არქიტექტურულ კანონმდებლობასა და განსაკუთრებით მიერ შემოღებულ დებულებებს ბიბლიოთეკების შესახებ.

2. დეცემალური კლასიფიკაცია. შემოკლებული ტაბულები მასობრივი ბიბლიოთეკებისათვის (თბ. 1936 წ. 24 გვ.).

შემდეგ კაბინეტში დამზადა და ვადასცა საბიბლიოთეკო სამმართველოს გამოსაცემად ოთხი სახელმძღვანელო, ამოთან ერთი თარგმნილი და სამი ორიგინალურად დაწერილი ქართულ ენაზე:

1. ც.ც.აშვილი, ივ. კატალოგიზაციის სახელმძღვანელო.
2. ტრაფიმიოვა, ლ. და სხვ. საბიბლიოთეკო ფონდების და კატალოგების ორგანიზაცია. თარგმანი რუსულიდან.
3. ლორთქიფანიძე, ნ. საბიბლიოთეკო მუშაობის აღრიცხვა და დეგეგმვა.

4. დოდაქიძე, შ. როგორ ვისარგებლოთ ანწილადი კლასიფიკაციით.

გარდა ამისა კაბინეტს დამზადებული აქვს კიდევ ორი სახელმძღვანელო, რომელსაც ამჟამად რედაქცია უკეთდება:

1. ჩხაიძე, ვრ. საჯნობრივი კატალოგიზაცია; რუბრიკების ლექსიკონით (6-7 ფორმა);

2. დოდაქიძე, შ. როგორ ვაეწყუოთ წიგნები თაროებზე (1 ფორმა). კაბინეტის ხელმძღვანელობით და რედაქციით დამზადებულია რამდენიმე შრომა თეორიული ბიბლიოთეკათმცოდნეობისა და ბიბლიოგრაფიის დარგებიდან, რომელიც მოთავსებული იქნება „სახ. საჯარო ბიბლიოთეკის შრომების“ შორივ ტომებში. ეს არის:

1. შილიანი, ივ. საბიბლიოთეკო მუშაობის ამოცანები.
2. კახიანი, ვ. ანოტაციის სტვანი.

3. Маркєвич, Д. Н. О постановке справочно-библиографической информационной и консультационной работы в научных библиотеках.

4. ლორთქიფანიძე, ნ. წიგნისა და წიგნსაცხის დაცვა და ჰიგიენა. გარდა ამისა კაბინეტის და მის მუშაობაში ჩაბმულ სპეციალისტების მიერ მზადდება კიდევ რამდენიმე შრომა ბიბლიოთეკათმცოდნეობის დარგიდან.

აქვე საკუროთა მივაწოდოთ მკითხველს მოკლე ინფორმაცია იმ მუშაობის შესახებ, რომელიც კაბინეტმა შეასრულა სპეციალურ და, ნაწილობრივად, სოცად-რეტროსპექტიულ ბიბლიოგრაფიის დარგში.

ქართულ ბიბლიოგრაფიაში გარკვეულმა მკითხველმა იცის, რომ ჩვენი ერთადერთი ბიბლიოგრაფიული წყარო „წიგნის მატრიანე“ იცემა როგორც საუწყებო გამოცემა 200 300 ცალი ტირაჟით და ბიბლიოთეკებში არ მოიპოვება ან მხოლოდ დაქსაქსული, ერთეული ნომრებით არის წარმოდგენილი. ამრიგად არც ბიბლიოთეკარს და არც მკითხველს არა აქვს შესაძლებლობა გამოარკვიოს, თუ რა ლიტერატურა არსებობს ქართულ ენაზე ამათუიმ დარგში ან ამათუიმ ცალკეულ საკითხის შესახებ. საქართველოს წიგნის პალატას განზრახული აქვს ქართული წიგნის სრული სისტემატური კატალოგის (1921-1937 წ.) შედგენა და გამოცემა. ეს, რასაკვირველია, იქნება უდიდესი მიღწევა კულტურულ ფრონტზე; კატალოგი ერთბაშად დაანახებს მკითხველთა მასას რა გვაქვს ქართულ ენაზე, გაადვილებს მომსახურების საქმეს ბიბლიოთეკებში, გაადიდებს წაკითხვის კოფეციენტებს და სხვა და სხვა. მაგრამ ქართულ წიგნის სისტემატური კატალოგი, კიდევაც რომ ის დღეს იყოს განხორციელებული, არ გადასწყვეტავს ანოტირებული თემატური ბიბლიოგრაფიის საკითხს, როგორც იგი გადაწყვეტილია რუსეთში, სადაც, როგორც ვიცით, ანოტირებული საცნობოები მთელი სერიებით იბეჭდება სხვადასხვა ბიბლიოთეკებისა და ბიბლიოგრაფიული დაწესებულებების მიერ, კერძოდ ზემოთ უკვე დასახელებული მოსკოვის ბიბლიოთეკათმცოდნეობისა და საარეკომენდაციო ბიბლიოგრაფიის ინსტიტუტისა და აგრეთვე უკრაინის საბიბლიოთეკო მეთოდკამბინეტის მიერ.

კაბინეტს მხედველობაში უნდა მიეღო ჩვენი ბიბლიოთეკებისა და მკითხველთა მასების გაცხოველებული ინტერესი ისეთი თემებისადმი, როგორიც არის—მარქსიზმის კლასიკოსები, პარტიის ისტორია, მხატვრული ლიტერატურა; შემდეგ—ქართული წიგნისა და ამიერ-კავკასიის ბიბლიოგრაფია. ამ მოსახრებებმა და აგრეთვე ჩვენი სამეცნიერო ბიბლიოთეკების მოთხოვნილებებმა უკარნახეს კაბინეტს თემატიკა მისი ბიბლიოგრაფიული სამუშაოებისათვის. სულ კაბინეტის არსებობის განმავლობაში დამზადებულია დასაბეჭდად (გარდა ზემოთ უკვე დასახელებულისა), შემდეგი ანოტირებული ბიბლიოგრაფიული საძიებლები:

1. მელიქსეთ-ბეგი, ლ. პროფ. მასალები ამიერ-კავკასიის ბიბლიოგრაფიის ბიბლიოგრაფიისათვის. ნაწ. 1 თბ. „Заря Востока“-ს სტამბა. 32 გვ.

2. ჩხენკელი, არკ. დოც. რა წავიკითხო ქიმიდან. (ქართული ქიმიური ლიტერატურის საძიებელი) (1 ბეჭდ ფორმა).

3 კახიანი, ვლ. ა. მამისეიშვილი და ლ. ევორაშვილი. მარქსი, ენგელსი, ლენინი და სტალინი ქართულ ენაზე. (სრული საძიებელი) (5-6 ფ.)

4. კახიანი, ვლ. და ლ. ევორაშვილი. ამიერკავკასიის ბოლშევიკური ორგანიზაციების ისტორიისათვის (ქართული და რუსული ლიტერატურის ბიბლიოგრაფია ანოტაციებით) (4-5 ფორმა).

5. მელიქსეთ-ბეგი, დ. პროფ. ამიერკავკასიის ბიბლიოგრაფიის ბიბლიოგრაფიისათვის. II ქართული ხელნაწერი წიგნი. III ნ. მარის შრომების ბიბლიოგრაფია.

6. ქართული წიგნის ბიბლიოგრაფია 1800-1917 წწ. (დაბეჭდილ კატალოგებში აღუნიშვნელი გამოცემები). (4-5 ფორმა).

7 რეცენზიები ქართულ წიგნებზე 1931-1937 წწ. (4 ფორმა)

ამ სიაში ჩამოთვლილ საძიებლებიდან პირველი უკვე დაბეჭდა, მეორე და მეხუთე იბეჭდება, დანარჩენი კი პირველ შესაძლებლობისთანავე იქნება გამოცემული. ამჟამად მზადდება კიდევ ორი ბიბლიოგრაფიული საცნობო:

1. ქართული მხატვრული ლიტერატურა. 1921-37 წწ. ეურნალ-გაზეთებში დაბეჭდილი (ცალკე წიგნებად გამოცემულის გარეშე).

2. საქართველოში 1819-1916 წწ. გამოსულ რუსულ ეურნალ-გაზეთების ბიბლიოგრაფიული საძიებელი.

განზრახულია მომავალ წელში (1938) რამდენიმე საძიებელის შედგენა აქტუალურ პოლიტიკურ და სოციალ-ეკონომიურ თემაზე. გარდა ამისა განახლებული (შეესებული) სახით იქნება შედგენილი ის სარეკომენდაციო სიები, რომელიც შარშან იყო დამზადებული—თესვის კამპანიის, სტახანოვური მოძრაობისა, კონსტიტუციისა და სხვა თემებზე.

ეს მოკლე ინფორმაცია კაბინეტის მუშაობის შესახებ უნდა დაემათავროთ კიდევ ორი მისი წამოწყების აღნიშვნით. ერთი მათგანი არის—საქართველოს სპეციალურ ბიბლიოთეკებში არსებული უცხოური სამეცნიერო პერიოდიკის შეერთებული კატალოგის შედგენა. ცნობილია, რომ ანალოგიური კატალოგი ჩვენი კავშირის მხოლოდ ორ ქალაქშია შედგენილი: მოსკოვში (Сводный каталог иностранных периодических изданий в библиотеках Москвы 1924—1928 гг. М. 1930 г. Изд. Инст. Библиотековедения) და ლენინგრადში (Сводный каталог иностр. периодическ. изданий за время с 1/VIII 1914 г. по 1/1828 г., имеющих в библиотеках Ленинграда. Л. 1928 г. Изд. Гос-Публ. Библиотеки). კაბინეტმა დაიწყო ამ კატალოგის შედგენა გასული წლის დამლევს კარტოთეკის სახით და ახალი წლისათვის იგი დამთავრებული იქნება.

მეორე წამოწყება—ბიბლიოთეკებისათვის ქართულ ენაზე ერთიანი საკატალოგიზაციო წესების კოდექსის ანუ ინსტრუქციის შედგენა. აქ იგულისხმება იმგვარივე მუშაობა, რომელიც ჩაატარა მოსკოვის ბიბლიოთეკათმცოდნეობის ინსტიტუტმა რუსეთის ბიბლიოთეკებისათვის და გამოაქვეყნა ცნობილი Инструкция по составлению алфавитного ка-

TABLES, 4, 4. I—III. ". როგორც ვიცით ჩვენს საკატალოგოზაციო პრაქტიკაში კმაყოფილდებიან ინდივიდუალურად შედგენილ ან თარგმნილ წიგნებით კოლექტიური შეთანხმების გარეშე, რაც ბიბლიოთეკების განვითარების თანამედროვე ეტაპზე, მეტი რომ არა ვთქვათ, შეუფერებელია. სამწუხაროდ კაბინეტის მიერ ორგანიზებულმა კომისიამ დროებით შესწავლია მუშაობა, კომისიის წევრების სხვა სამუშაოებით დატვირთვის გამო.

აქ უნდა აღინიშნოს აგრეთვე საერთო ნაკლი ჩვენი კაბინეტისა, როგორც დაწესებულებისა, რომელიც საბიბლიოთეკო სამმართველოსთან და საჯარო ბიბლიოთეკასთან ერთად ბიბლიოთეკათმკოდნობისა და ბიბლიოთეკათმშენებლობის ხელმძღვანელ პოზიციებზე სდგას.

ჩვენ უკვე ხაზი გაუსეთ იმ გარემოებას, რომ საქართველოში უკვე რამოდენიმე ათეული სხვადასხვა ტიპის ბიბლიოთეკაა ფართოდ განსხვავებული სტრუქტურით და შინაგანი ნუშაობით. უნდა ითქვას ისიც, რომ ეს თითქმის სულ ახალგაზრდა ბიბლიოთეკებია, რომლებსაც თვამრავი გასარკვევი და მოსაგვარებელი საკითხები აქვთ. ჩვენი კაბინეტი კი მიუდროდ ვერ დაუკავშირდა ყველა ამ ბიბლიოთეკებს და კერძოდ რაიონულ ბიბლიოთეკებს და ვერ შესწავლა მათდამი დახმარების გაწევა ფართო ხას-შტაბით. ახალი ბიბლიოთეკების მშენებლობა ისეთი სწრაფი ტემპით ვითარდება, რომ არც კაბინეტი, რომელიც სულ ორ თანამშრომელს ითვლის და არც მის საქმიანობაში ჩაბმული სპეციალისტები ვეღარ უძლებიან ყველა ბიბლიოთეკებს და მათ მრავალრიცხოვან მუშაკებს. ჩვენი საბიბლიოთეკო სამმართველო ამჟამად ამუშავებს პროექტს რესპუბლიკანური მნიშვნელობის ბიბლიოთეკონომიურ ინსტიტუტის შექმნისა 10 სპეციალისტის შემადგენლობით. სამმართველოს აზრით ეს უნდა იყოს ფართო მეთოდური ხელმძღვანელობის ორგანო, რომელიც გაუწევს კონსულტაციურ დახმარებას ყველა ტიპის ბიბლიოთეკას მთელი რესპუბლიკის ფარგლებში.

ინსტიტუტის იდეასა და მის მომავალ დანიშნულებასთან დაკავშირებით უნდა აუცილებლად ითქვას იმ საერთო ამოცანებისა და პერსპექტივების შესახებ მშენებლობის დარგში, რომელიც არაერთხელ გამოთქმულა ჩვენს საბიბლიოთეკო საზოგადოებრივობაში.

უწინარეს ყოვლისა ინსტიტუტის შესახებ. ის უნდა იყოს არა მარტო მეთოდურ-კონსულტაციური ორგანო, არამედ კვლევითი სამუშაოების ჩამტარებელი დაწესებულებაც ბიბლიოთეკონომიის, თეორიულ ბიბლიოგრაფიისა და ბიბლიოლოგიის დარგში. ამისათვის ინსტიტუტს უნდა ჰქონდეს რამდენიმე საწარმოო ბაზა ბიბლიოთეკების უმთავრესი ტიპე-

ბის მიხედვით — სამეცნიერო, მასობრივი, საბავშვო და საკოლმეურნეო (სასოფლო) ბიბლიოთეკებთან. პირველ რიგში მან უნდა შეისწავლოს და გადასწყვეტოს ისეთი პრობლემები, რომელიც უკვე დიდი ხანია მიწვეული და ყველა ბიბლიოთეკას ეხება: საკლასიფიკაციო სქემები, ანბანური კატალოგიზაციის კოდები, დაგეგმვის ტექნიკა და ე. წ. „საგეგმო დოკუმენტების“ ოფიციალური (დაჯანოებული) ფორმები, ცენტრალური კატალოგიზაცია, ქრონომეტრული გამოკვლევები, სასკოლო და სხვა პატარა ბიბლიოთეკების ტექნიკურ-ბიბლიოთეკური მინიმუმები, სტატისტიკის ფორმები, საბიბლიოთეკო სახელმძღვანელოები და სწავლების მეთოდიკა, საბავშვო ბიბლიოთეკის მეთოდიკა, ქართული წიგნის რეპერტუარის, სპეციალური ბიბლიოგრაფიის, სპეციალური შეერთებული კატალოგებისა და მრავალი სხვა ბიბლიოთეკონომიური, ბიბლიოლოგიური და ბიბლიოგრაფიული საკითხები.

კვლევა-ძიების სათანადო სიმაღლეზე დაყენებისათვის სასურველია რამდენიმე სპეციალისტი მოწვეულ იქნეს ჩვენი კავშირის დიდ საბიბლიოთეკო ცენტრებიდან. (ეს აუცილებელი იქნება მარტო ჩვენი ჩარიტეტების დაცვასთან დაკავშირებული ტექნოლოგიური საკითხების გასარკვევად). გარდა ამისა ინსტიტუტს, როგორც მძლავრ მეთოდურ-საკონსულტაციო დაწესებულებას უნდა ჰყავდეს რაიონებისათვის მუდმივი გამსვლელი მეთოდისტები, სხვა დროს და სხვა ალაგას იქნება ინსტიტუტის ამოცანების დეტალური კოლექტიური განხილვა და ამიტომ მას აღარ შეეხებოდა.

საქმე ისაა, რომ მარტო ინსტიტუტის დაარსებით ვერ გადაწყდება ჩვენი ბიბლიოთეკათმშენებლობის ყველა მტკიცეული საკითხები. ბევრი ვერ ამჩნევს, რომ მშრომელი მოსახლეობის ინტელექტუალური დონის ამაღლება ჩვენში ისეთი ტემპით მიდის, რომ ჩვენ გვეჭირდება იმდენი ბიბლიოთეკა რამდენიც სოფელია, რამდენიც სკოლაა და კულტურულ დაწესებულება. უკვე დასმულია ქალაქისა და სოფლისათვის ერთიანი ტიპის ბიბლიოთეკის შექმნის საკითხი. პარტიისა და მთავრობის მთელ რიგ დადგენილებების თანახმად თანამედროვე ბიბლიოთეკარს ეკისრება ბიბლიოგრაფიული მომსახურება და წიგნის რეკომენდაცია-პროპაგანდა. ეს იმას ნიშნავს, რომ ახლო მომავალში ჩვენ დაგვეჭირდება მთელი არმია ბიბლიოთეკარებისა უმაღლესი განათლებით. ვაზ. „Правда“ ერთერთ თავის მოწინავეში (1937 წ. 31 აგვისტ.) სწერს: Библиотекарь — не просто технический работник, не механический раздатчик книг. Он — и пропагандист и агитатор большевистской культуры. ... Умный, культурный, обладающий широким кругозором советский библиотекарь может сыграть в районе большую положительную роль для советской власти“. რუსეთში უმაღლესი საბიბლიოთეკო სასწავლებლის საკითხი უკვე დიდი ხანია გადაწყვეტილია მოსკოვის ბიბლიოთეკათმცოდნეობის ინსტიტუტის სახით (Московский библиотечный институт). ჩვენში ეს საკითხი მწვავედ არის დასმული და მოითხოვს სპეციალური ჭაყულ-

ტეტის გახსნას მაინც რომელიმე უმაღლეს სასწავლებელთან. ფაქტობრივად უნდა მოგვეცეს უმაღლესი კვალიფიკაციის საბიბლიოთეკო მუშაკები: ბიბლიოთეკის-კონსულტანტები, საბიბლიოთეკო საგნების მასწავლებლები, თეორიულ ბიბლიოთეკათმცოდნეობაში მომუშავენი, უმაღლესი კვალიფიკაციის ოპერატიული მუშაკები.

ჩვენში უკვე ასამდე სამეცნიერო ბიბლიოთეკაა. აქ რამდენიმე ასეული ბიბლიოთეკარია. ამ ბიბლიოთეკების ფონდების უდიდეს ნაწილს, — უნდა ვიფიქროთ 70-80% რუსული სამეცნიერო ლიტერატურა შეადგენს. ბიბლიოთეკებს სჭირდებათ არა მარტო სამუშაოთა კარგი მკვლევები, კარგი კატალოგიზატორები და მასობრივი მუშაობის ოსტატები, არამედ რუსულ წიგნებსა და რუსულ ბიბლიოგრაფიაში სავსებით გარკვეული ბიბლიოთეკარი-ბიბლიოგრაფები. ზოგიერთ ჩვენს საბიბლიოთეკო მუშაკს კი ხეირიანად ენაც კი არა აქვს შეთვისებული. საჭიროა უმდიდრესი რუსული ენის, უთვალავი რუსული წიგნის და უფაქიზესი რუსული კულტურის დაუფლებისათვის და ამასთანავე ერთად უმაღლესი საბიბლიოთეკო განათლების მიღებისათვის ჩვენი ახალგაზრდობა იგზავნებოდეს მოსკოვის საბიბლიოთეკო ინსტიტუტში არა ერთეული გამონაკლისის სახით, არამედ ჩვენი ბიბლიოთეკებისათვის საჭირო რაოდენობით.

სამეცნიერო ბიბლიოთეკების მუშაკთა შორის უცხოური ენების უცოდინარობის ლიკვიდაციისათვის თვითონ დაინტერესებული ბიბლიოთეკებიც კი არაფერს არ აკეთებენ, თუმცა თბილისში უცხო ენათა სასწავლებელი არსებობს. ხელმძღვანელმა ორგანოებმა უნდა მოაგვიარონ ეს საქმეც. ამას მოითხოვს ჩვენი ბიბლიოთეკების დონის ამაღლება.

ზოგიერთი ჩვენი ბიბლიოთეკის ადმინისტრატორს ავიწყდება, რომ საშუალო კვალიფიკაციის ბიბლიოთეკარები — უმაღლესი კვალიფიკაციის სპეციალისტების რეზერვია. საჭიროა, რომ საშუალო კადრებიც იგზავნებოდნენ მივლინებაში საბჭოთა კავშირის დიდ საბიბლიოთეკო ცენტრებში უმდიდრესი მეთოდური გამოცდილების შესასწავლად. ვარდა ამისა საჭიროა, რომ ამგვარი მივლინება ეძლეოდეთ არა მარტო სამეცნიერო ბიბლიოთეკების მომუშავეთ, არამედ ჩვენი მასობრივი ბიბლიოთეკების თანამშრომლებს, პირველ რიგში სტახანოველებს.

ჩვენი განსაკუთრებული ზრუნვა მესამე ხუთწლიურში მიმართული უნდა იყოს მასობრივ ბიბლიოთეკებისადმი, რომელნიც ფართო მასებს ემსახურებიან და აერთიანებენ მათ. ამ ბიბლიოთეკების მიზანდასახულობა არის: მშრომელთა მასების სრული, ასპროცენტრული ჩაბმა წიგნის კითხვაში, წიგნის მომხმარებლად გადაქცევა მთელი მოსახლეობისა, წაკითხვის ინტერესების გაღრმავება და გაფართოება. ჩვენ ყველამ ვიცით, რომ ერთერთი პრინციპული განსხვავება ბურჟუაზიული და საბჭოთა ბიბლიოთეკის შორის იმაში მდგომარეობს, რომ უკანასკნელი ვულისხმობს მასების ჩაბმას უშუალოდ ბიბლიოთეკის ყოველდღიურ საქმიანობაში. საბ-

კოთა ბიბლიოთეკა ხდის მასას თავისი წინსვლისათვის ბრძოლის და მთელი თავისი ცხოვრების აქტიურ მონაწილედ. საჭიროა, რომ ეს კანონიერი ბიბლიოთეკასა და მასებს შორის უფრო ღრმავდებოდეს და შეტყობდებოდეს მკითხველთა კონფერენციების, საბიბლიოთეკო საბჭოებისა და სხვა საზოგადოებრივი მუშაობის გაძლიერებით, რადგანაც საბჭოთა ბიბლიოთეკებისა და საბიბლიოთეკო მუშაკების წინაშე უდიდესი ამოცანაა დასმული: *помочь трудящимся нашей родины овладеть большевистской культурой, вмещающей в себе все лучшее, что создано человечеством*". („პრაედა“ 1937 წ. 31 აგვისტო).

ოქტომბერი, 1937 წ.

ივ. ციციშვილი.

ბიბლიოთეკური განათლება საქართველოს სსრ-ში და კადრების საკითხი

I

თუ რამდენად სუსტი იყო რევოლუციამდე საბიბლიოთეკო საქმე საქართველოში თუნდაც იქიდან ჩანს რომ გასაბჭოებამდე მოელს ქვეყანაში სულ რაღაც 15—17 სამეცნიერო, 86 მასობრივი, 70 სასკოლო და ექვსი საქალაქო ბიბლიოთეკა იყო (ორი თბილისში და თითოეული ქუთაისში, ფოთში, ბათუმსა და სოხუმში). ლაპარაკი იმდროინდელ საბიბლიოთეკო კადრებზე არ შეიძლება, რადგან ასეთი რამ თითქმის არ არსებობდა. სამეცნიერო ბიბლიოთეკებში ბიბლიოთეკარის როლს შეთავსებით ჩვეულებრივ რომელიმე თანამშრომელი ასრულებდა, ხოლო მასობრივ ბიბლიოთეკებს კი უმეტესად მოხალისენი უძღვებოდნენ და თუ ვისმე უამაგირი ეძლეოდა— ისეთი მცირედი, რომ ასეთი „პროფესიით“, რა თქმა უნდა, ვერაივინ იტხოვრებდა. საქალაქო ბიბლიოთეკებში კი თანამშრომელთა რიცხვა თითებზე ჩამოითვლებოდა¹⁾.

ცარიწმი ატარებდა რა ჩვენ ქვეყანაში დაბყრობით პოლიტიკას, ყოველგვარ კულტურულ საქმიანობის გაშლას და კერძოდ კი ბიბლიოთეკა-სამკითხველოების ქსელის განვითარებას მუდამ ელოძებოდა და ზღუდავდა. ასეთ პირობებში კადრების მოშაადების პრობლემა არც-კი წამოყენებულა.

მართალია მენშევიკთა ბატონობის დროს თბილისის ბიბლიოთეკართა თაოსნობით განზრახული იყო საბიბლიოთეკო კურსების მოწყობა. ასე მაგალითად, თბილისის ბიბლიოთეკების გამგეთა საბჭოს 1920 წლის 8 მარტის სხდომის ოქმში ვკითხულობთ: „ვინაიდან კურსების გახსნა განზრახულია 1920 წლის პირველ აპრილს, შესდგეს 14 მარტს ტექნიკურ საზოგადოების ბიბლიოთეკაში ლექტორთა თათბირიო²⁾“. მართლაც ბიბლიოთეკარები ენერგიულად შეუდგნენ შაადებას, მაგრამ მენშევიკურ მთავრობას ამისთვის,

¹⁾ ივ. ციციშვილი, ივ.—საქართველოს სამეცნიერო ბ-კები და საბიბლიოთეკო კადრების საკითხი. მოხსენება საქ. სამეცნიერო ბ-კათა პირველ კონფერენციაზე 1933 წ. 4—6 თებერვალს („საქ. სახელმწიფო საჯარო ბ-კის შრომები“, წ. I გვ. 31—46).

²⁾ ივ. საქ. სახელმწიფო საჯარო ბ-კათან არსებული ბიბლიოთეკათმცოდნეობის კაბინეტის მასალათა მეთთე კაბრა, დოკუმენტი № 21. ფ. 25-

ისევე როგორც სხვა საქმეებისათვის არაერთი ზომები არ მიღლია და ამგვარად ბიბლიოთეკართა ინიციატივა უშედეგოდ დარჩა.

მხოლოდ საქართველოს გასაბჭოების შემდგომ იწყება ბიბლიოთეკების დიდი მასშტაბით მშენებლობა. ასე მაგალითად, ბიბლიოთეკების საკავშირო აღწერის თანახმად 1934 წლის პირველ ოქტომბრისათვის საქართველოში ყველა ტიპის ბ-კათა რიცხვი (მასობრივი, სამეცნიერო, სპეციალური, საუწყებო, ასკოლო და საბავშვო) სულ იყო 2990, რომლის წიგნადი ფონდი 4.998.827 ერთეულს უდრიდა, ხოლო საბიბლიოთეკო მუშაკთა რიცხვი 2186 აღწევდა.¹⁾ ამას უნდა დავამატო უკანასკნელი ორი წლის განმავლობაში განსახელების ხაზით გახსნილი 157 მასობრივი ბიბლიოთეკა.

რომ საბიბლიოთეკო მშენებლობის ასეთი არაჩვეულებრივი ტემპი დღესაც არ შეჩერებულა, ამას ადასტურებს წრეწარმული და მომავალი 1938 წლის გეგმით გათვალისწინებული ადგილობრივ ბიუჯეტზე მყოფ ბიბლიოთეკათა რაოდენობა.

ადგილობრივ ბიუჯეტზე მყოფ ბ-კების წრეწარმული და მომავალი 1938 წლის გეგმით გათვალისწინებული ბიბლიოთეკათა რაოდენობა:

ცხრილი № 1.

დასახელება	1937 წელს		1938 წელს	
	ბ-კათა რიცხვი	ბიბ. მუშაკთა რიცხვი	ბ-კათა რიცხვი	ბიბ. მუშაკთა რიცხვი
1. თბილისის მასობრივი ბ-კები	18	134	20	161
.. საბავშვო	2	16	4	32
საოლქო ბ-კები (ბათუმის, სოხუმის, სტალინის)	3	30	3	60
რაიონული ბ-კები აქალიქად	20	65	21	125
რაიონული ბ-კები სოფლად	38	86	38	152
საუნაო ბ-კები ქალაქად. (ქუთაისი, ფოთი და სხვა)	9	25	9	54
სასაფლავო ბ-კები	26	53	58	118
საბავშვო ბ-კები რაიონებში	6	18	19	57
სულ	124	433	172	760

ხსენებულ ბიბლიოთეკების ბიუჯეტი 1937 წელს იყო 2.180.800 მანეთი, ხოლო 1938 წელს-კი განზრახულია 5.483.000

¹⁾ იმ. საქართველოს განსაკრები-ზოგადი სტატისტიკური ცნობები საბაზო განათლების დარგში. (მასალები ს.ს.ს.რ. საქათა VII ყოილობისათვის). ტფ. 1934.

მაგრამ საბიბლიოთეკო საქმის განვითარება საქართველოში მარტო ბიბლიოთეკათა რიცხვობრივი ზრდით არ გამოიხატება. ამასთან ერთად წარმოიშვა საბჭოთა მალალი ბიბლიოთეკური ტექნიკა, განვითარდა საბიბლიოთეკო მუშაობის ე. წ. აქტური მეთოდები, შეიქმნა მკითხველებთან მუშაობის საბჭოთა მეთოდები და სხვა მრავალი. ასეთ ვაზრდულ საქმიანობას ესაყიროებოდა საბიბლიოთეკო ტექნიკითა და თანამედროვე მეთოდებით შეიარაღებული და პოლიტიკურად განვითარებული მუშაკები. ამიტომ იყო რომ, ბიბლიოთეკური განათლების საკითხი დღის წესრიგში გასაბჭოების პირველსავე დღეს დაისვა და პირველი საბიბლიოთეკო კურსები იმავე 1921 წელს, ზაფხულშივე მოეწყო. (25/VII—25/VIII).

ამგვარად, საბიბლიოთეკო კადრების ისტორია საქართველოში მხოლოდ საბჭოთა ხელისუფლების დამყარებიდან იწყება, მანამდე კი არ მომზადებულა ამ დარგის არც ერთი მუშაკი.

II

საბიბლიოთეკო მუშაკთა მომზადება 1935 წლამდე ძირითადად საკურსო ღონისძიებათა გაშლით სწარმოებდა. ამ ხნიდან კი ბიბლიოთეკურ განათლებას, პედაგოგიკურთან საბიბლიოთეკო სექტორის დაარსებით, სტაციონარული ხასიათი მიეცა.

პირველი საბიბლიოთეკო კურსების ინიციატორი, ბუნებრივად, საქ. განსახკომთან არსებული პოლიტიკური განათლების მთავარი სამმართველო (მთავპოლიტგანი) და მასთან არსებული სკოლის გარეშე განათლების სახლი იყო.

საერთოდ, განსახკომთან საბიბლიოთეკო სამმართველოს დაარსებამდე საბიბლიოთეკო საქმის ხელმძღვანელი და პატრონი მთავპოლიტგანი იყო. ამიტომ არის რომ პირველი სამი კურსები, 1921, 1923 და 1924 წლებში გამართული, მისი თაოსნობითა და ხელმძღვანელობით იყო მოწყობილი. შემდეგ კი, საბიბლიოთეკო განათლება სხვა უწყებებმაც იკისრეს (პროფკავშირთა საბჭომ, რკინისგზამ, მუშგლეხინმა, სამხედრო უწყებამ და სხვებმა), ვიდრე განსახკომთან 1934 წელს ზნლად დაარსებულმა საბიბლიოთეკო სამმართველომ ბიბლიოთეკურ განათლებას, ყოველწლიური კურსების სახით, მუდმივი და რეგულარული ხასიათი არ მისცა.

აღსანიშნავია პირველი კურსების მოკლევადიანობა, რომელიც თვესა და თვენახევარს არა სცილდებოდა. თანდათან კურსების ხანგრძლივობა მატულობდა და მუშგლეხინის მიერ მოწყობილი კურსების ხანგრძლივობა ცხრა თვეს უდრიდა. სამწუხაროდ ეს ვადა შემდეგ რვა, შეიქმნა და უკანასკნელად ექვს თვემდეც კი დავიდა, რაც, რა თქმა უნდა, არა კმარა, თუ შედეგობაში მივიღებთ იმ დიდ კოდნასა და ჩვევებს, რომელიც ახლანდელ ვაზრდულ საბიბლიოთეკო საქმიანობას მოეთხოვება.

ბუნებრივია, რომ პირველ კურსებს მხოლოდ მოსამზადებელი ხასიათი უჭირდა. 1934 წლიდან კი უკვე გადასამზადებელ კურსებსაც ჩაეყარა სა-
ქირველი, რადგან დაგროვდა პროფესიონალურ ბიბლიოთეკათა საქმის
კადრი, რომელსაც ესაუბრობოდა ახალი მეთოდების გაცნობა.

კურსების დასახასიათებლად უნდა აღინიშნოს, რომ თუ 1935 წლამდე
სპეციალური საგნები დიფერენცირებულად ისწავლებოდა, ამის შემდეგ ამ
საგნების სწავლებას კომპლექსური ხასიათი მიეცა. ასე მაგალითად, თუ
უწინ კლასიფიკაცია, კატალოგრაფია, მონტაჟი, წიგნების ტექნიკური გა-
მოწყობა და წიგნადი ფონდის ორგანიზაციის სხვა საგნები ცალ-ცალკე
ისწავლებოდა, 1935 წლიდან ყველა ესენი ისწავლება როგორც ერთი სა-
განი: „წიგნადი ფონდისა და კატალოგების ორგანიზაცია“, რაც უკვე-
ლად მეორე უქილურესობას წარმოადგენს.

გადასამზადებელი კურსების სასწავლო გეგმის საგნები უმეტესად იჯი-
ვია, რაც მოსამზადებელ კურსებზე, ხოლო საგნები მოცემულია სხვა მო-
ცულობითა და სხვა პროგრამით. მოგვეავს უკანასკნელ 1936/37 წლის გა-
დასამზადებელ კურსების სასწავლო გეგმა. რომელიც სამ ციკლს შეიცავს:
საზოგადოებრივ-პოლიტიკურს, ზოგადი განათლებისას და სპეციალურ
საგნების ციკლს.

ა) საზ. პოლიტიკური ციკლი შეიცავდა 150 საათს. აქედან:
ლენინიზმი—100; სტალინური კონსტიტუცია—30; მიმდინარე პოლიტი-
კა—20.

ბ) ზოგადი განათლების ციკლი, 140 საათის მოცულობით.
ამაში, ქართული, რუსული და უცხოური მხატვრული ლიტერატურის ის-
ტორია, ბიბლიოგრაფიული მიმოხილვით—80; საბავშვო ლიტერატურა—
20 და ბუნებისმეტყველების საფუძვლები—40, ესენიც ბიბლიოგრაფიული
მიმოხილვით.

გ) სპეციალურ საგანთა ციკლი—440 საათი, აქედან ბიბლი-
ოთეკური მუშაობის ორგანიზაცია და აგეგმვა—50; ბეჭდვითი სიტყვისა
და საბიბლიოთეკო საქმის ისტორია—30; ბ-კის დაკომპლექტების მეთო-
დიკა და ტექნიკა—30; ბიბლიოგრაფიის თეორია და საცნობო—ბიბლიო-
გრაფიული მუშაობის ორგანიზაცია—150; კლასიფიკაცია და კატალოგი-
ზაცია—140; მკითხველთან მუშაობის მეთოდოლოგია—40.

აქვე უნდა აღინიშნოს როგორც მოსამზადებელ, ისე გადასამზადებელ
კურსების ზოგიერთი ნაკლი. უპირველეს ყოვლისა უნდა აღინიშნოს, რომ
კურსები დღემდე მოწყვეტილია საწარმოო ბაზას. მართალია, საგნების გავლის
შემდეგ მსმენელები ჯგუფ-ჯგუფად იგზავნებიან სხვადასხვა ბიბლიოთეკებში,
პრაქტიკის მისაღებად, მაგრამ აქ ესენი მოწყვეტილნი არიან მუდმივ ხელმძღ-
ვანელობას. ჯერ გამოუცდელ მსმენელთა მიღება საბიბლიოთეკო პრაქტიკაზე
ბიბლიოთეკებს ეზარებათ, რადგან ეს მათ ართმევს ბევრ დროს და უშლის გეგ-
მის ვადაზე შესრულებას. ასეთი პრაქტიკით ორივე მხარე უკმაყოფილო

რჩება, მსუენელიცა და ბიბლიოთეკარიც. საჭიროა ჩათა კურსები სწავ-
 მოებდეს რომელიმე დიდი ბ-ის ფარგლებში, ჩათა ყოველ ლექტორს შე-
 ეძლოს იქვე სათანადო პრაქტიკის ჩატარება. მეორე ნაქლად უნდა ვაღი-
 ართ, რომ ისეთი საგნები როგორც არის მზატერული ლიტერატურა ან
 ბუნებისმეტყველება, თუცა სამოსწავლო გეგმაში აღნიშნულია, რომ უნდა
 ისწავლებოდეს ბიბლიოგრაფიული განხრით, სინამდვილეში ეს ასე არ არის.
 აღნიშნული საგნები ისწავლება თავისთავად და არა როგორც ამ საგანთა
 ბიბლიოგრაფიული წყაროთმცოდნეობა. დიდ ნაქლადვე უნდა ჩაითვალოს
 აგრეთვე ის, რომ დღემდე დაბალი განათლების მსმენელნი საქაო დიდი
 პროცენტით არის წარმოდგენილი. ასე მაგალითად საბიბლიოთეკო საშარ-
 თველოს უკანასკნელ 1936/37 წლის მოსამზადებელ კურსებზე დაბალი ვა-
 ნათლების მსმენელნი საერთო რიცხვის 36,2% შეადგენდნენ. ბიბლიოთეკარს
 ევალება წმინდა პედაგოგიური ამოცანები; ნაგულისხმევით, რომ იგი უნდა
 იყოს მკითხველ მასის შრეველი და ხელმძღვანელი. ამ როლს კი დაბალი
 განათლების მუშაკი ვერ შესრულებს. იმდენად რამდენადაც დაწყებითს
 სკოლებში უკვე აღარ არის დაწვებული საშუალო განათლებას მოკლებული
 პედაგოგები, ეს პრინციპი საბიბლიოთეკო მუშაობის დარგშიც ასეთივე
 სიმტკიცითა უნდა იყოს დაცული. ასეთივე ნაქლად უნდა აღინიშნოს რომ
 დღემდე მრავალრიცხოვან მსმენელთა არაერთი სახელმძღვანელოები არა
 აქვთ და ყველაფერი ისწავლება ზეპირად ან ცუდად წარმოებულ ჩანაწერ-
 რების მიხედვით. სხვა უფრო მცირე ნაქლს აღარ შეეხებებით. აქვე მოგვ-
 ყავს ყველა განვილი კურსების ერთიანი ცხრილი. სადაც აღნიშნულია
 კურსების მოწყობის დრო, ხანგრძლივობა, ენა რომელზედაც სწარმოებდა
 შეცადინება და კურსდამთავრებულთა რიცხვი. (იხ. ცხრილი № 2)

ამგვარად, დღემდე სხვადასხვა უწყების, მიერ ორგანიზებული იყო სულ
 17 სხვადასხვა ვადის კურსები¹⁾. აქედან: განსახკომის ხაზით—9, მუშ-
 გლეხინის—2, რკინისგზის ხაზით—4, ინტერ-ტექნიკოსთა კვალიფიკაციის
 ამაღლების ინსტიტუტის—1 და პროფკავშირთა საბქოს—2.

საკურსო სისტემით დღემდე მომზადებულია—60) პირი, ხოლო ვადა-
 ზადებულია—198. სულ 799 პირი.

გავსინჯოთ კურსების შემაღგენლობა. ამ განხილვის გამორჩევა მხოლოდ
 პირველი 1921 წლის კურსები 43 მსმენელით და 1935 წელს პროფკავ-
 შირთა სამთვიან კურსების 48 მსმენელი, რადგან ამ ორ კურსების მასალა
 ჩვენ ხელთ არა გვაქს. (იხ. ცხრილი № 3)

ქალთა მონაწილეობა, ამგვარად, დიდად სქარბობს კაცებისას და, ვფიქ-
 რობთ, რომ მომავალშიც დიდხანს ასევე დარჩება.

მსმენელთა ეროვნული შემაღგენლობა ასეთია: 1) ქართვე-
 ლი—455 ანუ 64,2%; 2) სომეხი—70 ანუ 9,8%; 3) რუსი—159 ანუ 22,4%.

¹⁾ საჭირო მასალის უქონლობის გამო ამ რიცხვში შესული არ არის სახელდრო და
 ბათუმის საბიბლიოთეკო კურსების ცნობები. ივ. ც.

№	წელი	ვის მიერ იყო გამართული	საბჭო- ლო- ვობა	ტიპი	რა ენაზე	კურსდამთ- ავრებულთა რაოდენი
1	1921	მთავოლიტგანი	1	თვე	მოსამზ.	რუსული [43]
2	1923	"	1	"	"	" 32
3	1924	"	1,5	"	ქართ.	" 60
4	1929/30	მეშგლეზინი	9	"	"	რუსული 40
5	1930/31	"	9	"	"	" 49
6	1932/33	საქ. საბელმწ. საჯარო ბ-კა	6	"	"	ქართ-რუს. 37
7	1933/34	პროფკავშირთა საბჭო	1	"	"	ქართ-რუს. 52
		"	4	"	"	" 21
8	1934	ბიბმართველობა	5	"	გადამამზ.	ქართ-რუს. 29
9	1934/35	ა/კ. რკინისგზის სამმართველო	6	"	მოსამზ.	ქართ. 13
10	1934/35	ბიბმართველობა	8	"	გადამამზ.	რუსული 64
11	1935	ა/კ. რკინისგზის სამმართველო	1,5	"	მოსამზ.	ქართ-რუს. 12
12	1935	პოლიტგანმეშაკთა კავშ.	3	"	გადამამზ.	რუსული 48
13	1935/36	ბიბმართველობა	7	"	ქართ-რუს.	ქართ-რუს. 95
		"	7	"	"	" 18
14	1936/37	ბიბმართველობა	7	"	გადამამზ.	ქართ. 86
		"	7	"	მოსამზ.	ქართ-რუს. 17
		"	7	"	გადამამზ.	" 46
15	1937	ბიბმართველობა	1,5	"	"	ქართ-რუს. 23
16	1937	ინფ. ტექნ. კვალიფ. ამაღ. ინ-ტი	3	"	"	რუსული 14
17	1937	ა/კ. რკინისგზის სამმართველო	2	"	მოსამზ.	რუსული 14
სულ						799

ქურსების უმაღლესობა სძისის მიხედვით (ცხრილი № 3)

№	კურსების დასახელება	ქალთა რიცხვი და %	ვაკთა რიცხვი და %
1	1923 წ. მთავოლიტგანის	24 ანუ 75,0%	8 ანუ 25,0%
2	1924 წ.	41 " 68,4%	19 " 31,6%
3	1929-30 წ. მეშგლეზინის	40 " 100%	"
4	1930/31 წ.	46 " 93,9%	3 " 6,1%
5	1932/33 წ. საქ. საბელ. საჯ. ბ-კა	36 " 97,3%	1 " 2,7%
6	1934 წ. პროფკავშირთა საბჭო	67 " 91,8%	6 " 8,2%
7	1934 წ. ბიბმართველობა	27 " 93,2%	2 " 6,8%
8	1934/35 წ. ა/კ რკინისგზის მართვ.	12 " 92,4%	1 " 7,6%
9	1934/35 წ. ბიბმართველობის	50 " 78,2%	14 " 21,8%
10	1935 წ. ა/კ. რკინისგზის მართვ.	12 " 100%	"
11	1935/36 წ. ბიბმართველობის	90 " 79,7%	23 " 20,3%
12	1936/37 წ. ბიბმართველობის	80 " 77,7%	23 " 22,3%
13	1937 წ.	35 " 76,1%	11 " 23,9%
14	1937 წ. ინფ. ტექნ. კვალიფ. ამაღ- ლების ინ-ტი	20 " 87,0%	3 " 13,0%
15	1937 წ. ა/კ. რკინისგზის მართვ.	12 " 85,8%	2 " 14,2%
სულ		592 " 83,7%	116 " 16,3%

*) ამ რიცხვიდან 16 პირი სწავლობდა 1931/32 წელს მეშგლეზინის კურსებზე, მაგრამ საცნებო ვერ მოათავს და საქ. საბ. საჯარო ბ-კასთან დაასრულეს.

მხმენელთა ზემაღვენლოზა განათლების მხრის

ცხრილი № 4

№	წელი	ვისი კერძებია	უმადლესი		საშუალო		აღმაღლესი	
			რიცხვ.	%	რიცხვ.	%	რიცხვ.	%
1	1923	მთავროლიტგანის	2	6,2	24	75,0	6	18,8
2	1924	"	—	—	57	95,0	3	5,0
3	1929/30	მეშღლებინის	—	—	40	100,0	—	—
4	1930/31	"	4	8,2	45	91,8	—	—
5	1932/33	საქ. სახელმწ. საჯ. ბ-კის	5	13,5	30	81,1	2	5,4
6	1934	პროფკავშირთა საბჭოს	—	—	60	82,2	13	17,8
7	1934	ბიბმართველოზის	7	24,1	20	68,9	2	7,0
8	1934/35	ა/კ. რკინისგზის მართვ.	1	7,7	12	92,3	—	—
9	1934/35	ბიბმართველოზის	8	12,5	43	67,2	13	20,3
10	1935	ა/კ რკინისგზის მართვ.	—	—	10	83,3	2	16,7
11	1935/36	ბიბმართველოზის	14	12,4	78	69,0	21	18,6
12	1936/37	"	6	5,8	60	58,0	37	36,2
13	1937	"	3	6,5	41	89,2	2	4,3
14	1937	ინტ. ტექნ. კვლ. ამაღ. ინ-ტი	1	4,3	20	87,0	2	8,7
15	1937	ა/კ. რკინისგზის მართვ.	—	—	12	85,8	2	14,2
სულ			51	7,2	552	78,0	105	14,8

მხმენელთა კატორღული ზემაღვენლოზა

ცხრილი № 5

№	წელი	ვისი კერძებია	კ. პ. (ბ) წვერი და კანდ.		ა. ლ. კ. კ.		უპარტიო	
			რიცხვ.	%	რიცხვ.	%	რიცხვ.	%
1	1923	მთავროლიტგანის	—	—	—	—	32	100
2	1924	"	—	—	15	25,0	45	75,0
3	1929/30	მეშღლებინის	—	—	—	—	40	100
4	1930/31	"	—	—	—	—	49	100
5	1932/33	საქ. სახელმწ. საჯ. ბ-კის	1	2,7	5	13,5	31	83,8
6	1934	პროფკავშირთა საბჭოს	—	—	8	10,9	65	89,1
7	1934	ბიბმართველოზა	1	3,4	8	27,5	20	69,1
8	1934/35	ა/კ. რკინისგზის მართვ.	—	—	2	15,3	11	84,7
9	1934/35	ბიბმართველოზა	1	1,5	36	56,4	27	42,1
10	1935	ა/კ. რკინისგზის მართვ.	—	—	4	33,3	8	66,7
11	1935/36	ბიბმართველოზა	3	2,6	46	40,7	64	56,7
12	1936/37	"	6	5,8	43	41,7	54	52,5
13	1937	"	5	10,8	29	63,2	12	26,0
14	1937	ინტ. ტექნ. კვ. ამაღ. ინ-ტი	—	—	2	8,7	21	91,3
15	1937	ა/კ. რკინისგზის მართვ.	1	7,1	2	14,2	11	78,7
სულ			18	2,5	200	28,2	490	69,3

4) აფხაზი—6 ანუ 0,8% 5) ოსი—8 ანუ 1,1% 6) თათარი—7 ანუ 0,9% 7) დანარჩენნი—3 ანუ 0,8% თუ ეს პროპორცია საქართველოს მოსახლეობის პროპორციას შეეადარეთ—აღმოჩნდება რომ საქართველოს ნაქუმიერობანი, რუსების გარდა, საბიბლიოთეკო კურსებზე მეტად სუსტად არიან წარმოდგენილნი და მომავალში უმკველად ამ გარემოებას ყურადღება უნდა მიექცეს. (იხ. ცხრილი № 4 და № 5).

აქ აღსანიშნავია პარტკომკავშირელთა შეუჭრებელი ზრდა, განსაკუთრებით ბიბლიოთეკობის კურსებზე სადაც უკვე თითქმის ნახევარს შეადგენს და ზოგჯერ მეტსაც. (1934/35 და 1937 წელს).

III

საბიბლიოთეკო განათლების ყველაზე გავრცელებულ ფორმად, კურსების გარდა, 1923—1929 წლებში თბილისის ბიბლიოთეკართა გავრთიანება და სხვადასხვა ტიპის ბიბლიოთეკართა თვითმომქმედი წრეები იყო. მათ შორის უფრო აღსანიშნავია საპოლიტგანმანათლებლო და საპროფესიონო ბიბლიოთეკართა კოლექტივები და სამეცნიერო ბიბლიოთეკართა ასოციაცია. ამ ორგანიზაციებში ბიბლიოთეკარები კვირაში ერთხელ რეგულარულად იკრიბებოდნენ. რიგრიგობით აკეთებდნენ სხვადასხვა თემაზე მოხსენებებს. ისმენდნენ და მსჯელობდნენ საბიბლიოთეკო, საბიბლიოგრაფიო, საპოლიტგანმანათლებლო და სალიტერატურო ხასიათის სხვადასხვა საკითხებზე. მოხსენებებს აკეთებდნენ, როგორც თვით ბიბლიოთეკარები, ისე გარედან მოწვეული პირნიც. ამ წრეებში გამოიზარდა არაერთი შემდეგში თვალსაჩინო ბიბლიოთეკარი¹⁾.

ბიბლიოთეკართა კვალიფიკაციის ამაღლების საქმეში ასეთივე დადებითი როლი ითამაშა აგრეთვე ზემდგომ ორგანოების მიერ გამოყოფილმა საატესტაციო-საკვალიფიკაციო კომისიამ, რომელსაც უნდა შეემოწმებინა იმ ბიბლიოთეკართა კვალიფიკაცია, რომელთაც სპეციალური ბიბლიოთეკური განათლება არ ჰქონდათ მიღებული.

საატესტაციო კომისიის მუშაობასთან დაკავშირებით და მის მოლოდინში თბილისის ბიბლიოთეკართა შორის გაჩაღდა წრეებისა და საგანგებოდ მოწყობილ კურსების საშუალებით პოლიტიკურ და ბიბლიოთეკონომიურ ცოდნის გაღრმავებისათვის ინტენსიური მუშაობა.

საატესტაციო-საკვალიფიკაციო კომისია შეუდგა მუშაობას 1935 წლის 23/XII დასრულა იგი 1936 წლის 9/II. ამ ხნის განმავლობაში კომისიაში გატარდა და სათანადო ატესტატი მიიღო სულ 184 პირმა. აქედან:

¹⁾ ციციშვილი, ივ.—საქართველოს სამეცნიერო ბიბლიოთეკები და საბიბლიოთეკო კადრების საკითხი. (საქ. სახელმწიფო საჯარო ბუკის შრომები, 1934 წ. წიგნი I. გვ. 31—46).

გიგანტებში, როგორც არის საქ. სახელმწიფო საჯარო ბ-კა, თბილისის უნივერსიტეტის ბ-კა და ქუთაისის საჯარო—ბ-კა. ვაგსინჯვით მათი ცხრილები

ცხრილი № 7

ბ-კის დასახელება და ცნობის თარიღი	საშტატო ერთეულის რაოდენობა	მათ შორის		ბიბლიოთეკართა შორის რამდენს აქვს მიღებული სპეციალური ბიბლიოთეკური განათლება
		ადმინისტრატეციკ. პერსონ.	ბიბლიოთეკარი	
1) საქ. სახელმწ. საჯარო ბ-კა 1937 წ. 12/X.	136	25	111	47 (ანუ 42,3%)
2) თბ. სახელმწ. ბ-კა. 1937 წ. 29/IX.	49	14	35	12 (ანუ 34,2%)
3) ქუთაისის საჯარო ბ-კა. 1937 წ. 1/I.	26	9	17	4 (ანუ 15,3%)

როგორც ჩანს, ამ ბიბლიოთეკებში, რომელნიც ამ მხრივ, წამყვანი და სანიმუშონი უნდა იყვნენ, მდგომარეობა კიდევ უფრო უარესია ვინემ რაიონულ ბიბლიოთეკებში. განსაკუთრებით საეალალო მდგომარეობაა უნივერსიტეტისა და ქუთაისის საჯარო ბიბლიოთეკებში, სადაც ბიბლიოთეკური განათლებით არიან პირველში 34,2%, ხოლო მეორეში მხოლოდ 15,3%.

ამის მთავარი მიზეზი—ბიბლიოთეკურ განათლების პირთა მცირე რაოდენობაა. მართალია 17 წლის მანძილზე ბევრი რამ გაკეთდა, მაგრამ ფაქტი ფაქტად რჩება, რომ საბიბლიოთეკო მშენებლობამ კადრების მომზადებას ბევრად წინ უსწრო. როგორც ზევით აღვნიშნეთ 1934 წლის საბიბლიოთეკო აღწერით ბიბლიოთეკართა რიცხვი საქართველოში 2000 აღემატება, ხოლო საკურსო და საწრეო სისტემით მომზადებულთა რიცხვი კი უდრის მხოლოდ 983, ანუ 49,1%. ამას უნდა გამოვკვლიოთ კიდევ იმ პირთა რაოდენობა, რომელნიც ამ 17 წლის განმავლობაში ან დაიხოცნენ ან სხვა რესპუბლიკაში გადასახლდნენ ან კიდევ პროფესია გამოიცვალეს, ამ უკანასკნელთა რიცხვი საკმაოდ დიდია, ვინაიდან საბიბლიოთეკო კურსები უშვებენ ახალგაზრდებს, ესენი კი სწავლას აგრძელებენ სხვადასხვა უმაღლეს სასწავლებლებში და გათავებისას, რა თქმა უნდა, ბიბლიოთეკაში ნაკლებ რჩებიან.

რომ ეს ასეა, საკმარისია გადავხედოთ პირველი სამი კურსების მსმენელთა სიის: 1921, 1923 და 1924 წლებისას. ამ სიის დაკვირვებით გაცნობა დაგვარწმუნებს, რომ აღნიშნულ კურსებზე 135 კურსდამთავრებულთაგან საბიბლიოთეკო ასპარეზზე ამჟამად ოციოდე პირილა თუ დარჩენილა, ასე რომ სინამდვილესთან უფრო ახლოს ვიქნებით, თუ ბიბლიოთეკურ განათლების პირთა რაოდენობას ვიანგარიშებთ არსებულ კადრის მხოლოდ მესამედს. ამგვარად, მესამე ხუთწლედის ერთ უდიდეს ამოცანად ამ დიდი დეფიციტის ამოცხება იქნება.

როგორც ვთქვით, 1935 წლიდან საეურსო სისტემის განათლებას დაემატა მუდმივი ხასიათის სასწავლებელიც, თბილისის პედაგოგიურ ტექნიკუმთან საბიბლიოთეკო განყოფილების დაარსებით. ამ განყოფილების მოწაფეთა რიცხვი 120-ია და წრელს უნდა მოხდეს ამ განხრის პირველი საზეიმო გამოშვება, რაც ჩვენი ქვეყნის საბიბლიოთეკო ცხოვრებაში, უეჭველად, თვალსაჩინო დატად დარჩება. საბიბლიოთეკო განყოფილების სასწავლო გეგმა შეიცავს საერთო განათლების დისციპლინათა გარდა, პედსასწავლებლის პროგრამებით, რომ არის გათვალისწინებული, სპეციალურ საგნებსაც. მოგვყავს ამ საგნების ცხრილი.

ცხრილი № 8

ს ა გ ა ნ ი	1 კერსი	2 კერსი	3 კერსი	ს უ ლ
1. წიგნადი ფონდისა და კატალოგების ორგანიზაცია	126	84	—	210
2. ბიბლიოგრაფია და დაკომპლექტება	—	84	84	168
3. ბიბლიოთეკურ მუშაობის ორგანიზაცია და ავეჯგვა	—	—	84	84
4. მკითხველთან მუშაობის მეთოდთა	—	84	84	168
5. ბავშვებთან მუშაობის მეთოდთა	—	—	84	84
6. მიჯრითი საწარმოო პრაქტიკა	—	—	60	60
სულ	126	252	396	774

ჩვენ არ ვიცით რუსეთის ანალოგიურ პედსასწავლებლის საბიბლიოთეკო განყოფილებაში რამდენი საათი აქვს დათმობილი სპეციალურ საგნებს, სამაგიეროდ ჩვენ ხელთ არის რუსეთის დამოუკიდებელ საბიბლიოთეკო სასწავლებლის სასწავლო გეგმა, რომლის მიხედვით სპეციალურ საგნებს დათმობილი აქვს არა 774 საათი, არამედ ორჯერ მეტი, სახელდობრ 1436 საათი.

საერთოდ უნდა ითქვას, რომ საბიბლიოთეკო დისციპლინების სწავლების მეთოდები ჯერ არ არის საესებით დამუშავებული, განსაკუთრებით ისეთ სტაციონარულ სასწავლებელთათვის როგორც არის საბიბლიოთეკო სასწავლებელი ან პედსასწავლებლის საბიბლიოთეკო განხრა.

რაც შეეხება თბილისის პედსასწავლებლის საბიბლიოთეკო განყოფილებას, უნდა აღინიშნოს, რომ მთელი რივი პირობების გამო, იგი ჯერ კიდევ არ არის ორგანიზაციულად მოწყობილი; მას არ გააჩნია სასწავლო ბაზა, სანიმუშოდ მოწყობილი ბიბლიოთეკის სახით, არა აქვს ბიბლიოთე-

კათმკოდნეობის კაბინეტი, გაწყობილი თვალსაჩინო ტაბულებითა და საგნებით, სასწავლებელს არა აქვს ინტერნატი, რომ ჩაიონებიდანაც მოვიდეს ზიადით მოწაფეები, ჯერ არ დაბეჭდილა არც ერთი სახელმძღვანელო და რაც უმთავრესია, ჩვენში ჯერ არ დაგროვილა ამგვარი სასწავლებლის გაძღოლის პრაქტიკა და გამოცდილება. ამგვარ სასწავლებლის განსაკუთრებით რთულ და ძნელ ამოცანას მოწაფეთა საწარმოო პრაქტიკა წარმოადგენს. 30—40 მოწაფის საბიბლიოთეკო პრაქტიკისათვის ერთ რომელიმე ბ-კაში წაყვანა ბიბლიოთეკისათვის დიდ სიძნელეს წარმოადგენს, ხოლო მათი, ამ მიზნით სხვადასხვა ბ-კაში დაქსაქსვა ართულებს მოწაფეთა ხელმძღვანელობის საქმეს. საერთოდ უნდა ითქვას, რომ მოწაფეთა საწარმოო პრაქტიკის საკითხი ჯეროვანად მოწესრიგებული არც ჩვენ მოძმე რუსეთისა და უკრაინის რესპუბლიკებშია მოგვარებული. (იხილე ამის შესახებ: С. Комский — Подготовка и переподготовка библиотечных кадров на Украине. Журнал «Красный Библиотекарь» 1936 г. № 8.)

საქართველოს განსახკომის საბიბლიოთეკო სამმართველოს სასწავლებლის ასეთი მდგომარეობა სავსებით არ აკმაყოფილებს და რადგან პელ-სასწავლებლის ფარგლებში მისი სათანადო დონეზე დაყენება, საჭირო ფართობის უქონლობის გამო, არ შეიძლება, ამიტომ სამმართველოს გადაწყვეტილი აქვს მომავალ სასწავლო წლიდან შექმნას ცალკე დამოუკიდებელი საბიბლიოთეკო სასწავლებელი, სადაც ამგვარი სასწავლებლის სპეციფიკა იქნება გათვალისწინებული.

ზემოთ აღნიშნულ ნაკლოვანებათა მიუხედავად, რომელიც ყოველ ახალ წამოწყებას თან ახლავს—თვით ფაქტი ამგვარი მუდმივი საშუალო სპეციალური სტაციონარული სასწავლებლის არსებობისა, თავისთავად თვალსაჩინო მოვლენაა, რადგან აღნიშნული დეფექტები გამოსწორდება, საჭირო გამოცდილება დაგროვდება და ჩვენ ხელთ კი შეგვრჩება საბიბლიოთეკო კადრების მუდმივი და საჭირო რეზერვუარი.

VI

ამგვარად, საშუალო კვალიფიკაციის ბიბლიოთეკართა კადრების მომზადების საკითხი თუ სავსებით მოგვარებული არ არის, ყოველ შემთხვევაში მოგვარების გზაზე დგას, არსებულ საკურსო სისტემისა და საბიბლიოთეკო სასწავლებლის სახით. მაგრამ ეს არ კმარა, რადგან ჩვენი ქვეყნის საბიბლიოთეკო მეურნეობა დიდად გაიზარდა. ასობით დაითვლება ისეთი ბიბლიოთეკა, სადაც რამდენიმე ათიათასი წიგნია, ათობით ითვლება ბიბლიოთეკები, სადაც წიგნადი ფონდი რამდენიმე ასიათას ერთეულს უდრის. დიდად გაიზარდა მკითხველთა საერთო დონეც. მკითხველები ამაჟამად ბ-კას მტრად სერიოზულ მოთხოვნებს უყენებენ.

ბიბლიოთეკების ამ გაზრდილ მეურნეობას, მკითხველთა ამ გარზდილ მოთხოვნებს ველარ უძღვება საშუალო კვალიფიკაციის ბიბლიოთეკარების ჩვენ მოწმენი ვართ, რომ მოწინავე ბიბლიოთეკები მწვავედ განიცდიან მარალ კვალიფიკაციის ბიბლიოთეკართა უყოლობას. ასე მაგალითად: თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ბ-კას მთელი წლის განმავლობაში ვერ უშოვია საჭირო კვალიფიკაციის რედაქტორი, დამუშავების სექტორის გამგე, ბიბლიოგრაფოსი და სხვა ასეთები. საქართველოს წიგნის პალატა მორიგი ამოცანების განსახორციელებლად იძულებულია გადაამზადოს თავისი თანამშრომლები. საბიბლიოთეკო სამმართველოს ყოველდღიურად მოსდის მოთხოვნა კვალიფიციურ ბიბლიოთეკარებზე მაგრამ ამის დაკმაყოფილება მას არ შეუძლია. შეიძლება ითქვას რომ მაღალი კვალიფიკაციის ბიბლიოთეკარების ნაკლებობას თითქმის ყველა ბ-კა განიცდის.

გადიდებული წიგნადი ფონდები და ლიტერატურის გაზრდილი მოთხოვნა საჭიროებს ფართე განათლების, საკმაო ერუდიციის და ხანგძლიე ჩვევების მქონე კლასიფიკატორებს, კატალოგრაფოსებს და ბიბლიოგრაფოსებს. მკითხველთა მომსახურებისათვის, რომელიც უშთაერესად ლიტერატურის შერჩევაში გამოიხატება, ბიბლიოთეკარს უნდა ჰქონდეს საერთო და სპეციალურ ცოდნათა დიდი მარაგი. ბ-კების გაზრდილი მეურნეობა და შტატი მოითხოვენ კულტურულ და მკოდნე გამგე-დირექტორებს და სექტორთა და განყოფილებათა ხელმძღვანელებს. სექტორის უმეიარ ხელმძღვანელს ჩვეულებრივ დიდი არეუდარევა შეაქვს ბიბლიოთეკაში. თბილისის სინამდვილემ არა ერთი ფაქტი იცის როდესაც კარგად დაყენებული ბიბლიოთეკა კვალიფიციურ ხელმძღვანელის წასვლის შემდეგ სრულ დეზორგანიზაციამდე მისულა.

ამხ. ს. კომსკი ხსენებულ წერილში, სევამ რა კითხვას თე როგორი უნდა იყოს საბჭოთა თანამედროვე ბიბლიოთეკარის პროფილი, ამბობს რომ „ბიბმუშაკად შეიძლება იყოს მხოლოდ ის. ვისაც სავსებით აქვს დაძლეული მარქსიზმ-ლენინიზმის თეორია, ვისაც აქვს ფართე განათლება და ლიტერატურის ბლომად კითხვის ჩვევები, ვისაც პედაგოგის ყნოსვა გაანია და ვისაც მკითხველთან საუბრის უნარი აქვს და შეუძლია მისი აღზრდა და ვისაც თავის მუშაობაში გამოიმუშავებული აქვს პოლიტიკური მიზანდასახულობა“.

რა თქმა უნდა, ასეთი კვალიფიკაციის სპეციალისტებს ვერ მოგვემს ვერც საეურსო სისტემა და ვერც საშუალო ბიბსასწავლებელი. საბჭოთა რუსეთსა და უკრაინაში ეს პრობლემა კარგახანია რაც გადაწყდა უმაღლესი ბიბლიოთეკური ინსტიტუტების სახით.

უნდა ითქვას, რომ ჩვენშიაც ეს საკითხი თითქოს მოგვარების პროცესშია, რადგან საბიბლიოთეკო სამმართველოს განზრახვა აქვს მომავალ სასწავლო წელს ამგვარივე უმაღლესი ბიბლიოთეკური სასწავლებლის და

უმაღლესივე დაუსწრებელი სასწავლებლის დაარსებისა. ვფიქრობ, რომ
ესეც არ იკმარებს, რადგან მაღალი კვალიფიკაციის ბიბლიოთეკართა წა-
კლებობა ისე დიდია და მომავალ ხუთწლედის საბიბლიოთეკო მშენებლო
ბა ისე ფართოდ არის განსრავული, რომ მარტო ჩვენი უმაღლესი ბიბლი-
ოთეკური სასწავლებლის მიერ გამოწვებული 40—60 კაცი არ იკმარებს
და საჭიროა ამთავითვე გაიგზავნოს ახალგაზრდობის საჭირო რაოდენობა
რუსეთისა და უკრაინის უმაღლეს ბიბლიოთეკურ ინსტიტუტებში.

Д. Н. МАРКЕВИЧ

ОБЩЕСТВЕННЫЕ ОРГАНИЗАЦИИ БИБЛИОТЕЧНЫХ
РАБОТНИКОВ г. ТБИЛИСИ
(ИСТОРИЧЕСКИЙ ОБЗОР)

«Библиотечное дело... больше всего требует вызова соревнования между отдельными губерниями, группами, читателями и пр. Правильная постановка отчетности должна служить трем целям: 1) правдивое и полное ознакомление как советской власти, так и всех граждан с тем, что делается; 2) привлечение к работе самого населения; 3) вызов соревнования библиотечных работников».

В. И. ЛЕНИН.

(Из письма в Библиотечное отделение
Внешкольного отдела Наркомпроса).

I.

Каждому советскому гражданину известно, какое большое значение придается в Стране Советов развитию библиотечного строительства, обслуживанию через библиотеки широких трудящихся масс книгами.

В. И. Ленин много писал и говорил по этому вопросу и помогал развертыванию у нас библиотечного дела. Н. К. Крупская в «Предисловии» к 1-му изданию известной книги: «Что писал и говорил Ленин о библиотеках», пишет: «Библиотечное дело он принимал очень близко к сердцу. Занимаясь сам постоянно в библиотеках, он знал, видел, как страшно отстает наша страна на этом фронте. Он еще в 1913 г. мечтал о том, чтобы громадные библиотеки с сотнями тысяч и миллионами томов сделать доступными для массы, для толпы, для улицы. После, когда власть была завоевана, Владимир Ильич уделял много времени на то, чтобы помочь всячески развитию библиотечной сети, возможно лучшему ее снабжению. Он постоянно

требовал данных и от Наркомпроса, и от отдельных специалистов, и от РКИ. Он внимательно читал все, что выходило по библиотечному делу»¹.

Партия и Советское правительство последовательно осуществляют заветы В. И. Ленина в области библиотечного строительства, окружая его постоянным вниманием и заботами. Целый ряд постановлений партии и правительства, в числе которых имеются исторические постановления ЦК ВКП(б) от 8/X 1933 года: «Об улучшении дела самообразования», ЦИК СССР от 27/III 1934 года: «О библиотечном деле СССР» и постановление ЦИК и СНК Грузинской ССР от 14/V 1934 года: «О библиотечном деле в Грузии» — являются красноречивыми свидетельствами того, что никогда и ни в какой стране не уделялось и не уделяется столько внимания библиотечному делу, как это делается в нашем Советском Союзе.

Вместе с тем — «Библиотека не может работать без библиотекаря. Библиотекарь — душа дела. От него зависит страшно много. Он должен быть энтузиастом своего дела, уметь работать с массой читателей, владеть методами библиотечной работы, уметь при помощи этих методов организовать всю работу библиотеки».

А для этого — «Советский библиотекарь должен быть человеком образованным и политически подкованным, советский библиотекарь — ответственный участник социалистической стройки». (Подчеркнуто мною. — Д. М.). «Библиотекарь в наших советских библиотеках не может быть простым техническим выдавальщиком книг, он должен владеть не только техникой выдачи, записи книг, умением учитывать число подписчиков, хотя обязательно должен уметь делать и это»².

И советские библиотекари, в том числе и подавляющее большинство тбилисских биб. работников, с самого начала своей работы твердо осознали, что для оправдания того доверия, которое им было оказано партией и правительством и для выполнения тех почетных обязанностей, которые на них возлагались родиной — надо было, прежде всего, самим учиться, неустанно поднимать свой собственный общеобразовательный и политический, а также узко-специальный, библиотечный уровень знаний, помня вместе с тем, что «без работы, без борьбы книжное знание коммунизма из коммунистических брошюр и произведений, ровно ничего не стоит, так как оно продолжало бы старый разрыв между теорией и практикой, тот старый разрыв, который составлял самую отвратительную черту старого буржуазного общества» (В. И. Ленин)³, тогда как теория «если она является действительно теорией, дает практикам силу ориентировки, ясность перспективы, уверенность в работе, веру в победу нашего дела». (И. В. Сталин)⁴.

Серьезность и ответственность задач, стоявших перед советскими библиотекарями, как перед участниками социалистической стройки, необходимость поднятия профессиональной квалификации — заставляли их искать путей к достижению намеченных целей. Такими путями были, в частности—массовые общественные и профессиональные библиотечные организации, построенные на началах самодеятельности самих биб. работников. В этих организациях, всевозможных библиотечных объединениях, в основном и проводилась самоподготовка библиотекарей, взаимное инструктирование их и обмен социалистическим опытом на почве объединения и согласования библиотечной работы.

До революции и в период господства меньшевиков в Грузии библиотекари таких объединений не имели, а отдельные попытки единичных работников к самоорганизации всегда терпели неудачи.

Только после Великой Октябрьской социалистической революции библиотечным работникам были предоставлены широкие возможности для коллективной творческой работы.

Образование всевозможных общественных и профессиональных библиотечных организаций началось у нас в Тбилиси с первых же дней после советизации Грузии, и с небольшими перерывами деятельность их продолжается и до настоящих дней.

Если не считать многочисленных библиотечных кружков, советов, комиссий, совещаний и пр. первичных библиотечных объединений, которые существовали при отдельных библиотеках и учреждениях, то наиболее значительные библиотечные общественные и профессиональные организации у нас в Тбилиси были следующие:

I. «Союз работников библиотечного дела и библиографии», организованный уже в средних числах марта месяца 1921 г.

II. «Библиотечный совет библиотек гор. Тифлиса» (1921—1922 гг.), а также «Библиотечный совет тифлисского гарнизона» (с 1922 г.) и работавший, приблизительно, в это время и несколько позднее — «Библиотечный совет при Центральном клубе Грузинской Н-ской дивизии» (с 1923 г.).

III. «Объединение библиотечных работников гор Тифлиса» (1925—1926 гг.).

IV. «Ассоциация библиотечных работников при Тифлисском Доме работников просвещения» (1927—1928 гг.).

V. «Производственное совещание тифлисских научных (специальных) библиотек при Секции научных работников Профсоюза работников просвещения» (1929—1934 гг.), и, наконец—

VI. «Секция библиотекарей при Союзе политпросветработников Грузинской ССР» (с 1935 г. по настоящее время).

Деятельности этих организаций и посвящен настоящий обзор. К сожалению, не все биб. организации приходится здесь одинаково полно осветить. Например, в нашем распоряжении не

оказалось почти никаких документов, свидетельствующих о работе Планово-методической и, особенно, Библиографической секций «Объединения биб. работников».

Наконец, в настоящем обзоре отсутствуют сведения о больших кружках политпросветских и, особенно, профсоюзных библиотек, которые носили характер типовых объединений библиотечных работников. Тем не менее и приводимые здесь материалы могут дать, как нам кажется, общую картину развития библиотечной общественной самостоятельности у нас в Тбилиси.

Прежде чем перейти к обзору деятельности общественных и профессиональных организаций библиотечных работников гор. Тбилиси за период Советской власти, необходимо, хотя бы в кратких чертах, остановиться на их положении в дореволюционной России и в период господства в Грузии меньшевиков.

II. ОБЩЕСТВЕННЫЕ ОРГАНИЗАЦИИ БИБЛИОТЕКАРЕЙ ДО УСТАНОВЛЕНИЯ СОВЕТСКОЙ ВЛАСТИ В ГРУЗИИ

В царской России существовала одна общественная организация библиотекарей — «Общество библиотекосведения», имевшее «целью способствовать усовершенствованию библиотечного дела в России и содействовать взаимному сближению библиотекарей и любителей библиотечного дела и библиографии»².

Деятельность Общества, весьма немногочисленного по своему составу, главным образом, распространялась на крупные академические библиотеки и только в пределах самого Петербурга. Из, например, первого годового отчета за 1908 г. видно, что в Общество вошло только лишь 97 человек, при чем — «трое из них считаются, однако, выбывшими из числа членов Общества, на основании ст. 9 устава, в виду неуплаты членского взноса за 1908 год. Из остальных 94 членов Общества 90 — петербуржцев и 4 провинциала»³. В 1914 г., на 6-й год существования, в Обществе состояло всего 234 члена; «в том числе 158 — живущих в СПб. и 76 — вне СПб.»⁴.

Хотя по уставу Общества и предполагались филиальные отделы, но на Кавказе и, в частности, в Грузии таких отделений не было.

В числе «провинциалов» в списках членов Общества, прилагавшихся к годовым отчетам за 1910—1913 гг., мы находим всего лишь 2-х библиотекарей с Кавказа: Лепаринскую, Любовь Матвеевну, заведующую Тифлисской городской им. А. С. Пушкина библиотекой (1910 г.), и Айвазяна, Вардана Амбарцумовича, библиотекаря Ахалкалакской городской Пушкинской библиотеки-читальни (1911—1913 гг.). Таким образом, оба члена Общества библиотекосведения приходились на Грузию.

Таково более чем скромное участие тогда, правда, еще единичных биб. работников в общественной библиотечной жизни.

Впрочем до нас дошел чрезвычайно интересный документ — проект «Устава Кавказского объединения библиотек», свидетельствующий о попытке библиотекарей в Тбилиси создать свою собственную общественную организацию.

История этого проекта была такова.

В 1913 г. на первых краткосрочных курсах по библиотечному делу при Московском городском народном университете им. Шанявского была заведывающая Пушкинской библиотекой Т. С. Розенбит, которая, возвратившись в Тбилиси, ознакомила своих немногочисленных товарищей по работе с постановкой библиотечного дела в Петербурге и Москве и, в частности, с деятельностью Общества библиотекосведения.

Тогда-то в группе библиотекарей, в которую входили: Т. С. Розенбит, Е. Р. Горина и Е. Г. Тропп, и возникла мысль о создании аналогичного общества на Кавказе.

Нечего говорить, что предполагавшееся «Кавказское общество» своей целью ставило только узкие профессиональные задачи. Общество должно было иметь целью «содействовать всестороннему изучению, развитию и усовершенствованию библиотечного дела на Кавказе», при чем район деятельности Общества по проекту «Устава» ограничивался Кавказским краем.

Для достижения поставленных целей Обществу нужно было получить право на то, чтобы «следить за нововведениями и усовершенствованиями библиотечного дела, для чего завести сношения с соответствующими организациями в России и устраивать командировки лиц из Общества на курсы или с'езды по библиотечному делу; завести сношения с издательскими фирмами».

Общество предполагало «вести борьбу с варварским обращением книг (sic!), принимать санитарные меры против распространения заразы через книги; собирать сведения о существующих на Кавказе библиотеках, об их типе и организации. Содействовать открытию в разных местах Кавказа постоянных и передвижных библиотек путем привлечения капиталов или на собственные средства».

Для выполнения всего этого, Об-во предполагало (конечно, «с надлежащего разрешения») «устанавливать выставки, музеи, справочные бюро; постоянные и передвижные библиотеки, читальни, книжные склады, переплетные и типографии; публичные заседания осведомительного характера, чтения, экскурсии, лекции, курсы и с'езды в городах; издавать справочники».

По проекту «Устава» предусматривалось, что «членами Общества могут быть лица всех званий, состояний и вероисповеданий и представители разных правительственных и общественных учреждений». К этому же параграфу (6-му) было, однако, и «примечание»: «В состав Общества не допускаются...». Кто не допускается, осталось, к сожалению, неизвестным, так как окончательная редакция этого «примечания», повидимому, должна была быть сделана уже в соответствующих органах.

Общество должно было существовать на средства из «членских взносов; пожертвованных деньгами или вещами от различных лиц или учреждений, а также отказов по духовному завещанию; доходов от капиталов или имуществ О-ва; доходов от устраиваемых О-вом выставок, музеев, экскурсий, лекций, курсов и с'ездов; доходов от различных изданий и учреждений О-ва».

Делами Общества должно было весть—Правление, Общее собрание членов и Ревизионная комиссия.

В заключительной части «Устава»—в «Общих правилах», читаем: «Общество находится в ведении Министерства Внутренних Дел» (§ 34); «На изменение и дополнение наст. устава испрашивается каждый раз надлежащее разрешение в установленном порядке» (§ 35); «Краткие годовые отчеты о суммах и деятельности О-ва по утверждении их общим собранием, представляются в двух экземплярах—один для Тифлисского губернатора, а другой через него в Министерство внутренних дел» и, что самое главное—«Действия Общества могут быть прекращены и по распоряжению губернатора, в силу представленного ему по закону права закрывать О-ва при обнаружении в них чего-либо противного государственному порядку, общественной безопасности и нравственности».

Несмотря на полную безобидность намеченных уставом целей и драконовские ограничения, предусмотренные уже в самом уставе, «надлежащего разрешения в установленном порядке» на открытие Общества не последовало, и «Кавказское общество объединения библиотек» так и осталось только в проекте.

Царским чиновникам, заинтересованным больше всего в том, чтобы держать в темноте национальности Закавказья для разжигания среди них национальной розни, мало улыбалась перспектива «содействовать открытию в разных местах Кавказа постоянных и передвижных библиотек», да еще с «привлечением капиталов».

Группа библиотекарей, начавшая хлопоты, вынуждена была оставить всякую мысль о создании общественной организации библиотекарей, так как, повидимому, столкнулись с непреодолимой стеной всевозможных «инстанций», каждая из которых подзревала и здесь возможность возникновения чего-либо «противного государственному порядку».

Еще в худшем положении оказались тбилисские библиотекарки в период господства в Грузии меньшевиков.

Однако, потребность в коллективной работе, мысль о создании какой-нибудь общественной организации не оставляла биб. работников и в этот период.

В 1920 г. «Инициативная группа» библиотекарей обращается к тбилисским библиотекам с таким призывом:

«До сего времени мы, служащие библиотечному делу, не сумели объединиться в какой-либо организации (не говоря уже

о специально библиотечной). Между тем, как жизнь и наша библиотечная работа требуют такого рода объединения. У каждого из нас найдется масса вопросов, могущих быть разрешенными только коллективным путем. Поэтому, в целях объединения нашей работы, мы (инициативная группа) просим собраться вас, работников библиотечного дела, в воскресенье, 10 октября 1920 г., в 5 час. вечера, в помещении Пушкинской городской библиотеки (Георгиевская ул., Александровский сад) для обсуждения вопроса о создании библиотечного союза. Инициативная группа». (Библиотеке Союза кооперативов. Ул. Кооперации)¹⁰.

Как известно, и на этот раз никакого «библиотечного союза» организовать в Тбилиси не удалось.

Взамен массовой организации библиотекарей, при меньшевиках происходили только, так называвшиеся, «заседания совета заведывающих городскими библиотеками».

О характере деятельности Совета заведующих и его взаимоотношениях с меньшевистской Управой, мы можем судить по дошедшему до нас любопытному протоколу заседания Совета от 8 марта 1920 г.¹¹. Заседание было посвящено обсуждению «булаги» от Управы «на ходатайство заведывающих относительно залогов, подписной платы, уравнивания в правах с учительским персоналом и библиотечных курсах».

Управа по этим вопросам дала такие ответы: разрешила взимать по 5 руб. за зачитанную книгу при посылке за ней служащего на дом и по 10 коп. штрафа за каждый просроченный день; что же касается уравнивания в правах с учительским персоналом, то последовал решительный отказ: «не проводить за отсутствием достаточной мотивировки».

При дальнейшем обсуждении ответа Управы, как видно дальше из протокола, Советом было решено: «Для регистрации сборов за утерянные книги завести особую книжку. Вопрос о том, вносить эти деньги в город. кассу или нет—остался открытым. Его разрешение зависит от того, даст ли город посылным сапоги и одежду». (Sic!)

Что касается курсов, то их предполагали открыть 1 апреля, для чего 14 марта в помещении Технической библиотеки даже было предложено собрать заседание лекторов.

Совершенно естественно, что Управа, вызывавшая справедливые сомнения относительно удовлетворения посылных библиотек «сапогами и одеждой» — не сумела (да, вероятно, и не хотела) разрешить вопросов о приравнивании библиотекарей в правах к педагогам и открытии специальных библиотечных курсов.

Все эти и многие другие вопросы библиотечного дела получили свое благоприятное разрешение только после установления Советской власти в Грузии.

В частности, наметившееся уже до революции стремление библиотекарей к коллективной работе в своих профессиональ-

ных объединениях, получило быстрое и положительное разрешение после установления Советской власти. Мало того, тбилисские библиотекари имели возможность наблюдать конкретные образцы такой библиотечной самодеятельности на живых примерах работы в красноармейских библиотеках.

Опыт библиотечной работы Красной армии вообще и библиотечной самодеятельности, в частности, сыграл большую роль в жизни советских гражданских библиотек Тбилиси.

III. РОЛЬ КРАСНОЙ АРМИИ В РАЗВИТИИ БИБЛИОТЕЧНОГО СТРОИТЕЛЬСТВА ГРУЗИНСКОЙ ССР

Подводя итоги всего библиотечного строительства Грузинской ССР и самостоятельных общественных организаций библиотекарей к двадцатой годовщине Великой Октябрьской социалистической революции, нельзя не отметить той громадной роли, которую сыграла в библиотечном деле Красная армия.

Известно, в каком незавидном состоянии было библиотечное дело в Грузии при царизме и в какое жалкое положение попали библиотеки в период господства в Грузии меньшевиков.

При царском правительстве в Грузии насчитывалось всего 86 небольших библиотек, открытых тогдашним «Обществом распространения грамотности среди грузин». В меньшевистский период число этих библиотек свелось к двадцати¹².

До советизации Грузии библиотекари-специалисты насчитывались единицами; в массе же библиотекари были просто техническими работниками, «механическими раздатчиками книг», не имевшими никакого веса и признания в тогдашнем помещичье-буржуазном обществе.

Совершенно очевидно, что при таком общественном положении нечего было и мечтать о каких бы то ни было профессиональных организациях библиотечных работников.

Отдельные, единичные работники-любители книжно-библиотечного дела, в атмосфере постоянного гнета, под которым находились в царский период библиотеки и библиотекари, естественно, не могли ничего сделать.

Бурный рост библиотечного строительства после советизации Грузии вовлек в работу и тех немногих честных библиотекарей-профессионалов, которые оказались к этому времени в городских библиотеках, и сотни новых работников, которые в обстановке бережного и внимательного отношения к ним со стороны Коммунистической партии и Советского правительства и под их руководством с энтузиазмом приступили к построению библиотечной сети молодой тогда еще Республики Советов Грузии.

Вместе с тем, почти никакого опыта, никаких традиций, полученных от предшествовавшего периода, библиотекари не имели.

Вот тут-то на помощь гражданским библиотекам и библиотекарям пришла Отдельная Кавказская армия, в которой тогда уже была развитая библиотечная сеть в отдельных ее частях.

Красноармейские библиотеки принесли с собой значительный по сравнению с гражданскими библиотеками опыт библиотечной работы как в смысле библиотечной техники, так, особенно, в области методики активной, политико-просветительной работы.

Десятичная классификация, карточные формы каталогов, систематически-алфавитная система расстановки книг на полках с применением авторских таблиц Кеттера, новые формы техники абонементов—все это было совершенной новостью для тбилисских городских и немногих тогда существовавших научных библиотек, работавших по устаревшим даже и для того времени по сравнению со странами Западной Европы и Америки, системам Рубакина и др.

Наконец, ленинский лозунг: «Книгу—в массы», методику активной библиотечной работы, основанной не на механической подаче книг читателю, а на планомерном продвижении книги в читательскую массу—все это впервые наши гражданские библиотеки увидели на опыте и богатой практике многогранной, живой и кипучей деятельности красноармейских библиотек.

Тогда же тбилисские библиотекари на практике соприкоснулись и познакомились с общественной самодеятельностью библиотекарей в армии, вылившейся в форме библиотечных советов.

Библиотечные советы в армии были теми промежуточными органами, которые осуществляли задачи библиотечной активности, организуя коллективно-творческие ячейки на местах, в отдельных частях. В Тбилиси же был Библиотечный совет Тифлисского гарнизона, который работал при Гарнизонной библиотеке.

Работа Совета в 1922 г. имела два главных направления: «а) коллективная подготовительная работа к участию библиотеки во всей политическо-просветительной работе и б) коллективная работа библиотекарей по углублению их профессиональных знаний»¹².

Первая задача Библиотечным советом осуществлялась путем докладов на намеченные Президиумом Библиотечного совета темы. Темы эти выдвигались по наиболее важным и очередным политико-просветительным вопросам и зачитывались на Совете. Докладчик, обычно, перечислял и литературу по данному вопросу. Совет обсуждал и намечал лозунги, плакаты и прочие материалы для проведения конкретных мероприятий в библиотеках. Так как не всегда возможно было некоторые темы разобрать на Совете, то для практической проработки их выделялись особые группы, которые выносили затем результаты проделанной работы на обсуждение Совета.

Вторая задача — углубление профессиональных навыков самих биб. работников — достигалась путем рецензирования книг. Обязательным условием этой работы являлось участие всех членов Совета в рецензировании. Готовые рецензии подвергались коллективному обсуждению на заседаниях Совета.

«Только такая, чисто практическая постановка всей работы Совета с активным участием всех его членов может дать желательные для нас результаты. И по этому пути должны пойти все работающие в армии советы», — писал тогда Начальник Бибот'а¹⁴.

Совершенно естественно, что Совет, став на путь вовлечения всей массы военных библиотекарей в коллективную работу, не мог оставить без внимания своих гражданских товарищей по профессии, и уже в 1922 г. мы имеем призыв из армии к совместной работе военных и гражданских библиотек. На заседании Библиотечного совета (гражданских) библиотек г. Тифлиса 22 марта 1922 г. слушали сообщение «о желании Центральной базы военных библиотек войти в сношение с гражданскими библиотеками для разработки вопросов библиотечного характера и библиографии»¹⁵.

Об этом же писал в сентябре месяца того же года и Начальник Бибот'а: «К участию в работе Совета следует привлечь всех библиотечных работников и военных и гражданских»¹⁶. Эта совместная деятельность гражданских и военных библиотек, как известно, началась в конце 1922 г. (20 декабря при Доме внешкольного работника).

Была организована Библиотечная секция при Доме внешкольного работника, которая «должна касаться не только теоретических, сколько практических вопросов библиотечной жизни: путем самостоятельных докладов членов Секции на разные наболевшие вопросы будет выясняться все неясное и будут даваться конкретные указания для правильной работы»¹⁷.

По примеру Библиотечного совета Тифлисского гарнизона и в тесном контакте с ним с средних чисел сентября месяца 1923 г. начал работу Библиотечный совет при Дивизионной библиотеке N-ской Грузинской дивизии (в Центральном красноармейском клубе). На заседаниях Биб. совета N-ской Груз. дивизии обсуждались планы библиотечных работ, проводились научные доклады на различные темы и особенно много внимания обращалось на всевозможные мероприятия политико-просветительного характера. В числе последних часто применялись инсценировки на библиотечные темы, которые писались членами Совета и проводились в частях, после чего нередко организовывались «суды» над неаккуратными читателями¹⁸.

Биб. советом издавалась своя стенная газета: „ბიბლიოთეკის მსახური“ («Библиотечный вестник»). Первый номер газеты вышел 7 ноября 1923 г.¹⁹.

Кроме разбора методических вопросов, связанных с активной политпросветительской работой, и подготовки к текущим политическим кампаниям (празднование 6-й годовщины Октябрьской революции, предстоявшая сессия ЦИК а, вербовка в ВУЗ'ы, кампания по борьбе с бесхозяйственностью, антирелигиозная кампания и пр.), Биб. совет вел также занятия по библиотековедению с красноармейцами-практикантами. По окончании теоретических и практических работ эти практиканты направлялись в части в качестве библиотечных работников²¹.

Живые примеры работы красноармейских библиотек, получившие свое отражение в Биб. советах, сыграли решающую роль в деле развития библиотечного строительства у нас в Грузии. Гражданские библиотеки во многом учились у военных не только в части технической постановки биб. работы, но, что особенно важно — в области политпросветработы библиотек. Привлечение читателя в библиотеку, организация «дней книги», литературные и политические суды, книжные выставки, библиографическая работа, изучение читателя и руководство чтением, работа в читальных залах и работа с малограмотными²² — вот обширный круг библиотечной деятельности, который совершенно не был известен дореволюционной библиотеке и библиотечарю, и который прочно вошел в будни советской гражданской библиотеки.

IV. «СОЮЗ РАБОТНИКОВ БИБЛИОТЕЧНОГО ДЕЛА И БИБЛИОГРАФИИ» (1921 г.).

Библиотечные работники Грузии, скованные в своих общественных проявлениях условиями царского, а потом меньшевистского правительства, не допускавших даже мысли о возможности общественных организаций библиотечарей, с необыкновенной энергией принялись за свою профессиональную самоорганизацию с первых же дней советизации Грузии.

Уже в первых числах марта 1921 г., «стихийно» организуется «Союз работников библиотечного дела и библиографии».

Чрезвычайно характерно, что на первом же собрании инициативной группы «некоторые из присутствующих настаивали на возможно быстром разрешении вопроса о материальном положении библиотечных служащих. Другие, наоборот, настаивали на уделении большего внимания организации библиотечного дела»²³. (Подчеркнуто мною.— Д. М.).

Последняя точка зрения взяла перевес, и собрание, остановившись на решении создать «Профессиональный союз биб. служащих», ближайшей задачей его поставило разрешение организационных вопросов библиотечной работы и вынесло постановление произвести учет всех библиотек и библиотечных работников Тбилиси.

Была проведена силами самих библиотекарей своеобразная «библиотечная перепись», собравшая сведения о количестве биб. работников в каждой библиотеке, их образования и биб. стаже, а также статистические сведения о существовавших в то время библиотеках г. Тбилиси.

Образовавшийся при таких условиях «Союз работников библиотечного дела и библиографии», кстати сказать, нигде не зарегистрированный, тем не менее входит в деловые сношения с правительственными и профессиональными органами, а в первую очередь с Наркомпросом и Совпрофом.

Все это свидетельствует о том, что Советское правительство с первых же своих шагов опиралось на организованную уже массу биб. работников для проведения мероприятий по развертыванию библиотечного строительства в Грузии.

К этому времени в Союзе уже состояло 106 членов, в число которых вошла горсточка профессионалов-библиотекарей, работавших еще до революции и, главным образом, новые кадры библиотекарей. Спустя несколько месяцев все библиотечные работники вошли в Союз работников просвещения, при чем при Пушкинской библиотеке был создан «Библиотечный местком», идевший свою расценочную и тарифную комиссии, и представителя в Тарифной комиссии при Совпрофе. «Библиотечный местком», как самостоятельная единица, существовал до середины января месяца 1922 г., после чего биб. работники по новой структуре союзной работы были присоединены к различным месткомам по территориальному признаку²³.

Одновременно с «Союзом работников библиотечного дела и библиографии» и «Библиотечным месткомом» существовал — Библиотечный совет библиотек г. Тифлиса в 1921—1922 гг.

V. БИБЛИОТЕЧНЫЙ СОВЕТ БИБЛИОТЕК гор. ТИФЛИСА (1921—1922 гг.).

Первоначальной формой Библиотечного совета после советизации Грузии можно считать «Заседания заведывающих городскими библиотеками и библиотечных инструкторов» при Пушкинской библиотеке.

Заседания эти происходили с 29 июля 1921 г.²⁴ по 31 декабря 1921 г.²⁵.

На «Заседаниях заведывающих» рассматривались вопросы об организованной закупке книг, вопросы о штатах, а также проведена была подготовительная работа по организации Библиотечного совета. Проект «Положения» Библиотечного совета был принят на заседании заведывающих 11 августа 1921 г. и представлен на утверждение Отдела народного образования²⁶.

По «Положению» Библиотечный совет был организован «в целях продуктивной и планомерной деятельности библиотек

г. Тифлиса при Библиотечном подотделе Главполитпросвета. В состав Совета входили: заведывающий Библиотечным подотделом, библиотечные инструктора и заведывающие библиотеками. Совету предоставлялось право кооптации «полезных сотрудников» на правах членов Совета. Во главе Совета стояли: председатель и секретарь, которых избирали сроком на год.

В круг деятельности Совета входили разнообразные вопросы библиотечного дела. Все постановления Библиотечного совета доводились до сведения Наркомпроса и являлись обязательными для всех библиотечных работников.

Первое заседание Библиотечного совета библиотек г. Тифлиса состоялось 3 января 1922 г., в помещении Пушкинской библиотеки.

Всего до мая месяца того же года состоялось 12 заседаний Совета.

За такой короткий промежуток времени Советом было рассмотрено 73 вопроса.

Особого внимания заслуживают вопросы: 1) включение в библиотечную сеть «Библиотеки новых книг» и Детской библиотеки; 2) создание Центральной детской библиотеки; 3) установление связи военных и гражданских библиотек для совместной разработки вопросов библиотековедения и библиографии; 4) снабжение городских общественных библиотек литературой; 5) распределение детской литературы; 6) правила пользования библиотеками и читальнями при них; 7) состояние библиотечных касс и движения подписчиков; 8) усиление культурной работы; 9) борьба с хищениями книг; 10) переплетение книг; 11) постановка статистической отчетности; 12) отчеты библиотек; 13) тарифы биб. работников; 14) избрание Конфликтной комиссии и Тарифно-нормировочного бюро и целый ряд второстепенных вопросов, выдвигавшихся повседневной деятельностью городских библиотек.

За время с 1923 г. по 1925 гг., т. е. до организации «Объединения библиотечных работников», общегородской организации биб. работников в Тбилиси не было.

Тем не менее не прекращалась самостоятельная работа библиотекарей при отдельных библиотеках и учреждениях в так наз. «библиотечных кружках».

VI. ОБЪЕДИНЕНИЕ БИБЛИОТЕЧНЫХ РАБОТНИКОВ гор. ТИФЛИСА (1925—1926 гг.).

К началу 1925 г. отдельные кружки при библиотеках и организациях уже не могли удовлетворять все возрастающие требования библиотекарей как в области овладения библиотечными, так и библиографическими знаниями.

Жизнь настоятельно требовала выхода из рамок замкнуто работавших биб. кружков и объединения работников в общего родском масштабе для совместной работы по самоподготовке и обмену накопленным в отдельных библиотеках весьма ценным опытом в области методики, техники и политико-просветительной работы. Сознание такой необходимости усиливалось еще и тем, что в это время не существовало единого библиотечного центра для всех типов библиотек, ввиду ликвидации библиотечных секций и библиотечных инструкторов при Главполитпросвете.

В РСФСР к этому периоду в помощь политпросвету уже были созданы так наз. «Объединения библиотекарей», которые ставили своей задачей: «а) объединить и согласовать библиотечную работу, б) проводить самоподготовку по библиотечному делу, в) взаимное инструктирование и г) обсуждение профессиональных нужд»²⁸.

В состав таких объединений по «Положению» входили «все библиотечные работники города, как библиотек государственной сети, так и библиотек, снятых с государственного снабжения, военные и детские—по мере возможности уезда»; особенно желательным считалось вхождение в объединения заведующих или ответственных представителей стационарных городских и волостных библиотек. Кроме того, на всех собраниях объединения предполагался представитель Союза Работпрос.

Организация объединений возлагалась на библиотечного инструктора, а где такового не имелось—на Центральную библиотеку.

В Тбилиси инициатива и самая организация «Объединения библиотекарей» была проведена Библиотекой Дома внешкольного образования (бывш. Пушкинская библиотека).

Для уяснения обстановки, при которой было создано «Объединение библиотечных работников» в Тбилиси, следует остановиться на двух чрезвычайно знаменательных событиях библиотечной жизни 1925 г.: «Библиотечной кампании» с «Неделей книги» и 1-ой Выставке библиотечных достижений, устроенной в Доме внешкольного работника.

«Библиотечная кампания»
и «Неделя книги» в мае
1925 года.

Событие в библиотечной жизни, непосредственно предшествовавшее организации Библиотечного объединения в Тбилиси, было — проведение «Библиотечной кампании» и «Недели книги».

«Библиотечная кампания» была организована по инициативе и под руководством Тбилисского Комитета КП(б) Грузии, который решил провести ее для возбуждения большого интереса со стороны широких трудящихся масс к книге и библио-

теке. Вся «Библиотечная кампания» прошла под лозунгом В. И. Ленина — «Книгу в массы».

План проведения кампании был составлен специальной комиссией в составе представителей: Союза Работпрос, Главполитпросвета, Армии, Совпрофа, КСМ и Политпросвета²⁰) и вынесен на обсуждение городского общего собрания биб. работников 23 апреля 1925 г.

«Библиотечная кампания» и последовавшая за ней «Неделя книги», были проведены во второй половине мая месяца 1925 г. Это была первая широко задуманная и проведенная массовая кампания в Грузии, пропагандировавшая книгу и библиотеку.

Началась «Кампания» помещением в местной прессе ряда заметок о роли и положении библиотек в Грузии. В дни же самой кампании в клубах были проведены агитационные вечера, на которых читались доклады, сопровождавшиеся агит-пьесами. Такие вечера были проведены в Клубе профсоюзов, в Зак. коммунистическом университете, в Клубе транспортников, в Надзаладеви, Дидубэ и т. д.

«Кроме того, в дни, предшествующие «Неделе книги», группа тифлисских библиотекарей обехала ближайшие пункты в уезде, где знакомилась с постановкой библиотечного дела и сделала несколько докладов в сельсоветах о роли библиотек²¹».

«Неделя книги» была отмечена двухнедельной удешевленной продажей книг во всех книжных магазинах Тбилиси.

Одновременно с этим в Доме внешкольного работника с 24 по 31 мая открывается Выставка библиотечных достижений, которая подвела итоги биб. строительства в Грузии.

Основание «Объединения библиотечных работников г. Тифлиса».

Начало «Объединению библиотечных работников г. Тифлиса» было положено 31 мая 1925 г. на общем городском собрании тбилисских библиотекарей и утверждено Главполитпросветом 17-го сентября того же года.

На этом собрании Тифполитпросветом был сделан доклад об итогах проведенной в Тбилиси «Библиотечной кампании», а Комиссией²¹ по оценке Выставки библиотечных достижений — о результатах выставки. На собрании был принят устав «Объединения» и избран руководящий орган — Оргцентр и две секции: Планово-методическая и Библиографическая²².

Задачи и организация «Объединения».

«Объединение биб. работников» имело своей основной целью установление связи между всеми типами библиотек города для, как указывалось: 1) поднятия квалификации библиотекарей; 2) выработки планов библиотечной работы и 3) коллективного выполнения этих планов.

Эти задачи должны были осуществляться путем:

- «а) взаимной информации и обследования библиотек,
- б) коллективной разработки новых методов библиотечной работы, применения их на практике и внесения в библиотечное дело принципов научной организации труда,
- в) изучения библиотечной жизни и новой литературы, выходящей в пределах СССР и за рубежом и
- г) совместного обсуждения текущих вопросов»³³.

В состав «Объединения» могли входить не только все лица непосредственно работавшие в библиотеках, или руководившие этой работой, но и посторонние, при условии их активной работы в библиотеках. Таким образом, в «Объединение» могли входить и отдельные товарищи из читательского актива.

Главным органом «Объединения» было общее собрание всех его членов. Постановления общих собраний являлись руководящими как для низовых, так и для высших органов «Объединения». Общие собрания происходили раз в месяц в заранее намеченные дни (см. дальше, так наз. «льготные дни»). Низовыми ячейками «Объединения» были библиотечные кружки, группировавшие сотрудников одной большой библиотеки или же нескольких, но однотипных библиотек. В кружках происходило систематическое изучение библиотечоведения и библиографии, делались доклады и проводились практические работы по заранее выработанному плану. Собрания кружков на местах происходили не реже одного раза в неделю, тоже в заранее зафиксированные дни.

Руководителем повседневной работы «Объединения» был так наз., **Оргцентр**, имевший при себе две секции: **Планово-методическую** и **Библиографическую**.

Организационный центр руководил общей работой первичных кружков, суммировал опыт их работы, делал доклады о них на общих собраниях и вырабатывал повестки дня последних.

Планово-методическая секция, состоявшая из 7 членов, избранных от библиотек Главполитпросвета, профсоюзов, Наробраза, научных, армейских и партийных,—должна была разрабатывать вопросы библиотек определенного типа, координируя свою работу с общим планом работ «Объединения»³⁴.

Библиографическая секция занималась вопросами изучения книги и читателя; состояла из 5 членов и 2-х кандидатов, а также всех лиц, желавших активно работать по вопросам библиографии. Эта секция, главным образом, была занята ознакомлением биб. работников с методикой библиографирования, составляла рекомендательные списки и программы чтений как общеобразовательного характера, так и приуроченных к проведению хозяйственно-политических кампаний в целях пропаганды литературы по тому или иному вопросу дня³⁵.

Работа Орг. центра.
(21 июня—17 ноября
1925 г.).

Организационный центр «Объединения» проработал с 21 июня по 17 ноября 1925 г. За это время состоялось 11 заседаний, на которых было разрешено 54 вопроса³⁶.

Из числа рассмотренных и разрешенных Оргцентром вопросов следует остановиться на некоторых. В первую очередь, на составлении планов работ «Объединения», подготовки повесток дня для общих собраний и проведении самих собраний. Проведение же общих собраний библиотечных работников всех типов библиотек вызывало довольно серьезные затруднения ввиду того, что часы занятий в отдельных библиотеках не совпадали, и не было никакой возможности обеспечить массовое участие библиотечарей в работах «Объединения». Тогда возникла мысль о так наз. «льготном дне», т. е. одном дне в месяце, когда библиотечари освобождались бы от работы в своих библиотеках и присутствовали на общих собраниях «Объединения». Разрешение вопроса о «льготном дне» осложнилось тем, что его надо было согласовать с несколькими руководившими библиотечной работой ведомствами: Главполитпросветом, Культотделом Совпрофа, Армией, Политпросветом и отдельными научными библиотеками. Все же Оргцентру удалось, в основном, для большинства библиотек разрешить вопрос о «льготном дне» в положительном смысле, и 2 апреля 1925 года Президиумом профсоюзов Грузии было вынесено решение об установлении в месяц раз «льготного дня» библиотечарям, которые должны были его использовать для самоподготовки и взаимного инструктажа. Вслед за этим постановлением последовало принципиальное согласие Главполитпросвета, к которому потом присоединился и Политпросвет ТОНО.

Много усилий и труда было затрачено Оргцентром для проведения в жизнь «Тарифа Союза работников просвещения СССР», относившего библиотечарей к первой группе работников просвещения (т. е. ведущих педагогическую работу, требующую обязательной предварительной подготовки). По этому «Тарифу» была принята 24-часовая недельная норма непосредственной профработы; остальные часы отводились на предварительную подготовку библиотечника. Вопрос этот остался открытым и не получил положительного разрешения.

Оргцентр за время своей деятельности организовал «Уголок библиотечаря» в Доме внешкольного работника и при нем, — «Библиотечку — библиотечаря», где проводилась клубная работа среди библиотечников.

К этому же периоду относится выход печатного (стенографическим способом) органа «Объединения»: «Голос библиотечаря», № 1, в октябре месяце 1925 года.

На заседании 17 ноября 1925 года решено было пересмотреть Устав «Объединения», реорганизовать руководящий орган и

произвести его перевыборы, что и было проведено на общем собрании «Объединения» 26 ноября. Вместо Оргцентра и двух при нем секций был избран единый центр—Президиум «Объединения», из 9 членов и 4-х кандидатов к ним.

Работа Президиума.
(2 декабря 1925 г.—
27 апреля 1926 г.)

В центре внимания Президиума была постановка работ в первичных кружках, которые к этому времени существовали: 1) в Библиотеке ЗКУ, 2) при

Груз. дивизии, 3) при Библиотеке Д.Р.П. и 4) при Культотделе Совпрофа.

Новому руководящему центру «Объединения» пришлось не мало поработать и по закреплению «льготного дня», так как к этому периоду работники политпросветских библиотек на время были лишены возможности посещать общие собрания «Объединения». После настоятельных обращений Президиума Тифполитпросвет предоставил своим библиотекарям опять право «льготного дня».

Из остальных существенных мероприятий в деятельности Президиума надо отметить развернувшуюся работу в «Уголке библиотекаря», издание первого номера рукописного органа «Объединения» на грузинском языке «წიგნის ბიბლიოთეკარი» и установление живой связи с Бакинским объединением.

Работа Планово-методической и Библиографической секций.

Как было уже отмечено, обе секции существовали до момента реорганизации руководящего центра «Объединения» (26 ноября 1925

года), после чего большинство членов секции прошло во вновь избранный Президиум «Объединения».

Задачи **Планово-методической секции** с самого начала ее деятельности не были точно очерчены. В самом «Положении» «Объединения» уже можно отметить известный параллелизм в работе Оргцентра и Планово-методической секции: «Планово-методическая секция, идеологически связывающая работу разных типов библиотек, (?—Д. М.) состоит из семи лиц, избранных общим собранием от библиотек: Главполитпросвета, профсоюзов, Наробраза, академических, армейских и партийных. Секция эта разрабатывает вопросы библиотек определенного типа, координируя свою работу с общим планом работ «Объединения»²⁷ (Подчеркнуто мною.—Д. М.). Вся деятельность Секции по имеющимся у нас материалам свелась к составлению и рассылке по библиотекам «вопросника», который должен был выявить состояние биб. работы в Тбилиси, для построения плана работы Секции²⁸. Никаких материалов больше, к сожалению, об этой Секции не сохранилось.

Библиографической секции удалось развернуть более плодотворную работу по составлению рек. списков, организации докладов и пр., но и об этой Секции почти не сохранилось никаких документов. Известно только, что Секция была слабо связана с Оргцентром и это, очевидно, и помешало ей развернуть широко работу²⁹.

Общие собрания «Объединения»

С 31 мая 1925 г. по 26 февраля 1926 года было проведено 10 общих собраний «Объединения», которые происходили по «льготным дням» в Доме внешкольного работника. За год работы на общих собраниях было заслушано докладов и разобрано вопросов всего — 21.

Основные доклады, прочитанные и обсужденные на общих собраниях, были на такие темы: 1) «Октябрьская революция и библиотечные достижения при сов. власти»; 2) «Как годовщину Красной армии проводить в гражданских библиотеках»; 3) «Работа в территориальных частях»; 4) «Книжная палата СССР»; 5) «Библиотека Комм. Академии. Ее работа и организация»; 6) «Уездные библиотеки и вопросы шефства над ними»; 7) «Сообщение о Библиотечно-библиографическом кабинете Д.В.Р.»; 8) Сообщения с мест о работе первичных кружков в ЗКУ, Груз. дивизии, Дома работника просвещения и при Совпрофе.

Комиссии.

В работе «Объединения» более жизнеспособными и продуктивными по сравнению с двумя постоянными секциями оказались комиссии, которые, обычно, избирались для проведения определенных кампаний, или выполнения отдельных заданий Президиума или общих собраний «Объединения». Целесообразность и жизненность комиссий определялись: 1) конкретностью поставленных перед ними задач, 2) вовлечением в эти комиссии членов из массы библиотекарей и 3) живой связью комиссий как с руководством «Объединения», так, особенно, с библиотеками и широким библиотечным активом.

Таких эпизодических комиссий за все время существования «Объединения» было создано десять, к ним можно причислить и два состава редколлегии печатного органа «Объединения».

Комиссии эти в хронологическом порядке их существования были следующие:

1. Комиссия — по проведению биб. кампании, посвященной 8-й годовщине Великой Октябрьской революции (октябрь 1925 г.). 2. Комиссия по выработке плана кампании в ознаменование двадцатилетия революции 1905 года и столетия восстания декабристов (октябрь 1925 г.). 3. Клубная комиссия при «Уголке библиотекаря» по организации литературно-художественных вечеров (октябрь 1925 г.). 4. Комиссия по организации первичных

библиотечных кружков (декабрь 1925 г.). 5. Финансовая комиссия по изысканию и расходованию средств «Объединения» (декабрь 1925 г.). 6. Литературно-художественная секция при «Уголке библиотекаря» (декабрь 1925 г.). 7. Комиссия по изданию печатного органа «Объединения» (январь 1926 г.). 8. Комиссия «Помощи деревни» — по содействию Тифлолитпросвету и Центральной шефской комиссии при ТК КП(б) Гр. (январь 1926 г.). 9. Комиссия по выработке программы и проведению кампании в ознаменование пятилетней годовщины советизации Грузии (февраль 1926 г.). 10. Комиссия индексаторов при «Уголке библиотекаря» (март 1926 г.)⁴⁰.

Кроме всех перечисленных комиссий, при «Объединении» было две редакционных коллегии. Одна по изданию журнала «Голос библиотекаря» и вторая — по изданию „წითელი პიბლიოთეკარი“.

Связь «Объединения» с аналогичными организациями. «Объединение» установило связи с аналогичными ей организациями в СССР. Так, например, оно обменивалось материалами с Одесским библиотечным объединением, посылало свои материалы в Главполитпросвет Армянской ССР, получала информации от Бакинского библиотечного объединения.

С Бакинским биб. объединением была установлена, как было уже отмечено, и живая связь: 26 февраля 1926 г. на общем собрании «Объединения» был заслушан обстоятельный информационный доклад о работе Бак. Объединения.

За год с лишним своей деятельности «Объединение» библиотечных работников выполнило свою основную задачу: действительно, установило живую связь между биб. работниками всех типов библиотек и вовлекло их в коллективную работу по поднятию профессиональной квалификации.

«Объединение» достигло и других поставленных задач в области согласования деятельности различных библиотек по выполнению производственных планов их работ.

В те годы этому в значительной мере способствовало установление «льготного дня», дававшего возможность библиотекарям всех типов библиотек общаться на общих собраниях «Объединения» и путем многочисленных докладов обмениваться теоретическим и практическим опытом отдельных библиотек. Это, в свою очередь, содействовало повышению общеобразовательного, политического и профессионально-библиотечного уровня подготовки библиотекарей, которая затем еще больше углублялась и закреплялась в кружковой работе на местах в библиотеках.

Работа же в различных комиссиях «Объединения» давала возможность библиотечникам коллективно прорабатывать задания, которые одинаково касались всех без исключения библио-

тек. Это вело к координации действий тбилисских библиотек при проведении хозяйственно-политических кампаний, а также при разрешении всевозможных практических вопросов библиотечного дела.

VII. АССОЦИАЦИЯ БИБЛИОТЕЧНЫХ РАБОТНИКОВ ПРИ ТИФЛИССКОМ ДОМЕ РАБОТНИКОВ ПРОСВЕЩЕНИЯ (Т.Д.Р.П.) (1927—1928 гг.)

Вслед за «Объединением» библиотечных работников в начале декабря 1927 года при Тифлисском доме работников просвещения организуется «добровольное объединение библиотечных работников всех ведомств» под названием «Ассоциация библиотечных работников при Т.Д.Р.П.»

В задачи Ассоциации входило: а) Научно-исследовательская разработка истории, теории и практики библиотечного дела, а также распространение библиотечных знаний среди библиотечарей и широких масс интересующихся вопросами библиотекознания, б) Выявление общественного мнения библиотечных работников по различным вопросам библиотечной жизни путем постановки общественной отчетности различных организаций и учреждений, докладов, дискуссий и пр. в) Изучение труда и быта библиотечных работников»⁴¹.

Для осуществления намеченных целей Ассоциация организовывала секции, комиссии, устраивала публичные доклады и лекции, принимала участие в печатных трудах и, наконец, увязывала свою деятельность с другими учреждениями, организациями, издательствами, обществами и т. д. по вопросам библиотечного дела.

Первое организационное собрание Ассоциации состоялось 7 декабря 1927 г.; на нем присутствовало 39 человек представителей разных типов библиотек Тбилиси. 22 декабря был зачитан и принят проект положения об Ассоциации⁴² и на том же общем собрании избран Президиум Ассоциации.

Члены Ассоциации разделялись на 3 группы: 1) действительных членов с правом решающего голоса, 2) членов-сотрудников с правом совещательного голоса и 3) членов-корреспондентов с правом совещательного голоса.

Прием в члены Ассоциации производился Президиумом по письменному заявлению, списки же членов утверждались общим собранием Ассоциации.

Всю руководящую работу Ассоциации вел Президиум, который избирался на общем собрании членов сроком на 1 год. В состав Президиума входило 5 членов и 2 кандидата, которые выбирали председателя и секретаря Ассоциации.

Президиум Ассоциации вел всю текущую организационную работу, производил прием новых членов, составлял сметы, планы и отчеты работы Ассоциации, созывал общие собрания.

В ведение общих собраний Ассоциации входило: а) заслушивание отчетных докладов Президиума о работе Ассоциации, б) утверждение смет, планов и отчетов Ассоциации, в) утверждение действительных членов, г) исключение из числа членов Ассоциации, д) выборы на съезды и конференции, е) изменение положения и принятие постановления о ликвидации Ассоциации.

Средства Ассоциации составлялись из членских взносов действительных членов Ассоциации, установленных в размере 3 руб. в год.

Из намеченных секций оформилось и работало четыре: 1) Секция предметного каталога, 2) Изучения труда и быта биб. работника, 3) Библиографическая и 4) Школьных библиотек. Последняя «вскоре прекратила свою работу, несмотря на проявленный к ней интерес, ввиду открытия Главполитпросветом обязательных для школьных бибработников курсов по тому же вопросу»⁴³.

Общие собрания Ассоциации и массовая работа. С 7 декабря 1927 г. до 31 мая 1928 г. состоялось девять общих собраний членов Ассоциации, на

которых, помимо организационных вопросов, приема новых членов Ассоциации и отчетов Президиума Ассоциации о проделанной работе, было заслушано пять докладов: 1) Труд и быт бибработников и рационализация техники; 2) Организация работы по изучению труда и быта бибработников и их рационализация; 3) Десятилетие Красной армии и роль библиотек в проведении кампании; 4) Задачи библиографии и библиотекостроения в наших библиотеках и 5) Информационное сообщение о результатах «Смотра библиотек», проведенного редакцией газеты «Заря Востока» (февраль—март 1928 г.).

Кроме того для членов Ассоциации были проведены циклы лекций по западно-европейской литературе (проф. Н. А. Ильинский), психологии и др. вопросам.

Секция предметного каталога. Секция предметного каталога, проработавшая с января 1928 г. по 23 января

1929 г., состояла из 16 членов и провела 21 заседание. На первых заседаниях члены Секции ознакомились и проработали материалы по предметному каталогу (проф. Калишевского, Бишопы, Покровского и ряд др. авторов). Секция была связана с московскими библиотечными организациями и получила инструкции и др. материалы из «Комиссии для выработки инструкции по предметному каталогу» при Библиотечной ассоциации Центрального дома работников просвещения в Москве и из Бюро центральной каталогизации Главполитпросвета НКП РСФСР.⁴⁵ Кроме того, в распоряжении Секции предметного каталога были резолюции Конференции по рационализации библиотечной работы (Москва, 18—22 декабря 1927 г.)⁴⁶

Затем Секция приступила к выработке своей собственной инструкции, в результате чего был составлен проект «Правил для составления предметного каталога»⁴⁷.

Проект «Правил» был рассмотрен на расширенном заседании, которое поручило Секции проверить его на практике, что и было сделано в течение лета 1928 г. в Гос. публичной библиотеке⁴⁸.

Предметный каталог в те годы был «мечтой библиотекаря». Отчасти это можно объяснить отсутствием словарных указателей к предметному каталогу⁴⁹, а главным образом, неизменением практического опыта в составлении этого вида реального каталога.

Деятельность Секции предметного каталога сыграла положительную роль в деле популяризации и освоения методики и техники предметного каталога тбилисскими библиотекарями.

Секция по изучению и рационализации труда и быта библиотечного работника. В числе секций, организованных Ассоциацией, значительную работу провела Секция по изучению и рационализации труда и быта библиотекарей. Работы этой Секции приобрели особо важное значение в связи с предположением Санитарной инспекции Наркомтруда Грузии об обследовании условий труда библиотекарей. ЦП Союза работников также признало важность и своевременность этого обследования...⁵⁰.

Обследование это было произведено д-ром Л. П. Скородумовым по плану, одобренному как Санитарной инспекцией Отдела охраны труда НКТ, так и Союзом.

По «Плану обследования условий труда библиотечных работников Санитарной инспекцией Наркомтруда Грузии»⁵¹ предполагалось произвести: «1. Изучение процесса работ библиотечного работника по отдельным библиотекам (отдельных трудовых групп). 2. Изучение санитарно-гигиенической обстановки библиотечных помещений. 3. Проведение научно-исследовательских работ в отношении: а) наличия в воздухе мелкой органической и неорганической пыли, часто связанной с инфекционными началами, гнездящимися в книгах; б) температуры; в) влажности; г) вентиляции и т. д. 4. Выявление физического утомления, связанного с постоянным пребыванием на ногах, ходьбой, лазанием по лестницам и т. д. (отдельных трудовых групп). 5. Выяснение умственной утомляемости (отдельных трудовых групп). 6. Выявление профпригодности и выработка мер профилактики. 7. Выяснение состояния здоровья библиотечных работников. 8. Изучение бытовых условий библиотечных работников (жилище, одежда, питание и т. д.). 9. Организация лекций-бесед с целью проф-сан-просвета».

По тому же «Плану обследования» предполагалось создание подсобного кадра исследователей из среды самих же библио-

текарей, «который мог бы инструктировать широкие круги своих товарищей по сборанию данных о режиме рабочего дня и о существующих нормах нагрузки отдельных специальностей в библиотечной работе»⁵². Секция по изучению труда и быта организовалась для осуществления помощи производившемуся НКТ и Союзом обследованию.

«Исходя из соображений жизненности и практичности, Секция по изучению труда и быта построила свой производственный план работ на ближайшее время в полном соответствии с теми целями и задачами, которые были положены НКТ и Союзом в основу обследования профессии библиотечкарей»⁵³.

Центральное место в работах Секции занял вопрос изучения норм выработки. В этих целях Секция предполагала: а) собрать все существовавшие тогда нормы выработки по отдельным процессам биб. работы разных типов библиотек (научных, профсоюзных, политпросветских и др.); б) произвести обследование методов и техники учета выработки по отдельным операциям биб. работы; в) выработать единую и рационализированную систему учета работы (в основу которой предполагалось положить карточную систему учета работы, практиковавшуюся в Библиотеке ЗКУ⁵⁴); г) внедрить выработанную Секцией форму учета по возможности в практику библиотек разных типов; д) для уточнения норм выработки по отдельным операциям применить хронокарты, а если потребуется, то и хронометраж и е) на основании добытого материала и критического его сравнения с существовавшими тогда нормами, предложить общие средние нормы выработки по отдельным библиотечным операциям.

Вслед за этой работой Секция в свои задачи поставила внедрение в работу наиболее развитых и научно-проверенных приемов и борьбу с отжившими и иррациональными приемами. Попутно должны были изучаться умственная утомляемость библиотечников, санитарно-гигиенические условия работы в библиотеках и изучение бытовых условий жизни библиотечкарей.

Таков круг вопросов, который занимал Секцию и был проработан в сравнительно короткий срок существования самой Секции (с 4 по 15 мая 1928 г.).

Кроме того, в связи с работами Секции вышло несколько печатных работ:

1) Л. Н. Скородумов. Условия и рационализация труда библиотечного работника. (По Тифлису). (В журн.: «Нот и хозяйство». 1928. № 5, стр. 79—87).

2) Л. Н. Скородумов. «Производственное утомление» и «производственный тонус» библиотечных работников. (Опыт методологии и методики). (Доложено на заседании Кавказского медицинского общества 23 апреля 1928 г.) (В сборн.: «Психофизиология труда и психотехника». Москва, В. 3—4, 1928. Стр. 42.

—59).

Деятельность Секции по изучению и рационализации труда и быта бибработников, несомненно, оставила положительный след в библиотечном деле тбилисских библиотек. Секция в некоторых случаях подготовила материалы по ряду вопросов, которые были разрешены в положительном смысле и введены в практику работ тбилисских библиотек уже несколько позднее. Некоторые же вопросы были разрешены самой Секцией и твердо вошли в практику библиотек Тбилиси.

Подводя итоги работ Секции можно сказать:

1) Секция популяризировала в широких библиотечных массах вопросы учета, нормирования и рационализации отдельных операций биб. работы;

2) Внедрила в практику многих тбилисских библиотек единообразную форму личной учетной карточки сотрудника, которая с незначительными видоизменениями принята и по сей день в Биб-ках: Гос. Публичной Грузинской ССР, Тбилисского гос. университета, Тбилисского филиала ИМЭЛ и ряда др. биб-тек;

3) Положила начало научной проработке вопросов нормирования библиотечных процессов;

4) Пропагандировала ряд рационализаторских мероприятий по расстановке книг, их инвентаризации и выдаче книг на абонементе;

5) по ее инициативе и при ее содействии было впервые проведено в Тбилиси хронометражное обследование отдельных процессов по выдаче книг и работе на абонементе.

Библиографическая секция.

Библиографическая секция состояла из 13 членов. Всего Секция провела 8 заседаний. Секция поставила перед собой задачу изучения теории и истории библиографии. В план работ секции входило три основных вопроса: 1) История библиографии в России; 2) История библиографии на Западе; 3) Методология библиографии.

По инициативе Библиографической же секции на общем собрании членов Ассоциации 16 марта 1928 года был заслушан доклад: «Задачи библиографии и библиотековедения в наших библиотеках»⁵⁵.

Секция проработала с 11 января по апрель 1928 г.⁵⁶.

VIII. ПРОИЗВОДСТВЕННОЕ СОВЕЩАНИЕ ТИФЛИССКИХ НАУЧНЫХ (СПЕЦИАЛЬНЫХ) БИБЛИОТЕК ПРИ СЕКЦИИ НАУЧНЫХ РАБОТНИКОВ ПРОФСОЮЗА РАБОТНИКОВ ПРОСВЕЩЕНИЯ ССРГ.

(1929—1934 гг.).

Одной из самых значительных после «Объединения» и Ассоциации общественных организаций библиотечных работников

Грузинской ССР, проработавшей почти шесть лет, было—Производственное совещание тифлисских научных (специальных) библиотек при Секции научных работников Профсоюза работников просвещения.

Деятельность Производственного совещания можно разбить на три периода:

Первый период — подготовительный, охватывающий время с 27 декабря 1927 года до избрания Центральным бюро Секции научных работников Комиссии по вопросу о созыве Производственного совещания работников научных (специальных) библиотек—18 октября 1929 года.

Второй период — деятельность Производственного совещания с Производственной комиссией при нем с 18 октября 1929 г. до образования Библиотечной группы при ЦБ СНР.

Третий период — работа Производственного совещания и Библиотечной группы при ЦБ СНР с 21 мая 1932 года до 1934 г.

Подготовительный период.

До 1929 года библиотечные работники тбилисских научных (специальных) библиотек не имели самостоятельной общественной организации и работали в общепубличных организациях: сперва в «Об'единении» библиотечных работников, а потом в Ассоциации при Д.Р.П.

По мере развертывания и углубления библиотечной работы вообще, на научные (специальные) библиотеки Грузинской ССР были возложены более углубленные задачи в деле социалистического строительства.

Для этого требовалась коренная перестройка работы научных (специальных) библиотек и переквалификация наличных библиотечных сил в соответствии с условиями нового культурного и хозяйственного строительства, намеченного первым пятилетним планом.

По инициативе Квалификационной комиссии СНР, Союза работников 27 декабря 1927 года Библиотечно-библиографическим кабинетом при Д.В.Р. было созвано собрание библиотекарей академических библиотек для разрешения вопроса: «Какие виды библиотечной работы следует считать научной работой?».

Вопрос этот имел чисто практическое значение, так как детально разработанный и мотивированный ответ на него должен был дать необходимый критерий Квалификационной комиссии при приеме в члены СНР библиотечных работников.

Собрание при Доме внешкольного работника вынесло резолюцию по этому вопросу, которая была передана на рассмотрение и утверждение расширенного заседания работников научных библиотек, членов СНР, 3 января 1928 года в Т.Д.Р.П.⁹⁷.

В резолюции по этому вопросу, принятой собранием с некоторыми поправками, было указано, что «необходимо признать

научными работниками тех работников библиотек, которые стоят на уровне достижений современного библиотековедения, одновременно выполняют научно-библиографическую работу в том или ином виде»⁵⁸.

Нучными работами были признаны: комплектование научных библиотек, классификация, каталогизация книжных фондов и справочно-библиографическая работа.

В промежутке до избрания Центральным бюро СНР специальной Комиссии по созыву Производственного совещания ЦБ СНР привлекался актив из числа библиотекарей, членов СНР, и велись производственные совещания в отдельных научных библиотеках.

Производственное совещание и Производственная комиссия (1929—1932 гг.).

Производственная комиссия по созыву производственных совещаний — тбилисских научных (специальных) библиотек,

избранная на заседании Центрального бюро СНР, приступила к работе 18 октября 1929 года⁵⁹.

Последний квартал 1929 года характеризуется организационными мероприятиями и отмечен двумя заседаниями Производственной комиссии, на которых обсуждалась тема: «О пятилетнем плане строительства научных библиотек Грузинской ССР».

Начиная с 1930 года работа Производственной комиссии и Производственных совещаний носила регулярный характер и проводилась по предварительно разработанным производственным планам.

За два с половиной года состоялось 42 заседания (не состоялось только одно), что давало в среднем больше, чем по одному заседанию в месяц. Из общего числа состоявшихся заседаний — 18 заседаний приходилось на Производственную комиссию, 15 заседаний — на Производственные совещания и 9 — на заседания Анкетной комиссии.

Всего за этот период было обсуждено 87 вопросов. На 9 заседаниях Анкетной комиссии разобрано 32 анкеты для вступления в члены СНР.

Из обсужденных и разрешенных Комиссией вопросов наиболее значительными являлись (в хронологическом порядке):

- 1) Пятилетний план библиотечного строительства (тезисы и докладная записка Народному комиссариату просвещения)⁶⁰.
- 2) Информационное сообщение о новых методах работы и новой организационной структуре СНР, производственных совещаний и комиссий.
- 3) Обследование научных библиотек Тбилиси⁶¹.
- 4) Проект новой структуры Государственной публичной библиотеки
- 5) Проект инструкции о порядке зачисления в СНР библиотечных работников научных библиотек (разработан совместно с Кабинетом библиотековедения ГПБ).
- 6) Подготовка к Первой

всесоюзной производственной конференции работников научных библиотек в гор. Минске (совместно с Кабинетом библиотекосведения). 7) Об ударничестве и социальном соревновании в научных библиотеках (совместно с Местным бюро СНР Государственной публичной библиотеки). 8) Перестройка работы научных библиотек Грузии на основе 6 указаний товарища И. Сталина (тезисы). 9) Идеологическая борьба на библиотечном фронте и научные библиотеки Грузии⁶².

На заседаниях Производственных совещаний заслушаны и обсуждены доклады (в хронологическом порядке): 1) Краткий отчет о деятельности Библиотеки ЗКУ. 2) Краткий отчет о деятельности Библиотеки Музея Революции. 3) Краткий отчет о деятельности Библиотеки Наркомздрава. 4) Информационный доклад Гос. курсов административной техники при Закоргстрое о работе Библиотечного сектора Курсов. 5) Всесоюзный библиотечный съезд и подготовка к нему. 6) О номенклатуре библиотечных должностей. 7) Перспективы предстоящей работы Государственной публичной библиотеки в связи с очередными задачами библиотечного строительства в Грузинской ССР. 8) Доклад бригады СНР, обследовавшей Государственную публичную библиотеку. 9) Справочно-библиографическая работа в библиотеках. 10) Рапорт научных библиотек в ознаменование XVII-ой Партконференции. 11) О видах каталогов Государственной публичной библиотеки.

Кроме того, происходило систематическое рассмотрение и обсуждение планов работ и отчетов Производственного совещания и Комиссии⁶³.

**Производственное совещание
и Библиотечная группа при СНР.
(1932—1935 гг.).**

В мае месяце 1932 года в связи с предполагавшейся 1-й Всесоюзной производственной конференцией работников научных библиотек в гор. Минске, происходит перестройка всей работы Производственного совещания и Комиссии.

Секцией научных работников выделяется Библиотечная группа при Центральном бюро, которая под непосредственным руководством ЦБ СНР ведет работу Производственного совещания научных библиотек.

Работа Библиотечной группы с начала ее организации проходит под знаком подготовки к Производственной конференции в Минске, основной задачей которой была скорейшая и наилучшая перестройка научных библиотек на основе шести указаний товарища СТАЛИНА.

Деятельность Библиотечной группы и Производственного совещания с 1932 по 1935 гг. в основном шла по трем направлениям:

- 1) Научно-организационной работы,
- 2) Установлении связи и помощи массовым библиотекам и
- 3) Культурно-бытового обслуживания библиотечных работников, членов СНР.

Научно-организационная работа.

Научно-организационная работа Библиотечной группы протекала в тесном контакте с Кабинетом библиотековедения при ГПБ им. Карла Маркса и выразилась в ряде публичных докладов и коллективных консультаций, проводимых на Производственных совещаниях научных библиотек совместно с активом Кабинета библиотековедения.

Из прочитанных докладов и обсужденных тезисов необходимо перечислить следующие:

- 1) Идеологическая борьба на библиотечном фронте в научных библиотеках (тезисы доклада к Всесоюзной производственной конференции научных библиотек в Минске);
- 2) Перестройка работы научных библиотек на основе шести указаний товарища Сталина;
- 3) Положение научных библиотек в Москве;
- 4) Положение научных библиотек в Москве и Ленинграде;
- 5) Библиотечное ведение и марксизм. Критика существующих систем классификаций книг и проект новой марксистско-ленинской классификации;
- 6) 10 лет работы Библиотеки ЗКУ;
- 7) Планирование работ в научных библиотеках;
- 8) Нормирование библиотечной работы в научных библиотеках;
- 9) Ленин и библиотечное дело;
- 10) Перестройка работы научных библиотек на основе решений XVII Парт'езда;
- 11) Инвентаризация периодики и др.⁶⁵

Описываемый период деятельности Производственного совещания должен быть отмечен еще и тем, что Библиотечной группе удалось вовлечь в исследовательскую работу молодых членов СНР и др. работников научных библиотек.

В 1933 году Библиотечная группа приняла самое деятельное участие по подготовке, созыву и проведению 1-й Всегрузинской конференции научных библиотек.

Например, тезисы и резолюции докладов: «Основные задачи научных библиотек Грузии во второй пятилетке» и «Шесть указаний товарища Сталина и хозрасчет в научных библиотеках» были проработаны при ближайшем участии Библиотечной группы.

Связь с массовыми библиотеками.

Если, как отмечалось выше, на известном этапе развития библиотечных общественных организаций (в 1927 году)

совместная деятельность работников научных (специальных) библиотек с библиотечными работниками массовых библиотек не могла способствовать разворачиванию работы в соответствии

с требованиями более углубленного, научного подхода в научных библиотеках, то к описываемому периоду (1932—1935 гг.) мы наблюдаем другой недостаток. Библиотечные работники, организованные по типовому признаку библиотек, оторвались друг от друга. Особенно заметный разрыв в работе наметился между научными и массовыми библиотеками.

Получилась другая крайность: более богатые как по своим книжным фондам, так и по их оборудованию научные библиотеки, обеспеченные к тому же и кадрами научных работников, мало были связаны с массовыми. Поэтому Библиотечная группа предприняла шаги к сближению научных и массовых библиотек. 16 марта 1934 года по инициативе Культотдела Совпрофа, Библиотеки Дома Красной Армии и при участии Библиотечной группы был организован Слет библиотечных работников гор. Тбилиси. В порядке дня было два вопроса: «Очередные задачи библиотек в связи с решениями XVII-го Партсъезда» и заключение союzdоговоров тбилисских библиотек всех типов⁶⁷.

В декабре 1933 года и в январе 1934 года под руководством КО ЦК КП(б) Грузии, Библиотечным управлением Наркомпроса и при активном содействии Библиотечной группы, редакций газет «Коммунисти» и «Коллективизация» была проведена в Тбилиси большая кампания по сбору книг для стационарных библиотек при МТС и совхозах. Библиотечная группа энергично включилась в эту работу и мобилизовала для сбора, классификации, составления списков и пр. и пр. как библиотечных работников, членов СНР, так и широкие массы библиотекарей научных библиотек.

К январю месяца 1934 года Библиотечным управлением НКП было скомплектовано 28 стационарных библиотек с общим числом книг в 27.565 томов.

Особенно следует отметить в проведении этой кампании коллективы библиотек Государственного университета и Государственной публичной библиотеки, на которые легла основная тяжесть всей работы⁶⁸.

Культурно-бытовая работа.

Культурно-бытовая работа Библиотечной группы была направлена на выполнение заданий ЦБ СНР по распределению путевок в дома отдыха и санаториумы среди библиотечных работников научных библиотек.

5 февраля 1934 года была организована экскурсия на выставку, посвященную 10-летию смерти В. И. Ленина.

***

За время деятельности Библиотечной группы было проведено 22 заседания, что давало почти по одному заседанию в месяц. Из всех проведенных заседаний на Библиотечную группу

приходилось 9, на Производственные совещания—10 и на заседания Анкетной комиссии—3. Всего было проработано 36 вопросов, разобрано и представлено в Приемную комиссию ЦБ СНР 52 анкеты.

Вся деятельность Производственного совещания с Производственной комиссией и Библиотечной группой протекала в тот период, когда еще не было образовано Библиотечного управления при Наркомпросе.

Отсутствие единого библиотечного центра особенно остро ощущалось научными (специальными) библиотеками, так как все они находились в ведении различных учреждений и ведомств и не имели единого контролирующего и руководящего центра.

Производственное совещание до некоторой степени выполняло роль такого центра, осуществляя общественный контроль за деятельностью научных библиотек по профессиональной линии и содействуя систематическому изучению, подбору кадров научных работников и их самоподготовке.

IX. СЕКЦИЯ БИБЛИОТЕКАРЕЙ ПРИ СОЮЗЕ ПОЛИТ-ПРОСВЕТА РАБОТНИКОВ.

(с 1935 года).

После реорганизации союзов в сентябре месяце 1934 года. Союз работников просвещения для более дифференцированного и конкретного подхода к обслуживанию просвещенцев был разделен на несколько профсоюзов, в числе которых был организован Союз политпросветработников.

Основная масса, входившая во вновь образовавшийся Союз и признанная ведущей профессией этого Союза, состояла из библиотечных работников.

15 мая 1935 года по постановлению Президиума ЦП Союза политпросветработников было решено созвать Конференцию библиотекарей гор. Тбилиси⁶⁷.

Конференция библиотечных работников гор. Тбилиси состоялась 23 мая 1935 года. На этой Конференции была организована Секция библиотекарей и избрано Бюро секции в составе семи членов.

В задачи Бюро секции библиотекарей по решению Конференции 23 мая входило рассмотрение и проработка следующих общих вопросов:

- 1) Дифференцированная оплата труда библиотекарей;
- 2) Изучение и выработка производственных норм по отдельным процессам библиотечной работы всех типов библиотек;
- 3) Заключение коллективных договоров;
- 4) Вопросы гигиены и охраны труда библиотекарей;
- 5) Культурно-бытовое обслуживание библиотечных работников;

6) Вопросы пенсионного обеспечения библиотекарей.

В резолюции, принятой Конференцией, были указаны вопросы, которыми должно было заняться Бюро секции в ближайшее время:

1) Произвести учет всех библиотечных работников, членов Союза политпросветработников;

2) Изучить условия труда библиотечных работников и принять необходимые меры к устранению существующих недостатков;

3) Выработать унифицированные нормы оплаты труда;

4) Широко развернуть в библиотеках социалистические формы труда—соцсоревнование и ударничество;

5) Организовать кружки и курсы по освоению техминимума для библиотекарей, а также оказать содействие существующим Библиотечным курсам и Библиотечному отделению Педтехникума⁶⁸.

Из работ, проведенных Бюро секции библиотекарей в 1935—1936 гг. необходимо остановиться на основных.

Осенью 1935 года Бюро секции провело широкую кампанию подготовки библиотек массового пользования к зимнему периоду.

Всем политпросветским библиотекам ЦП Союза было дано задание произвести ремонт библиотечных помещений, обеспечить библиотеки топливом, принять необходимые противопожарные мероприятия, проверить и пополнить внутреннее оборудование в некоторых библиотеках и, наконец, обеспечить во всех библиотеках необходимые санитарно-гигиенические условия труда библиотекарей⁶⁹.

До 15 декабря Бюро секции из 18 библиотек Политпросвета ТОНО проверило выполнение постановления ЦП Союза в 12 библиотеках.

Обследование показало выполнение заданий и готовность всех библиотек к зимнему периоду⁷⁰.

В октябре—декабре того же года Секцией библиотекарей были проведены трехмесячные курсы библиотечного техминимума, на которые были привлечены библиотечные работники массовых библиотек как профсоюзных, так и политпросветских.

Было организовано три группы (одна русская и две грузинских).

Занятия во всех группах рассчитывались по 20 акад. часов на группу.

Для каждой группы были построены особые учебные планы, в зависимости от степени подготовки библиотекарей⁷¹.

Намеченные учебные планы в 3-ех группах были выполнены, при чем в русской группе вместо 20 часов было дано фактически 36 час., а в двух грузинских группах вместо 40 часов—69 часов занятий⁷².

Все библиотекари по окончании Курсов техминимума прошли Квалификационную комиссию при Политпросвете ТОНО и по шестиразрядной сетке были аттестованы не ниже 4-го разряда. Всего прошло через Комиссию до 50 библиотечных работников.

Занятия на Курсах техминимума велись силами лекторов из числа библиотекарей-специалистов, которые работали в порядке общественной нагрузки.

В конце 1935 года (22 декабря) было созвано Собрание тбилисских библиотечных работников, посвященное стахановскому движению. На Собрании были заслушаны доклады отдельных библиотек об обслуживании стахановцев и членов их семейств, а также о развертывании стахановских методов работы в самом библиотечном деле.

Собрание 22 декабря показало, что мероприятия массовых библиотек в связи со стахановским движением были направлены на осуществление следующих трех основных задач:

- 1) Содействие массовых библиотек всеми средствами агитации и пропаганды стахановскому движению;
- 2) Помощь всем стахановцам и их семьям литературой и библиографическими справками и
- 3) Развертывание стахановского движения в самой библиотечной работе.

Бюро секции составило методическое письмо: «Очередные задачи массовых библиотек в связи со стахановским движением»⁷³, которое было разослано по всем библиотекам.

Тбилисские библиотекари горячо отозвались на этот призыв и, не ограничиваясь обслуживанием стахановцев в стенах библиотек, обеспечили доставку книг стахановцам и их семьям на-дом, организовали специальные «уголки стахановцев» в жактах (оыт библиотеки имени Ш. Руставели), устраивали товарищеские встречи стахановцев с отличниками-читателями для их взаимного обмена опытом (Библиотека имени А. Джапаридзе) и целым рядом мероприятий приблизили книгу к стахановцу⁷⁴.

В связи с этим следует отметить еще один новый, важный сдвиг в деятельности Бюро секции библиотекарей.

Все общественные организации библиотекарей, существовавшие до 1935 года, работали в пределах Тбилиси и имели незначительную связь с периферией. Секция библиотекарей впервые становится на путь установления планомерной и систематической связи с районами.

В этих целях Бюро секции под непосредственным руководством ИП Союза проводит ряд мероприятий для обслуживания районных библиотек и изб-читален:

- 1) К районным библиотекам и избам-читальням прикрепляются отдельные специалисты-библиотекари, которые путем пе-

репски оказывают методическую помощь своим районным товарищам (Верхняя Сванетия, Чхари и др.)⁷⁵.

2) Посылаются на места для живого инструктажа члены Секции (в Абхазию; Юго-Осетию, Зестафони и др. районы)⁷⁶.

3) Тбилисские библиотекари в период своих очередных летних отпусков инструктируют и производят обследования районных библиотек (Махарадзевский район, Чхари и др.)⁷⁷.

Таковы итоги работы Секции библиотекарей в 1935 году.

5 апреля 1936 года в Тбилиси созывается Расширенное республиканское совещание, на котором обсуждаются задачи Союза политпросветработников в связи со стахановским движением и доклады Месткома Государственной публичной библиотеки им. К. Маркса, Библиотеки им. Ш. Руставели и Библиотеки Ворошиловского клуба⁷⁸.

Из докладов и многочисленных выступлений библиотекарей с мест рисуется общая картина развертывания библиотечной работы и, особенно, обслуживания стахановцев.

На примере работы Библиотеки Клуба имени Ворошилова показано было обслуживание стахановцев-печатников и хлебопек-ков, принявшее здесь более углубленный характер.

Организованное на дом книгоношество производило не механическую доставку книг стахановцам и их семьям, а сопровождалось изучением читательских интересов и помощью стахановцам в прочтении книг. При каждом обмене книг библиотекарь проводил беседу о прочитанной книге, помогал разобраться в трудных местах, иногда перечитывал с читателем отдельные страницы в книге, добивался вынесения самостоятельного суждения стахановца о прочитанном, прививал навыки к самостоятельной работе над книгой. На-дому же у стахановцев проводились читки последних новостей по вопросу стахановского движения. Наконец, был проведен ряд вечеров на квартирах стахановцев.

Расширенное республиканское совещание библиотекарей подвело итоги работы массовых библиотек по обслуживанию стахановцев, выявило и продемонстрировало положительные опыты и тем самым дало живые примеры отстающим библиотекам и избам-читальням.

Из работ Секции библиотекарей в 1936 году нельзя не отметить ее участия в проведении весенней посевной кампании. Бюро секции проработало методическое письмо, провело инструктивные собрания библиотечных работников во всех массовых библиотеках и организовало сборы книг для сельских библиотек⁷⁹.

В июле месяце Секция приняла активное участие в работах Конференции тбилисских массовых библиотек и дала доклад-

чика на тему: «Планирование работы в массовых библиотеках». В области материального и культурно-бытового обслуживания библиотекарей Секцией в том же году произведено обследование положения библиотекарей-пенсионеров и некоторым из них оказана помощь; второе обследование имело в виду библиотекарей-женщин с целью выяснения положения многолетних библиотечных работниц и оказания им помощи.

Большую работу провело Бюро секции по курортному обслуживанию библиотечных работников. При непосредственном участии Бюро секции библиотекари посылались в дома отдыха и санаториумы (Абастумана, Боржоми, Кисловодска, Махиджаури, Цагвери, Кобулету, Цхалтубо и др. курортов).

Наконец, в заключение надо отметить посылку нескольких библиотекарей в Москву на экскурсию, и участие одного сельского библиотекаря Грузинской ССР на Всесоюзном совещании библиотекарей сельских библиотек 2 февраля 1936 г. в Москве, а другого городского на Пленуме ЦП Союза политпросветработников.

Из краткого обзора деятельности Секции библиотекарей Союза политпросветработников видно, что ныне существующая организация библиотечных работников шире и глубже охватила ряд вопросов, которые стояли и раньше перед различными библиотечными объединениями.

Например, работа по самоподготовке библиотекарей от форм кружковой работы поднимается на высшую ступень и переходит в систематическую переподготовку курсовым методом: обслуживание читателей, благодаря опыту работы со стахановцами и их семьями, принимает более углубленный характер, наконец, Секции удается наладить более реальную связь с районными библиотеками, чего не удалось осуществить в такой степени предыдущим объединениям.

Материальное и культурно-бытовое обслуживание библиотечарской массы от более или менее случайной помощи переходит в планомерное и систематическое.

Х. ОБЩЕЕ ЗАКЛЮЧЕНИЕ.

Оглядываясь на шестнадцатилетний путь, пройденный общественными организациями тбилисских библиотечных работников, невольно сравниваешь те скромные, по нашим теперешним представлениям, масштабы работы, которые имелись вначале, с тем размахом, который она получила за последние годы, а также теми условиями, в каких в настоящее время находится у нас библиотечное дело.

В 1921 году только что начавшее разворачиваться библиотечное дело, а через 13 лет после советизации Грузии — мощная библиотечная сеть из 3.119 библиотек с 276 передвиж-

ками, включающими в себе свыше 5 миллионов книг по данным переписи на 1 октября 1934 года⁸⁰; первоначальная небольшая группа библиотекарей, насчитывавшая несколько десятков человек, и—2.228 библиотечных работников по той же переписи; скромные кружки по самоподготовке, месячные и трехмесячные библиотечные курсы и—постоянные годовичные курсы Библиотечного управления Наркомпроса, а также специальное Библиотечное отделение при Педтехникуме; 60 книг в «Библиотеке—библиотекаря» при «Объединении» библиотечных работников и—специальная библиотека по вопросам книговедения, библиотечного дела и теории библиографии в Кабинете библиотековедения и рекомендательной библиографии при Государственной публичной библиотеке, насчитывающая в настоящее время свыше 2.500 книг. Таковы отдельные этапы библиотечного строительства и развития библиотечного дела в Грузинской ССР.

В таких условиях небывалого в истории Грузии бурного роста библиотечного строительства работали и росли тбилисские библиотечные кадры.

В значительной мере, они обязаны этим и своей инициативе, не раз проявленной в ряде общественных библиотечных организаций, выполнявших на протяжении шестнадцати лет своего существования основные свои задачи по повышению квалификации библиотекарей, социалистическому обмену опытом и коллективному выполнению заданий, которые ставилась партией и правительством перед библиотеками и их работниками.

Таким образом, пройден большой и плодотворный этап, но не менее важные задачи еще стоят перед библиотеками и библиотечными работниками в Сталинскую эпоху, когда «осуществляются надежды великих просветителей человечества», когда «в бессмертных трудах Маркса, Энгельса, Ленина и Сталина, в лучших произведениях классиков всемирной литературы, науки и техники черпают трудящиеся силу и знания для победоносного движения вперед»⁸¹.

Каждый библиотекарь, любящий свою родину и беззаветно преданный делу построения социализма в нашей стране, знает, что нам нужны работники, «не боящиеся трудностей, люди, убежденные в необходимости шире и шире развлекать библиотечное дело, понимающие, что отставание его будет тормозом для культурного роста граждан нашей страны Советов. Им надо беречь, им надо помогать. Им много придется учиться, они понимают, что сейчас больше, чем когда-либо, надо пропитать библиотечное дело духом большевизма, надо его поставить так, чтобы оно помогало как можно лучше проводить в жизнь Сталинскую Конституцию»⁸².

16 октября 1937 г.
гор. Тбилиси.

ИСПОЛЬЗОВАННЫЕ МАТЕРИАЛЫ.

- ¹ Крупская, Н. К. Что писал и говорил Ленин о библиотеках. М. Партиздат, 1934. Стр. 6.
- ² Крупская, Н. К. Важный участок социалистической стройки. (В газ. Правда, 1933. № 276).
- ³ Ленин, В. И. Задачи Союзов молодежи. (Речь на III Всероссийском съезде Российского коммунистического союза молодежи 2 октября 1920 г. (Сочинения, т. 30, стр. 404—405).
- ⁴ Сталин, И. В. К вопросам аграрной политики в СССР. (В его же. Вопросы ленинизма. М. Партиздат, 1935. Стр. 299—300).
- ⁵ Устав Общества библиотекосведения. (В журн.: Библиотекарь, 1910. Вып. 1, стр. 95).
- ⁶ Отчет о деятельности Общества библиотекосведения за 1-й (1908) год. (В журн.: Библиотекарь, 1910. Вып. 1, стр. 108).
- ⁷ Отчет о деятельности Общества библиотекосведения за шестой (1913) год. (В журн.: Библиотекарь, 1914, стр. 294).
- ⁸ Устав Кавказского Общества объединения библиотек. (Проект). (Из материалов Кабинета библиотекосведения Гос. Публичной библиотеки Грузинской ССР. Папочный материал—10, № 35, л. 42—44.)
- ⁹ Сообщено г. Е. Р. Гориной.
- ¹⁰ Письмо «Инициативной группы» в Библиотеку Союза кооперативов. (КБ ГПБ. ПМ—10, № 21, л. 25.) (Принято и дальше сокращение: Кабинет библиотекосведения при Гос. Публичной библиотеке Грузинской ССР. Папочный материал).
- ¹¹ Протокол заседания совета заведывающих городскими библиотеками 8 марта 1920 г. (КБ ГПБ. ПМ—10, № 21, л. 25).
- ¹² По-большевистски работать с читателем. (Передовая). (В газ.: Заря Востока, 10/X, 37, № 233.)
- ¹³ Попов, Л. Библиотечный совет и его работа. (В журн.: Красная боец, 1/IX, 1922, № 11, стр. 33—35.)
- ¹⁴ Там же, стр. 33—35.
- ¹⁵ Библиотечный совет библиотек г. Тифлиса. Протокол Библиотечного совета от 22-го марта 1922 года. (КБ ГПБ. ПМ—10, № 8, л. 9.)
- ¹⁶ Попов, Л. Библиотечный совет и его работа.
- ¹⁷ Протокол № 1 заседания Библиотечной секции при ДВР 20/XII, 1922 г. (КБ ГПБ. ПМ—1 (ВО), № 6, л. 12).
- ¹⁸ კახარდღო, ღ-8, თბილისის ვარნიზონის საბიბლიოთეკო საბჭო. (В газ. წითელი არმიელი, 5/III 1924 № 444).
- ¹⁹ ხედეშვილი, მეცნიერების ტაძართა მომუშავენი (В газ. წითელი არმიელი, 1/IV, 1924, № 464).
- ²⁰ Глехишвили. Библиотечный совет. (В газ.: Заря Востока, 18/X, 1923, № 240 (405).
- ²¹ О перспективоснетработе библиотек. (Тезисы—инструкции к арбиб-с'езду). (В газ.: Красный воин, 10/V, 1922, № 101 (112)).
- ²² Протокол заседания Комиссии по организации Союза библиотечных служащих, 4/III, 1921 г. (КБ, ГПБ. ПМ—10.)
- ²³ Протокол заседания Библиотечного совета 14-го января 1922 г. (КБ ГПБ. ПМ—10, № 13, л. 15.)
- ²⁴ Протокол заседания заведывающих городскими библиотеками и библиотечных инструкторов от 29/VII, 1921 г. (КБ ГПБ. ПМ—10, № 39, л. 50).

- 25 Протокол соединенного заседания заведывающих библиотек, Тарифно-расценочной комиссии, Библиотечного месткома и представителя Главполитпросвета от 31 декабря 1921 г. (КБ ГПБ, ПМ—10, № 16, л. 20.)
- 26 Протокол № 2 заседания заведывающих библиотеками и библиотечных инструкторов 11 августа 1921 г. (КБ ГПБ, ПМ—10, № 34, л. 41.)
- 27 Положение Библиотечного совета библиотек города Тифлиса. (КБ ГПБ, ПМ—10, № 20, стр. 24.)
- 28 Главполитпросвет, Центр. библиот. комиссия (ЦБК) при Библиотечном отделе ГПП. Сборник руководящих инструкций и положений по библиотечной работе за 1922 и 1923 г.г. В. П. М. «Красная новь». 1924. Стр. 87—88. «Положение об объединении библиотечных работников на местах. (Всеи Губ.—и Уполитпросветам.)»
- 29 План проведения библиотечной кампании в Тифлисе. (КБ ГПБ, ПМ—11, № 78, л. 133.)
- 30 М. С. Библиотечная кампания в Тифлисе (24—31 мая 1925 г.). (В журн.: Голос библиотекаря. Орган Тифлисского библиотечного объединения. 1925. Октябрь. № 1, стр. 3.)
- 31 Комиссия по оценке Выставки библиотечных достижений. (Тифлис. 1925). Протокол заседания Комиссии по оценке Выставки библиотечных достижений, 28 мая 1925. (КБ ГПБ, ПМ—11, № 11, л. 23—24.)
- 32 Объединение библиотечных работников г. Тифлиса. Протокол общего собрания Биб. объединения от 31 мая 1925 г. (КБ ГПБ, ПМ—11, л. 104.)
- 33 Положение Объединения библиотечных работников г. Тифлиса. (КБ ГПБ, ПМ—11, № 86, л. 146.)
- 34 Положение Объединения библиотечных работников г. Тифлиса.
- 35 План работы Библиотечного объединения г. Тифлиса. Июль 1925 г. (КБ ГПБ, ПМ—11, № 85, л. 144.)
- 36 Протоколы заседаний Оргцентра Биб. объединения 21 июня—17 ноября 1925 г. (КБ ГПБ, ПМ—11, №№ 33—41, л. 62—72.)
- 37 Положение Объединения библиотечных работников г. Тифлиса.
- 38 Вопросник Планово-методической секции Тифл. биб. объединения о состоянии биб. работы... библиотеки. (КБ ГПБ, ПМ—11, № 138, л. 139.)
- 39 Протокол заседания Оргцентра Биб. объединения 28 июня 1925 г. (КБ ГПБ, ПМ—11, № 40, л. 70.)
- 40 Протоколы заседаний Президиума и общих собраний «Объединения». (КБ ГПБ, ПМ—11.)
- 41 Положение об Ассоциации библиотечных работников при Т. Д. Р. П. (КБ ГПБ, ПМ—13.)
- 42 Положение об Ассоциации было утверждено Правлением Т. Д. Р. П. 8 марта 1928 г.
- 43 Отчет Президиума Ассоциации биработников при ДРП Грузии за 1927/8 год. (27 декабрь—28 сентябрь). (КБ ГПБ, ПМ—13.)
- 44 Библиотечная Ассоциация Центрального дома работников просвещения в Москве. Президиум. Ассоциация биработников при Доме раб. прос. ССР Грузии и Тифлисск. Госуд. публичн. библиотеке. (Письмо А. Похровского.) (КБ ГПБ, ПМ—13.)
- 45 РСФСР. Главполитпросвет. Бюро центральной каталогизации. Государственной публичной библиотеке ССРГ... (Письмо т.л. М. Сафонова и И. Жук с приложением: Основных правил предметного каталога, Предварительного плана инструкции по предметному каталогу и Письма Президиума библиотечной Ассоциации. КБ ГПБ, ПМ—13.)
- 46 Конференция по рационализации библиотечной работы. Москва. 1927. Резолюция Комиссии по докладу о введении предметного каталога. (КБ ГПБ, ПМ—13.)
- 47 Ассоциация библиотечных работников при Т. Д. Р. П. Секция предметного каталога. Правила для составления предметного каталога. (Проект). (КБ, ГПБ, ПМ—13.)

48 Отчет Президиума Ассоциации биработников при ДРП Грузии за 1927/8 год. (27 декабрь—28 сентябрь.) (КБ ГПБ. ПМ—13.)

49 Вышедшая в 1928 г. «Система рубрик и ссылок предметного каталога» А. Покровского и Е. Шамшевой была предназначена для массовых библиотек и не могла удовлетворить научные (специальные) библиотеки.

50 Маркевич, Д. Н. Изучение труда и быта библиотечек. (В журн.: Нот и хозяйство. 1928. № 2—3, стр. 129—130).

51 ССРГ. Народный комиссариат труда, Отдел охраны труда, Санитарная инспекция. План обследования условий труда библиотечных работников Санитарной инспекцией Наркомтруда Грузии. 20 ноябрь 1927 г. № 11279. (КБ. ГПБ ПМ—13.)

52 Задачи Секции по изучению труда и быта биработников. (Тезисы предварительного сообщения т. Маркевич на общем собрании членов Ассоциации библиотечек 21 (?) декабря 1927 г.) (КБ ГПБ. ПМ—13. № 6, л. 12).

53 Маркевич, Д. Н. Изучение труда и быта библиотечек. (В журн.: Нот и хозяйство. 1928. № 2—3, стр. 129—130).

54 Маркевич, Д. Н. Учет работы библиотечек. (В журн.: Техника управления. М. 25/II. 1928. Т. I. № 4, стр. 100—101.)

55 Протокол Общего собрания членов Ассоциации биработников 16 марта 1928 г. (КБ ГПБ. ПМ—13.)

56 Протоколы заседаний Библиографической секции при Ассоциации библиотечных работников ТДРП №№ 1—7 (11 января—1 апреля 1928 г.) (КБ ГПБ. ПМ—13.)

57 Протокол заседания сотрудников научных библиотек в ЦДРП Грузии 3 января 1928 г. (КБ ГПБ. ПМ—15.)

58 Резолюция собрания академических библиотек, проведенного Библиотечно-библиографическим кабинетом по инициативе Квалификационной комиссии Секции научных работников Союза Работпрос 27 декабря 1927 г. по вопросу: «Какие виды библиотечной работы следует считать научной работой.» (КБ ГПБ. ПМ—15.)

59 Протокол заседания комиссии, избранной на заседании Бюро секции научных работников Грузии по вопросу о созыве производственного совещания работников научных и специальных библиотек Тифлиса 18 октября 1929 г. (КБ ГПБ. ПМ—15.)

60 Производственное совещание тифлиских научных библиотек. Народному Комиссару просвещения ССРГ. О пятилетнем плане строительства научных библиотек ССРГ. (Докладная записка сост. т. Г. И. Бакирадзе).

61 Специальными бригадами из научных работников Производственным совещанием совместно с Кабинетом библиотечек ведения ГПБ были обследованы: 1) Библиотека Тбилисского гос. университета, 2) Биб-ка Зак. ВСНХ, 3) Ботанического сада, 4) Закрайкома ВКП(б), 5) Сельско-хозяйств. ин-та Грузии, 6) Тбилисского лесо-технического ин-та, 7) Л-ой Гор. больницы, 8) Н. и. ин-та прикладной минералогии, 9) Центрального архивного управления, 10) Зак. Опытного-исследовательского ин-та водного хозяйства, 11) Художественная биб-ка Национальной галереи Грузии, 12) Ин-та кавказоведения, 13) Музея революции Грузии и 14) Кустарного музея. (КБ ГПБ. ПМ—731.)

62 Протоколы заседаний Производственной комиссии тифлиских научных (специальных) библиотек (№№ 3—18) с 14/II. 1930 г. по 15/V. 1932 г. (КБ ГПБ. ПМ—15.)

63 Протоколы Производственного совещания тифлиских научных (специальных) библиотек (№№ 4—15) с 5/III. 1930 г. по 15/V. 1932 г. (КБ ГПБ. ПМ—15.)

64 Протоколы Производственного совещания тифлиских научных (специальных) библиотек (№№ 16—18) с 15/V. 1932 г. по 15/V. 1933 г. (КБ ГПБ. ПМ—15.)

циальных) библиотек (№№ 1—10) с 1/VI. 1932 г. по 16/V. 1934 г. (КБ ГПБ. ПМ—15.)

⁶⁵ Библиотечная группа при ЦБ СНР Грузии. Заведывающему библиотечных работников г. Тифлиса 16 марта 1934 г. (КБ ГПБ. ПМ—15.)

⁶⁶ Отчет о работе Библиотечной группы при ЦБ СНР ССР Грузии с 4 июня 1933 года по 4 июля 1934 года, (КБ ГПБ. ПМ—15. № 2, л. 5.)

⁶⁷ საქ. პოლიტ.-საგანმანათლებლო მუშაკთა პროფკავშირის ცენტრალური გამგეობის პრეზიდიუმის დადგენილება 15/V. 35 წ. (Дело ЦП Союза политпросветработников. Президиум ЦП 1935 г. № 072)

⁶⁸ საქმი 1935 წლის 23 მაისს შემდგარ ტფილისის ბიბლიოთეკართა კონფერენციისა, რომელიც მოწვეულ იქნა პოლიტ.-საგანმანათლებლო კავშირის ცენტრალურ გამგეობის მიერ. (КБ ГПБ. ПМ 14.1.)

⁶⁹ საქმი საქ. პ/საგანმ. მუშაკთა პროფკავშირის პრეზიდიუმის სხდომის 10 სექტემბერი 1935 წ. (Дело ЦП Союза политпросветработников. Президиум ЦП. 1935. № 072.)

⁷⁰ საქმი საქ. პ/საგანმ. მუშაკთა პროფკავშირის ც. გ. პრეზიდიუმის სხდომის 25 დეკემბერი 1935. (Дело ЦП Союза политпросветработников. Президиум. ЦП. 1935. № 072.)

⁷¹ საქმი საქ. პ/საგანმ. მუშაკთა პროფკავშირის პრეზიდიუმის სხდომის 10 სექტემბერი 1935 წ. (Дело ЦП Союза политпросветработников. Президиум. ЦП. 1935 № 072)

⁷² საქმი საქ. პ/საგანმ. მუშაკთა პროფკავშირის ც. გ. პრეზიდიუმის სხდომის 25 დეკემბერი 1935 წ. (Дело ЦП Союза политпросветработников. Президиум. ЦП. 1935 № 072)

⁷³ Союз политпросветработников Грузинской ССР., Бюро Секции библиотечарей. Очередные задачи массовых библиотек ССР Грузии в связи со стахановским движением. (Методическое письмо.) (КБ ГПБ. ПМ—14.1.)

⁷⁴ Там же.

⁷⁵ საქმი პოლიტ.-საგანმანათლებლო დაწეს. კავშირის ცენტრ. გამგეობასთან არსებულ საბიბლიოთეკო ბიუროს და ბიბლიოთეკართა აქტივის გაერთიანებულ სხდომისა 27 თელის 1935 წ. (КБ ГПБ. ПМ—14.1.)

⁷⁶ საქმი საქ. პ/საგანმ. მუშაკთა პროფკავშირის ც. გ. პრეზიდიუმის სხდომის 25 დეკემბერი 1935 წ. (Дело ЦП Союза политпросветработников. Президиум ЦП. 1935. № 072.)

⁷⁷ Idem.

⁷⁸ სტენოგრაფიული ანგარიში პოლიტსაგანმანათლებლო პროფკავშირის პირველი რესპუბლიკანური თათბირის 5/IV. 1936 წ. თბილისი. (КБ ГПБ. ПМ—14.1.)

⁷⁹ საქმი პოლიტ.-საგანმანათლებლო ც. გ. კავშირთან არსებულ ბიბ. სექციის ბიუროს სხდომის 29/III 1935 წ. (КБ. ГПБ, ПМ—14.1.)

⁸⁰ Закавказское управление народно-хозяйственного учета. Библиотеки ЗСФСР. Основные итоги библиотечной переписи на 1 октября 1934 г. Т. 1935. Стр. 1.

⁸¹ Библиотечное дело (передовая). Правда. 31/IX. 1937. № 240 (7205).

⁸² Крупская, Н. К. Нужды библиотек. (Правда. 3/X. 1937. № 273 (7239).

ანოტაციის საგნის საკითხისათვის

ანოტაციის ცნების საზღვრები

საბიბლიოგრაფიო მეცნიერებაში ანოტაციის საკითხი ყველაზე უფრო რთული და მნიშვნელოვანი პრობლემაა. იშვიათია საკითხი, რომელზედაც იმდენი აზრთა სხვადასხვაობა არსებობდეს ვიდრე ამ საკითხის შესახებ. ეს ვარემოება ნაწილობრივ იმიტაც არის გამოწვეული, რომ თვით ცნება ანოტაცია (adnoto): რაიც შენიშენას ნიშნავს, ფრიად ბუნდოვანი და გაურკვეველია. მისი საზღვრების დავიწროვება, თუ გაფართოვება სავსებით ნებისმიერად შეიძლება გაგებული იქნეს, შეგიძლიათ როგორც გინდათ და რაც გინდათ ჩაღოთ მასში შინაარსად. ცნების ასეთი იშვიათი „პლასტიკურობა“ ნიდაგეს აძლევს აზრის თავისუფალ გაქანებასთან ერთად მრავალ გაუგებრობას. ყველა სწერს, ყველა ცდილობს თავისებური კუთხით მივიდეს ამ საკითხთან და საკუთარი კონცეპცია წარმოადგინოს. ანოტაციის ცნების ზუსტი დეფინიციისათვის მიუცილებელია მისი მიმართების გამოკვლევა ბიბლიოგრაფიულ - კატალოგოგრაფიულ აღწერილობასთან.

რა არის წიგნის ფორმალური ბიბლიოგრაფიული აღწერილობა? ის, რაც წიგნის გარეგან ტექნიკურ გაფორმებაზე ითქმის კატალოგოგრაფიული ან წიგნის გარეგანი ბიბლიოგრაფიული აღწერილობა იქნება. ის, რაც წიგნის შინაარსზე ითქმის განსაზღვრულ ფორმაში ანოტაციაა. ისეთი შენიშვნა წიგნზე, რომელსაც მის შინაარსეულ მხარესთან არავითარი შეხების წერტილი არა აქვს, არასგზით ანოტაციად არ უნდა იწოდოს. თუ გვინდა ამ ცნებაში ერთხელ და საბოლოოდ წესრიგი და გარკვეულობა შევიტანოთ. კატალოგოგრაფიული აღწერილობის საგნად წიგნის გარეგანფორმება უნდა გამოცხადდეს, სულერთია ეს ცნობა უშუალოდ მიიღება ასაწერ წიგნიდან თუ შუალობით. ანოტაციამ თავისი სფერო წიგნის შინაარსით უნდა განსაზღვროს და არავითარ პირობების ქვეშ არ უნდა შეეცადოს ამ საზღვრებიდან გასვლას. მოცემულ კრიტერიუმს, თუ

დიდი სიმკაცრით და თანმიმდევრობით გავატარებთ სამეცნიერო საბიზ-
ლიოგრაფიო მუშაობაში, არასოდეს არ შეიქმნება ისეთი მდგომარეობა,
როცა არ ვიცით, სად თავდება სქედოგრაფიული აღწერილობა და სად
იწყება ანოტაცია. მოცემული მიმართების დადგენა ჯერ კიდევ არ სწყვეტს
ანოტაციის ცნების მოცულობის საკითხს, არა ყველაფერი რაც ითქმის
წიგნის შინაარსზე იქნება რა თქმა უნდა ანოტაცია. როგორი თვალსაზ-
რისით და ასპექტით არ უნდა აშუქებდეს ანოტაცია ნაწარმოების ში-
ნაარსს მისი მოცულობა კრიტიკული ანოტაციის გამოკლებით 400—600
ბეჭდვით ნიშანს არ უნდა სცილდებოდეს. ის წიგნზე შენიშვნის გაკეთე-
ბის განსაზღვრული ფორმაა. ვინც არსებულ, მტკიცედ დადგენილ ანო-
ტაციის წერის ნორმებს გადავა, ის ანოტაციის ნაცვლად შეუსაბამობას
მიიღებს. ანოტაციას აქვს ზუსტი, ლაკონიკური, ლაპიდარული გამოთქმის
საოცრად ზახელი ფორმა. ვინც ამ წესებს ჰფლობს მისთვის ძნელი არ
არის ამ ფარგლებში ჩატევა. ზომიერების გრძნობას ჩვეულებრივ უვიცი
ანოტატორები ჰქარგავენ.

ანოტაცია და კატალოგოგრაფიული აღწერილობა

თავდაპირველად ანოტაცია სქედოგრაფიულ-კატალოგოგრაფიულ
აღწერილობის უბრალო დამატებას შეადგენდა. ის თითქოს ადვილად
ერთვოდა ამ საზღვრებში, მაგრამ დასაწყისიდანვე მქლავდებოდა, რომ
მას უნდა გაერღვია არსებული დადებული საზღვრები და საესებით და-
მოუყიდებელ ცალკეულ ბიბლიოგრაფიულ აღწერილობად ქცეულიყო.
პრაქტიკული მოთხოვნების აუცილებლობამ წინასწარ განსაზღვრა ანო-
ტაციის ცნების სემანტიკური მხარის შეცვლა. თუ კატალოგოგრაფიული
აღწერილობა მარტივი ტექნიკური საქმეა, თუ იგი მხოლოდ ბეჭდვითი
ნაწარმოების გარეგანი გაფორმების აღნუსხვით კმაყოფილდება, მისი ამო-
ცანა—წიგნის ავტორის, სათაურისა და გამოცემის წელის და მავგარი
ელემენტების აღნიშვნით თავდება. მკითხველის ინტერესი სწორედ ამ გა-
რეგანი აღწერილობის შემდეგ იწყება. მკითხველს აინტერესებს რას წარ-
მოადგენს აღწერილი წიგნი შინაარსეულად, ვისთვის არის იგი დანიშნუ-
ლი, ის ეძებს ვასალებს, რომელიც მას წიგნის შიგნით შეახედებს, უჩვე-
ნებს თხზულების ხასიათს, მის სპეციფიკურ თვისებებს, ნაგლოვანებას,
ღირსებას და სხვა.

მარტივი შემოფარგლული ანოტაცია ვერ უპასუხებს მკითხველის
პრაქტიკულ მოთხოვნებს და ინტერესს. მკითხველი საპიროებს წიგ-
ნის შინაარსის მოკლე თხრობას, დალაგებას, კრიტიკულ რეკომენდაციულ
მითითებებს, მოცემული პირობებისა და შემთხვევების მიხედვით. ყველა
ეს კი გარკვეულად სცილდება კატალოგოგრაფიული აღწერილების შე-
საძლებელ საზღვრებს და სრულიად ახალ ქვეყანას შლის.

თვით ყველაზე მარტივი ანოტაციის ფორმა, წიგნის დემიფირება
თუ მხატვრული ნაწარმოების ენარის გარკვევა სქედოგრაფიულ მუშაო-
ბასთან შედარებით განსხვავებული ხასიათის მუშაობას გულისხმობს. სქე-
დოგრაფი უბრალო ტექნიკურ მოვლენებს, თუ ადვილად ართმევს თავს,
ანოტაციის გაკეთება მის მკვეთრად უყენებს საერთო განათლებისა და
თვით განვითარების საკითხს. მუშაობის სპეციფიკური ხასიათი უკვე აუ-
ცილებელს ხდის ანოტაციის „სქედოგრაფიდან“ გამოყოფას. ამიერიდან
ანოტაცია დამოუკიდებელი უფლებებით იმოსება და იგი, სქედოგრაფიას-
თან შედარებით, საესებით განსხვავებულ საფუძვლებზე იწყებს აგებას.

ანოტაციის სახეობა

ანოტაციის სახეობისა და ტიპების ხასიათი კონკრეტული ფაქტებით
არის შეპირობებული. თვითეული ცალკეული მოვლენა ადექვატური ტი-
პის ანოტაციას მოითხოვს. ბიბლიოგრაფი სიფრთხილით და დაკვირვებით
უნდა მიდიოდეს ყოველ ცალკეულ კონკრეტულ ფაქტთან და მის შესაბა-
მის ანოტაციას აკეთებდეს.

რა სახის ანოტაცია შეიძლება არსებობდეს? ამ კითხვას ვერ ვუპა-
სუხებთ, თუ არ ვიცით რა უნდა ედოს საფუძვლად ანოტაციის გაკეთე-
ბას საერთოდ. ანოტაცია თხზულების შინაარსს უნდა ეხებოდეს რაიმე
თვალსაზრისით. ცხადია იმდენი სახის ანოტაცია შეიძლება ვიგულოთ,
რამდენიც არსებობს ძირითადი შესაძლებელი თვალსაზრისი ნაწარმოე-
ბის განხილვისა.

თუ თხზულების უშუალო შინაარსი არ არის საინტერესო, არამედ
ისეთი არაუშუალო ხასიათის ცნობები, როგორიცაა ავტორის ვინაობა,
ტექსტში შეტანილი ცვლილებები და სხვა, არაუშუალო ანოტაციასთან
გვექნება საქმე. არაუშუალო ანოტაციის საგნად არ უნდა გავხადოთ წიგ-
ნის რეჟნიკური გაფორმება, წიგნის თავფურცლის, პაგინაციის, ბეჭდვი-
თი სახისა და სხვა მავარი ელემენტები. სპეციფიკური ცნობების აღნიშ-
ვნა უნდა დავტოვოთ კატალოგოგრაფიის სფეროში. წიგნის ბიბლიოგრა-
ფიულ-კატალოგოგრაფიულ აღწერისას ანალოგიური ცნობები შესატყვის
ადგილზე მოიყვანება კავებში ჩასმით.

ცნობილი ბიბლიოგრაფები Ernest, A., Savage, შამურინი და სხვანი
ვერ ახდენენ ტექნიკური მხარეების გამოჩენას შინაარსის სფეროდან, რასაც
ანოტაციის ცნების გარკვევაში დიდი არეგ-დარევა შეაქვს. წიგნი მინა-
გრადზე დაიბეჭდა, თუ სტამბაში არაფერს გვეუბნება თხზულების შინა-
არსის შესახებ.

მაშინაც კი, როცა წიგნი ბიბლიოგრაფიულ იშვიათობას წარმოად-
გენს, ზედმეტია მისი ანოტაციაში მოხსენება, რადგან დატის დასმა, რაც

სქედოგრაფიული აღწერილობის საკმეა, მკვეთრად გამოაჩენს მის სიძველეს და ამდენადვე მის უნიკემურ ხასიათს.

არსებობს ანოტაციის შინაარსთან უფრო ახლო მისელის გზებიც. ხშირად გვხვდება ისეთი მდგომარეობა, როცა ბეჭდვითი ერთეულის სათაური ვერ ხატავს მის შინაარსს, მაგრამ თუ „დასათაურება“ ლაკონიკური მოკვეთილობით გაკეთდა, თხზულება აღარ საჭიროებს შემდეგს განმარტებას. მკითხველისათვის უკვე ნათელი ხდება წიგნის ხასიათი. შინაარსის გარკვევის ამგვარ მოკლე და მრავალმეტყველ შენიშვნას, თუ გნებავთ, დეშიფრაციული ანოტაცია ვუწოდოთ. დეშიფრაციაში არ უნდა მეორდებოდეს მოცემული სათაური. ის წიგნის კვინტესენციის ნათელ და მარჯვე გამოჰქერვას უნდა წარმოადგენდეს.

საღად განმარტების შემდეგ ჩვენ მისაღებად მიგვაჩნია აღწერითი, რეფერატული, კრიტიკული, რეკომენდაციული ანოტაციათა სახეები. აღწერითი ანოტაცია გულისხმობს ნაწარმოების შინაარსის გამოვლენა-გამომკლანებას. რეფერატული ანოტაცია მოკლე. შეკუმშულ ფორმაში თხზულების ძირითადი აზრებისა და დასკვნების დალაგებაა. კრიტიკული ანოტაცია თხზულების შეფასებას გულისხმობს იდეოლოგიურ, მეცნიერულ თუ სხვა ასპექტში. რეკომენდაციული ანოტაცია შეფასებითი ელემენტების გვერდით პედაგოგიურ მითითების ელემენტებს შეიცავს. ამრიგად, ჩვენ ელემენტობთ ანოტაციის ექვს სახეს.

1. არაუშუალო ანოტაცია.
2. დეშიფრაციული ანოტაცია.
3. აღწერითი ანოტაცია.
4. რეფერატული ანოტაცია.
5. კრიტიკული ანოტაცია.
6. რეკომენდაციული ანოტაცია.

თუ მოცემულ ანოტაციათა სახეებს ერთმანეთს შევადარებთ, შევნიშნავთ, რომ ე. წ. არაუშუალო ანოტაცია, მიუხედავად დამოუკიდებელი ბუნებისა, მრავალ შემთხვევაში შეიძლება შეერწყმეს დანარჩენი სახის ანოტაციებს. არის შემთხვევებიც, სადაც მისი დამოუკიდებულობის დარღვევა, თუ გნებავთ, დანაშაულსაც უდრის.

ანოტაციის ძირითადი ელემენტები

რა არის ის ძირითადი ელემენტები, რომელიც ანოტაციას ასეთ თუ ისეთ სახით უნდა გააჩნდეს? რუსი :ბიბლიოგრაფები ჟუკი და მინინი, სვევეჯზე დაყრდნობით, ცდილობენ წარმოგვიდგინონ ექვსი ასეთი ნიშანი.

1. შენიშვნა ავტორზე (the Author Note)—ანოტაციის ნაწილი, რომელიც შეეხება ავტორს, მის კვალიფიკაციას და გამოცდილებას წიგნის საგნისადმი.

2. შენიშვნა წიგნის საგანზე (the Subject Note)—შიეცავეს სპეციალური საგნის ან წიგნის საგნის აღწერას, თეორიას ან ამოცანებს, რომელიც მას უდევს საფუძვლად.

3. შენიშვნა წიგნის დალაგებაზე (the Treatment Note), ე. ი. იმაზე, თუ ავტორი როგორ სწერს თავის საგანზე, მკითხველისთვის, რომლისათვისაც დანიშნულია მისი შრომა, როგორია მისი თვალსაზრისი და სხვა.

4. შენიშვნა წიგნის კავშირისა სხვა წიგნებთან ერთსადამიამე საგანზე (the Relation Note), ე. ი. იმაზე, თუ რა უნდა იყოს წაკითხული წიგნის წაკითხვამდე და, შემდეგ, რა ადგილი უჭირავს წიგნს საგნის ლიტერატურაში.

5. ბიბლიოგრაფიული შენიშვნა, რომელსაც ავსებენ გამოცემის მონაცემებით, ე. ი. შენიშვნა ა) ყველა წიგნის განსაკუთრებულად საგამოცემლო დამუშავებაზე; გვემაზე, რომლითაც ის შედგენილია აღნიშვნათა, შენიშვნათა, წინასიტყვაობათა, მაჩვენებელთა, ილუსტრაციათა, ცვლილებათა, რომელნიც შეტანილია ახალ გამოცემაში და სხვა.

ბ) ფაქტებზე, რომელთაც აქვთ დამოკიდებულება წიგნის გამოქვეყნებასა, წიგნის ისტორიასა და პირობებთან.

6. დამატებითი შენიშვნა (an Added Note) ანოტაციის პირველად ტექსტისათვის დამატება, რომელიც ხსნის მასში ზოგიერთ დეტალს, ჩვეულებრივ შეიტანება წიგნის შემოწმების დროს, დატის დასმით. (Жук и Минчин. Аннотация в каталоге массовой библиотеки (Методика описательного аннотирования" М.—Л. 1929 стр. 25—26).

მოცემული ექვსი ელემენტი საფუძვლიან განზილვას საჭიროებს. ე. წ. პირველი ელემენტი ავტორს შეეხება. სახელდობრ, ვინ არის ავტორი, როდის მოღვაწეობდა იგი, როგორია მისი კვალიფიკაცია, რამდენად კომპეტენტურია იმ საკითხებში, რომელსაც ის არკვევს, რა იდეოლოგიას და ეროვნებას ეკუთვნის ავტორი და სხვა.

ავტორზე ცნობის მოყვანას საზოგადოდ დიდი სიფრთხილით და იშვიათად უნდა მიემართავდეთ. ანოტატორისათვის აქ ბევრია ცთუნების და ფეხის წამოკერის ადგილები. რალაცა განსაკუთრებული უნდა ვიცოდეთ ავტორზე, რომ მან შეეჩერდეთ. ჩვეულებრივ ავტორზე შეჩერება მკითხველისათვის უსარგებლოა. ავტორის იდეოლოგია, კვალიფიკაცია მშვენიერად ვლინდება წიგნის დალაგებით ცნობაში (ე. წ. შესაბამე ელემენტში). ამ უკანასკნელი საშუალებით მეტი შესაძლებლობა გვაქვს მარჯვედ ვაჩვენოთ ავტორის მსოფლმხედველობა, ორივე ელემენტის სისრულით სარგებლობა მიუცილებლად ბევრ შემთხვევაში ტავტოლოგიის დაშვების საფრთხით გვემუქრება, რაც შეეხება ავტორის მოღვაწეობის დატის აღნიშვნას ჩვენ პრინციპულად მცდარად ვთვლით ეუკისა და მინჩინის მოსაზრებას ზოგ შემთხვევაში ეს ცნობა დატოვებული იქნას კატა-

ლოგოგრაფიულ აღწერილობაში, რამდენადაც სქედოგრაფიული აღწერილობა ანოტაციასთან ქვალიტატურად განსხვავებულ მუშაობას წარმოადგენს, ამდენადვე მიუღებელია და გაუგებარი მისი ტექნიკურ-ბიბლიოგრაფიაში დატოვების შესაძლებლობა. ავტორის, დატის შესახები ცნობები წიგნის სატიტულო ფურცლიდან არ მიიღება, მისი შედგენა სპეციალური ცოდნის და ძიების ამბავია. ყოველივე ეს სქედოგრაფს არ მოეთხოვება; ავტორის მოღვაწეობის, დატის ჩვენება და სხვა მხოლოდდამხოლოდ ანოტატორ-ბიბლიოგრაფის საქმედ უნდა დარჩეს.

მეორე და მესამე ელემენტები საკმაო მოფიქრებით არის შედგენილი და ამიტომ მის წინააღმდეგ არაფერი არ გვეთქმის. მეხუთე, მეექვსე ელემენტები, არსებით გადასინჯვას საჭიროებენ. ბიბლიოგრაფიული ცნობა ან მეხუთე ელემენტი პრინციპულად დასაშვებია, რამდენადაც მას წიგნის შინაარსთან აქვს მიმართება. მაგალითად მითითება, რომ ახლად გამოცემულმა თხზულებამ ძველთან შედარებით შინაარსული ხასიათის ცვლილება განიცადა, შემავრებული იქნა ახალ დამაჯერებელ არგუმენტებზე და სხვა.

ბიბლიოგრაფიული ცნობის ქვეშ არაოდეს არ უნდა იქნას ნაგულისხმევი ისეთი ელემენტები, რომელიც წიგნის ვარგან დახასიათებას იძლევიან. (მაგ., წიგნის ფორმა, ავტორის ვეგმა, შედგენილობა გამოცემის, გამოქვეყნების დრო და სხვა). წიგნის ტექნიკური გაფორმების მხარეებს თვალსაჩინოდ ამეღვენებს კატალოგოგრაფიული აღწერილობა. წიგნის მასალის დლაგების სისტემა ე. ი. წიგნის ნაწილების განყოფილებების, თავების, პარაგრაფების ჩვენება ყოველ მნიშვნელობას მოკლებულია, თუ შესატყვის ნაწილში არ არის მოცემული იმ საკითხების ჩამოთვლა, რომელიც საანოტაციო წიგნში განიხილება.¹⁾ კატალოგოგრაფიული აღწერილობა მარჯვედ ითავსებს აღნიშნულ მომენტებს, მის კვლავ ანოტაციაში განმეორებას გარკვეულად უხეშ ტაბულოგამდე მივყვართ.

წიგნის წინა და ბოლოსიტყვაობასა, შენიშვნებსა, დამატებებსა და სხვა ანალოგიურ მოკლენაზე შეჩერება გამართლებულია იმ შემთხვევაში. თუ მათ შინაარსს ვეხებით.

ილუსტრაციებსა, შიფრზე და სხვა ცნობა ფორმალურ ბიბლიოგრაფიულ აღწერილობის სფეროა.

ანოტაციაში შეგნებულად უნდა განიღვენოს ყველა ის ელემენტები, რაც ტექნიკური ბიბლიოგრაფიის აქსესუარებს წარმოადგენს. სივლეჯი, მინჩინი, ტუკი და სხვანი ანოტაციის მეექვსე ელემენტად დამატებით შენიშვნას სთვლიან. არსებითად ეს უკანასკნელი ელემენტი, თუ გნებავთ, და-

¹⁾ უნდა იყოს ნაზღვნები არა ის, რომ წიგნი ზუთ თავს ოც პარაგრაფს შეიცავს, არამედ სახელდობრ რომელ თავში რა საკითხი განიხილება, მაგ. 1 თავი გნოსეოლოგია; მეორე თავი—ონტოლოგია და ასე შემდეგ.

ძველებული ანოტაციის რეკონსტრუქციას გულისხმობს იმის გამო, რომ ანოტირებულ წიგნში თანადროულობის თვალსაზრისით რაიმე დაბკლებია ან დაძველებულია. მოცემულ შემთხვევაში ანოტაცია ივსება საჭირო ელემენტებით, მასში შეგვაქვს სათანადო კორექტივი, მაგრამ არა ახალი ელემენტის საფუძველზე. აქ არ გვეძლევა შინაარსის ახალ განსხვავებულ ასპექტში გაშუქება. პირველად ანოტაციის ტექსტში ცვლილების შეტანა შედარებითი ხასიათისაა. ესადა ე. წ. დამატებითი ბიბლიოგრაფია ახალს არას შეიცავს. ის ვერაფრით ვერ იმსახურებს ცალკეულად გამოყოფის უფლებას და ბუნებრივად უკუგდებული უნდა იქნეს.

ანოტაციის „სისრულის“ საკითხი

სივრცის მიხედვით ანოტაცია „სრული“ (Full) „საშუალო“ (Medium) ან „მოკლე“ (Short), იმის მიხედვით, თუ რამდენად არის იგი აღნიშნულ ექვს ელემენტის შემცველი.

ელემენტთა რაოდენობა გარკვეული კორექტივის შეტანით ჩვენ ხუთით განვსაზღვრეთ. მაშასადამე უნდა გავარკვეოთ როგორ არის შესაძლებელი ამ ელემენტთა კომბინირება ანოტაციაში. საკმარისია ანოტაციის ცალკეულ ელემენტების განხილვა, რომ მტკიცედ დავრწმუნდეთ მათი შედარებითი მთლიანობის ხასიათში. აღნიშნული ხუთი ელემენტი ყველგან ერთნაირად არ გამოიყენება. შეიძლება ანოტაცია სრულიად ერთი ელემენტით ავაგოთ. მაგ.:

კოლეჯიშვილი, გრაგოლ.

საბავშვო პიესა დაწოვებულნი, 4 მოქმ. (ბატონშვილის ცნობებიდან). თელავის სამაზხოო სტამბა 1926 წ. 32 გვ. (17/12) 1000 ცალი 30 კაპ.

899.962. 1—2

პროვინციალურ თეატრისათვის დაწერილი საბავშვო პიესა, სოციალურ თემაზე.

დიდი აზროთმახვილობა არაა საჭირო მივხედეთ, რომ აღნიშნული ანოტირებული წიგნი ბიბლიოგრაფიის სხვა ელემენტებს არ საჭიროებს. აქ საგნობრივი ელემენტით სისრულით ივსება ანოტაცია. მოცემული შემთხვევა სხვა ელემენტების დამატებას შეუძლებელს და ზედმეტს ხდის. ანოტაციის ელემენტთა ასეთი, თუ ისეთი გამოყენება კონკრეტული ფაქტით არის შეპირობებული. არის შემთხვევა, საცა ელემენტების გამოყენება ნების მიერათ შეიძლება განვადრკოთ. გვეძლევა ისეთი მომენტი, როდესაც მკაცრად ვართ განსაზღვრული. სხვა ელემენტების გამოყენება, არამც თუ სასურველია, გარკვეულად შეუძლებელი და საზიანოა. აქედან ნათელია „სრული“, „საშუალო“ ან „მოკლე“ ანოტაციის სპეციფიკური ხასიათი.

ცნება „მოკლე“ ანოტაცია უნდა გულისხმობდეს ანოტაციის საჭირო კომპონენტების მინიმალურ სახით მოცემას. სევეჯის „მოკლე“ ან „საშუალო“ სინამდვილეში გარკვეული ელემენტების სრულ გამოორიციხვას გულისხმობს. რაკი განსაზღვრული ელემენტების უქონლობა არამც თუ ცნებს ანოტაციას, არამედ არც შეიძლება დაემატოს, უკვე აშკარაა მათი რელატიური, პირობითი ხასიათი. „საშუალო“ ან „მოკლე“ ანოტაცია საესეტიით სრული დამთავრებული ფენომენია. უმჯობესი იყო „მოკლე“ ანოტაციისათვის უმარტივესი გვეწოდებია, „საშუალოსათვის“ მარტივი, „სრულისათვის“ კი რთული. ამ ცნებების დადგენით თავიდან ავიციდნდით იმ გაუგებრობას, რომელსაც ბადებენ სევეჯის ბუნდოვანი ცნებები.

დეფინიციური ანოტაცია

კატალოგოგრაფიული აღწერილობის შემდეგ ახალ აბზაციდან განსხვავებული ხელწერით, ან შრიფტით იწყებენ ჩვეულებრივ ანოტაციის გაკეთებას. ჩვენ ანოტაციის ექვსი სახე მივიღეთ. განვიხილოთ ცალკეულად მათი არსი, სახელდობრ რა უნდა გვესმოდეს მათ ქვეშ.

უწინარეს შევჩერდეთ დეფინიციურ ანოტაციაზე. დეფინიციას მიმართავენ ისეთ შემთხვევაში, როცა თხზულების სათაური ვერ ან სუსტად გვიხსნის წიგნის შინაარსს. დეფინირება წიგნის დასათაურების მაგვარია, მაგრამ არსებითად გაცილებით მეტია, ვიდრე თვით წიგნის უბრალო დასათაურება. დეფინიციით ძლიერ მოკლედ, მაქსიმალურად დაწურულ ფორმაში უნდა იქნეს გახსნილი საანოტაციო წიგნის მთელი კონტენტაცია. აქ მთელი ყურადღება მიმართულია საგნის ჩვენებისკენ. დანარჩენი მომენტები მოხსნილი და იგნორირებულია. ამიტომ არ შეეცდებით, თუ ვიტყვით, რომ დეფინიციური ანოტაცია ეს იგივე საგნობრივი ანოტაციის ყველაზე წესიერი და მახვილი ფორმაა. დეფინირება ერთი ნიშნის მიხედვით, საგნის მიხედვით, შლის წიგნის შინაარსს. ის თითქმის არაფერს არ იმეორებს მოცემულ სათაურიდან. ამავე დროს მკითხველს მარჯვე იარაღს აძლევს წიგნის მთავარი საგნის გასაგებად.

სად უნდა გაკეთდეს დეფინიციური ანოტაცია? ჩვენ მცდარად მიგვაჩნია ის ტრივიალური აზრი, რომლის მიხედვითაც დეფინიციური ანოტაცია გაკეთდება კატალოგოგრაფიულ აღწერილობის ნაწილშიაც სენობს შესაძლებლად. მიზანშეუწონელი და უმართებულოა ეს საზრისი პირველი იმიტომ, რომ დეფინიციური ანოტაციის ერთი სახეობაა. მისი ტექნიკურ ბიბლიოგრაფიიდან გამოყოფა აუცილებელია, რამდენადაც კატალოგოგრაფიულ აღწერილობასთან შედარებით ანოტაცია ქვალიტატურად განსხვავებული მაღალი კვალიფიციური მუშაობაა.

მეორე იმიტომ, რომ დეფინიციური ანოტაცია, რომელიც კატალოგოგრაფიულ აღწერილობაში ჩვეულებრივ სათაურის შემდეგ იჭერს ადგილს, ყოველ-

თვის გაუგებრობას იწვევს, თუ სახელდობრ ვის ეკუთვნის გაკეთებული „ქვესათაური“—ანოტატორს, თუ თვით ავტორს. აქ მდგომარეობას ვერ ამსუბუქებს ვერავითარი პირობითი ნიშნების გამოგონება: ფრჩხილები, კავები განსხვავებული შრიფტი და სხვა მანიპულაციები. მკითხველთა ფართე მისისათვის გაურკვეველი რჩება წიგნის სათაური. დეშიფრაციული ანოტაცია მიუცილებლად უნდა გაკეთდეს ბიბლიოგრაფიის იმ ნაწილში, სადაც კეთდება საზოგადოდ სხვა სახის ანოტაცია.

დეშიფრაციული ანოტაციის ცალკეულ სახედ გამოცხადება სავსებით გამართლებულია იმ საზრისით, რომელიც ზეენ სახელმძღვანელოდ მივიღეთ ანოტაციის საკითხის გადაწყვეტაში. ანოტაციის სფეროთ ზეენ წიგნის შინაარსი გამოვაცხადეთ, რამდენადაც დეშიფრაცია შინაარსის გადმოცემის ყველაზე რიგიანალურ მონუმენტალური ფორმაა. ნათელია ყველა წინაპირობები არსებობს იმისათვის, რათა იგი ანოტაციის ყველაზე უფლებამოსილ დამოუკიდებელ სახედ ვცნოთ.

არაუშუალო ან „გაიგნული“ ანოტაცია

ზეენ უარყოფთ ფორმალურ ანოტაციას და მის ნაცვლად „არაუშუალო“ ანოტაციას ვაყენებთ. ამ სახელწოდების ქვეშ ზეენ გვესმის ყველა ისეთი ხასიათის ბიბლიოგრაფიული ცნობები, რომელნიც ვერც წიგნის კატალოგოგრაფიული აღწერიდან და ვერც ტექსტის უშუალო გაცნობიდან ვერ მიიღება. მაგრამ, მიუცილებლად ორგანულს კავშირშია საანოტაციო ობიექტთან. ცნობა ავტორზე, ტექსტის ცვლილებების, თუ გამოცემის ისტორიაზე და სხვა ანალოგიური მოვლენანი არაუშუალო ბიბლიოგრაფიის საკითხთა სფეროს განეკუთვნება.

ცნობა ავტორის კვალიფიკაციაზე, იდეოლოგიურ-პოლიტიკურ კრედოზე, თხზულების ტექსტის ისტორიასა, თუ გამოცემის სპეციალურ პირობებზე უმეტეს შემთხვევაში წიგნის ვერც ფორმალურ და ვერც შინაარსეულ გაცნობიდან ვერ მიიღება, მაგრამ მისი ცოდნა ზოგ შემთხვევაში აუცილებელია მკითხველისათვის.

ავტორის შესახებ ნათელი ცნობის ქონება თხზულების დედაარსის ნახევრად გაგებას უდრის. თხზულების სათაურის შეცვლა, ტექსტში კორექტივის შეტანა ბიბლიოგრაფიის აქტუალურ ინტერესებს უკავშირდება. თხზულებას ეცვლება სათაური ერთ შემთხვევაში იმის გამო, რომ პირვანდელი სათაური ბლაგვად იყო გაკეთებული, ვერ გამოხატავდა მოცემული შინაარსის დედაარსს. ზოგჯერ იმიტომ, რომ თხზულება შინაარსეულად იცვლება შემდეგ გამოცემებში და პირვანდელი სათაური უკვე ვერ ასრულებს თავის დანიშნულებას.

პერიოდული გამოცემის სათაურის შეცვლა მრავალ მოსაზრებით არის გამოწვეული. ერთ შემთხვევაში გამოცემა სხელწოდებას იცვლის

განსაზღვრულ ცენტრულ პირობების გამო, მეორე შემთხვევაში გამოცემა მნიშვნელოვანად სცელის პირვანდელ მიმართულებას და მიზანდასახულებას—აფართოვებს თავის ამოცანებს ან და ვიწრო საკითხებით იფარგლება და ასე შემდგომ.

რა გზით მიიღება და შეიკრიბება ცნობა აღნიშნულ მოვლენებზე? ბიბლიოგრაფია მიუცილებლად უნდა ჩაატაროს სპეციალური კვლევა-ძიება, მრავალ შემთხვევაში საკუთარ ერუდიციის იმედი უნდა ჰქონდეს, რომ დასახული ამოცანა წარმატებით გადასჭრას. მუშაობის წარმოება რომელიც ბიბლიოგრაფს მოცემულ შემთხვევაში ევალება აუცილებლად თავის ხასიათით გარეგნული ბუნებისაა. ამიტომ არაუშუალოდ ანოტაციისათვის სხვაინარად შეგვეძლოს „გარეგნული“ ანოტაცია გვეწოდებია.

აღწერიითი ანოტაცია

აღწერით ანოტაციას შამურიანი განმარტავს როგორც თხზულების შინაარსის მთავარი, ზოგადი ხაზების გამომკლავლება. დესკრიპციული ანოტაციის ცენტრალური ამოცანაა თხზულების შინაარსის „გამომკლავლება“ განსხვავებით რეფერატული ანოტაციისაგან, რომელიც თხზულების დალაგებას ისახავს მიზნად. აღწერითი ანოტაცია ისე უნდა იქნეს აგებული, რომ მან გამოამკლავნოს თხზულების მთავარი წამყვანი მომენტები“, (შამურიანი, გვ. 270).

ანოტატორს უნდა შეეძლოს მოვლენათა მრავალსახიანობაში მთავარი არსებითი მომენტების გამოყოფა, მეორე დამატებითი ხასიათის მოვლენებისათვის შესაფერისი ადგილის მიჩენა. საბიბლიოგრაფიო მუშაობაში აღწერითი ანოტაცია ერთადერთი ფორმაა, რომელიც შინაარსს ყველაზე უფრო ობიექტურად უნდა გადმოსცემდეს. ის, თუ გნებავთ, ერთგვარ ფოკუსს უნდა წარმოადგენდეს, სადაც მინიატურული სახით განმეორებული უნდა იქნეს ის მთავარი ხაზები, რაც საანოტაციო წიგნშია მოცემული. აღწერითს ანოტაციაში მეორე ხარისხოვანი მოვლენის წინ წამოწევა და ზედმეტად გაშუქება აშკარა სიყალბის ჩადენას უდრის. მაგრამ აქ შეიძლება წამოიჭრას საკითხი, ხომ არის ისეთი მდგომარეობა, სადა უაღრესად მნიშვნელოვანი მოვლენა დაჩრდილული და სხვათაშორის არის მოხსენებული, იმ დროს როცა უმნიშვნელო შემთხვევას ტომები ეთმობა. აღწერითმა ანოტაციამ, თუ უნდა გამოავლინოს ის, რაიც თხზულებაშია, არც მეტი, არც ნაკლები, ნუ თუ ანოტატორის ხელში არ არის ისეთი მძლავრი იარაღი, რომელიც მნიშვნელოვანს უმაღლეს გამოაყოფინებს, უნდა დაგო გალიმატით კი არ შებოჭავს და დაღლის მკითხველის ყურადღებას. ამ კითხვაზე ჩვენ ვუპასუხებთ, რომ ასეთი ინსტრუმენტი ყველა წესიერ ანოტატორს გააჩნია თუ მის გამოყენებას მოისურვებს მაგრამ არა

აღწერითი ანოტაციის გზით, არამედ სხვა სახის ანოტაციით, რომელზე დაც ჩვენ ქვემოთ გვექნება საუბარი.

აღწერით ანოტაციას ჩვეულებრივ მიემართავთ ისეთ შემთხვევაში როცა თხზულების შინაარსეულ იდეურ-თემატიურ გაშლა საეხებით კეთილსინდისიერად და წესიერად არის შესრულებული. თხზულების თეოთეული ნაწილი თუ დეტალი ისე თანშეზომილად და მოთქმებულად არის აგებული, რომ არაფრით არ არის გამოწვეული მოცემული წყობის ანოტაციაში დარღვევა და მისი „თვითნებურად“ აღწერა. აღწერამ არ უნდა მოგვცეს იმაზე მეტი, ვიდრე არის საანოტაციო შრომაში. ისეთ შემთხვევაში, როდესაც იდეურ პოლიტიკური სიმახვილის გამოჩენა არის აუცილებელი რეფერატულ ან კრიტიკულ ანოტაციას უნდა მიემართოდ, სადაც საშუალება გვაქვს მარქსისტულ-ლენინური ობიექტურობით გაავსუქოთ წამოკრიბი პრაბლემები, აღწერითი ანოტაცია უბრალო თუ გნებავთ ფოტოგრაფიული ობიექტურობით ასახვას უნდა წარმოადგენდეს. ის ისეთი ცოდნით და ვირტუოზობით უნდა იქნეს აგებული, რომ მკითხველს წიგნის ხელში აღებამდე უნდა აძლევდეს ნათელ წარმოდგენას არა მარტო წიგნის ზოგად შინაარსზე, არამედ იმ აზრთა წყობაზე, რომლის მიხედვითაც არის თხზულების შინაარსი განვითარებული.

როგორ არის ეს შესაძლებელი?.

შამურინი იძლევა რამდენიმე ფაქტორს, რამაც თითქოს უნდა განსაზღვროს ჩვენი ყურადღება აღწერითი ანოტაციის დროს ეს ფაქტორები: პირველი—გვარის, სახის, და ფორმის დადგენა; მეორე—მკითხველდანიშნულება; მესამე—თხზულების ხასიათი; მეოთხე—თხზულების ლიტერატურული და ბიბლიოგრაფიული ისტორია და სხვა. მაგრამ რამდენადაც ჩვენ შამურინისებურად არ გვსმის ანოტაციის მთავარი ამოცანები ამდენადე აღნიშნული მომენტები ჩვენ სრულიადაც არ მიგვაჩნია მთავარ ყურადღების საგნად. მაგ., თხზულების ფორმის და გვარის დადგენა არა მარტო აღწერითი ანოტაციის საქმეა, არამედ ყველა ანოტაციის განუშორებელი აქსესორია.

ყოველ ანოტატორს ევალება უწინარეს ყოვლისა გვითხრას რას უკეთებს ანოტაციას, რომანს, ფილოსოფიურ ნააზრევს, ნარკვევს თუ სხვა. მკითხველდანიშნულების მხედველობაში მიღება ე. ი. გათვალისწინება, ვისთვის არის წიგნი დანიშნული, ესეც ზოგადი ხასიათის პირობაა ყველა სახის ანოტაციისათვის. რაც შეეხება ისეთ ფაქტორებს, რომელნიც ითვალისწინებენ ახალ გამოცემაში თუ თარგმანში რა ცვლილება განიცადა წიგნმა, რა ცენზორულ პირობებში გამოიცა იგი და სხვა არც ერთი ეს მომენტები არა არიან ის ბერკეტები, რომლითაც შეიძლებოდეს წიგნის შინაარსის და დედაარსის გამოვლავლება.

თხზულების შინაარსის გამომვლავლება ფრიად რთული პროცესია, რომლის ვაკეთება ტექსტის არსის სიღრმით ჩაწვდომას და მისი კონკრე-

ტულ ფორმაში ჩამოქნას გულისხმობს. ამისათვის საჭიროა უწინარეს ყოველისა წიგნის ბიბლიოგრაფიული გადათვლიერება წინასიტყვაობის დასხვა დაკვირვებით ჩაკითხვა, ცოდნა იმ საგნისა, რის ანოტაციასაც ვაკეთებთ და დასასრულ, რაც მთავარია უნარი წიგნის შინაარსის წვდომისა წინადადებების ისე კომპაქტურობით აგებისა, რომ მოკლე რამდენიმე სტრიქონში მარჯვედ იყოს გამოჭერილი თხზულების მთელი კვინტესენცია.

რეფერატული ანოტაცია

რეფერატული ანოტაცია აღწერით ანოტაციასთან განსხვავებით არა მარტო შინაარსის გადმოცემა-გამომქლავებაა, არამედ თხზულების შინაარსის დალაგებაა, ჩვენებაა იმ მსოფლმხედველობისა და საზრისისა, რომლის მიხედვითაც ავებს ავტორი თავის ნაწარმოებს. რეფერატული ანოტაციას, მაშასადამე დამატებითი ამოცანები უჩნდება, კერძოდ ცოდნა შესაძლებელ მსოფლმხედველობათა და მიმართულებათა, რომელთაც შეუძლიათ თავი იჩინონ რომელსამე შესრულებულ შრომაში. უმწეოა ბიბლიოგრაფის მდგომარეობა, თუ ის არ იცნობს და ახლო არ სდგას იმ საკითხებთან, რომლის ანოტაციასაც ის აკეთებს. გარკვევა რთულ დებულებებში და დასკვნებში ანოტატორის განათლების საკითხს უკავშირდება. სათანადო ენციკლოპედიებს, ცნობარებს მხოლოდ ის გამოიყენებს, ვინც უწყებულ საგანზე სპელტანიან წიგნებს იცნობს. ამიტომ ბიბლიოგრაფს არც ერთი დარგი ისე სიმკვეთრით და კატეგორიულობით არ უყენებს კვალიფიკაციის საკითხს, როგორც ანოტაციის გაკეთება, განსაკუთრებით კი რეფერატული, კრიტიკული და რეკომენდაციული ბიბლიოგრაფია.

რას უნდა ემყარებოდეს რეფერატული ანოტაცია?

ზამურინი იძლევა რამდენიმე ელემენტს, რომელიც უთოოდ მისაღებია: ეს ელემენტებია:

- 1) თხზულების ტიპის განსაზღვრა;
- 2) ავტორის მთავარი ამოცანების გამოქლავება;
- 3) კვლევითი მეთოდის გამოქლავება;
- 4) ავტორის მთავარი დასკვნები;
- 5) სკოლის ჩვენება, რომელსაც ავტორი ეკუთვნის;
- 6) ავტორის სოციალ-პოლიტიკური ფიზიონომია;
- 7) არსებული ილუსტრაციები; სტატისტიკური თუ სხვა მასალები, განსაკუთრებით პირველად გამოქვეყნებულნი;
- 8) წყაროები, რომლის საფუძველზე შესრულებულია შრომა;
- 9) სხვადასხვა გვარის დამატებები, დანართები, მაჩვენებლები;
- 10) ბიბლიოგრაფიული მასალები, შრომაში მოყვანილი;

11) არსებული წინასიტყვაობა და შესავალი სტატიები, თუ ისინი თავის მოცულობით და თვისებებით მნიშვნელოვანია და ეკუთვნის სხვა ავტორს, სადაც განმარტებულია მოცემული თხზულების ხასიათი და სხვა. (გვერდი 223).

კრიტიკული და რეკომენდაციური ანოტაცია

რეკომენდაციული ანოტაცია, — ამბობს შამურინი, — არ უნდა დაუპირისპიროთ კრიტიკულ ანოტაციას. იგი ამ უკანასკნელის მხოლოდ ერთი სახეობაა, ერთი მისი ნაირსხვაობა, მისი უფრო მაღალი ეტაპია* (გვ. 226).

მიუთითებს რა მათი ერთი მეორეში გადაზრდის შესაძლებლობაზე, ფიქრობს, რომ რამდენიმე ელემენტის ანოტაციისათვის დამატებით მივიღებთ რეკომენდაციულ ანოტაციას. უეჭველია ამ დამატებებში ავტორი დარიგებით და მითითებით ელემენტებს გულისხმობს.

საკმარისია კრიტიკულ და რეკომენდაციულ ანოტაციის მთავარ ამოცანებს გავეცნოთ, რომ მყისვე დავრწმუნდეთ შამურინის პრინციპულად მკდარ მოსაზრებაში. მართლაც და რას წარმოადგენს რეკომენდაციული ანოტაცია. მისი „მთავარი ამოცანაა არა ყოველმხრივი ანალიზი და გარკვევა ლიტერატურული პროცესისა, არამედ დღევანდელი მისათვის წიგნიდან სამუშაო კოეფიციენტის გამოყოფა“ (ბალიკა), „ჩვენი დროისთვის წიგნის ადგილის დადგენა სოციალ-ეკონომიურ რუკაზე“, „წიგნის არა ლიტერატურული ან მეცნიერული კრიტიკა, გაშლილი თავისთავად როგორც თვით მიხანი“ (ბალიკა), არამედ, ბალიკას თვალსაზრისით შამურინის ფორმულირებას თუ ვიხმართ, „თხზულების ღირებულებათა და ნაკლოვანებათა „დადგენა“, რათა მკითხველს დაეხმაროს წიგნის რაციონალურად შერჩევაში და სარგებლობაში. რეკომენდაციულ ანოტაციას რა თქმა უნდა არ შეიძლება ამაზე მეტი მოეთხოვოს, მან უნდა გვაჩვენოს წიგნის ის დადებითი თუ უარყოფითი მნიშვნელობა. მან რეკომენდაცია, დარიგება უნდა მისცეს მკითხველს სახელდობრ საზოგადოებრივი აზრის მოწინავე ნაწილი როგორ ხედება და რა შეფასებას აძლევს გამოქვეყნებულ შრომას. საერთოდ როგორ გამოძახილს იწვევს იგი. სასურველია თუ მავნებელია მისი სარგებლობა. სწორედ ეს არის რეკომენდაციული ანოტაციის ცენტრალური ამოცანა და არა თხზულების იდეურ-თემატური გაშლა და კრიტიკული დალაგება. მოცემული თვალსაზრისითაც, როგორც ბალიკა აღნიშნავს, დიდი განსხვავებაა კრიტიკულ და რეკომენდაციულ ანოტაციათა შორის. იმ დროს, როდესაც რეკომენდაციული ანოტაცია მხოლოდ რამდენიმე სტრიქონში უნდა მოთავსდეს, კრიტიკულ ანოტაციას უფლება აქვს რამდენიმე ბეჭდვითი ფურცელი დაიჭიროს. სტრუქტურულადაც ძირეული განსხვავებაა კრიტიკულ და რეკომენდაციულ ანო-

ტაციითა შორის. კრიტიკული ანოტაციის მთავარი ამოცანაა საანოტაციო თხზულების შეფასება. რეკომენდაციულ ანოტაციაში დარიგებას და რჩევას უჭირავს მთავარი ადგილი. კრიტიკული ანოტაცია თხზულების დალაგებაა, იდეოლოგიურ, პოლიტიკურ თუ ტექნიკურ-აკადემიურ ნიშნის მიხედვით. მას უშუალო მიმართება თხზულების მთავარ იდეასთან აქვს. რეკომენდაციულ ანოტაციას მოცემული თხზულების საერთო ღირებულება და სარგებლობა აინტერესებს. მას საერთო მკითხველებთან ან მის განსაზღვრულ კონტინენტთან აქვს მიმართება.

კრიტიკულ ანოტაციას განსხვავებულ პრინციპულ საფუძვლებზე აგებულს, არაფითარ ელემენტი არ გააჩნია იმისათვის, რათა მისი გადაზრდა შეიძლებოდეს რეკომენდაციულ ანოტაციაში.

ამოცანათა და მიზანდასახულობათა სხვადასხვაობა შეუძლებელს ხდის მათი ერთმანეთში გადასვლა-გადაზრდის შესაძლებლობას. აქედან ნათელია, კრიტიკული ანოტაცია არა მარტო რთული და მაღალი ფორმაა რეკომენდაციული ანოტაციასთან შედარებით, არამედ სავსებით დამოუკიდებელი მოვლენაა. შამურინის დებულება რეკომენდაციულ ანოტაციის კრიტიკულ ანოტაციის სახესხვაობად გამოცხადებისა ძირშივე მცდარია და გარკვეულად უპყვდებული უნდა იქნეს.

დ ა ს კ ვ ნ ე ბ ი

ჩვენ არ შეგვისრულება ანოტაციის ცალკეულ სახეთა ყოველმხრივი გაშუქება, არც დაილუსტრირებას მივმართავდით თუ კონკრეტულად რა შესაძლებელი შემთხვევები იჩენენ თავს საერთო სამეცნიერო-საბიბლიოგრაფიო მუშაობაში. ეს არც შეადგენდა ჩვენს ამოცანას.

ჩვენი მიზანი იყო გაგვეჩვენა რა მიმართება არსებობს კატალოგოგრაფიულ აღწერილობასა და ანოტაციას შორის. რა უნდა იყოს ის მთავარი პრინციპული საფუძველი, რამაც უნდა განსაზღვროს მათ შორის ურთიერთობა.

ამ კარდინალური საკითხის გარკვეულ საზრისით გადაწყვეტამ აუცილებელი გახადა ანოტაციის ცნებათა დეფინიციებში ძირეული ცვლილებები შეგვეტანა. ზოგ შემთხვევაში სრულიად შეგვეცვალა ის გაგება, რომელიც დღეს მოარულ მოვლენად ითვლება. ამის გამო ჩვენ მოგვიხდა ანოტაციის ცალკეულ სახეებზე ზოგადი შეჩერება, მათი გაცხრილვა ისეთ გაგებისაგან, რაც ეწინააღმდეგება ანოტაციის ცნების ნამდვილ, სწორ გაგებას. ის თვალსაზრისი, რომელიც ჩვენ წინამდებარე წერილში წამოვაყენეთ და ვცდილობდით თანმიმდევრად გაგვევითარებია, შემდეგში მდგომარეობს:

კატალოგოგრაფიული აღწერილობა ტექნიკური ბიბლიოგრაფიაა, მისი საგანი წიგნის გარეგანი ფორმალური აღწერაა. თავის მასალის შე-

კრებაში ის სავსებით ემყარება წიგნის თაფურცლის, ყლის, გვერდების და სხვა მაგვარი ელემენტების აღრიცხვას. ანოტაცია ორგანული ბიბლიოგრაფიის მაღალი ფორმაა. მისი საგანი თხზულების შინაარსია. შინაარსზე ცნობა შეიღწევა ან უშუალო ტექსტის ანალიზით ან და არა-უშუალო სპეციალური ბიბლიოგრაფიული კვლევითი მუშაობის ჩატარების გზით. ანოტაციაში არაფერი არ უნდა ითქვას ისეთი, რის თქმაც კატალოგოგრაფიულ აღწერილობაში შესაძლებელია. ასევე კატალოგოგრაფიულ აღწერილობაში გარკვეულად განდევნილი უნდა იქნეს ისეთი ელემენტები, რომელნიც წიგნის ფორმალურ აღწერილობის საზღვრებს სცილდება და სპეციალურ ბიბლიოგრაფიულ მუშაობას მოითხოვს.

კატალოგოგრაფიულ აღწერილობასა და ანოტაციას საკუთარი დამოუკიდებელი საგანი და სფერო გააჩნიათ. არსებული დადებული საზღვარი არც ერთი მხრით არ უნდა იქნეს დარღვეული.

სქედოგრაფმა კატალოგოგრაფიულ აღწერილობაში არ უნდა შეიტანოს ისეთი ხასიათის ცნობები, როგორცაა ავტორის ვინაობის და სპეციალობის განსაზღვრა, ავტორის მოღვაწეობის დატემის ჩვენება და სხვა ანალოგიური მოვლენანი.

ანოტატორმა თავის მხრივ თავი უნდა დაანებოს ისეთი მომენტების აღრიცხვას, როგორცაა მაგალითად, თხზულების ილუსტრაციები, თავები, პარაგრაფები, კარები და სხვა მაგვარი ელემენტები, რასაც კატალოგოგრაფიული აღწერა მშვენივრად ითავსებს.

კატალოგოგრაფიული აღწერილობა ფორმალურ ასახებაში იძლევა წიგნის რაობის განსაზღვრას.

ანოტაციამ მატერიალურ, შინაარსობრივ ასპექტში უნდა გვიჩვენოს წიგნის დედაარსი. მოცემული საზრისის მთელი სიმკაცრით და რიგორიზმით გატარება საზღვარს უდებს საბიბლიოგრაფიო მეცნიერებაში აზრის საექვო მერყეობას და მტკიცე ნიადაგს ჰქმნის ანოტაციის საგნის საბოლოოდ დადგენისათვის.

„ვეფხის ტყაოსნის“ გამოცემები

(ქრონოლოგიური ბიბლიოგრაფიული საძიებელი)

ამ ბიბლიოგრაფიაში შეტანილია „ვეფხის ტყაოსნის“ სრული გამოცემები 1937 წლის დეკემბრამდე გამოსული ქართულ და სხვა ენებზე. არ არის შეტანილი ნაწყვეტები, ვადათარგმნილი კ. ბალმონტის მიერ და გამოცემული 1917 წ.; აგრეთვე შარტის თარგმანი ნაწყვეტებად გამოცემული 1916 და 1927 წ.წ.

რამდენადაც შესაძლებელი იყო წიგნები ავწერეთ დაწერილებით. ძველ გამოცემებზე ტირაჟისა და ფასის აღდგენა ძნელი იყო, რადგანაც უმეტესი ახალ ყდაშია ჩასმული და გარეკანი შემოხეული აქვს. ხშირად გამოცემის თანრიგი თავფურცელზე არ არის სწორად აღნიშნული, მაგ. 1890 წელს გრ. ჩარკვიანის მიერ, გამოცემული „ვეფხის ტყაოსანი“ მეათე გამოცემაა, წიგნზე კი აღნიშნულია მეცხრე გამოცემა.

სარგის კაკაბაძემ 1927 წელს და კონსტანტინე ჭიჭინაძემ 1934 წელს გამოსცეს „ვეფხის ტყაოსანი“ ორ გამოშვებად. ამრიგად, სულ დღემდე (1 დეკემბერი 1937 წ.) არის 27 გამოცემა და სამი გამოშვება:

1. ს. კაკაბაძისა 1927 წ. (ფ. 2 მან.);
2. კ. ჭიჭინაძისა—1934 წ. (ფ. 25 მ.).

3. ვახტანგისეული გამოცემა 1937 წელს აღდგენილი პროფ. აკ. შანიძის მიერ (ფ. 40 მან.).

აღსანიშნავია, რომ 1910 წელს კ. თავართქილაძის მიერ გამოცემული „ვეფხის ტყაოსანი“ ვერსად ვნახეთ. საიუბილეო გამოფენაზედაც არ იყო. პროფ. ა. ბარამიძეს უნახავს იგი მოსკოვში.

წინამდებარე ბიბლიოგრაფია გაყოფილია ორ ნაწილად: I ქართული გამოცემები; II—სრული თარგმანები.

მაჩვენებლებში, განყოფილების შემდეგ ციფრი ნიშნავს მოყვანილი გამოცემის ნომერს. მაჩვენებლებიდან ჩანს, რომ ყველაზე მეტჯერ „ვეფხის ტყაოსანი“ გამოუცია კ. თავართქილაძეს (6); უფრო ხშირად გამოუყენებიათ მ. ზიზის ილუსტრაციები (10) და გამოცემის ადგილის მხრივ, პირველობა მიეკუთვნება თბილისს (24), მეორე ლენინგრადს (5).

ჩვენს ბიბლიოგრაფიაში გამოცემათა თავფურცელზე მოცემული ორთოგრაფია უცვლელად არის დაცული.

1. რუსთველი შოთა. ვეფხის ტყაოსანი: აწ ახალი დაბეჭდული ქართულ ენასა ზედა ქამსა ამაღლებულისა საქართველოს მპყრობელისა უფლისა უფლისა ვახტანგისსა: შრომითა და წარსაგებელითა მისევე მპყრობელისათა: გაიმართა კელითა კელმწიფის კარის დეკანოზის შვილის მიქელისათა: ქალაქსა ტფილისისასა ქრისტეს აქეთ ათას შვიდას და თორმეტსა დასაბამითგან ვიდრე აქამომდე შვიდიოთას ორას ოცსა:.

[4]. ტნა, 2 ილლ. (29×22) (ვახტანგ VI-ის სურათი და გერბი. არ-შიები, საბოლოები.

წინასიტყვაობა და წიგნის ბოლოს: „თარგმანი პირველი წიგნისა ამის ვეფხის ტყაოსნისა: თქმული ბატონის შვილის გამგებელის პატრონის ვახტანგისა“.

2. რუსთველი შოთა. ვეფხის ტყაოსანი რუსულად Барсова кожа. პოემა დაწერილი შოთათა რუსთველის მიერ ახლად დაბეჭდილი შერთებულისა ღვაწლითა უფალთა ბროსეტ, ზაქარია ფალავანდიშვილისა და დავით ჩუბინოვისათა. სანკტ-პეტერბურღს სტანზაში სახელმწიფო აკადემიისა მეცნიერებათა. 1841. (XIV), 238 (22×14) (ფ. არ.).

(წინასიტყვაობა—ბროსეტ. წიგნის ბოლოს მცირე ლექსიკონი. შნუცტიტულზე: ბატონიშვილს თეიმურაზს საქართველოს მეფის გიორგის-ძეს უმდაბლესი პატივისცემისა გულითადის მადლობისა სამარადისო ერთგულებისა ნიშნად შევსწირეთ დამბეჭდელნი: ბროსეტ, ზაქ. ფალავანდიშვილი, დ. ჩუბინოვი).

3. რუსთველი შოთა. ვეფხის ტყაოსანი. СПб., тип. имп. Академии наук, 1846.

XXVIII, 224 გვ. (21×14) (ქართ. ქრისტომატია ანუ გამოკრებილი ადგილები ქართულთა წერილთაგან დავით ჩუბინოვის მიერ. Грузин. хрестоматия, сост. Д. Чубиновым, ч. II. Стихотворения). [ფ. არ.].

წინასიტყვაობა — დ. ჩუბინოვი: О грузинской поэме Вепхис-Ткаосани или Барсова кожа. ქართული ტექსტის წინ: Отрывок в переводе на русск. яз. Бардинского, с участ. Д. Чубинова.

4. რუსთველი შოთა. ვეფხის ტყაოსანი, თქმული რუსთველისაგან, თამარ მეფის დროს, ახლად დაბეჭდილი დავით ჩუბინოვისაგან გამმართველითურთ. სანკტ. პეტ. სამეცნიერო აკადემიის სტამბა. 1860 2 წ. ფ. 244 გვ. (22×14) (ქართული ქრისტომატია, ან გამოწერილი სტატიები სხვათა და სხვათა ჩინებულთა მწერალთაგან. ნაწ. II. ქართული ლექსები) [ფ. არ.].

5. რუსთველი შოთა. ვეფხის ტყაოსანი თქმული შოთა რუსთველისაგან. ტფ. მელიქიშვილის და კამპ. სტამბა. 1867 წ. 232, 10 (16×11)

[ფ. არ.] მოკლე განმარტებული ლექსიკონით [გამოცემა მეხუთე გიორგი წერეთლის და დიმი. ყიფიანის].

6. რუსთველი შოთა. ვეფხვის ტყაოსანი მეექვსეცელ დაბეჭდილი არსენ კალანდაძისა და ამხ.-გან. ავტორის სურათით. თბ. უმთავრესი სამმართველოს სტამბა. 1875.

X, 220 (18×12) წიგნის დასაწყისში—გამომცემლებისაგან; ბოლოში—სიტყვების განმარტება.

7. რუსთველი, შოთა. ვეფხვის ტყაოსანი, თხზულება შოთა რუსთველისა, ქუთ. პეტრე წულუკიძის სტამბა. 1883.

183 (18×12) [ფ. არ.].

8. რუსთაველი, შოთა. ვეფხვის ტყაოსანი (ავტორის სურათით). გამოცემული გრიგოლ ჩარკვიანისაგან. ტფ. გრ. ჩარკვიანის სტამბა 1887. II, 271 (22×15) [ფ. არ.] წიგნის დასაწყისში—შენიშვნა; ბოლოში—სიტყვების განმარტება.

9. რუსთაველი, შოთა. ვეფხის-ტყაოსანი შოთა რუსთაველისა გამოცემული გ. დ. ქართველიშვილის მიერ. ტფ. ი. მარტიროსიანცის სტამბა. 1888. 359, 27 ჩ. ფ. ილ. (35×25) ტირ. [2.200?], ფ. [15 მ.?] სურათები მ. ზიჩის. არშიები, სათაური ასოები და საბოლოები—გრიგოლ ტატიშვილის.

სურათები დამზადდა ვენაში ანგერერის ფოტო-ცინკოგრაფიაში და ს. პეტერბურგს ბრეხეს ქრომო-ლითოგრაფიაში. სარედაქციო კომისია იონა მეუნარგაის თაოსნობით, თავმჯდომარე—გრიგოლ ორბელიანი. პ/მ. რედაქტორი—ივანე გიორგის ძე მაჩაბელი. წიგნის ბოლოს—რედაქციისაგან.

10. რუსთველი, შოთა. ვეფხის ტყაოსანი შოთა რუსთველისა გამოცემა მე-9. თფ. გრ. ჩარკვიანის სტამბა. 1890.

404 გვ. (15×10) (ქართული წიგნის მაღაზიის გამ-მა № 3) [ფ. არ.] შრიფტი: ნონპარელი.

11. რუსთაველი, შოთა. ვეფხის ტყაოსანი (ავტორის სურათით) შოთა რუსთაველისა. ოზურგეთი. სტამბა ა. მიქელიშვილის და კ. თავართქილაძის. 1891.

II, 247 (22×16) 30 კ. (გამოცემა ა. მიქელიშვილის და კ. თავართქილაძის წიგნის მაღაზიისა).

წიგნის დასაწყისში—გამომცემლებისაგან; ბოლოში—სიტყვების განმარტება.

12. რუსთაველი, შოთა. ვეფხის ტყაოსანი (ავტორის სურათით) შოთა რუსთაველისა. ოზურგეთი. Микелайшвили и Таварткиладзе, 1892.

XIV, 247 (21×15) გამოცემა კ. თავართქილაძისა № 12) [ფ. არ.] წინასიტყვაობის ბოლოს—ლექსები; ვახ. ორბელიანის „ობოლი“; აკ. წე-

რეთლის „რუსთაველის სურათზე“: დ. მაჩხანელის „რუსთაველის სურათს“ გამომცემლებისაგან. წიგნის ბოლოში—სიტყვების განმარტება.

13. რუსთაველი, შოთა. ვეფხის-ტყაოსანი [მ. ზიჩის] (სურათებით) შოთა რუსთაველისა. ახალ-სენაკი. კ. თავართქილაძის სტამბა, 1896. XVI, 248 გვ. [21] ჩ. ფ. ილ. (21×14) (გამოცემა კ. თავართქილაძისა № 57) წინასიტყვაობის ბოლოს ლექსები: ვახ. ორბელიანის: „ობოლი“ აკ. წერეთლის „რუსთაველის სურათზე“: დ. მაჩხანელის—„რუსთაველის სურათს“. გამომცემლებისაგან. წიგნის ბოლოში—სიტყვების განმარტება.

14. რუსთაველი, შოთა. ვეფხის-ტყაოსანი [მ. ზიჩის] (სურათებით) მეთოთხმეტე გამოცემა ვლადიმერ სიმონის ძის ყიფიანის მიერ. თბ. სტამბა მ. შარაძისა და ანბ. 1899. VIII, 256. 22 ჩ. ფ. ილლ. (21×14) [ფ. არ.] წინასიტყვაობა ვლ. ყიფიანის. წიგნის ბოლოში—ძველი სიტყვების ახსნა.

15. რუსთაველი, შოთა. ვეფხის ტყაოსანი [მ. ზიჩის] (სურათებით) შოთა რუსთაველისა. ბათომი. სტამბა კ. თავართქილაძის, 1899. VIII, 288, 21 ჩ. ფ. ილლ. (25×17) ფ. არ. წინასიტყვაობისებური, წიგნის ბოლოში—სიტყვების განმარტება.

16. რუსთაველი, შოთა. ვეფხის ტყაოსანი. თბ. სტამბა და გამოცემა გრიგოლ ჩარკვეანის. 1900. 412 გვ. (13×9) [ფ. არ.] შრიფტი: პერლი.

17. რუსთაველი, შოთა. ვეფხის-ტყაოსანი [ზიჩის] (სურათებით) შოთა რუსთაველისა. თფ. ელექტრონით მბეჭდავი სტამბა ძმათა თავართქილაძეებისა. 1903.

272 გვ. 20 ჩ. ფ. ილ. (21×14) (გამოცემა ძმ. თავართქილაძეებისა № 100) [ფ. არ.] სარჩევის წინ: ვეფხის ტყაოსნის გამოცემათა რიცხვი და გამომცემლებისაგან. წიგნის ბოლოში სიტყვების განმარტება. კანზე—სურათი.

18. რუსთაველი, შოთა. ვეფხის ტყაოსანი. 4 პორტრეტით და 21 სურათით. მეცხრამეტე გამოცემა დ. კარიჭაშვილის წინასიტყვაობით, შენიშვნებით და ვრცელი ლექსიკონით. ტფ. მსწრაფლ-მბეჭდავი არ. ქუთათელაძისა. 1903. XXX, 361, 25 ჩ. ფ. ილლ. (ქ. შ. შ. კ. გ. საზოგადოების გამოცემა № 63) ზიჩის სურათები.

19. [რუსთაველი, შოთა. ვეფხის ტყაოსანი. ტფ. კ. თავართქილაძის გამოცემა, 1910. ილუსტრაციებით].

20. რუსთაველი, შოთა. ვეფხის ტყაოსანი, სარგის კაკაბაძის რედაქტორობით. ტფ. 1913.

68, II, 251, 10 ჩ. ფ. ილლ. (24×16) [ფ. არ.] წინასიტყვაობა და წერილი „ვეფხის ტყაოსნის შესახებ“ ს. კაკაბაძის. სურათები XVII საუკუნელაწერიდან № 5006.

21. რუსთველი, შოთა. ვეფხის ტყაოსანი ი. აბულაძის რედაქტორობით აშხ. „წიგნობრობის ქვეყანა“-სი გამ-მა მე 22-ე. თფ. მსწრაფლ-მბეჭდავი „ნადედა“. 1914. LXVI, 266 გვ. 16 ჩ. ფ. ილლ. (25×16) [ფ. არ.] იუსტინე აბულაძის წინასიტყვაობა და შესავალი. წიგნის ბოლოში: ლექსიკონი, საძიებლები და ვარიანტები.

22. რუსთაველი, შოთა. ვეფხის ტყაოსანი შოთა რუსთაველისა. ქუთ ქ. შ. წ. კ. გ. საზოგადოების სტამბა. თ. მთავრიშვილის აშხ. გამოცემა, 1918 207, III გვ. (20×14) 7 მან. ტექსტში აფორიზმები დაბეჭდილია მსხვილი შრიფტით.

23. რუსთველი, შოთა. ვეფხის ტყაოსანი. შინაარსის და ვრცელი ლექსიკონის დართვით. გამ-მა საზოგადოების მეორე; დ. კარიჭაშვილის რედაქტორობით; 2 პორტრეტით და 21 სურათით. ტფ. სტამბა „სორაპანი“ მ. გაჩეჩილაძისა, 1920. 13, 326, II გვ. 22 ჩ. ფ. ილლ. (23×16) (ქ. შ. წ. კ. გ.) საზოგადოების გამ-მა № 201) 150 მ. წინასიტყვაობა: „ვეფხის ტყაოსნის“ შინაარსი. ზიჩის სურათები.

24. რუსთველი, შოთა. ვეფხის-ტყაოსანი. გ-მა 26, იუსტინე აბულაძის რედაქტორობით. ტექსტი ახლად შეიმუშავა, ვრცელი წინასიტყვა-ვარიანტებით და ლექსიკონი საძიებლებით დაურთო და მეორედ გამოსცა იუსტინე აბულაძემ. ტფ. პოლიგრაფტრესტის 1-ლი სტამბა, 1926. XIXC, 346, 8 გვ. 15 ჩ. ფ. ილლ. (27×18) 5 მ.

25. რუსთაველი, შოთა. ვეფხის ტყაოსანი ს. კაკაბაძის რედაქტორობით, გამ-მა მე 2-ე. გამოკვლევა, ტექსტი, ლექსიკონი. 79 სურათით. 1 სურათი ფერადებით, 28 სურათი ტექსტში, 6 ფაქსიმილე, 43 სურათი ცალკე 38 ფურცელზე, 1 გვეგმა. ტფ. პოლიგრაფტრესტის 1-ლი სტამბა, 1927. CXLVI, 216 გვ. 79 სურ. (28×19) 5 მ. 50 კ. ბიბლიოგრაფია, წინასიტყვაობა, შენიშვნები, XVI—XVII საუკ. ილუსტ.

26. რუსთაველი, შოთა. ვეფხის ტყაოსანი. მე-27 გამოცემა, 2 სურათით, 1 ფაქსიმილეთი, სარგის კაკაბაძის რედაქტორობით, ტფ. პოლიგრაფტრესტის I სტამბა, 1927. IV, 215 გვ. 1 ჩ. ფ. (27×18) ტირ. 1700, ფ. 2 მ. წინაშენიშვნა, შოთას პორტრეტები, ფაქსიმილე. წიგნის ბოლოში ლექსიკონი.

27. რუსთაველი, შოთა, ვეფხის ტყაოსანი. ტფ. კ. წ. დ. კ. სტამბის განყოფილება, გამ-მა „შრომა“, 1927.

479 გვ. 1 ჩ. ფ. (13×8) ტირ. 5000. ფ. 1 მ. შოთას პორტრეტი. წიგნის ბოლოს ლექსიკონი.

28. რუსთაველი, შოთა. ვეფხის ტყაოსანი კ. ქიქინაძის რედაქციით გამოკვლევით და შენიშვნებით. ტფ. გამ-მა „ფედერაცია“. ცეკავში-

რის სტამბა, სახელგამის I სტამბა, „კომუნისტის“ სტამბა, 1934. ფრონტ. სურ. XXXVII, 690, 1 გვ. 34 ჩ. ფ. ილ. (24×16) ტირ. 10.000, 38 მ. ყდა 5 მან.

წიგნის დასაწყისში: კ. კიკინაძის: 1. ვეფხის ტყაოსნის დაბოლოება და შინაგანი მოცულობა. 2. ვეფხის ტყაოსანი (ტექსტი). წიგნის ბოლოს: რედაქტორის შენიშვნები: 1. რუსთველის სახელით ცნობილი ლექსები, 2. დამახინჯებული ადგილების გასწორება, 3. პროლოგი და ეპილოგი. 4. მეტაფორები, 5. აფორიზმები, 6. მეტრი და რიტმი. 7. მაჯამები, 8. რითმები, 9. რითმების ინდექსი. 10. სიმფონია, 11. ლექსიკონი, 12. სახელების საძიებელი, 13. ბიბლიოგრაფია შედგენილი აკ. გაწერელის მიერ, — ზედა ყდა, ყდა, ფერადი სურათი და ილუსტრაციები ლადო გუდიაშვილის. გარეკანი, ფორზაცი და ფერადი სურათი დაიბეჭდა სახელმწიფო ნიშნების სტამბაში მოსკოვში.

შენიშვნა: იგივე გამოცემა იმავე დროს დაიბეჭდა „სიმფონიის“ გამოკლებით. ტირ. 10.000, ფ. 25 მან.

29. რუსთველი, შოთა. ვეფხის ტყაოსანი ვახტანგისეული გამოცემა 1712 წლისა აღდგენილი აკაკი შანიძის მიერ. ტფ. სახ. უნ-ტის გამბა. „ტექნიკა და შრომა“-ს სტამბა, 1937. (348), (344—411) გვ. ილ. (29×22) ტირ. 3200 (ამათგან 1.000 ცალი თეთრ ქაღალდზე), (რუსთველის ინსტიტუტი, ქართული ლიტერატურის ტეგლები) ფ. 40 მ. მშუტბიტული ფრანგულ და რუსულ ენებზე.

წინასიტყვაობა აკაკი შანიძის. წიგნის ბოლოს აკაკი შანიძის დანატებანი: I. შეცდომათა გასწორება. II. ვახტანგის ლექსიკონი. III. ვახტანგის დედანი ვეფხის ტყაოსნისა. IV. ვეფხის ტყაოსნის პირველი გამოცემის მოღწეული ცალები. V. ვახტანგისეული ვეფხის ტყაოსნის მეორე გამოცემის გაფორმებისათვის. ვახტანგური შრიფტის ასოები, ყდისა და სათაურების წარწერები და სურათები (მათ შორის გარეკანისაც) გადაღო ვლ. გრიგოლიამ.

II.

1. Rousthavéli, Chota. La peau de léopard d'après Chota Rousthavéli, par Achas Borin. Tiflis, libr. Chaverdoff, тип. канц. главнонач. гражд. частью на Кавказе, 1885.

2,137, გვ. (17×13) [ფ. არ.] წინასიტყვაობა: Achas Borin, ტექსტი—პროზა.

2. Руставели, Ш. Барсова кожа Руставели в рассказе И. Меунаргия, Тфл. 1888, тип. Я. Либермана.

32, გვ. (20×15) [ფ. არ.] ი. მეუნარგიას წინასიტყვაობა. წიგნის ბოლოში:

Объяснение рисунков Зичи к грузинскому изданию „Барсовой кожи“.

3. Rustaweli, Schota. Der Mann im Tigerfelle. Von Schota Rustaweli. Aus dem georgischen übersetzt von Arthur Leist. Dresden u. Leipzig. E. Piersons Verl. 1889 IV, 288 გვ. (16×8) წინასიტყვაობა: Arthur Leist.

4. Руставели, Шота. Барсова кожа Руставели в рассказе. Второе издание по первому 1898 года. Тифл. типолит. К. Месхиева и С. Полетаева, 1890. 32 გვ (19×14) [ფ. არ.]

o. მეუნარგიას წინასიტყვაობა და თარგმანი, წიგნის ბოლოში: Объяснение рисунков М. Зичи к грузинскому изданию „Барсовой кожи“ (ეს წიგნი ყოფილა „დაბეჭდილი უფრო იმ რუსთათვის, რომელნიც ისურვებენ სურათებიან ვეფხის ტყაოსნის ყიდვას: ამისთანა მყიდველებს ეს წიგნი უსასყიდლოთ დაეთმობათ“. იხ. გაზ. „ივერია“ 1891, № 87, გვ. 1—ახალი ამბავი).

5. Rust'haveli, Schot'ha. The man in the panther's skin. A romantic epic by Schot'ha Rust'haveli. A close rendering from the georgian attempted by Marjory Scott Wardrop. London, published by the Royal asiatic society, 1912

XVIII, 257 გვ. (22×14) (Oriental traslation fund. New series vol. XXI) [ფ. არ.]

წინასიტყვაობა: Oliver Wardrop. წიგნის ბოლოში: Appendices: I. Prof. Marr's rendering of the introductory quatrains. II. Bibliographical note. III. Groups of references.

6. Rusztaveli. Tariel a párdúcibőrös lovag. Fordította Vikar Béla. Zichy Mihály huszonhat képével. Budapest, Athenaeum irodalmi es nyomdái r. t. Kiadása, 1917. 231 გვ. 25 ჩ. ფ. ილლ. (24×15) [ფ. არ.]

მთარგმნელის წინასიტყვაობა. გარეკანზე ქართული ჩუქურთმა და შუაში შოთა რუსთველის სურათი.

7. Руставели, Шота. Носящий барсову шкуру. Грузин. поэма XII века. Перев. К. Д. Бальмонта, Тиф. Юбилейн. комитет при Совнаркомѣ ССРГ. тип. им. А. Ф. Мясникова, 1935.

XXXII, 218 გვ. 1 ჩ. ფ. (26×20) ტირ. 1,000 ფ. [20 ზ.]

Предисловие к полному переводу ее. Предисловие 1-му неполному изданию. Руставели. Великие итальянцы и Руставели. Турнир в честь Руставели—грузин. народное предание. Стихотворения К. Бальмонта: 1. Пантера. 2. Два цвета. 3. Грузинская ода к Тамар.

არშიები გადმოღებულია ვ. ქართველიშვილის გამოცემიდან. გადმო-
ბეჭდილია პარიზის გამოცემიდან. დასაწყისში შ. რუსთველის პორტრეტი.

8. რუსთაველი, შოთა. ვითაჲ ვ ტიგროვი შკურე. პოემა
პერევი ს გრუზინ. კ. დ. ბაღმონთა. მ. Academiа. გოზნაკ. 1936.
ფრონთ. პორტ. XXIII, 290, სტრ. 21 ვკლ. ლ. ილ. (26×19) ტირ.
10.300, ც. 40 რ.

ოტ რედაქციი. იზ პრედისლოვიი პერევიჩიკა. გლავი 48—50
ი ვაკლუჩ. სტროფი პერევი. ე. ტარლოვსკაი. რედ.—ა. ს. სვანიძე.
ილლუსტრაციი მ. ზიჩი. ტიტულნიე ლისტი, ვაჲსტავკი ი კონცოვკი
ბ. ვ. შვარცა.

9. რუსთაველი, შოთა. ვითაჲ ვ ტიგროვი შკურე. პოემა
პერევი. ს გრუზ. კ. დ. ბაღმონთა [ვაჲსტავკი, კონცოვკი ი ორნამენ-
ტი ხუდ. ლადო გუდიაშვილი] მ. გიხლ, ტიპ. პეჩატნიი დვორ. 1937.
306, [5] სტრ. (23×16), ტირ. 50.000. 8 რ. 50 კ. ვ პერეპლ. პრედისლო-
ვიე ოტ რედაქციი ი პერევიჩიკა.

10. რუსთაველი, შოთა. ვითაჲ ვ ტიგროვი შკურე. პერევი.
ს გრუზინ. გეორგია ცაგარელი, პოდ რედაქციეი ვლ. ელსნერა. [ილლ-
ტამარი აბაკელია. პერეპლ., ფოვზაც, ტიტულ ი ვაჲსტავკი ვ. ავა-
ლიანი] მ. გიხლ. 1937.

ფრონთ. (პორტ.), 236 სტრ. [8] ვკლ. ლ. ილ. (22×17), ტირ. 30.000
8 რ. 50 კ., პერეპ. 2 რ. პრედისლ. ა. სვანიძე ი გ. ცაგარელი.
კრატკიი სლოვარ.

11. რუსთაველი, შოთა. ვითაჲ ვ ტიგროვი შკურე. პოემა
პერევი. ს გრუზინსკ. კ. დ. ბაღმონთა. იზდ.—2. მ.—ლ. Academiа,
ტიპ. „პეჩატნიი დვორ“ იმ. ა. მ. გორკოგო ვ ლგრ, 1937

313, [4] ს. 35 ვკლ. ლ. კრას. ილ. ი პორტ. (26×19), 25.300.
21 რ. პერ 4 რ.

ოტ რედაქციი. იზ პრედისლოვიი პერევიჩიკა. გლავი 48—50
ი ვაკლ. სტროფი პერევი. ე. ტარლოვსკაი. ილლუსტრაციი მ. ზიჩი. ტი-
ტულნიე ლისტი, ვაჲსტავკი ი კონცოვკი ბ. ვ. შვარცა.

*
*

„ვეფხის ტყაოსნის“ რედაქტორ-გამომცემლები, მთარგმნელები,
მხატვრები, ბიბლიოგრაფები:

1. აბაკელია, თამარ—II: 10.
2. აბულაძე, იუსტინე—I: 21, 24.
3. ავალიანი, ვ.—II: 10.
4. ბაღმონტი, კ. დ.—II: 7, 8, 9, 11.
5. ბელა, ვიკარ.—II: 6.

6. ბორენ, ახას—II: 1.
7. ბროსე, მარი—I: 2.
8. გაწერელია, აკაკი—I: 28.
9. გრიგოლია, ვლადიმერ—I: 29.
10. გუდიაშვილი, ლადო—I: 28; II: 9.
11. ელსნერი, ელ.—II: 10.
12. ვახტანგ VI—I: 1, 29.
13. ზიჩი, მიხეილ.— I: 9, 13, 14, 15, 17, 18, 23; II: 6, 8, 11.
14. თავართქილაძე, კ.—I: 11, 12, 13, 15, 17, 19.
15. კაკაბაძე, სარგის—I: 20, 25, 26.
16. კალანდაძე, არსენ—I: 6.
17. კარიკაშვილი, დავით—I: 18, 23.
18. ლეისტი, არტურ—II: 3.
19. მარრი, ნიკოლოზ—II: 5.
20. მაჩაბელი, ივანე—I: 9.
21. მეუნარგია, იონა—I: 9; II: 2, 4.
22. მთავრიშვილი, თომა—I: 22.
23. მიქელაიშვილი, ა.—I: 11.
24. ორბელიანი, გრიგოლ—I: 9.
25. სვანიძე, ალ.—II: 8, 10.
26. ტარლოვსკაია, ელ.—II: 8, 11.
27. ტატიშვილი, გრიგოლ—I: 9.
28. უორდროზი, მარჯორი—II: 5.
29. უორდროზი, ოლივერ—II: 5.
30. ფალავანდიშვილი, ზაქ.—I: 2.
31. ქართველიშვილი, გიორგი—I: 9.
32. ყიფიანი, დიმიტრი—I: 5.
33. ყიფიანი, ვლადიმერ—I: 14.
34. შანიძე, აკაკი—I: 29.
35. შვარცი, ბ. ვ.—II: 8, 11.
36. ჩარკვიანი, გრიგოლ—I: 8, 16.
37. ჩუბინაშვილი, დავით—I: 2, 3, 4.
38. ცაგარელი, გიორგი—II: 10.
39. წერეთელი, გიორგი—I: 5.
40. წულუკიძე, პეტრე—I: 7.
41. კიქინაძე, კონსტანტინე—I: 28.

**საზოგადოებები და დაწესებულებები, რომელთაც გამოსცეს
„ვეფხისტყაოსანი“:**

1. „Academia“—II: 8, 11.
2. „Athenaeum“—II: 6.

3. ГИХЛ—II: 9, 10.
4. The Royal Asiatic Society—II: 5.
5. რუსთველის ინსტიტუტი—I: 29.
6. რუსთველის საიუმბილეო კომიტეტი—II: 7.
7. თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი—I: 29.
8. „ფედერაცია“—I: 28.
9. ქ. შ. წ. კ. გ. საზოგადოება—I: 18, 23.
10. ქართული წიგნის მალაზია—I: 10.
11. შავერდოვის წიგნის მალაზია—II: 1.
12. „შრომა“—I: 27.
13. „წიგნობრობის ქვეყანა“—I: 21.

„ვეფხისტყაოსნის“ გამოცემის ადგილები:

1. ახალ-სენაკი—I: 13.
2. ბათომი—I: 15.
3. ბუდაპეშტი—II: 6.
4. დრეზდენი—II: 3.
5. ვენა—II: 9.
6. ლაიპციგი—II: 3.
7. ლენინგრადი—I: 2, 3, 4, 9; II: 11.
8. ლონდონი—II: 5.
9. მოსკოვი—I: 28; II: 8, 9, 10.
10. ოზურგეთი—I: 11, 12.
11. ს. პეტერბურგი—იხ. ლენინგრადი.
12. თბილისი—I: 1, 5, 6, 8, 9, 10, 14, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29; II: 1, 2, 4, 7.
13. ქუთაისი—I: 7, 22.

სტამბა-ლითოგრაფიები, ხადაც დაიბეჭდა „ვეფხისტყაოსნის“:

1. ანგერერის ფოტო-ცინკოგრაფია—I: 9.
2. ბრეზეს ქრომო-ლითოგრაფია—I: 9.
3. Гознак—II: 8, 28.
4. კ. თავართქილაძის სტამბა—I: 13, 15, 17.
5. კ. წ. დ. კ. სტამბის განყოფილება—I: 27.
6. „კომუნისტის“ სტამბა—I: 28.
7. ლემანი და მეი—I: 9.
8. ი. ლიბერმანის სტამბა—II: 2.
9. ი. მარტიროსიანცის სტამბა—I: 9.
10. მელიქიშვილის და კაპ. სტამბა—I: 5.
11. კ. მესხიევის და ი. პოლტაევის სტამბა—II: 4.
12. ა. მიასნიკოვის სახ. სტამბა—II: 7.

-
13. მიქელიაშვილის და კ. თავართქილაძის სტამბა—I: 11, 12.
  14. „ნადედა“ მსწრაფლმბეჭდავი—I: 21.
  15. Печатный двор им. А. Горького в Лгр.—II: 11.
  16. პოლიგრაფტრესტის 1-ლი სტამბა—I: 24, 25, 26.
  17. სამეცნიერო აკადემიის სტამბა—I: 2, 3, 4.
  18. სახელგამის I სტამბა—I: 28.
  19. „სორაპანი“—I: 23.
  20. „ტექნიკა და შრომა“-ს სტამბა—I: 29.
  21. Тип. Главного нач. на Кавказе—II: 1.
  22. უმათერსი სამმართველოს სტამბა—I: 6.
  23. ქ. შ. წ.-კ. გ. საზოგადოების სტამბა—I: 22.
  24. არ. ქუთათელაძის მსწრაფლმბეჭდავი—I: 18.
  25. მ. შარაძის და აშხ. სტამბა - I: 14.
  26. გრ. ჩარკვიანის სტამბა—I: 8, 10, 16.
  27. ცეკავშირის სტამბა—I: 28.
  28. პ. წულუკიძის სტამბა—I: 7.
-

შოთა რუსთაველი უსსრ-ითის ლიბერალურად

(ბიბლიოგრაფიული მიმოხილვა*)

შოთა რუსთაველს და „ვეფხისტყაოსანს“ ევროპაში არ იცნობდნენ მე-19 საუკუნემდე. არ მოიძებნებოდა მსოფლიოში ისეთი წიგნი, რომ ექვსი საუკუნის გაუცნობლობის შემდეგ გამოეწვიოს ინტერესი. ცხადია „ვეფხისტყაოსანს“ თანდაყოლილი აქვს ისეთი მხატვრული გამძლეობა, რომლისთვისაც ვერაფერი ვერ დაუკლია ამდენი ხნის სიჩუმეს.

პროფ. ა. ხაბანაშვილის ცნობით, ის გადაუთარგმნია ბერძნულ ენაზე თეიმურაზ პირველს.**) რამდენად დამაჯერებელია ეს ცნობა ჩვენ არ ვიცით.

ვახტანგ მეექვსემ ჩაატარა დიდი მუშაობა და მიღებული ტექსტი დაიბეჭდა მე-18 საუკუნის დამდეგს. ჩვენ არ გვაქვს საფუძველი ვიფიქროთ, რომ ვახტანგის რედაქციამ მიიღო რაიმე ზომები ამ წიგნის გადასათარგმნად სხვა ენებზე. ვიცით მხოლოდ, რომ მისი გაცნობა დაიწყო ევროპაში და რუსეთშიაც მე-19 საუკუნიდან. ძნელია იმის თქმა, რომ „ევროპას არაფრად მიაჩნდა ეს შედეგრი კავკასიელების და ამიტომ ყურადღებას არ აქცევდაო“. (A. Borin. წინასიტყვაობა ფრანგულ თარგმანში. 1885. თბ.)

იყო გაუცნობლობა და არა უყურადღებობა. შეფურ რუსეთს არ ჰქონდა ის დაინტერესება, რომ ხელი შეეწყობოდა ევროპის და საქართველოს თავისუფალ კულტურულ ურთიერთობას. ევროპული განათლება იცხრილებოდა რუსეთში და გაცხრილული შემოდის საქართველოში. ეს სავესებით შეფერებოდა თვით საქართველოს არისტოკრატიული წრეების ინტერესებს. ესენი უდგანენ მაშინ აქ სათავეში კულტურულ მშენებლობას და დასაველეთ ევროპიდან ენდობოდენ მხოლოდ იმას, რასაც გამოუშვებდა რუსეთის სამეფო და საეკლესიო ცენტრურა.

* წინამდებარე ბიბლიოგრაფიული მიმოხილვა საქ. სახ. საჯარო ბიბლიოთეკის კავკასიონდნობის კაბინეტის მასალების მიხედვით არის შედგენილი. მიმოხილვა არ არის სრული. იგი შეესებულა იქნება ბიბლიოთეკის ფურნალის მორიგ ტომში, რომელშიც დაბეჭდილი იქნება აგრეთვე ტექსტი ყველა იმ უცხოურ წყაროებისა, რომელიც ამ მიმოხილვაში მოთხრობილია ან თარგმანის სახით არის მოცემული.

**) იმ. Хаханов, А. Общий взгляд на состояние грузинологии. (Чтения в имп. общ-тве истории и древн. российских при Московск. Унив. М. 1889 г. кн. II, отд. оттиск).

რუსეთში, მე-19 საუკუნის მეორე ნახევრამდე, გრძელდებოდა ქართულ საეკლესიო, საღვთისმეტყველო წიგნების ბეჭდვა და გადაწერა. „ვეფხისტყაოსანი“ კი ანტონ კათოლიკოსს მიაჩნდა დასაწვავ ლიტერატურად და სწვავდა, თუმცა დიდი შეზღუდვების იყო შოთა რუსთველზე.

„ვეფხისტყაოსნის“ გაცნობა ევროპაში უნდა მომხდარიყო რუსეთის გზით და მეშვეობით. მოხდა პირიქით. გამოჩაგლისად უნდა ჩაითვალოს ევგენი ბოლხოვიტინოვის წიგნი „Историческое изображение Грузии“, რომელიც გამოვიდა რუსეთში 1802 წელს, ხოლო გერმანულად კი რიგაში 1804 წელს, და რომელზედაც მოთაქსებული იყო საყურადღებო რეცენზიები: ერთი, ფრანგულ გამოცემაში 1810 წელს და მეორე გერმანულ ჟურნალში („Göttingische gelehrte Anzeigen“ 1803, st. 42. 12 März), რუსული პრესა კი არ გამოხმაურებია. შემდეგში 1826 წელს ამ წიგნმა დიდი გავლენა იქონია აკადემიკოს მარი ბროსეზე და აღუძრა მას ქართული ენის შესწავლის სურვილი. რუსეთმა პირველი ცნობები „ვეფხისტყაოსანზე“ მიიღო ევროპიდან. 1832 წ. გამოვიდა ზოსკოვში ჟანრი დე-მანსის წიგნი. აქ ავტორი რამოდენიმე გვერდზე ეხება ოქროს ხანას ქართული ლიტერატურისას დავით და გიორგი მესამის დროიდან თამარ მეფემდე. „განსაკუთრებით იღიდებოდა თამარ მეფის დროს ოთხი ტკბილხმოვანი მწერალი. ორში პროზაიკოსი: მოსე ხონელი და სარგის თმოგველი და ორი პოეტი, რუსთაველი და ჩახრუხაძე. იმის დასამტკიცებლად, რომ ქართული სიტყვიერება უაღრესად განვითარებული ყოფილა, საკმაოა დავაყენოთ განათლებულ კრიტიკის სამსჯავროს წინაშე რუსთველის პოემა „ვეფხისტყაოსანი“ (Жанри де-Манси. История древних и новых литератур и изящных искусств. М. 1832, ч. II, стр. 45—46). ეს შრომაც შეუმჩნეველი დარჩა.

ერთი წლის შემდეგ (1833 წელს) რუსულ ჟურნალ „ტელესკოპში“ დაიბეჭდა პოლონურიდან გადმოთარგმნილი წერილი, რომელშიაც „ვეფხისტყაოსანზე“ ნათქვამი იყო შემდეგი: ეს პოემა შექმნილია რომანტიზმის კილოზე. . . . მცოდნე პირების აზრით, სცენები, გამოთქმები, აზრთა წყობა და მიმდინარეობა ძალიან მოგვაგონებს არიოსტოს „დაუტბრომელ როლანდს“, მაგრამ ზოგიერთი გამოთქმების ორიგინალობით, ბუნების საუცხოო ასახვით, გრძობათა სიღრმით, ბუნებრივობით, ის წააგავს ოსიანს. რუსთველი მიუბამავი ზელოვნებით, აგვიწერს თავის გმირების თავგადასავალს... მისი მდიდარი პარამონიული ენა იძლევა უდიდეს განცდების გამოხატვას...“.

რუსულ ენაზე გამოდიოდა ნაწვეტ-ნაწვეტი, უხვირო თარგმანები „ვეფხისტყაოსნის“. ძველი რუსეთის ლიტერატურული წრეები და სამეცნიერო დაწესებულებები ვერ დაეხმარნენ ქართველ მეცნიერებს, ხელი ვერ შეუწყვეს რუსთველის და მისი პოემის აკადემიურ შესწავლას. თუმცა ოფიციალურ წრეებში ზოგიერთებს კარგად ესმოდათ „ვეფხისტყაოსნის“

მნიშვნელობა ქართველებისათვის მეფის ნაცვალ ვორონცოვი თავის ვრცელ ანგარიშში (Акты Кавказск. археогр. комисси. т. X. Отчеты Воронцова.) „უგალობებდა“ რუსთველის პოემას: აქ ყოველთვის დიდი იყო ლიტერატურის, ენის სიღამაზის გემოვნება... დიდებული „ვეფხის ტყაოსანი“, 760 წლის წინეთ დაწერილი პოემა, ახლაც ქართული ენის საუკეთესო ნიმუშად ითვლება. საქართველოში თითქმის ყველამ ზეპირად იცის ეს პოემაო.

გაკვრით დაინტერესდა ა. ვესელოვსკი და მხოლოდ შედარებითი ლიტერატურმკოდნეობის ხაზით, რამდენადაც პოემაში ტარიელის შესახებ ის ხედავდა მგვანებას სხვადასხვა ლიტერატურულ ნაწარმოებებისას. (Журн. Мин. Нар. Просв. М. ССAP, отд. П, стр. 151 „Визант. повести о Варлааме и Иосифе“).

ერთადერთი წიგნი, რომელიც ეხება შოთა რუსთველს, ეს არის ვლად. ზოტოვის „История Всемирной литературы“ т. I СПб. 1877, გვ. 343-347. ამ წიგნის პირველ ტომში ავტორი მოგვითხრობს, რომ თამარ მეფის დროს იყვნენ შესანიშნავი მწერლები პროზაიკოსები და პოეტები. მათში საუკეთესო პოეტი იყო შოთა რუსთველი, რომელმაც დასწერა პოემა „ვეფხის ტყაოსანი“. ეს საუცხოვო ნიმუშია ქართული კლასიკური ლიტერატურისა. ამ ნაწარმოებში ის აღიდებს თამარ მეფეს. მისი სიღამაზით, კეთილთ და გულკეთილობით გატაცებული იყო ის, როგორც ნამდვილი პოეტიო. ავტორი ხელმძღვანელობს უმთავრესად ჩუბინაშვილის შრომებით და ამტკიცებს, რომ „ვეფხის ტყაოსანში“ ასახულია საქართველოს სინამდვილე, თუმცა იქ თქვენ თვალწინიშლება არაბეთის, ინდოეთისა და სპარსეთის ცხოვრებაო.

ცხადია, რომ ძველი რუსეთის გზით „ვეფხის ტყაოსანში“ გზა ვერ იპოვა მსოფლიო ლიტერატურისკენ. ევროპაში მე-19 საუკუნის დამდეგიდან რუსთველზე მუშაობდა ცნობილი აკადემიკოსი ბროსე, რომელსაც 1837 წლიდან ხელს უწყობდა რუსეთის სამეცნიერო აკადემია, მაგრამ ბროსეს მუშაობა იყო წმინდა აკადემიური. ის ათავსებდა თავის წერილებს სპეციალურ ფრანგულ ჟურნალში. ამ ჟურნალს ერქვა: „Nouveau Journal asiatique“. აქ 1828 წელს იენისში დაიბეჭდა მისი წერილი „Etat actuel de la littérature géorgienne“ (ქართული ლიტერატურის დღევანდელი ვითარება), რომელიც ჯერ მოხსენებად წაეკითხა „ილმოსაელებეთის საზოგადოების“ საერთო სბლომაზე 29 აპრილს 1828 წელს. წერილში ის პირადი გამოკვლევების საფუძველზე გაკვრით ეხება საქართველოს ისტორიას, ლიტერატურას და გადადის „ვეფხის ტყაოსანზე“. ტარიელი გმირია იმ ქართული რომანის, რომელიც იხახება პარიზის ნაციონალურ ბიბლიოთეკაში. ტარიელი არის ინდოელი თავადის შვილი, ის გაიზარდა მეფის ფარსადანის სასახლეში, შეუყვარდა მისი ქალიშვილიო. ასე იწყებს „ვეფხის ტყაოსანის“ შინაარსის გადმოცემას. მეორე მხრივ, ავთანდილი, პირველი ვეზირი არაბეთის მეფის, გატაცებული თავისი პატრონის როსტევან მეფის

ქალიშვილის სიყვარულითო. შემდეგ რამოდენიმე სტრიქონში პოემის სიუჟეტი და შინაარსის გადმოცემა თავდება იმ შენიშვნით, რომ ეს არის სპარსული ამბავი. შემდეგ ბროსე იძლევა შეფასებას: არ შეიძლება იმის უარყოფა, როცა კითხულობ ამ პოემას, რომ ის ზედმეტად გაგრძელებულია... სიყვარულის თეორია ავტორს აჰყავს ანალიზის უდიდეს სიმაღლემდე. მაგრამ ამ ნაკლის მიუხედავად პოემა ტარიელის შესახებ, რომელიც შეიცავს 800 ტაქსს, ფრიად საინტერესოა თავისი სტილის სიმდიდრით და მრავალფეროვნებით, რაინდული თავგადასავლებით და საერთოდ ყოველივე იმით, რაც ჰქმნის ამ ნაწარმოების მუდმივ სიახლეს. მე იმედი მაქვს, რომ მოკლე ხანში მკითხველ საზოგადოებას მიეაწოდებ პოემის სრულ თარგმანსო. ავტორი გადადის ბოლოს „ვეფხისტყაოსნის“ ლექსთწყობაზე, ახასიათებს იმის პარამონიულობას, სახეების სიმდიდრეს და ათავებს შენიშვნით: ქართულ ლიტერატურაში არის ისეთი კმნილებები, რომლებიც ღირსნი არიან შესწავლისა და მე ბედნიერად ჩავთვლი ჩემს თავს, თუ ჩემი სუსტი შრომები რამეს შემატებენ მეცნიერებას და თუ დაეიმსახურებ ქემშარიტ მეცნიერთა თანაგრძობასო.

Brosset, M. „Première histoire de Rostéwan, roi d'Arabie, traduite du roman géorgien intitulé L'Homme à la peau de tigre“ (par Roussthwel). (N. J. as. 1828, t II, p. 277-278)

წერილს თან ახლავს ავტორის შენიშვნები ქართული ლექსიკონის შესახებ. ამავე სათაურით ავტორი აგრძელებს „პირველი ამბავის“ თარგმანს, 1828 წლის ოქტომბრის ნომერში. ის უბრუნდებოდა თარგმანებს შემდეგ წლებშიაც.

გეროპის კრიტიკაში ეს თარგმანები არ შეფასებულა, არც შეუმჩნეიათ იქ. საფრანგეთის ლიტერატურული წრეები გაეცნენ ამ პოემას მეუნარგაის თარგმანით, თუმცა არავის არ უთქვამს, რომ ის ბროსეს თარგმანებზე უფრო მაღლა იდგა თავისი ღირსებით. გეროპაში უფრო იცნობდნენ არტურ ლეისტის მოკლე და პროზაულ გერმანულ თარგმანს. ეს უკანასკნელი გვხვდება არა მარტო გერმანულ გამოცემების ბიბლიოგრაფიებში.

Br. M. Recherches sur la poésie géorgienne; notice de deux manuscrits et extraits du roman de Tariel. (N. J. as. 1830 t. VI, p. 373-394)

ავტორი აქ ეხება ჯერ შოთას ვინაობის საკითხს. „ვეფხისტყაოსნის“ შესავალით და საბოლოო სტრიქონებით არკვევს, რომ ის იყო რუსთაველი. ეს შეიძლებოდა ყოფილიყო საკუთარი სახელიც და მიწათმფლობელ არისტოკრატის სახელწოდებაც; საჭარბველოში რამოდენიმე ადგილს ჰქვია რუსთავეი. წარმოსდგება სიტყვიდან „რუ“...

ბროსე ადარებს ერთმანეთს ორ გადაწერილ ასლს „ვეფხისტყაოსნისას“. პირველი აღნიშნული აქვს ასოთი E, მეორე F-ით; პირველი უფრო ძველია. არჩევს ასოებისა და სიტყვების განსხვავებას, მოჰყავს შედარებები,

არჩევს აგრეთვე განსხვავებას ზმნის ბრუნვაში. ეხება გაკვირით ტექსტულ-ალური ხასიათის განსხვავებასაც, მოჰყავს წარწერები, დამატებები, რაც გადაწვერლებს შეუტანიათ განსაკუთრებით პირველ ხელნაწერში. შენიშნავს სხვათაშორის, რომ „ვეფხისტყაოსანი“ ისეთივე პოპულარულია საქართველოში, როგორც „ათას ერთი ღამე“ მთელ აღმოსავლეთში, ერთნაირი ბედი აქვს ორივესო. ავტორი დაინტერესებულია თავის წერილში „ვეფხისტყაოსნის“ სტილით. შესანიშნავი ნაწარმოებია ეს მთელ მსოფლიოში სტილის მხრივო. მას იზიდავს მეტადრე ღრმა მოფიქრება და მდიდარი ფანტაზია შოთა რუსთველის. აღმოსავლელთა გრძნობა და გონება ისეთია, რომ უბრალოდ ვერაფერს ვერ გამოხატავენ. გაბედული სახეები, საკვირველი წყობა სიტყვების, და ისეთი მოჭნილობა სტილის, რომ აზრი ელავს სიტყვებშიო.

ბროსე ფიქრობს, რომ „ვეფხისტყაოსანი“ უახლოვდება არაბეთის ლიტერატურის ნაწარმოებებს. იგივე განცდები, ისეთივე გამოხატვა ენებათა ლელვის, იგივე შედარებები მზესთან, მთვარესთან და სხვა, იგივე ენტუნიაში სიყვარულის, გვირობის, სიძლიერის და გატაცების. ყოველივე ეს, მისი აზრით არის არაბეთის რომანებშიაიც.

იმავე სტატიის ვაგრძელება (N. J. as. 1831, t. VII, mai, p. 321-372) ავტორი უკვირდება „ვეფხისტყაოსნის“ სიყვარულის ამბავს. „შეიძლება ეს ჩვენთვის დასავლეთ ევროპის მკითხველისათვის არ არის ეპოპეია. სამისოთ იქ არ არის დროისა და მოქმედების ერთიანობა, როგორც ჰომეროსის, ვირგილიუსის და ტასოს დიდ კომპოზიციებში. მაგრამ ეს არ არის არც მშრალი გალექსება, რომელსაც ვერ აიტანს ჩვენი გემოვნება. შეიძლება ოცნების ნაწარმოები ვეღარ უნდა ეგუებოდეს არისტოტელის ჩარჩოებს და მაშინ ექნება იმას ჩვენთვის მიმზიდულობაო, ასე აყენებს ავტორი საკითხს და იქვე შენიშნავს, რომ ამას არ დაეთანხმებიან ჩვენი მეზობლები არც საზღვარგარეთ და არც რეინის იქითა მხარეზეო.

ბროსე უბრუნდება „ვეფხისტყაოსანს“ იმავე ჟურნალის ფურცლებზე-1834 წლის აგვისტოს ნომერში მოთავსებულია წერილი საქართველოს რამოდენიმე მწერლის შესახებ. აქ ავტორს გადასტყდილი აქვს ქართულად, ქართული ასოებით „ვეფხისტყაოსნიდან“ ის ადგილი, სადაც რუსთველი სწერს სხვა პოეტებზე და თავის თავზე: „ამირან დარეჯანის-ძე მოსეს უქია ხონელსა“ და ქვემოდ იქვე მოყვანილია ამ სტრიქონების ფრანგული თარგმანი. ავტორი იხსენიებს შემდეგ ორ ხელნაწერს „ვეფხისტყაოსნისას“. მოხსენებული ჰყავს თეიმურაზ ბატონიშვილი „წვერი აღმოსავლეთის საზოგადოების და მისი დამამუშვენებელი“, რომელსაც მიუწოდებია ბროსესთვის ცნობები შოთა რუსთველის და „ვეფხისტყაოსნის“ შესახებ. ორივე ხელნაწერი ინახება პარიზის ეროვნულ ბიბლიოთეკაში.

ასე მოგვითხრობს ავტორი. შემდეგ მოჰყავს ცნობები რუსთავის შესახებ. აქ დაიბადა რუსთველიო, განაგრძობს ავტორი, მისი სახელი შოთა

გავრცელებული იყო საქართველოში წარმართობის დროს, დარჩა ქრისტიანობის დროსაც. შოთა, არმაზის სახელია პირველ იმ ღმერთთაგანისა, რომელიც მოხსენებულია ფრანგულ მითოლოგიურ ლექსიკონში. რუსთველი იყო, ვკითხულობთ შემდეგ, ფინანსთა მინისტრი თამარ მეფის დროს... იმას იცნობენ არა მარტო როგორც შესანიშნავ პოეტს. იმას არ ჰყავდა თანასწორი არც ერთი დარგის მეცნიერებაში. რუსთველამდის და რუსთველის შემდეგაც ქართულ ენაზე შეიქმნა ბევრი სხვა შესანიშნავი ნაწარმოებები მაგრამ „ვეფხისტყაოსანი“ შეუდარებელია და შეუდარებელი დარჩება ხალხის ფართო წრეებისთვის.

ბროსეს შრომები ქართული ლიტერატურის და კერძოდ „ვეფხისტყაოსნის“ დარგში მთელი ბიბლიოთეკაა. ის სწერდა დასახელებულ ჟურნალში და კითხულობდა მოხსენებებს იმ საზოგადოებაში, რომლის ორგანოსაც წარმოადგენდა ეს ჟურნალი. 1828 წ. ორი ივნისის, პირველი დეკემბრის, 1829 წ. 30 აპრილის, 1830 წ. 5 აპრილის თარიღებით აღნიშნულია მისი მოხსენებები:

I. „De L'auteur du Tariel“. „ვეფხისტყაოსანს“ ბროსე ხშირად იხსენიებს ტარიელის სახელწოდებით. აქ ის ეკამათება ტიმოთე გაბაშვილის შეხედულებას რუსთველის შესახებ.

II. „Paleografie“—აქ არის ორი ხელნაწერის აღწერა. ეს იგივე ხელნაწერებია, რომლებსაც ის არჩევდა სხვა წერილებში. აქ ორში ის მალდა აყენებს ერთს, რომელიც უკეთ ყოფილა გადაწერილი და გადაუტია პარიზის ნაციონალური ბიბლიოთეკისათვის ცნობილ მოგზაურს გამმას 1824 წ.

III. „Variantes des deux manuscrits du Tariel“—ზემოთ ჩვენ მოვიყვანეთ მისი წერილი, რომელშიაც ის ეხება ამ ხელნაწერების ვარიაციებს. უნდოდა გაემეორებია ის შეხედულება, შესავალ წერილში „ვეფხისტყაოსნისთვის“, როცა მისი თარგმანი გამოვიდოდა ფრანგულ ენაზე. ბროსე ამბობს აქვე, რომ ეს განზრახვა დარჩა შეუსრულებელი.

IV. „Style de Tariel“—აქ მოყვანილია აუარებელი ადგილები პოემიდან.

V. „Esquisse du Tariel“—აქაც ტექსტუალური ციტატებია ქართულად და ფრანგულად პოემის შესავლიდან. აქვეა „ვეფხისტყაოსნის“ ისტორია, ეს არის პოემის მოკლე შინაარსი. აქაც მოყვანილია ციტატები ორივე ენაზე.

VI. „Traduction du Tariel“—აქ ავტორი სწერს, თუ როგორ უნდა გადაითარგმნოს ეს პოემა. მხედველობაში აქვს ლათინური თარგმანი, რომელიც მზადდებოდა მაშინ მისივე თაოსნობით. ეს იქნება უფრო მეცნიერული ხასიათის. ფრანგ მკითხველებისათვის კი ჩვენ ვფიქრობთ ისეთ თარგმანს, რომელშიაც არ გამოვივა არც სიტყვა სიტყვითი სისწორე დედანთან, არც გადამეტებული თავისუფლება. ჩვენი მიზანი იქნება მკითხველს მიეცეს ნამდვილი წარმოდგენა „ვეფხისტყაოსანზე“.

VII. „Lieux et noms du Tariel“, ბროსეს გადმოცემული აქვს ამაში, თავისი მოსაზრებები „ვეფხის ტყაოსნის“ გმირებზე, არაკვესს გეოგრაფიულ ცნობებს მათ გარშემო და თვითეული მათგანის ეროვნულ ვინაობას. მე ვფიქრობო, სწერს ის ბოლოს, რომ ეს პოემა შეიცავს ინდოეთის ამბავს. პირველი შეხედვით, ეს არის სპარსული ამბავი სახელების მიხედვით, მაგრამ აქ არის საქართველოს სინამდვილე ყველა სხვა თვისებების მხრივო. შემდეგ დაიბეჭდა მ. ბროსეს წერილი ჟურნალ „Le cabinet de lecture“, Paris „Coup-d'oeil sur les moeurs et la poésie de la Géorgie“. (1833, № 278, p. 1—3; № 279, p. 1—3).

ეს არის მიმოხილვა ერთი თვალის გადავლებით. პირველი წერილი აქ შესავალი ხასიათისაა. ბროსე სწერს ამ შესავალში ქართული ვენის შესახებ. მოკლედ აქვს გადმოცემული საქართველოს ზნეჩვეულებათა ისტორია. შემდეგ მიდის ფრაგმენტები „ვეფხის ტყაოსნიდან“. უკანასკნელ თავში იძლევა კრებულს ქართული სიმღერების და სხვა პოეზიის ნიმუშებისას.

ბროსე მუშაობდა რუსეთის სამეცნიერო აკადემიის მოწვევით და დავალებით, მოგზაურობდა საქართველოში, აგროვებდა საისტორიო მასალებს და გამოდიოდა აკადემიაში მოხსენებებით და სხვადასხვა საგამომცემლო წინადადებებით. მისი წინადადება იყო „ვეფხის ტყაოსნის“ გამოცემა პეტერბურგში 1841 წ. აკადემიამ გამოსცა ეს პოემა ბროსეს და ზაქ. ფალანდოვის რედაქციით. გამოცემას წინ უძღვის ბროსეს წინასიტყვაობა და შენიშვნები რუსთველის პრემზე, მისი წარმოშობის ისტორიაზე, ღირსება-ნაკლოვანებაზე.

პარიზის ნაციონალურ ბიბლიოთეკაში ინახება „ვეფხის ტყაოსნის“ ხელნაწერები, თარგმანების ასლები, რომლებზედაც მუშაობდა ბროსე. ის ამზადებდა სრულ გამოცემას თავისი შენიშვნებით. იქვე არის მისი მომზადებული ქრისტომატიის გეგმა, რომელშიაც შეუტანია „ვეფხის ტყაოსანი“. არის აგრეთვე ლათინური გამოცემის გეგმა, რომელიც ვერ მოუყვანია სისრულეში.

ბროსეს ბიბლიოთეკაში შენახულია: 1) 1712 წ. ვახტანგისეული გამოცემის ხელნაწერი ასლი, რომელიც წარწერის მიხედვით ეკუთვნოდა გიორგი ამილახვარს. აქ არის უცნობი ხელით შეტანილი შესწორებები, თითქოს შემდეგი გამოცემისათვის. 2) „ვეფხის ტყაოსნის“ ასლი, რომელიც, გადაუწერია ასლან საფაროვს, შემდეგ ის ეკუთვნოდა პეტრე ქეძაძეს, რომელსაც გადაუცია ბროსესთვის, აღნიშნულია 1823 წ. თარიღით და ბროსეს აზრით, გადაწერილია ვახტანგისეული გამოცემიდან. 3) ნაწყვეტი პოემისა ძველი ხელნაწერიდან 1838 წლის თარიღით და ბროსეს წარწერით. 4) ნაწყვეტები „ტარიელის რომანიდან“ ვახტანგისეული გამოცემიდან ვახტანგის შენიშვნებით. ეს ეკუთვნოდა სიმონ ტაბაძეს. აღნიშნულია 1839 წლის თარიღით 5) „ვეფხის ტყაოსნის“ ხელნაწერი ასლი, რომელიც ეკუთვნოდა ბარათოვს. აწერია 1840 წ. 6) ხელნაწერი ასლი 1811 წლის თა-

რილით, ვინმე თალზუბიძის სახელით. ბროსეს წარწერიდან ჩანს, რომ ეს გადაუცია იმისთვის ცნობილ გეოგრაფ-მოგზაურს შოპენს 1840 წელს.

7) ბროსეს ხელნაწერები „ვეფხის ტყაოსნის“ შესახებ.

1838 წელს დაიბეჭდა ბროსეს ქართული ლიტერატურის მიმოხილვა ინგლისურ ჟურნალის „Journal of education“ (პედაგოგიური ჟურნალი) სექტემბრის ნომერში.

1878 წლის თარიღით არის გამოსული ბროსეს „De la litterature romanésque géorgienne“.

ეს მოთავსებული იყო რუსეთის სამეცნიერო აკადემიის გამოცემაში „Bulletin de l'Académie“. ბროსე არჩევს ამ წერილში ქართულ რომანტიკულ ლიტერატურას და განსაკუთრებით ჩერდება „ვეფხის ტყაოსანზე“. ორ სიტყვას ამბობს სახელწოდების შესახებ, არ შემოიძლია ჯერ გარკვევით თქმა ქართული სიტყვაა ეს, სპარსული, არაბული, თუ სხვა რომელიმე. რომელი ენიდანაც უნდა იყოს, ვიცით მხოლოდ, რომ მთავარი გმირი ტარციელი ატარებს ვეფხის ტყავსო. იმეორებს, რომ ეს ნაწარმოებები მხატვრული ღირსების სტილით, აღემატება ყველაფერს, რაც შეუქმნია საქართველოს და მოგვითხრობს მისი სხვადასხვა გამოცემის ისტორიას. ჩვენც გავიმეორებთ სხვადასხვა გამოცემის ამ თარიღებს, თუმცა ზოგი მათგანი დასახლებული იყო ზემოთ.

პირველი გამოცემა ვახტანგ მეექვსის რედაქციით 1712 წელს თბილისში.

მეორე-ჩუბინაშვილის, ზაქ. ფალაქანდოვის და ბროსეს რედ. 1841 წ. ს. პეტერბურგში. ამას დამატებული აქვს 48 სტროფი ქებაძის გადაცემული. ქებაძეს ის ამოუღია ერთი კარგად შენახული ხელნაწერიდან.

მესამე—ბროსეს რედაქციით, 1846 წ., დართული აქვს ჩუბინაშვილის ქრისტომატიას. ამ გამოცემაში შედის სხვათაშორის, ბარდტინსკის რუსულად გადათარგმნილი ნაწყვეტი „ვეფხის ტყაოსანიდან“.

მეოთხე—ჩუბინაშვილის, თარიღი არ არის აღნიშნული. დართული აქვს გამომცემლის განმარტებები.

მეხუთე—1867 წ. თბილისში. გამომცემლის სახელი არ ჩანს, მაგრამ ნაჩვენებია, რომ ამ გამოცემაზე მუშაობდნენ გ. წერეთელი და დიმ. ყიფიანი, რომლებსაც შეუტანიათ დიდძალი შესწორებები ვახტანგის გამოცემაში.

მექვსე—1875 წ. თბილისში. გამოცემაზე აღნიშნულია მხოლოდ არსენ კალანდაძის სახელი, რომელიც ეწეოდა წიგნის ყიდვა-გაყიდვას. ამ გამოცემას თან ახლავს წინასიტყვაობა, რომელიც ბროსეს სიტყვით, მკაცრად ეხება 1841 წლის გამომცემლებს.

ბროსეს მოხსენებული აქვს ბოლოს „ვეფხის ტყაოსანი“ ტრავგედია ლექსად რუსულ ენაზე. ეს მოუშალებია და გამოუცია თეიმურაზ ბატონიშვილს მოსკოვში 1855 წელს.

ორიოდენ სტრიქონით ავტორი ეხება შემდეგ დამატებებს და ჩანაწერ ადგილებს „ვეფხის ტყაოსნისას“.

საყოფადღებოა აგრეთვე Brosset, M. Additions et éclaircissements à l'histoire de la Géorgie... გვ. 199 აქ სქოლიოში მ. ბროსეს მოჰყავს რატომოთე გაბაშვილის აზრი „ვეფხისტყაოსანზე“, აღნიშნავს მისი შეფასების უსაფუძვლობას. „ვეფხისტყაოსანში“ მოცემულია ფაქტიზი გრძნობები და მას შეედრება მხოლოდ ვირგილიუსის ენეიდაო.

მსოფლიო ლიტერატურის ისტორიიდან ჩვენთვის ცნობილია შემდეგი შრომები, სადაც მოხსენებულია შოთა რუსთველი და მისი პოემა „ვეფხისტყაოსანი“: Scherr, Johannes. Illustrierte Geschichte der Weltliteratur. t. I. Stuttgart. 1842*)

რომელშიაც ვკითხულობთ: თამარის მეფობაში სასახლის პოეტმა რუსთველმა შეთხზა რომანტიკული პოემა „ვეფხისტყაოსანი“, რომელსაც ბევრი არაფერი მოეთხოვებოა. ავტორი არ ამბობს რატომ არ მოეთხოვება ჩანს რომ არ წაუყითხავ არც „ვეფხისტყაოსანი“, არც გამოკვლევები ამ პოემის გარშემო.

Baumgartner, Al. Geschichte der Weltliteratur. 1897.

ავტორი სწერს: დიდებული თამარ მეფის, გიორგი მესამის ქალის ეპოქაში, მისი პირველი მინისტრი და ხაზინდარი შოთა რუსთველი, რომელმაც მიიღო ევროპული და არა მარტო აღმოსავლური განათლება. იყო იმავე დროს სასახლის პოეტი. ახალგაზრდობისას ის გაიგზავნა ცოდნის შესაძენათ ათონში. მისი „ვეფხისტყაოსანი“ რომანტიკული პოემაა 1584 ოთხსტრიქონიან ლექსით. აქა-იქ გულუბრყვილო ამბავი, თავგადასავალი, ერთგვარი გადაკარბებით არის იქ მოყოლილი. ეს მიღებულია აღმოსავლეთში და არ შეეფერება თანამედროვე გემოვნებას. მაგრამ უნდა აღინიშნოს მაინც, რომ საერთოდ ეს დიდი ნაწარმოებია, ღრმადაა მოფიქრებული და ატარებს ეროვნულ ბეჭედს. თბრობა უბრალოა, ენა მდიდარი და საუცხოვო.

აქ „ავტორს“ ნაჩვენები არა აქვს, რომელ თარგმანში გაეცნო ის „ვეფხისტყაოსანს“.

Hanser, Otto. Weltgeschichte der Literatur. t. II. Leipzig und Wien. 1910.

ეს არის ბიბლიოგრაფიული ინსტიტუტის გამოცემა. აქ სამი გვერდის მანძილზე მოთხრობილია ქართული ლიტერატურის ისტორია „წმ. ექვთიმედან“, 864 წლის პირველი ხელნაწერიდან, მე-19 საუკუნის რეალიზმამდე, დავით კლდიაშვილამდე. ორი სიტყვით იხსენიებს საეკლესიო ლიტერატურას და ვადადის საერო ლიტერატურაზე. თამარ მეფის ბრწყინვალე სასახლეში გაიშალა რაინდული პოეზია... სასახლის პოეტები აღიდებდნენ მეფეს

*) ეს წიგნი რამდენჯერმე გამოსულა 1842 წლის შემდეგ, უკანასკნელი 1926 წლის გამოცემა. იყო გადათარგმნილი რუსულ ენაზედაც — Шерр, И. Иллюстрированная история литературы. Перев. с 10 июня просм. изд. М. 1904 г.

ოფიციალურ ლექსებში... მაშინ წარმოიშვა უდიდესი ღირებულების ეპოსი „ვეფხისტყაოსანი“.

ავტორი უნდა იყოს შოთა რუსთველი თამარ მეფის ხაზინის უფროსი, მისი გამომგონებელი. ეს რომანტიკული ეპოსი იშლება არაბეთში, იწყება ჯერ უიმედო სიყვარულით და მერე ბოლოვდება შეყვარებული რაინდის და ქალის ბედნიერი შეერთებით. ავტორი შენიშნავს კიდევ, რომ სპარსული პოეზიიდან უნდა იყოს გადმოღებული და ამით ათავებს საუბარს „ვეფხისტყაოსანზე“. ავტორისთვის ცნობილი ყოფილა არტურ ლეისტის წიგნები და ფრანც ფინკის „Orientalische Literaturen“.

Der Mann im Tiergerelle von Schota Rustaweli. Leipzig. (1889)

ამ სათაურით გამოვიდა „ვეფხისტყაოსნის“ გერმანული თარგმანი. მთარგმნელი არტურ ლეისტი დიდხანს ცხოვრობდა საქართველოში და დიდი სიყვარულით და ინტერესით სწავლობდა ქართულ ლიტერატურას, თარგმნიდა ქართველ მწერლებს გერმანულ ენაზე გარდაცვალებულ საქართველოში. „ვეფხისტყაოსანი“ გადათარგმნილია პროზით და მოკლეთ. წინასიტყვაობაში მთარგმნელი სწერს, რომ „ვეფხისტყაოსნის“ ეპოსი უაღრესად ხალხურია, ქართულ ლიტერატურაში ის შეუდარებელია. საერთოდ ეს არის უდიდესი ნაწარმოები, რომელიც კი მოუცია აქამდის კავკასიის ხალხთა გენიას.

იონა მეუნარგავს თარგმანი. ამ ფრანგულ თარგმანს გამოეხმაურა სტენერი წერილით 1884 წ. Мнение иностранца о „Барсовой коже“ (газ. „Кавказ“ № № 265. 267, 268). ავტორი აღნიშნავს, რომ რუსთველს ეკუთვნის ადგილი ათი თუ თორმეტი მსოფლიო პოეტის გვერდით... მეცნიერები გაკვირდებიან, როცა ხელში ჩაუვარდებიან ეს თარგმანი. იტყვიან: გამოჩნდა ისეთი პოეტი, რომელმაც შექმნა 1500 სტროფიანი პოემა, მოიხვეჭა ამით მსოფლიო სახელი და ჩვენ პირველად გვესმის ესაო. ჩვენ უნდა გვიხაროდეს, რომ ჩვენი თვალის წინ აღმართა კიდევ ერთი გმირი პოეზიის, რომლის არსებობაც აქამდის არ ვიცოდით და რომელიც ღირსია დაიკავოს ადგილი მსოფლიო დიდების პანთეონშიო. ავტორი ამტკიცებს, რომ „ვეფხისტყაოსანი“ უაღრესად ეროვნული პოემაა და სულერთია სად იშლება მისი სიუჟეტი სპარსეთში, არაბეთში თუ ინდოეთშიო. ის გაქვნილია თავისი ეპოქის და თავისი ერის სულითო. რუსთველი სრულიად დამოუკიდებელია თავის მხატვრულ შემოქმედებაშიო.

საინტერესოა კიდევ სხვათა შორის ერთი შენიშვნა ავტორის. ის ჩერდება ასმათის სახეზე და ამბობს, რომ აქაც რუსთველმა წინ გაუსწრო მისი დროის ევროპას. ევროპაში მწერლობა აღიდგება მაღალ კლასებს, ქვედა წრეს კი არაფრად აგდებდა. რუსთველს მოსამსახურე ქალი გამოჰყავს კეთილშობილ როლში და ამით ამტკიცებს, რომ დიდსულოვნობა ადამიანს შეიძლება თან ახლდეს კლასობრივი მდგომარეობის განურჩევლადო.

The man in the panther's skin a romantic epic by Shol'ha Rust'havelli, London. 1912.

უორდროშის ინგლისური თარგმანი გამოვიდა ლონდონში 1912 წელს. ეს შრომა დიდი ნაბიჯია წინ. წინასიტყვაობა დაწერილია არა მარტო მეცნიერთა ვიწრო წრეებისთვის. იქ არის ცდა იმ ანალიზის, რომელიც საჭიროა ევროპულ მკითხველისთვის ამ ნაწარმოების გასაგებად. წინასიტყვაობა არ ეგუთვნის თვითონ მთარგმნელს. ის გარდაიცვალა სანამ თარგმანი გამოვიდოდა. ავტორია მისი ძმა, რომელმაც შეასრულა საქმე. ეტყობა ის კარგად იცნობდა საგანს, სარგებლობდა ქართველ რუსთველოლოგების შრომებით და დახმარებით.

ეს სარკეა, რომელშიაც იხედება სული კულტურული ხალხის, მისი დიდი წარსულით. პოემის ისტორია მოწმობს, რომ ის ღირსია განსაკუთრებული შესწავლის და გამოკვლევის. ის ყოფილა მთელი ერის წიგნი შვიდი საუკუნის განმავლობაში ჩვენ დრომდე ახალგაზრდები სწავლობდნენ ზეპირად, ყველა ქალს უნდა სცოდნოდა თვითთელი მისი სიტყვა და გათხოვების შემდეგ წაელო წიგნი თავის ახალ სახლში. ავტორი აცნობს მკითხველებს, რომ პოემის გმირებში მოცემულია ასახვა მთელი საქართველოსი და აქ ჩვენ ვგებულობთ, როგორ უყურებს ქართველი ცხოვრებასო. „ვეფხის ტყაოსანს“ მნიშვნელობა აქვს მთელი კაცობრიობისთვისო... ეს ხალხი შეუწყვეტლად იბრძოდა ქრისტიანობისთვის და თითქოს მთლიანად უნდა გაყოლოდა სარწმუნოებას. მაგრამ უფრო აზრის თავისუფლება, ვიდრე ფანატიზმი, ახასიათებს შოთა რუსთველს და ამიტომ ორტოდოქსაღმური სამღვდლოება სხვადასხვა დროს სპობდა მისი პოემის ხელნაწერებსო... „ვეფხის ტყაოსანზე“ მუშაობის დროს რუსთველი არ აძლევდა უპირატესობას არცერთ სარწმუნოებას. აქ არაბულ და სპარსულ ტენდენციებთან ერთად აითვისა ქრისტიანობის და ნეოპლატონიზმის ელემენტები იმდენად, რომ დაუახლოვა თავისი ფილოსოფია დასავლეთის მსოფლმხედველობას. ქართველებს იმ დროს აინტერესებდათ ფილოსოფიური დარგიდან იგივე საკითხები, რომელზედაც მუშაობდა მაშინ აღმოსავლეთის და დასავლეთის აზროვნება. ისინი ეწეოდნენ მუშაობას უშუალოდ ბერძნულ დედნებზე. იმდენად მომზადებული იყვნენ თავის დროისთვის, რომ შეეძლოთ კრიტიკული გარკვევა ამათუიმ ტექსტში. წინასიტყვაობის ავტორს გზადაგზა მოჰყავს ადგილები „ვეფხის ტყაოსანიდან“. განსაკუთრებით ჩერდება ავტორი მეგობრობის გრძნობაზე... მეგობრობაში წილი უდევს დედაკაცსაც და ამის მაჩვენებელია ასმათის და ტარიელის ურთიერთობა. ეს არის ნიშანი ღრმა კულტურის და არ გვკონია კიდევ მოიძებნებოდეს ასეთი ქვეყანა, არ ვფიქრობ, რომ სადმე კიდევ მამაკაცებს ჰქონდეთ ასე სუფთა კავშირი დედაკაცებთანო. ტარიელის განცდაში, ვნებათა ღელვაში არის ერთსადაიმთვე დროს სისასტიკე, რალაც დაუნდობლობა და სილამაზე ისე, როგორც „ვეფხში“, რომლის ტყავსაც ის ატარებსო.

ავტორი ეხება შოთას ვინაობას, ენის საკითხს, სარგებლობს იმ მასა-
ლით, რომელიც მიღებული აქვს საქართველოდან. შემდეგ წინასიტყვაობაში
მოთხრობილია თარგმანის ისტორია:

„თარგმნა დაიწყო კენტში 1891 წელს. ხშირად გადინებდებოდა და
შესწორდებოდა ხოლმე 1909 წლამდე. თარგმანი რასაკვირველია არ არის
დამაკმაყოფილებელი, მაგრამ მაინც დიდი შენამატია საქართველოს მცო-
დნეობის ისტორიისთვის ევროპაში. რამოდენიმე ცდა იყო რუსულად გადა-
თარგმნის. ერთი ეკუთვნის პოლტარაკის. იყო ფრანგული თარგმანიც
ი. მეუნარგისი. პოემის ტექსტი ალაგ-ალაგ დამახინჯებულია, არ არის
კრიტიკული წერილები, არ არის სხვადასხვა მითითებები, არ არის საერ-
თოდ ის, რითაც მკითხველი სარგებლობს ხოლმე მსოფლიო ლიტერატუ-
რულ ნაწარმოებთა შესწავლის დროს და ამიტომ აქ „ვეფხისტყაოსანში“
ბევრი ისეთი ადგილია, რომ ვერ ითარგმნება კარგადო.

სასიამოვნო მოვალეობად მიმაჩნია, განაგრძობს ავტორი, მოვიხსენ-
იოთ აქ ყველა, ვინც მოგვეხმარა ამ შრომის მომზადებაში. განსაკუთრე-
ბით მადლობის ღირსია პროფესორი მარი, რომელმაც მისცა მთარგმნელს
დამატებითი მასალები და ნება დართო გამოეყენებია ინგლისური ვარიან-
ტი მისი თარგმანის. მთარგმნელი დაიბადა 1869 წელს, გარდაიცვალა 1909
წ. ქართული ენის შესწავლა დაიწყო ანბანიდან სახარების საშუალებით.
სარგებლობდა გრამატიკით და ლექსიკონით. 20 წლიდან სპეციალურ და-
რგად აღიზნა ლიტერატურმცოდნეობა და მიიღო ფართო საფუძვლიანი
განათლება. მთელი თავისი ახალგაზრდობა გაატარა იტალიაში, საფრან-
გეთში, ჩრდილო აფრიკაში, პაიტში, რუმინიაში, და ათი წელიწადი დაჰყო
რუსეთში. აქ ხაზი უნდა გაუსვათ იმ გარემოებას, რომ მთარგმნელი შეუ-
დგა თავის საჭმეს დიდი მომზადების შემდეგ. ძველ ქართულ ენას უორდ-
რობი სწავლობდა დიდი ენერგიით და სიყვარულით. ამის საჩვენებლად მი-
ვუთითებთ იმის წერილს ილია ჭავჭავაძესთან, რომლისგანაც ითხოვდა ნე-
ბართვას „განდეგილის“ გამოცემისთვის ინგლისურ ენაზე. (იხ. ვაზ. „ივერია“
1894 წ. 8 სექტემბერი). „ვეფხისტყაოსანის“ გადათარგმნით არ ამოიწუ-
რება უორდროპის ღვაწლი რუსთველოლოგიის დარგში. ცოტა ადრემან გა-
მოსცა ინგლისურ ენაზე გადათარგმნილი ქართული ზღაპრები სიდაც გან-
საკუთრებულად მოიხსენია მე-12 საუკუნის დიდი მწერალი შოთა რუსთ-
ველი, და აღნიშნა, რომ მისი თანამემამულეები დიდ სიაოვნებას იგრძნო-
ბენ როცა გაეცნობიან ამ წიგნსო.

ეურნალი „Annales des voyages de la géographie et de l'histo-
ire.“ Paris. 1810, t. XII pag. 73-100.

ამ გამოცემაში მოთავსებულია მალტბრენის რეცენზია ევგ. ბოლხოვი-
ტინოვის წიგნზე: „Историческое изображение“, რომელიც გამოვიდა
რუსულ ენაზე 1802 წ. მოგვყავს რეცენზიიდან ის ადგილი, რომელიც შეე-
ხება „ვეფხისტყაოსანს“. რეცენზენტი აღნიშნავს, რომ სარეცენზიო წი-

გნში გატარებული აზრით „ვეფხისტყაოსანი“ წარმოადგენს ინდოეთის პოემის მიბაძვას... ინდოეთის ჰერკულესი, ან ბახუსი ხომ არ იქნება ეს პრინცი ტარიელიო, კითხულობს რეცენზენტი. რაც უნდა იყოსო, განაგრძობს, შოთა რუსთველის „ვეფხისტყაოსანი“ ღირსია გაცნობისო... რეცენზიის ავტორი ორიოდ სტრიქონში ეხება ლექსთწყობას და ამბობს, რომ სარეცენზიო წიგნში მოყვანილ ამონაწერების მიხედვით ემჩნევა „ვეფხისტყაოსანს“ ალიტერაცია. ეს პირველად აღმოუჩენია რეცენზენტს, როგორც დამახასიათებელი თვისება შოთა რუსთველის ლექსის; უსაყვედურებს ბოლხოვიტინოვს, რომ მას ვერ შეუმჩნევია ეს და არაფერს ამბობს ამის შესახებ. ეტყობა ამით ჰგავს ეს ნაწარმოები ისლანდიის პოეზიასო...

Proskowetz, M. Vom Newstrand nach Samarkand durch Russland... Wien. 1889.

ეს არის მგზავრის შენიშვნები. „ვეფხისტყაოსნის“ შესახებ ავტორი გადმოგვცემს, რომ ყველაზე უფრო სახელგანთქმულია ქართველი მგოსანი შოთა რუსთველი. მისი შესანიშნავი ნაწარმოები „ვეფხისტყაოსანი“ — ეს არის საშუალო საუკუნეების რომანი, სასახლურ და სამხედრო ცხოვრებიდან ამოღებულიო.

„Literarisches Centralblatt“. 1865, № 12.

პროფ. ბროკჰაუზი თავსებს ამ ჟურნალში პროფ. დ. ჩუბინაშვილის ქრისტომითის შესახებ ვრცელ რეცენზიას. ის წერდა: კავკასიის და მისი ხეობების აუარებელ ერებში, ქართველი ერთადერთია რომელმაც შექმნა თავისი მოწესრიგებული სახელმწიფოებრივი ცხოვრება, რომელსაც აქვს თავისი ისტორია და დამუშავებული ლიტერატურა. „ვეფხისტყაოსნის“ შესახებ ბროკჰაუზს გამოთქმული აქვს ის აზრი, რომ დასავლეთ ევროპის ვერც ერთი ნაწარმოები ვერ შეედრება ამ პოემას ლექსთწყობის და რითმის კეთილზმოვანებითო. ამ რეცენზიის შესახებ იხ. აგრეთვე: Цагарели, А. Сведения о пам. груз. письм. т I в. III. 1894. გვ. LXXVII-LXXIX Baron de Baye. En Géorgie. 1898.

ეს წიგნიც მგზავრის ნაწერებს ეკუთვნის. ავტორს მოჰყავს ლეგენდები შოთა რუსთველის შესახებ: როგორ ქმნიდა ის თავის პოემას, როგორ წაუკითხა თამარ მეფეს და სხვა. ავტორი შენიშნავს, რომ შოთა რუსთველის პოემა იყო ქება-დიდების ძეგლი თამარის მეფობისთვისო.

de Villeneuve. La Géorgie 1870.

ეს არის მოკლე ისტორია საქართველოს წარმოშობიდან რუსეთთან შეერთებამდე. წიგნს ახლავს შესავალი საიდანაც ჩანს, რომ ავტორი წინააღმდეგია რუსეთის დაპყრობით პოლიტიკის საქართველოში. ავტორი სარგებლობს საისტორიო წყაროებით: „ქართლის ცხოვრება“, ვახტანგის და ვახუშტის შრომები, ქრონიკები და სხვა, ეხება ქართულ პოეზიას და „ვეფხისტყაოსნის“ შესახებ ამბობს, რომ საქართველოში დაცულია პრიმიტიული ტრადიციები. პოეზია იქ დიდი ხნის განმავლობაში რჩება ერ-

თადერთ ლიტერატურად... მე-12 საუკუნემ წარმოშვა რომანი ტარიელის შესახებ,—ეს არის ივერიის ეპოპეია. შეიძლება ესაა ერთად ერთი ძეგლი. რომელიც ლირსია დასახელების საქართველოს ორიგინალურ ნაწარმოებებში (72-73)“.

Khakhanoff, A. Aperçu géographique et abrégé de l'histoire et de la littérature géorgienne. Paris. 1900.

ზოგადი შენიშვნით ეხება ავტორი საგანს და ზოგადად განაგრძობს, „ვეფხისტყაოსანი“ ისეთი პოემაა, რომელსაც ყველა კითხულობს საქართველოში. პოემის დიდი ნაწილი გადაიქცა ანდაზებად, თქმულებებად, ერთი ქართველიც არ გამოირჩევა რომ ის ზეპირად არ იცოდეს. ფიქრის სიღრმე, გრძობის სითბო, რომლითაც გაყენებულია ეს შედეგო. საფუძვლად უდევს იმის უკვდავებას. ამიტომაც, რომ შეიძლება წლის განმავლობაში ამ წიგნს ჰქონდა ხალხისთვის აღმზრდელობითი მნიშვნელობა, როგორც ახალი აღთქმის წიგნებსო. წიგნს დართული აქვს შოთა რუსთველის კარგი პორტრეტი. ეს წიგნი შეუდგენიათ და დაუბეჭდათ პარიზში მსოფლიო გამოფენისთვის 1900 წ.

Leist, Art. Das georgische Volk. Dresden. (1886?)

არტურ ლეისტი „ვეფხისტყაოსანში“ ხედავს ქართველი ერის დახასიათებას. მაგალითისთვის იღებს სხვათაშორის ნადირობას. რა საუცხოო სანახაობა იყო ეს, რა მნიშვნელობა ჰქონდა ამას ქართველების ცხოვრებაში და სხვა, სწანს იმ სურათიდან, რომელიც მოცემულია „ვეფხისტყაოსანში“,-ო. ეს არის ისტორიული ეპოსი, ის არ გავს ამ მხრივ „შაჰნამეს“-ს, სწერს ავტორი შემდეგ, მაგრამ ის არის მაინც ნაციონალური ეპოსი ამ სიტყვის ფართო მნიშვნელობით. ის გამოხატავს საქართველოს ეროვნულ სულს. ის არის უდიდესი სიტყვიერი ძეგლი მისი კულტურული ცხოვრებისო. სიუჟეტის მასალის მხრივ ის არ წარმოადგენს დიდ ინტერესს მეტადრე უცხოეთის მკითხველისთვისო. მაგრამ გულუბრყვილო, ზღაპრული ამბების მოყოლაში რუსთველი ატარებს საკაცობრიო აზრებს, გვიჩვენებს კეთილშობილ ადამიანობის იდეალს. მისი გმირები შეიძლება სავსებით არ ეკუთვნიან თავის დროს. როგორც არტურ ლეისტი ფიქრობს, „ვეფხისტყაოსანში“ მოცემულია მათი იდეალიზაცია. ისინი ცხოვრობენ თავ-თავის მისწრაფების მიხედვით, თითქმის ბავშურად განიცდიან მწუხარებას და სიხარულს და არასოდეს არ ეკარგებათ გაქანება იმ სულიერ გაუმჯობესებისაკენ, რომელიც აგვირგვინებს კაცობრიობას. ავტორი უკვირდება „ვეფხისტყაოსანში“ მეგობრობას, სიყვარულს, ქველმოქმედებას. შემდეგ ჩერდება სიყვარულის პრობლემაზე. მისი შენიშვნით, „ვეფხისტყაოსანის“ სიყვარულში არ არის გრძნობიერი ვნებათა ლეღვა. ის განსხვავდება ამ მხრივ აღმოსავლეთის პოეზიისაგან, ატარებს უფრო უმანკო რომანტიზმის ელფერს. რაც შეეხება ავთანდილის დამოკიდებულებას ფატმანთან, აქ თითქო კითხულობთ ბოკაჩოს. მაგრამ რუსთველის შემოქმედებაში ეს მომენტი ემორ-

ჩილება უმაღლეს მიზნებს და ის ამნაირად არაფერში არ უხვევს თავის მთავარ მსოფლმხედველობის ხაზს.

Leist, Ar. Georgien. Natur, Sitten und Bewohner. Leipzig. (1885)

ამ წიგნში რამოდენიმე გვერდზე ავტორი ეხება „ვეფხისტყაოსანს“ როგორც კლასიკური ეპოქის დიდ მნიშვნელოვან ეპოსს, როგორც უდიდეს ქმნილებას ქართველი ერისას. თუმცა მოქმედება გადატანილია ვითომ არაბეთში, მკითხველი, რომელიც ცოტად თუ ბევრად იცნობს საქართველოს ისტორიას „ვეფხისტყაოსანში“ ნახავს საქართველოს სინამდვილეს და მთავარ გმირებში დაინახავს მეთორმეტე საუკუნის ზოგიერთ ისტორიულ პიროვნებებს. (გვ. 97). ლეისტი ამბობს გერმანელი მკითხველის საყურადღებოდ, რომ მხოლოდ სრული თარგმანი გამოაჩენს ამ ნაწარმოების მდიდარ შინაარსს, ენის სახეების სილამაზეს. მკითხველი დაინახავს მთელი ეპოქის სურათს მთავარ და მეორე მნიშვნელოვან ფაბულაში, რომლებიც ერთი მთლიანი მსოფლმხედველობით არიან დაკავშირებული ერთმანეთთან, მას არ ეგულება დასავლეთის და აღმოსავლეთის ლიტერატურაში ვეფხისტყაოსანთან“ მისამგვანებელი ნაწარმოები. ერთადერთი რომელიც შეიძლება მიემგვანოს, ეს არის ინდოეთის ლიტერატურაში Makamen des Hariri — აქ არის მგზავრული აღწერები, თავგადასავლები და საერთო თანადროული სინამდვილის სურათი, მაგრამ იმას აკლია დღევანდელი რომანის ქსოვილობა, რაც დამახასიათებელია რუსთაველის ნაწარმოებისთვის. ვინაობის შესახებ ამბობს ბოლოს ლეისტი, რომ „ვეფხისტყაოსანს“ ავტორი მარგალიტით ბრწყინავს საქართველოს პარნასზე. არ არის ისეთი ქართველი, რომ იმას არ იცნობდეს, მაგრამ დღემდის უცნობია მისი ვინაობის ზოგიერთი მომენტი. (გვ. 102).

Achas Borin-ის წინასიტყვაობა, — La Peau de leopard d'après Chotha Rousthaveli. Tiflis. 1885.

ქართველები დიდად აფასებენ ამ პოემას, რომელშიაც მოცემულია ფილოსოფია და პოლიტიკაც, რომელიც წარმოადგენს შედეგს ენის და ლექსის მხრივ... ყოველი ქართველი ბავშვობიდანვე ეცნობა რუსთაველის ქმნილებას; „ვეფხისტყაოსანი“ შედიოდა სამშითვო სამკაულში... ასე იწყებს ავტორი თავის წიგნს ფრანგულ ენაზე. ის ხედავს „ვეფხისტყაოსანს“ ფურცლებზე ერთი მხრივ ორიგინალობას, სილამაზეს, მეორე მხრივ ვულგარობას, და ნიქის ნაკლებობას. ამბობს, რომ რუსთაველის შემდეგ სხვადასხვა ეპოქებში გადაწერის დროს წიგნს ემატებოდა ყალბი ფურცლები... კავკასიელებს ეს ნაწარმოები მიაჩნიათ შედეგად, ევროპა კი გულგრილად უყურებს.

Wardrop, O. The Kingdom of Georgia, ... London. 1888.

ეს წიგნი გამოვიდა ინგლისურ ენაზე როცა ჯერ მარჯობი უორდრობის თარგმანი არ მზადდებოდა დასაბეჭდად. აქ არის ერთი თავი ქართული ენის და ლიტერატურის შესახებ. შემდეგ შოთა რუსთაველის სურათით აქვს

დაწყებული „ვეფხისტყაოსნის“ გარჩევა. შვიდი საუკუნის განმავლობაში საქართველო ეწეოდა შეუწყვეტლივ ბრძოლას თავისუფლებისათვის და ქართველებმა შეინახეს თავის ხსოვნაში ეს დიდი ნაწარმოები; იმისაგან ეძლეოდათ იმედი და მხნეობა უძნელეს ხანებშიო. პოემის მნიშვნელობას ქართველი ხალხისთვის ავტორი ხაზს უსვამს იმ გარემოებაზე მითითებით, რომ ქალიშვილი ვერ გათხოვდებოდა საქართველოში თუ ზეპირად ვერ გაიმეორებდა იმის შინაარსსო. პოემა ეროვნულია უკანასკნელ წერილმანამდე, თუმცა მისი გმირები ეკუთვნიან, ვითომ არაბეთს, ინდოეთს, ჩინეთს და ამით აიხსნება მისი იშვიათი პოპულარობაო. „ვეფხისტყაოსნის“ შინაარსს ავტორის გადმოცემაში თან ახლავს შენიშვნები მთავარი გმირების შესახებ. ავთანდილი არის ქრისტიანი რაინდი აღმოსავლეთიდან; ის შეიძლება ჩვენ შევადაროთ როლანდს და წითელი ჯვრის რაინდებსო. ტარიელი კი ნამდვილი მუსლიმანია, რომელიც თავისი ვნებიანი განცდებით უნდა შეედაროს ამადის გალელსო. თინათინის შესახებ ვკითხულობთ, რომ ის არის იგივე თამარი. ეს არის ქალის საუცხოო სახე, რომელიც შეეფერებოდა უფრო დასავლეთ ევროპის ლიტერატურას, ვიდრე განმარტოებულ პატარა ქვეყნისას აზიის ხალხებშიო. მისი სიბრძნე, ხასიათის სიმტკიცე მისი სიყვარულის სიწმინდე და მთლიანობა, სამაგალითოა მთელი თაობებისთვის რუსთველის თანამემამულეებშიო. გმირების დასახასიათებლად ავტორს მოჰყავს სტრიქონები რუსთველის პოემიდან. პოემის დედააზრია, როგორც ავტორი ამბობს, „სჯობს სიცოცხლესა ნაზრახსა სიკვდილი სახელოვანი“.

ავტორი აქებს ანალოგიებს რუსთველის იდეალური სიყვარულის განსაზღვრებლად. ის იგონებს ოვიდიუსის სახეებს, ხედავს „ვეფხისტყაოსანში“ ბონაფონტურის, დანტეს მეტაფიზიკური თეორიების კვალს. მაგრამ შედარებებზე არ ჩერდება. სტილის მხრივ რუსთველი ძალიან ჰგავს თავის დროის ევროპულ მწერლებსო, მაგალითად ბრუნაღურებს. ევროპის დიდი პოეტებიდან ყველაზე უფრო ენათესავებიან რუსთველს არიოსტო და ტასო. ცოტა ქვემოთ უორდრობი აღნიშნავს, რამდენადაც ვიცი თუ ვერ ევროპულ ენებზე ეს პოემა არ გადათარგმნილა, თუმცა ნაწყვეტები გამოქვეყნებულა რუსულ და პოლონურ ქურნალებში, და მე მინახავს სახელი Rostaveli ჯიობერტის ერთ-ერთ შრომაში. (გვ. 136-145).

Goulbenkian, G. La Transcaucasie et la péninsule d'Apchérion. Paris. 1891.

ავტორის მოგზაურობის მიზანი ყოფილა აფშერონის ნაბევარკუნძული ბაქოთი. გაცვრით თბილისში შეუკრებიან ცნობები ქართულ ლიტერატურაზე და ამბობს, რომ დიდი პოპულარობით სარგებლობენ პოეტები ქავექვაძე, წერეთელი, ორბელიანი (სახელებს არ აღნიშნავს). მე-12- საუკუნე ეს არის ქართული ლიტერატურის „ოქროს ხანა“. ამ დროს შესანიშნავმა რომანისტმა რუსთველმა დასწერა შედევრი „ვეფხისტყაოსანი“. ზემოთ

დასახელებულ მწერლებთან ერთად რუსთველის სასოციალისტო პოეზიაზე გაფანტულია ხალხში. ეურნ. "Исторический Вестник"-ის ფურცლებზე (1892 წ. № 1, გვ. 273) რეცენზენტმა უსაყვედურა, რომ გულბენკიანს ვერ გაუგია როდის ცხოვრობდა რუსთველი და როდის წერეთელი, ქაჯკა-ვაძე და ორბელიანიო.

Merzbacher, G. Aus den Hochregionen des Kaukasus... t. I. 1901.

ამ მოგზაურმაც ორიოდ სიტყვით მოიხსენია ქართული პოეზია. შესანიშნავი ნაწარმოები, შოთა რუსთველის „ვეფხისტყაოსანი“, დაიწერა მე-12-ე საუკუნეში თამარის დროს. ეს პოემა სავსებით ასახავს იმ დროის შეხედულებებს და ჩვეულებებს, სავსეა მდიდარი და ღრმა აზრებითო. ავტორს ხელთ ჰქონია მხოლოდ ლეისტის „Georgien. Natur, Sitten und Bewohner“...

მერცხაბერის წიგნზე იყო ვრცელი რეცენზია გაზ. „ვეფხისტყაოსანი“-ში 1901 წ. № 143, 147, 148. რეცენზენტი მიუთითებს მერცხაბერს, რომ გერმანულ ენაზე უკვე არის სრული თარგმანი „ვეფხისტყაოსანის“ არ. ლეისტის მიერ გადათარგმნილიო.

de Rohan. Les dévoilés du Caucase. Paris. 1910.

ავტორს უმოგზაურია სამხრეთ-რუსეთში და კავკასიაში. წიგნის უმეტესი ნაწილი ეხება საქართველოს, განსაკუთრებით ჩერდება სამეგრელოზე, რადგანაც როგორც ეტყობა დიდხანს ყოფილა მიურატის ოჯახში. ზოგადად ეხება საქართველოს ისტორიას, ლიტერატურას. იქვე ფრანგულად ილია ჭავჭავაძის და რაფიელ ერისთავის ლექსები მოუთავსებია. ძველ მწერლებიდან ქებით მოხსენებულია ხონელი, ჩახრუხაძე და განსაკუთრებით ხაზინადარი თამარ მეფისა შოთა რუსთველი. მისი შესანიშნავი „ვეფხისტყაოსანი“ ეს არის გალექსილი სპარსული ზღაპარი ნესტან დარეჯანზეო. შესანიშნავი არტიტულობით და ფსიქოლოგიური განცდებით არის დაწერილი ეს პოემა, რომლის პოპულარობა შეიძლება შევადაროთ ფაუსტს ან ჰამლეტსო. იქვეა ორი აფორიზმი ფრანგულად: „ლეკვი ლომისა სწორია“... და „მეც გლახაკთა საჭურჭლე...“

Tamarati, Michel. L'Eglise géorgienne des origines jusqu'à nos jours.

მიხეილ თამარაშვილმა დაბეჭდა ეს წიგნი რომში 1910 წელს. ქართული ეკლესიის ისტორიის განხილვის დროს, ეხება საქართველოს ისტორიასაც. წიგნში მოთავსებულია შოთა რუსთველის კარგი პორტრეტი და 75 გვერდზე სქოლიოში ამბობს, რომ თამარ მეფის დროს მე-12-ე საუკუნეში რუსთველმა დაიწერა შესანიშნავი პოემა „ვეფხისტყაოსანი“, რომელიც შეიძლება შევადაროთ მხოლოდ დანტეს პოეზიასო.

Thalasso, Adolphe. Anthologie de l'amour Asiatique. Paris. 1906.

წიგნის ავტორს მოჰყავს სამიჯნურო პოეზიის მაგალითები აზიის ხალხთა ლიტერატურიდან, თვითეული ხალხის ლიტერატურის ზოგადი მი-

მოხილვით. ქართულ ლიტერატურას დათმობილი აქვს გვერდები 200-205. შესავალში ამბობს, რომ კავკასიის ყველა პროვინციათა შორის საქართველო, სომხეთის შემდეგ ყველაზე მდიდარია ლიტერატურული საუნჯეებით. ქართული პოეზია სომხურისა და ირანულის წაბაძეა არისო. სასიყვარულო პოეზია მე-12 საუკუნის დასაწყისით თარიღდება, როდესაც დავით აღმაშენებელმა ბრწყინვალე ერა შექმნა. მან გადასწყვიტა გაიგზავნოს ათინაში ყოველ წელს ახალგაზრდა ქართველები ცოდნის შესაძენად...^{*)} თამარის ხანა, ეს იყო საქართველოს ოქროს ხანა. ამ ეპოქამ წარმოშვა ორი ნაციონალური პოემა, რომელიც დღევანდლამდე ამ ერის სიამაყეს წარმოადგენს. ეროტიკულ პოეზიას საქართველოში აგრეკლებდნენ „მოშაირები“ და სხვა. ირანის პოეტებისათვის ესოდენ ძვირფასა მზისა და ლომის კავშირი, რომელიც იქ ეროვნულ ემბლემას წარმოადგენს, და ვარდისა და ბუღბუღის სიყვარული, საქართველოს მთებსა და მუინვარებშიაღ ძლიერ ფეხმოდგმულია. რაც შეეხება სასიყვარულო ლექსების ტექნიკურ ფორმას საქართველოს პოეტები მთლიანად სომხური მეტროზომით არიან გამსჭვალულნი... ცოტა ქვემოთ ისევ აღნიშნავს, რომ ეს სასიყვარულო პოეზია სომხური პოეზიისაგან წარმოიშვა უშუალოდ და თუმცა მის სიმაღლებს ვერ აღწევს, მაგრამ მაინც, ძვირფასი გრძნობებისა და ფატალიზმის უცნაურ შეერთებას წარმოადგენსო. ასეთი მიმოხილვის შემდეგ ავტორი ეხება რუსთველს.

„თამარ მეთის ჯარების უფროსი და საქართველოს უდიდესი პოეტი ცხოვრობდა მე-12-ე საუკუნის მეორე ნახევარში და გააუკვდავა თვისი სახელი ორა პოემით „ტარიელის სიყვარული“ და „თამარიანიო“. შემდეგ ამბობს, რომ „ძველ ებრაულ, ლათინურ და სომხურ ლიტერატურაში ძლიერ კარვად განსწავლული რუსთველი ვერ ასცდა ზოგიერთ შემთხვევაში დიადი ნიმუშების წაბაძევს. შეხვედებით მის ნაწარმოებებში ნასესხებ ადგილებს ჰომირასიდან, ჰორაციუსიდან, დავითის ფსალმუნიდან და „ქებათა ქებიდან“. არის ბიბლიური გამოთქმებიც, მაგალითად: „მე შენ ისე მწყურთხარ, როგორც ირემს წყაროს წყალი“. ან კიდევ: „ჩემი სატრფო ვარდების თაიგულია, სურნელოვანია და ამავე დროს გულს მოაწრავს“.

„ტარიელის სიყვარული“ ისევეა გავრცელებული საქართველოში, როგორც „ათას ერთი ლამე“ პოელ აღმოსავლეთში.

„რუსთველა გარდაიცვალა თბილისში მე-12-ე საუკუნის დასაწყისში. ამის შემდეგ მოჰყავს მაგალითი: 1. გაზელი. 2. შაირი.

„La Lettura“. Milano. 1919, № 7.

ამ იტალიურ ჟურნალში მოთავსებულია რენატო ლავალეს წერილი საქართველოს და ქართული ლიტერატურის შესახებ. „უდიდესი ძეგლია ამ

*) ეს ამოუწვრია ვ. ბოლხოვიტინოვის წიგნიდინ: Историческое изображение Грузии... СПб. 1802 г.

ლიტერატურის „ადამიანი ვეფხის ტყაეში“ შოთა რუსთველის, რომელიც ითვლება საქართველოს დანტეთო. ამ პოემის მთავარი მომქმედი პირი არის ინდოეთის თავადი, რომელიც იცავს აღმოსავლეთის ქალის უფლებებსო. ავტორი ფიქრობს, რომ ესაა თვითონ პოეტის მიზანიც.

Kuhne, Em. La Géorgie libre. Genève. 1920

თამარ მეფის თანამედროვე და მისი თაყვანისმცემელი იყო შოთა რუსთველი—ავტორი „ვეფხის ტყაოსნის“. ეს პოემა გადითარგმნა ფრანგულად, ინგლისურად და გერმანულად. ავტორს მხედველობაში აქვს ის ფრანგული თარგმანი, რომელზედაც მუშაობდა ბროსე და რომელიც დაიბეჭდა N^o Journ. asiatique-ის 1877 წლის ივნისის ნომერში. „ვეფხის ტყაოსანი“ პოპულარულია დღესაც და მიჩნეულია კლასიკურ ნაწარმოებად. წიგნაკში მოხსენებულია რუსული მთარგმნელი პოეტი ბალმონტი. ამზობენ, ის გაეცნო ამ პოემას ინგლისურ თარგმანში და იმდენად გაიტაცა მისმა სილამაზემ რომ ქართული ენა შეისწავლა რუსულ ენაზე გადათარგმნის მიზნით. (გვ. 21).

Wesendonk, O. von. Aus der Kaukasischen. Berlin. (1925)

ავტორი აქა-იქ ეხება ამ წიგნში შოთა რუსთველს. თუმცა არ არის სარწმუნოდ დამოწმებული, რომ საქართველოს დიდი ეპიკოსი შოთა რუსთველი ცხოვრობდა თამარის მეფობაში, მაგრამ კულტურულ აღმშენებლობის თვალსაზრისით ამ მეფობის ხანა დიდმნიშვნელოვანი იყო საქართველოსთვის და ამიტომ აღიღებს იმას მთელი ქართველი ხალხი ზღაპრებში და სახალხო სიმღერებში. ავტორს, როგორც ამ სიტყვებიდან ჩანს, შ. რუსთველი მიაჩნია მთელი ეპიკოსის დიდებად. ის ეხება ამავე საგანს მეორე ადგილას, სადაც ლაპარაკობს საერთოდ ქართულ ლიტერატურაზე. შ. რუსთველი და იმის დიდ ეპოსს „ვეფხის ტყაოსანს“ ის ასახელებს როგორც საშუალო საუკუნეების ლიტერატურულ მოვლენას. ავტორი იწონებს ბოლოს არტ. ლეისტის თარგმანს,—საქართველოს ნაციონალური ეპოსი, რუსთველის ეპოსი, ისტატურად და დიდი გემოვნებით გადათარგმნაო.

Allen, W. A history of the georgian people from the beginning down to the russian conquest in the nineteenth century. London. 1932.

ამ წიგნში რამოდენიმე სტრიქო ქა-იქ მიძღვნილი აქვს შ. რუსთველს. არის ბიბლიოგრაფიული ცნობები დ ვეფხის ტყაოსნის“ გარჩევა. შოთა (აშოთ)რუსთველი საქართველოს უდიდესი პოეტი იყო მესხეთიდან, დაიბადა რუსთავში, პატარა დაბა ქალაქში, იხალციხესა და ხერთვისის შუა. შემდეგ ავტორი იმეორებს ტრადიციულ ცნობებს რუსთველის ბიოგრაფიიდან. პოემის გარჩევაშიაც ავტორი იმეორებს უკვე მოძველებულ აზრებს. კონსტრუქციის მხრივ შ. რუსთველის ნაწარმოებს ეტყობა სპარსეთის გავლენა და ეს ჩანს თვით პოეტის სიტყვებიდან. ავტორს მხედველობაში აქვს

რუსთველის სტრიქონები: „ესე ამბავი სპარსული... შემდეგ ამბობს, ნაწარმოები გვიზიდავს უფრო იმით, რომ იქ მოცემულია სინამდვილის ფილოსოფია, მდიდარი და ცხოველი სურათები, ვიდრე ამათუიმ გმირის თავგადასავალი. როგორ სწერს და არა რას სწერს, ეს არის ზეთოდი, რომლითაც შეიძლება შ. რუსთველის გაგება, ასე ფიქრობს ავტორი და ეს აზრი სწორია, თუმცა ორიგინალური არ არის. „ვეფხის ტყაოსანი“ ავტორს მიაჩნია საშუალო საუკუნეების დოკუმენტად. ეს სარკეა ქართული ერის სულიერი კულტურისა.

Hollmack. Zwei Grundsteine d. georgischen Staatsrecht. Leipzig. 1907.

ავტორი ამბობს, რომ „ვეფხის ტყაოსანი“ თავიდან ბოლომდე მიმართულია მსხვილ ფეოდალთა წინააღმდეგ და დაწერილია სახელმწიფო მთლიანობის დასაცავად.

გაზ. „Blätter für literarische Unterhaltung“. (1891).

აქ მოთავსებულია საბიბლიოგრაფიო შენიშვნა არტურ ლეისტის თარგმანზე. ამ შენიშვნაში რეცენზენტი წერს, სხვათაშორის, რომ „ვეფხის ტყაოსანი“ წარმოადგენს „ათას ერთ ლამის“-ებურ აღმოსავლურ ფანტასტიკას, რომელშიც არ ჩანს არავითარი ფეხმოსაკიდებელი რეალობა. ეს ცნობა გადაბეჭდილია დასახელებული გაზეთიდან, გაზ. „ივერიაში“ 1891 წ. № 268. გვ. 2.

დასასრულ მოვიხსენიებთ კიდევ ორ წიგნს:

Marr, N, et M. Brière. Le langue géorgienne. Paris. 1931, სადაც ვკითხულობთ: „ვეფხის ტყაოსნის“ ტექნი რჩეულნი „Choix de vers du chevalier a la peau de léopard“. გვ. 589-592.

1903 წ. თედო სახოკიას პარიზში გამოუცია: „Les proverbes géorgiens.

ამ წიგნის შესახებ პროფ. ა. ხაბანაშვილი ეჭრნ. „Историч. Вестник“-ში (1903, № 8 გვ. 699) აღნიშნავს, რომ ხალხურ ანდაზებს შორის, თედო სახოკიას მოუთავსებია აფორიზმი მე-12-ე საუკუნის ქართველი პოეტის შ. რუსთველის „ვეფხის ტყაოსნიდან: „რასაცა გასცემ შენია...“, მაგრამ ამას არ აღნიშნავს.

ამის შემდეგ, დავასახელებთ ენციკლოპედიურ ლექსიკონებს, სადაც მოხსენებულია შ. რუსთველი და მისი პოემა „ვეფხის ტყაოსანი“.

La grande Encyklopedie, t. XVIII. Paris. 1892. (გვ. 820)

ქართული ლიტერატურა ვკითხულობთ აქ, ავიდა განვითარების უმაღლეს წერტილამდე მე-11-12-ე საუკუნეებში, განსაკუთრებით თამარ მეფის დროს. ამ ლიტერატურას ჯერ ნაკლებად იცნობდნენ ისე, როგორც თვით სოციალურ პოლიტიკურ ცხოვრებას საქართველოსას, მეტადრე მის წარსულს. ის მდიდარია სამხედრო, სასიყვარულო ლექსებით, სიმღერებით.

რაინდებისა და ტრუბადურებისგანაა მოცემული ეს შინაარსით. „ვეფხისტყაოსანი“ მოხსენებულია „ომანიანის“, „დარეჯანიანის“, „ვისრამიანის“ და „თამარიანის“ გვერდით. ესენია საქართველოს ძველ მწერლობაში უფრო შესანიშნავიო.

Meyers grosses Konversations Lexikon, t. VII, 1904, (გვ. 616)

ქართული ლიტერატურის ისტორია მოიხსენიებულია აქ დაახლოებით ნახევარ გვერდზე. იწყება ის ქრისტიანობის მიღებიდან და მე-12 საუკუნეში აღწევს აყვავების ხანას. უფრო მძლავრად ვითარდებოდა, როგორც ავტორი შენიშნავს, საეკლესიო მწერლობა. საისტორიო ლიტერატურიდან ნაშევნებია ვახტანგ მეექვსის თაოსნობით გამოხული საქართველოს ქრონიკა; დასახელებულია აგრეთვე ბროსეს და ზუმინაშვილის გამოცემა-საქართველოს ისტორია ფრანგულ და ქართულ ენებზე. სიტყვა-კაზმული ლიტერატურა, როგორც წერილშია მოთხრობილი, მდიდარია ხალხური შემოქმედებით, ისტორიული ეპოსით, ლირიკული ლექსებით, დრამებით და სხვა. მაგალითისთვის აქ ავტორს დასახელებული ყავს რაფიელ ერისთავი და მერე იხსენიებს ქართველ პოეტის რუსთველის „ვეფხისტყაოსანს“ (მე-12 საუკუნე), ლესტის თარგმანს (ლეიპციგი 1888 წ. და დრეზდენი 1890 წ.)

The Encyclopedia Britanica, vol 11, London, 1910, (გვ. 761)

აქ, ქართულად თარგმნილ ბიბლიის და ექვთიმეს ავტორობით ცნობილ თხზულების შემდეგ, მოხსენებულია შ. რუსთველი. საყურადღებოა საუცხოო პოემა სათაურით: „ტარიელის და ნესტან დარეჯანის სიყვარული“, ანუ „ადამიანი ვეფხისტყაოსნი“, რომელიც მიეწერება რუსთველს. ის ცხოვრობდა თამარ მეფის აყვავებულ ხანაში მე-11-ე საუკუნეშიო.

Der grosse Brockhaus t. VII, Leipzig 1930 (გვ. 196)—„დაახლოებით 1200 წელში შ. რუსთველმა შექმნა თავისი რაინდული რომანი „ვეფხისტყაოსანი“, რომელიც გადაიქცა ქართველების ეროვნულ ეპოსადო“

La grande Encyclopedie t. XIII Paris. (1925?)

ეს ენციკლოპედია დასახელებული გვქონდა ზემოთ. ახალ გამოცემაში მიმატებულია ორიოდე სიტყვა „ქართულ ლიტერატურის და პოეზიის აყვავების შესახებ მე-11-12 საუკუნეში და ნათქვამია რომ რუსთველის რომანი, „ტარიელი“ 8.000 სტრიქონიანი თამარ მეფის ქება, უძველესი და უველაზე უფრო შესანიშნავი ნაწარმოებიაო.

Larousse XXsiecl, t. III Paris. 1930 (გვ. 764-765)

აქ მოთავსებულ წერილში ნათქვამია, რომ ქართველ მთავარ მწერლებში შეიძლება მოვიხსენიოთ შ. რუსთველი ავტორი სახელოვანი პოემის „რაინდი ვეფხისტყაოსნი“ უორდროპის თარგმანი.

Larousse, t. VI, Paris. (1933)?

რუსთველი აღნიშნულია საძიებელში და ნათქვამია, რომ ის იყო საქართველოს უდიდესი პოეტი მე-12 საუკუნეში; ის იყო თამარ მეფის თა-

ნამედროვე, იმის სადიდებლად დასწერა თავისი შესანიშნავი პოემა, ეს შედეგური ქართული ლიტერატურის, რომელიც გადაითარგმნა ჩამოდენიშე ენაზე. არაფერ იცის არც დრო, არც ადგილი რუსთველის დაბადების. პოეტი ამბობს თვითონ თავის თავზე, რომ ის დაიბადა რუსთავეში მესხეთის პატარა ქალაქში ახალციხის ოლქში.

The Encyclopedia Britannica, v. X. London. 1929 (გვ. 197)

ამ ენციკლოპედიაში ნათქვამია, რომ ქართველ ერს აქვს ლიტერატურაში კულტურული შემკვიდრება, რომელსაც დიდ სამსახურს უწევს ახალი ქართული უნივერსიტეტი... ქართული ბიბლია დაიბეჭდა მე-18 საუკუნეში და შესანიშნავი ეროვნული პოემა „ვეფხისტყაოსანი“, რომელიც ბევრმა ქართველმა დღეს ზეპირად იცის; დაწერილია თამარ მეფის დროს მე-12 საუკუნეში. მისი ინგლისური თარგმანი გამოსცა სახელმწიფო სააზიო საზოგადოებამო.

The Encyclopedia Britannica, v. X, Edinburgh. 1889 (გვ. 434)

იმავე ენციკლოპედიის ძველ გამოცემაში, იმავე ტომში ვკითხულობთ: ქართველები წარმოადგენენ უძველესი ცივილიზაციის რასას კავკასიაში, მაღლა დგანან კულტურული განვითარებით. შესანიშნავი არიან ხასიათის სიმტკიცით, გატაცებით უყვართ მუსიკა... შემდეგ ნათქვამია შ. რუსთველის შესახებ, რომ ის ცხოვრობდა თამარ მეფის ბრწყინვალე ხანაში (მე-11 საუკუნეში), ის მიაჩნიათ შესანიშნავი პოემის ავტორად. ამ პოემას ჰქვია „სიყვარული ტარიელის და ნესტან დარეჯანის“ ანუ „დადიანი ვეფხისტყაოსანი“.

Encyclopédie moderne, t. XVI. Paris. 1848. (გვ. 434. Géorgie.)

აქ არის ვრცელი წერილი საქართველოს შესახებ. წერილში მოცემულია გეოგრაფიული, ისტორიული პოლიტიკური, და ეთნოგრაფიული მიმოხილვა... წერილის ავტორი ხელმძღვანელოვს ბროსეს შრომებით გაშეორებულია მისი აზრები რუსთველის შესახებ. „ვეფხისტყაოსანი“ „მონუმენტალური, ორიგინალური, ყველაზე უფრო შესანიშნავი მოვლენაა ქართულ ლიტერატურაში.

La grande Encyclopedie, t. XVIII. Paris. 1892, (გვ. 820)

აქაც ვრცელი მიმოხილვა-გეოგრაფია, ისტორია, უძველესი დროებიდან, სახელმწიფოებრივი წესწყობილება დანაწილება და გაერთიანების ეპოქები, ლიტერატურა საეკლესიო და საერო. ამ წერილშიაც ჩანს ბროსეს საისტორიო შრომების გამოყენება. თამარ მეფის ეპოქა იყო საქართველოსთვის ყველაზე უფრო ბრწყინვალე... მისი სახელი დარჩენილია ლეგენდებში, იდიდება სახალხო პოეზიაში, რომელშიაც ცნობილია რუსთველის პოემა. რუსთველი იყო თამარ მეფის თანამედროვე.

Larousse, Grand dictionnaire universel, t VIII. (1902?) (გვ. 1204, IV სვეტი)

ქართული ლიტერატურა როგორც არის ნათქვამი ამ წერილში, შესდგება უმთავრესად ხელნაწერებისაგან. ბერძნულიდან გადათარგმნილ საეკლესიო წიგნების გარდა არის პოემები. უძველესი ხალხური ლექსები და რომანებიო. „თამარიანის“ შემდეგ ავტორი ასახელებს რუსთველის „ვეფხისტყაოსანს“, რომელშიაც მთავარ მომქმედ პირად გამოყვანილია ინდოეთის თავადიო. ლექსთწყობის შესახებ ამბობს, რომ ეს არი შაირი, რომელიც შეშვენის ქართულ ენასო. ავტორის მხედველობაში აქვს ალიტერაცია, როცა მიუთითებს უხმო ასოების გამეორებაზე: ეს ახასიათებს ქართულ პოეზიასო.

Chambers Encyclopedia, v. V. 1930 (გვ. 169-170)

დიდ განვიარებას მიიღწია ქართულმა ლიტერატურამ მე-11-12 საუკუნეში განსაკუთრებით თამარ მეფის დროს. მაშინ დაიწერა პოპულარული ეპიკური პოემა „ვეფხისტყაოსანი“, რომელშიაც მოთხრობილია სიყვარული ავთანდილის და თინათინის, არაბეთის მეფის როსტევეანის ქალის, ტარიელის და ნესტან-დარეჯანის, ინდოეთის მეფის ფარსადანის ქალისო. პოემა შესანიშნავია მდიდარი ფერებით, თითქო ის დაუწერია აღმოსავლეთის ტასოს (იტალიის პოეტი ტორკვატო ტასო). მერე ისევ ორი სიტყვა პოპულარობის შესახებ, ბევრი გამოთქმა ანდაზებშია შესულიო. მისი ავტორი შოთა რუსთველი წარმოადგენდა დიდებას თამარ მეფისას, გარდაიცვალა იერუსალიმში 1215 წელს. „ვეფხისტყაოსნის“ ინგლისური თარგმანი ჟორდროპის გამოვიდა 1912 წელსო.

Der grosse Herder, t. V. 1933.

ამ დიდი გერმანული ენციკლოპედიის ფურცლებზე ნათქვამია მხოლოდ, რომ „თამარ მეფის დროს მე-12 საუკუნეში სასახლურ რაინდული ეპოსის წარმომადგენელი იყო შ. რუსთველი, რომელმაც შექმნა „ვეფხისტყაოსანი“,

Dictionnaire universel de Littératures, par G. Vapereau. Paris. 1876.

ქართული ლიტერატურა, ვკითხულობთ აქ, პატარაა, არის ქრონიკები, სხვადასხვა ორიგინალური ან სპარსულიდან გადმოღებული პოემები, ორი თუ სამი პროზაული რომანი, რელიგიური და ეროვნული ჰიმნები, მე-8 საუკუნეში გადათარგმნილი ბიბლია. შწერლები ცოტაა, უნდა დავასახელოთ რუსთველი „ტარიელის და ნესტან დარეჯანის სიყვარულის“ ავტორი. ამ წერილისთვის რედაქციას გამოუყენებია ჩუბინაშვილის და ბროსეს შრომები.

ბიბლიოგრაფიაში ნაჩვენები აქვს კიდევ:

1. პაოლინის ქართულ-იტალიური ლექსიკონი. რომი, 1629 წ.

2. მაჯიოს გრამატიკა. რომი, 1643 წ.

3. Alter. Über georgianische Literatur. Vienne, 1798. და სხვადასახელებულ გამოცემებში არის ცნობები საერთოდ ქართულ ლ-

ტერატურაზე. უკანასკნელი წიგნი მიზნად ისახავს მიაწოდოს მკითხველს ყოველივე ცნობები იმის შესახებ, რაც დაბეჭდილი ან ხელნაწერად შენახულა საქართველოში, შ. რუსთველზე კი არაფერი არ არის.

Encyclopedia italiana, t. XVI. Milano. (გვ. 644)

აქ გადმოცემულია ვრცლად ჩვენი სასულიერო მწერლობის ისტორია, საერო მწერლობის მთავარი ნიმუშებიცაა დასახელებული და ბოლოს ნათქვამია შემდეგი: „რანდული რომანის „ვეფხისტყაოსნის“ მასალა რუსთველმა გადმოიღო ირანიდან. ის ცხოვრობდა ალბათ თამარ მეფის დროს. ეპოპეია შეიცავს 1500 ოთხსტრიქონიან ლექსს, ენა მხატვრულია და მოქნილი. ფანტასტიურ მოთხრობის სივრცე იშლება არაბეთიდან ჩინეთამდის. პოემაში ავტორი გვიყვება ორი სიყვარულის ამბავს.

გამოყენებული ლიტერატურის ქრონოლოგიური საქმიანობა*).

*1. [Болховитинов, Евгений.] Georgien oder historisches Gemälde von Giusien in politischer, kirchlicher und gelehrter Hinsicht. Aus dem russischen übersetzt von Fr. Schmidt, Doktor der Philosophie. Riga und Leipzig. 1804. XVI, 166. (იხ. გვ. გვ. 140-141, 143 147-148).

*2. იგივე წიგნი. რეც. [შალტ-ბრენის]—Analyse du Tableau historique, politique, ecclésiastique et littéraire de la Géorgie, écrit en russe par l'archimandrite Eugénus. (Annales des voyages de la géographie et de l'histoire. Paris. 1810. t. XII p. 73—100. იხ. გვ. 95—96).

3. Brosset, M. Etat actuel de la littérature géorgienne. (Nouv. Journal asiat. Paris. 1828, t. I, juin, p. 434—454 იხ. გვ. 451—454).

4. Brosset, M. Première Histoire de Rostéwan, roi d'Arabie, traduite du roman géorgien intitulé l'Homme à la peau de tigre (par Roushwel), suivie de quelques observations sur les dictionnaires géorgiens. (Nouv. Journ. asiat. Paris. 1828, t. II, octobre, p. 277—294).

5. Brosset, M. Recherches sur la poésie géorgienne; notice de deux manuscrits et extraits du roman de Tariel. (Nouv. Journ. asiat. Paris. 1830, t. VI, novembre, p. 373—394; აგრეთვე იგივე ჟურნალი 1831, t. VII, mai, p. 321—372).

6. Brosset, M. Coup-d'oeil sur les moeurs et la poésie de la

* ვარსკვლავით აღნიშნულია ის გამოცემები, რომელიც საჯარო ბიბლიოთეკაში მოიპოება.

Géorgie. (Le Cabinet de lecture, Paris. 1833, № 278, p. 1—3; № 279, p. 1—3).

7. Brosset, M. Notice littéraire sur quelques auteurs géorgiens, par M. Brosset. (Nouv. Journ. asiat. Paris. 1834, t. XIV, août. p. 143-164. იხ. გვ. 143-153).

8. Brosset, M. Review of georgian literaturē (Journal of education. 1838, № 9).

9. Scherr, Johannes. Illustrierte Geschichte der Weltliteratur, t. Stuttgart. 1842. (იხ. გვ. 93; ახალ, 1926 წლის გამოცემაში იხ. გვ. 80—81).

*10. Vaisse, Léon. Géorgie (Linguistique) (Encyclopédie moderne. Dictionnaire abrégé des sciences, des lettres, des arts... publiée par Firmin Didot Frères. t. XVI, Paris. 1843) (იხ. გვ. 434).

*11. Brosset, M. Additions et éclaircissements à l'histoire de la Géorgie depuis l'antiquité jusqu'en 1469 de J—C par M. Brosset, membre de l'Académie imper. des sciences St. P.-b. de l'Acad. imp. 1851. (იხ. გვ. 199, სქოლიო).

*12. ზუბინაშვილი, დ. ქართული ქრისტომატია... 1860 წ. რეკ. პროფ. ბროკჰაუზის. („Literarisches Centralblatt“ 1865, № 12. ცნობა ამოღებულია წიგნიდან: Цартели, А. Сведения о памятниках грузинской письменности т. I, в. III. С.-П. 1894. იხ. გვ. LXXVII—LXXIX).

*13. de Villeneuve, M. La Géorgie, par M. de Villeneuve. Ouvrage publié par M. F.—R., avec introduction illustré des armes royales de Géorgie et facsimile. Paris. Libr. Firmin Didot Frères, Fils et Cie. 1870: (იხ. გვ. 72—73).

*14. Brosset, M. De la littérature romanesque géorgienne. (Bulletin de l'Académie. St-Pb. 1878. t. XXIV, col. 282—300; Mélanges asiatiques. 1881, t. VIII, p. 417—442).

*15. Vapereau, G. Dictionnaire universel des littératures. Paris. 1876. (იხ. გვ. 874—875. Géorgienne).

*16. Leist, Arthur. Georgien. Natur, Sitten und Bewohner, von Arthur Leist. Mit. 9 Illustrationen nach Original-Aufnahmen. Leipzig. Verlag von Wilhelm Friedrich [1885] (იხ. გვ. 97-102).

*17. Leist, Arthur. Das georgische Volk. Geschildert von Arthur Leist. Dresden. E. Pierson Vert. [188.?.] (იხ. გვ. გვ. 125—130, 319).

*18. Roushaveli, Chota. La Peau de Léopard d'après Chota Roushaveli. Par Achas Borin. Tiflis, libr. Chaverdoff. 1885. 2, 137 (17×13) (წინასიტყვაობა გვ. 1—4).

*19. Mourier, J. Chota Roushaveli, poète géorgien du XII—éme siècle. Notice par J. Mourier, officier de l'instr. publique. Tiflis, impr.

Mélikoff. 1886. (რეც. ვაზ. „Новое Обозрение.“ Тифл. 1886, 10/VIII, № 908, გვ. 2—3).

*20. Wardrop, Oliver. The Kingdom of Georgia, notes of travel in a end of women wine, and song. To which are appended historical, literary, and political sketches, specimens of the national music, and a compendious bibliography. London. Sampson Low, Marston, Searle, Rivington. 1888. (იხ. გვ. 139-141).

21. The Encyclopedia Britanica. Edinburgh. 1889. vol. 10 (იხ. გვ. 434).

*22. Proskowetz, Max. Vom Newstrand nach Samarkand. Durch Russland, auf neuen Gereisen nach Inner-Asien. Mit einer Einleitung von H. Vambéry. Wien und Olmitz ed. Hölzel. 1889. (იხ. გვ. 207).

23. Rustaweli Schota. Der Mann im Tiegerfelle von Schota Rustaweli, aus dem georgischen übersetzt von Arthr Leist. Leipzig. [1889?] (ამ თარგმანზე რეცენზია იყო ვახეთ „Blätter für literarische Unterhaltung“, 1891. ამის შესახებ იხ. ვაზ. „ივერია“ თბ. 1891. № 268, გვ. 2).

*24. Goulbenkian, Galouste. La Transcaucasie et la péninsule d'Arphéron. Souvenirs de voyage. Paris. libr. Hachette et C—1891, (იხ. გვ. 58; რეც.-ქურბ. Исторический вестник. СПб. 1892, № 1 გვ. 273).

25. La grand Encyclopedie, Paris. 1892, t. XVIII. (იხ. გვ. 820).

*26. Georgian folk tales. Translated by Marjory Wardrop. Publ. by David N. London 1894. (იხ. წინასიტყვაობა).

27. Baumgartner, Al. Geschichte der Weltliteratur. 1897.

*28. De Baye. En Georgie, par le baron de Baye. Extrait de la Revue de géographie, dirigé par M. L. Drapeyron. — Paris, Nilsson. 1898. (იხ. გვ. 66—67).

*29. Drouin, Ed. Géorgie (Linguistique) (La grande encyclopédie inventaire raisonné des sciences, des lettres, et des arts... Paris. [1899?] t. XVIII (იხ. გვ. 820).

*30. Khakhanoff, A. Aperçu géographique et abrégé de l'histoire et de la littérature géorgienne par M. A. Khakhanoff. Paris. libr. de Charles Noblet. 1900 (Histoire de Géorgie publiée sous la direction de M. Raphaël Isarloff.) (იხ. გვ. გვ. 53, 90—98).

*31. Merzbacher, G. Aus den Hochregionen des Kaukasus. Wanderungen, Erlebnisse, Beobachtungen. B 1-er. Leipzig. Verlag von Duncker und Humblot. 1901. (იხ. გვ. 179—180) (რეც.—ვაზ. „ივერია“ თბ. 1901, 10/VII, № 148, გვ. 2—3).

32. Larousse, Pierre. Grand dictionnaire universel. Paris. [1902?] t. VIII. Georgienne. (ობ. გვ. 1204, შესაშვ სვეტი).
33. Sakhokia, Th. Les proverbes georgiens. (Extrait de la Revue des traditions populaires) Paris, libr. orientale et americaine J. Maisonneuve. 1903. (ობ. გვ. 8) რეც.—პროფ. ა. ხაბანაშვილის (ქურ. Исторический вестник. СПб. 1903, № 8, გვ. 699).
34. Meye.'s grosses Konversations-Lexikon, 1904, t. VII, (ობ. გვ. 616).
- *35¹. Thalasso, Adolphe. Anthologie de l'Amour Asiatique. Paris. 1906 (ობ. გვ. 200—205).
36. Hollmack, prof. Zwei Grundsteine d. georgischen Staatsrecht. Leipzig. 1907.
37. Hauser, Otto. Weltgeschichte der Literatur, t. II. Leipzig und Wien. 1910 (ობ. გვ. 466—469).
38. The Encyclopedia Britanica. London. 1910. vol II, (ობ. გვ. 761).
- *39. Tamarati, Michel. L'Eglise georgienne des origines jusqu'a nos jours. Rome, soc. typographico—Ed. Romaine. 1910 (ობ. სქოლიო. გვ. 75).
- *40. De Rohan. Les dévoilées du Caucase. Notes de voyage. Paris. Calmann—Levy. [1910] (ობ. გვ. 70—71).
- *41. Rust'haveli, Shot'ha. The man in the panther's skin a romantic epic by Shot'ha Rust'haveli. A close rendering from the georgian attempted by Marjory Scott Wardrop. London, publ. by the Royal asiatic society 1912. [წინასიტყვაობა, ბიბლიოგრაფიით].
- *42. La Valle, Renato. Un'Altra tomba scoperchiata: La Georgia („La Lettura“. Milano. 1919, anno XIX, № 7, (ობ. გვ. 496).
- *43. Kuhne, Emmanuel. La Géorgie libre. Son passe.—Son présent.—Son avenir. Avec une carte. Geneve. 1920 (ობ. გვ. გვ. 21, 87).
44. La grand Encyclopedie, t. XIII. Paris [1925].
- *45. Wesendonk, O. G. Aus der Kaukasischen. Berlin. 1925 (ობ. გვ. 84, 141, 346).
46. The Encyclopedia Britanica. London. 1929, V. X. (ობ. გვ. 197).
47. Der grosse Brockhaus. Leipzig. 1930, t VII, (ობ. გვ. 196).
48. Larousse XX siecle. Paris. 1930, t. III, (ობ. გვ. 766—767).
49. Chambers Encyclopedia. 1930, V. V (ობ. გვ. 169—170).
- *50. Marr, N, et M. Briere. La langue Géorgienne. Paris, libr. Pirmin—Dibot et Cie. 1931. (ობ. გვ. 589—592).

¹ ეს წიგნი შემოსწორა საქ. სახ. საჯარო ბიბლიოთეკას მ. ლომენიძემ.

51. *Encyclopedia italiana*. Milano. 1932, t. XVI, (об. 33. 644)
- *52. Allen, W. E. O. *A history of the georgian people from the beginning down to the russian conquest in the nineteenth century* by W. Allen. London. 1932 (об. 33. 33. 294, 308, 319).
53. *Der grosse Herder*. 1933 t. V.
52. *Larousse*, t. VI. Paris. [1933?].
-

შ. რუსთაველი და მისი „ვეფხისტყაოსანი“

სომხურ ლიტერატურაში

(ბიბლიოგრაფიული მიმოხილვა)

საგმარისია მკითხველმა თვალი გადაავლოს ჩვენს მიერ წინა წლებში შედგენილ და სათანადო შეკვლევართათვის გადაცემულ ასეთ „ბიბლიოგრაფიებ“-ს (იხ. ვეფხისტყაოსანი, ს. კაკაბაძის რედ., 1927, გვ. CXLVI [№№ 8—11], კ. ჭიჭინაძის რედ., 1934, გვ. 681—682, შდრ. 671), რომ ნათელი გახდეს ის ფაქტი, თუ რაოდენ გაიზარდა რუსთველოლოგიური ლიტერატურა სომხურ ენაზე უკანასკნელ წელთა განმავლობაში.

თუ საქართველო-სომხეთის გასაბჭოებამდე რუსთველოლოგიური ლიტერატურა სომხურ ენაზე სულ 4—5 სახელწოდებით იყო წარმოდგენილი, მას შემდეგ და განსაკუთრებით უკანასკნელ წლებში, რუსთაველის იუბილესთან დაკავშირებით, იგი საგრძნობლად გაიზარდა.

თვით „ვეფხისტყაოსანი“-ც ცნობილი იყო წინეთ, ერთის მხრივ, ფრაგმენტალური თარგმანით არა ახალს სალიტერატურო სომხურზე, არამედ ტფილისის დიალექტზე (სარგისის—ექ. ბასტამიანცისა 1860—1862 წ.წ.), და, მეორეს მხრივ, პროზაიკული გადმოცემით მისი შინაარსისა სალიტერატურო ენაზე (ჰარუთიუნ შირიმაიანი 1896 წ.). ახლა კი შესრულებულია სულ ცოტა 2 სრული თარგმანი პოემისა ახალ სომხურ სალიტერატურო ენაზე: ერთი—გეორგ ასატურისა, მეორე კი—გეორგ მურადიანისა. გარდა ამისა, გამოქვეყნებულია „ვეფხისტყაოსანი“-ს სხვადასხვა ნაწყვეტები როგორც ახლახან დასახლებული პირებისა (ბასტამიანცი [განსვენებული], შირიმაიანი, ასატური [აწ განსვენებული], მურადიანი), ისე სხვებისაც, სახელდობრ ვაჰან ტერიანისა [აწ განსვენებული], გარეგინ მელიქიანის და ანტონ აუსტრიანისა [აწ განსვენებული].

ქვემოთ მოთავსებული ბიბლიოგრაფია შეიცავს ცნობებს სომხურ ენაზე გამოქვეყნებული მასალის შესახებ როგორც თვით რუსთაველსა და მის შემოქმედებაზე, ისე „ვეფხისტყაოსანი“-ს არსებულ თარგმანებზედაც, სადაც ანოტაციებში ტაეპების აღწერა ჩვენს მიერ წარმოებულია „ვ. ტ.“-ის კ. ჭიჭინაძისეული გამოცემის თანახმად, გარდა ამისა, „ვ. ტ.“ ამჟამად ითარგმნება ჰარუთიუნ თუმანიანის მიერ.

ამ სტრიქონების დაწერის დროს გ. ასატურის თარგმანი გამოქვეყნებული არ იყო; ამიტომ ზედმეტად არ მიგვაჩნია ერთგვარი შეჯამება მოვალდინოთ იმისა, რაც დღემდე ნათარგმნი იყო „ვეფხისტყაოსნი“-დან: ტაეები 1—38, 46—52, 65, 75—122, 139, 180—188, 190—195, 198—208, 210—231, 233—244, 246—255, 257—275, 277—280, 843—844, 849—850, 853—855, 857 1—2, 858, 861, 864, 1010, 1017, 1023, 1027, 1148—1157, 1355—1364, 1366—1372, 1412—1413, 1479, 1481, 1483.

დასასრულ, საჭიროა აღინიშნოს, რომ ჩვენი ბიბლიოგრაფია რუს-თველოლოგიური ლიტერატურისა სომხურ ენაზე აგებულია ქრონოლოგიურს პრინციპზე, გამოცემებისდა მიხედვით, და შეიცავს ცნობებს მხოლოდ საიუბილეო დღესასწაულებამდე გამოსული პროდუქციის შესახებ.

1.

«*Կուսակ Հայոց աշխարհ*» 1860 թ. էջ 493—495, 665—667, 755—757; 1861 թ., 781—783; 1862 թ., 159—162, 557—566, 830—840.

Ռուսთաღև. Ընծու միթի հագած մարդ. [Թարգմ.] Սարգիս

რუსთაველი. ვეფხისტყაოსანი. [თარგმ.] სარგისმა.

პირველი ცდაა ვ. ტ. სომხურად გადათარგმნისა, რომელიც შესრულებულია ექიმ ბასტამიანცის მიერ (სარგის—მისი ფსევდონიმი) ტფილისის სომხურ დიალექტზე. თარგმანში წარმოდგენილია შემდეგი ტაეები: 34—38, 46—52, 65 და 75—122. თარგმანი შესრულებულია საერთოდ 8 მარცვლად (თითო ტაეის ორად დაყოფის საშუალებით, რომელიც თუმცა ზუსტად არაა დაკული), ზოგან კი 16 მარცვლად. გადაბეჭდილია ვაზ. «*Պրոცեսარ*»-ში 1937 №№ 285 და 292. იხ. № 32.

ეს თარგმანი საფუძვლად დაედვა ორ თარგმანს, რომელთაგან ერთია (ოვ. თუმანიანისა?) სახელმძღვანელო „ლუსაბერ“-ში მოთავსებული, 1917 წლისა (იხ. ქვეით № 5), მეორე გარეგინ მელიოიანისა, 1922 წლისა.

2.

Е. С. Сталинский. „Барсова кожа“. Грузинская поэма Шота Руставели на русском, французском, немецком, грузинском и армянском языках. Выпуск второй. Тифлис 1888.

აქ, სხვათა შორის, მოთავსებულია ვ. ტ. სომხური თარგმანი ექ. ბასტამიანცისა, რომელიც იგივეა, რაც წინა გამოცემაში გამოქვეყნებული.

«სიერე» № 1, მხრქან 1922, № 114—126.

აქ, სხვათა შორის, მოთავსებულია შემდეგი მასალა:

1. *რ. ზუგასა ს ბაიხე მოსტაქვიო თიქაქი «ღზბნაქი»-ქ ქარქამანოქკან მქარე ჟანან სერქანქ მხე* (გვ. 114—116).

— როგორ წარმოიშვა ვაჰან ტერიანში იღეა შოთა რუსთაველის „ვეფხისტყაოსნ“-ის გადათარგმნის შესახებ.

პატარა მოგონებაა.

2. *ნიქა მოსტაქვიქი. ღზბნაქიქი. ზაქსერქანგ. ქარქამ. ჟანან სერქან* (გვ. 117—119).

— შოთა რუსთაველი. ვეფხისტყაოსანი. პროლოგი. თარგმანი ვაჰან ტერიანისა.

3. ტ. პროლოგის მე-1—8, 13 და 24—26 ტაეებების თარგმანი 16 მარცვლად.

3. *ს. შაო. რა იასანოქ ჟ. სერქანქ ზიქათაქიქი (ღზბნაქიქი ქარქამანოქკან ათქქიქი). მოსტაქვიქი ქარქამანხე ს. ჟანანქარ* (გვ. 120—126).

— ნ. მარო. ჩემი მემენელ ვ. ტერიანის ხსოვნას („ვეფხისტყაოსნის“ გადათარგმნის გამო). რუსულიდან გადმოთარგმნა ლ. ქალანთარმა.

პიტარა მოგონებაა, რომლის დედანი, რუსულად დაწერილი, გამოქვეყნდა მხოლოდ 1935 წელს: იხ. Н. Марр. Памяти моего слушателя Тернана, — „Литературное Закавказье“ № 2, стр. 93—102*.

8.

ღანან სერქან. სერქერქ ქაქათარ ქიქიქაბი, ზათიქ III, ს. შიქა 1924, № 263—264.

აქ, სხვათა შორის, მოთავსებულია ვ. ტ. პროლოგი 12 ტაეზად, რომელიც პირველად გამოქვეყნდა ჟურნალ *სიერე*-ში (№ 1) 1922 წელს. იხ. № 7.

9.

ჟ. შაათიქი. ჯაქაქანგ (ღგზბნაქიქი). შათიქი იქარქ. მხრქან 1927, № 43—57.

აქ, სხვათა შორის, შეტანილია *რ. მოსტაქვიქი. სერქე*—„რუსთაველის სიუვარული“, რომელიც გადმობეჭდილია ჟურნალ *სერქიქი*-იდან 1890 წ. № 3. იხ. № 3.

* ამის შესახებ იხ. აგრეთვე: ლ. მელიქსეთ-ბეგო, ვაჰან ტერიანი, — „მართობი“ 1930 წ. № 1, გვ. 216—221.

ჯაკობთანხი შანსაქარძასთან ოსათითობასზე ღებ ღნობა ია-
მან რიორი. ღნობარქი ქრათინდოქ. სეექქი ქსქ ყრასანობქან ღა-
ლოღასა. ღიორი II. 1931 წ. ღხორე Ⴀასათიორ. Ⴀსრძარეხქსქქ
ყრასანობქან Ⴀათობქიონ. Ⴀყრე ყრასანობქიონ. I. ღბიონსრ
Ⴀთხეჩაქე. Ⴀსრქან 1931, სქ 5—29;

აქ, სხვათა შორის, მოთავსებულია შემდეგი მასალა:

1. *წიქა Ⴀიასაქსქქ*, XII ღარ (გვ. 5).

— შოთა რუსთაველი. XII საუკუნე.

შესავალი წერილი [გ. ასატურისა].

2. *წიქა Ⴀიასაქსქქ*. «*ღზღნაქიორე*». *წახსრყანგ*. I. ღან.
[*ქარექ*.] Ⴀაზან სერქან, II. ღიოსან [ქარექ]. Ⴀ. Ⴀასათიორ, III. Ⴀქრანარე. [ქარექ]. Ⴀაზან სერქან (გვ. 6—9).

— შოთა რუსთაველი. „ვეფხისტყაოსანი“. პროლოგი. I. მიძღვნა.
[თარგმ.] ვაჰან ტერიანისა; II. მგოსანი. [თარგმ.] გ. ასატურისა;
III. მიჯნური. [თარგმ.] ვაჰან ტერიანისა.

პროლოგის თარგმანი 3 ნაკვეთად 16 მარცვლად: პირველი—7 ტაე-
პად (1—7), მეორე—7 ტაეპად (14—20); და მესამე—5 ტაეპად (24—27
და 29).

3. «*ღზღნაქიორე*»-ქ ღამათიო რიქანყასობქიონრ (ღათ. Ⴀ. ღა-
რქნაქქქიორ) (გვ. 10—15).

— „ვეფხისტყაოსანი“-ს მოკლე შინაარსი (დ. კარიჭაშვილის მიხე-
დვით).

თარგმანი სათანადო წერილისა, რომელიც მოთავსებულია ვ. ტ. მე-24
გამოცემაში: ქ. შ. წ.-კ. გ. ს., ტფ. 1920, დ. კარიჭაშვილის რე-
დაქციით).

4. «*ღზღნაქიორე*» ქსეყე ღათქანსრ. Ⴀრეყასქან ირი. Ⴀზღ-
ნაქიორქნ ღანყქიორ. [ქარექ.] Ⴀარექსა. Ⴀქქანყქქქ ქათქრ. Ⴀქ-
ქანყქქქ Ⴀიორ ღანათარქნ. Ⴀრი Ⴀაღასათანქ რსრეყასყაყქ ქრ-
ქრე ქქრექორ. Ⴀარექნ ია ქიორე. [ქარექ. Ⴀ. Ⴀასათიორ]

— ნაწვეტები პოემა „ვეფხისტყაოსანი“-დან. „მეფის ნადირობა“,
„ვეფხისტყაოსნის შეხვედრა“, [თარგმ.] სარგისისა (75—101),—74
ტაეპად; „ეთანდილის ანდერძი“ (843, 850, 855, 857—858, 861, 864);
„ეთანდილის გლოვა გზაში“ (1017, 1023, 1010, 1027), „შეტევა ქაჯე-
თის ციხე-ქალაქზე“ (1479, 1481, 1483), „გული წელული“ (1412—1413),
„ვარდი და ეკალი“ (937) [თარგ. გ. ასატურისა].

11.

«*წარბიონგნერე*», *ქქქქი* 1934 წ. № 7—8—9, სქ 12—15.

აქ, სხვათა შორის, მოთავსებულია შემდეგი მასალა:

«*შროსთარ*» 1936 წ. 24.V № 118 და 27.V № 120.

ნიქა მიასქაძის ბზნუკან 750-ამაქსუნ. ნიქა მიასქაძის «ქაფერნაიფი»-ღ. შიხიჩ ხამაიოთ რიქანფაქიქიანღ:

შოთა რუსთაველის დაბადებიდან 750 წლის თავზე, შოთა რუსთაველის «ვეფხისტყაოსანი», პოემის შინაარსი.

ვ. ტ. მოკლე შინაარსია შემდეგი ანონსის ქვეშ: «რადგანაც დიდი მგოსან შოთა რუსთაველის შესანიშნავი «ვეფხისტყაოსნი»-ს სომხური სრული თარგმანი არ მოიპოვება, რომელსაც სომხეთის სახელგამი ამზადებს დასაბეჭდად, ამიტომ ვიძლევი პოემის მოკლე შინაარსს ლიტერატორ კ. ქიქინაძის მიხედვით».

თარგმნილია რუსულიდან, იმ რედაქციის მიხედვით, რომელიც რუსულ ჟურნალ-გაზეთებში გამოქვეყნდა.

დართული აქვს 2 სურათი: № 118—ჩვეულებრივი პორტრეტი, ხოლო № 120-ში «შოთა რუსთაველის უძველეს პორტრეტთაგანი (16—18 საუკუნეები)».

«*შროსთარ*» 1936 წ. 18.VI № 139.

ზ. ზახლავსკი. ნიქა მიასქაძის:

დ. ზახლავსკი, შოთა რუსთაველი.

თარგმანი სათანადო სტატიისა, რომელიც რუსულ გაზეთებში დაიბეჭდა: Д. Заславский. Шота Руставели.

დართული აქვს 1 სურათი, რომელიც ამოღებულია გამოცემიდან: Шота Руставели. Витязь в тигровой шкуре. Поэма. Перевод с грузинского К. Д. Бальмонта. Academia (Шота Руставели. Скульптура художника Николадзе, сделанная по общераспространенному портрету Руставели).

«*ყრასან ქსერქ*» 1936 წ. 25.VII № 19.

ნიქა მიასქაძის. სერაზაროქიან მათხნ. ქარგი. ზ. ასატურმა:

შოთა რუსთაველი. მიჯნურობისათვის, თარგმ. ვ. ასატურმა.

ვ. ტ. პროლოგის 13 ტაეპის (21—33) თარგმანია.

ზევიდან მოთავსებულია შოთას სურათი.

«სიორრეჯატის გრაცანობიქიონ» 1937 წ. № 3, სვ 55—66.
ქრეყასკანს ღყასიქ გრაცანობიქიონსიე. ნიქთა მონსქაქსქი. მად-
ქსანღქიღ გნობ ს ქიორინსიღ. შარქსქი. ქარეგმანსე ჴ. მასათიღ.
 ქართული კლასიკური ლიტერატურიდან. შოთა რუსთაველი. წასვლა
 აეთანდილისა ტარიელის ძებნად. სთარგმნა გ. ასატურმა.

გ. ტ. 81 ტაეზის (193—195, 198—208, 210—231, 233—244, 246—
 255, 257—275, 277—280) თარგმანია, შესრულებული ს. კაკაბაძის
 გამოცემის თანახმად (154—234).

ღართული აქეს შენიშვნა შემდეგი შინაარსისა: „[სომხეთის] სახელ-
 გამმა უნდა გამოსცეს შოთა რუსთაველის „ვეფხისტყაოსანი“ გ. ასატუ-
 რის თარგმანით. თარგმანი რედაქტირებულია ორდენოსან ჰოეტ ნ. ზარი-
 ნისა და გ. სარიანის მიერ. ებექდავთ ნაწყვეტს ამხ. ნ. ზარიანის მიერ
 რედაქტირებული ნაწილიდან“.

22.

«მრეცხარე» 1937 წ. 8.IV № 80:

სიქსქი ნ. მონსქაქსიღ ღხნსაღრეიქიანს ჴორქიღ:

მასალეზი შ. რუსთაველის ბიოგრაფიის ვარშემო.

თარგმანია იმ ანგარიშისა, რომელიც დაიბეჭდა ვაზ. „კომუნისტ“-ში
 ნ. ნათენაძის მიერ წაკითხული მოხსენების შესახებ.

23.

«მრეცხარე» 1937 წ. 18.IV № 89:

1187. ნიქთა მონსქაქსქი. 1937:

1187. შოთა რუსთაველი. 1937.

აქ მოთავსებულია შემდეგი მასალა:

1. *ჴიჯანთხისაქანსხერე—ნიქსაქსი (ქრეყასკანს ჴორ ჴიქციორქიე):*

— კოლმეურნეები შოთას (ქართული ახალი ფოლკლორიდან).

16-სტრიქონიანი ლექსის თარგმანია.

2. *სერა ჴქარქსი (ქრეყასკანს ჴინს ჴიქციორქიე):*

— მის სურათს (ქართული ძველი ფოლკლორიდან).

14-სტრიქონიანი ლექსის თარგმანია.

3. *ქრეყასკანს ჴიჯანთხისაქიონსხერე იჯათრეასთქიღ სხ ნიქთა*
მონსქაქსიღ ჴორქიანსქი:

— საქართველოს კოლმეურნეები ემზადებიან შოთა რუსთაველის
 იუბილესათვის.

მოკლე ინფორმაცია.

4. *ჴორეუნსხერე—ნიქთა მონსქაქსიღ ბნსიქანს 750-ამაქსქი:*

4. *ჩიკაგოში* ანუ *ჩინათილი*
 — რუსთაველის სახელობის ინსტიტუტში.
 მოკლე ინფორმაცია.

5. *ლიტერატურა* *ნიჭა ჩიკაგოში*
 — ძველი შოთა რუსთაველს.
 მოკლე ინფორმაცია.

6. *ქართული* *რედაქცია*
 — „ვეფხისტყაოსანი“ სომხურად.
 მოკლე ინფორმაცია.

7. *საქართველოს* *ნ. შ. ა. ქართული* *გენიოსი*
 — აკადემიკოსი ნ. შ. ა. ქართული ეროვნული გენიოსი.
 თარგმანი სათანადო სტატიისა, რომელიც რუსულ გაზეთებში გა-
 მოქვეყნდა.

„ქართული“ 1937 წ. № 4, აპრილი, № 1-12

საბავშვო ჟურნალის ეს ნომერი მიძღვნილია შ. რუსთაველის იუბილე-
 სადმი. აქ, სხვათა შორის, მოთავსებულია შემდეგი მასალა:

1. *სიმონ ჯვარიანი*. *წამ აკადემიკოსი* *ს. ქართული*. *ქართული* *ნ. შ. ა.*
ქართული (2-3):

— სიმონ ჯვარიანი. ვისი სურათია? ქართ. თარგმანი ლ. ა.
 ქართული (2-3).

თარგმანი სიმონ ჯვარიანის სათანადო წერილისა, რომელიც დაი-
 ბეჭდა ჟურნალ „ქართული“-ში.

2. „ვ. ტ.“ მე-34-41, 87-88, 139 (ნაწ.), 1363, 1740 (ნაწ.) ტა-
 პების თარგმანი, შესრულებული ივ. ქართულიანის მიერ, პროფ.
 ლ. მელიქსეთ-ბეგის რედაქციით (5-6, 7-8, 10, 11).

3. *სიმონ ჯვარიანი* *„ქართული“-ზე*, *ქართული*. *ქართული* *ნ. შ. ა.*
ქართული (12):

— აფორიზმები „ვეფხისტყაოსნი“-დან. ქართულად თარგმანი ივ.
 ქართულიანმა (12).

16 აფორიზმების თარგმანი.

ნომერს დართული აქვს 6 სურათი: 1. [შ. რუსთაველი] ი. თოიძისა
 (გვ. 1); 2. შ. რუსთაველი. ქანდაკება ი. ნიკოლაძისა (5); 3. რუსთაველის
 პორტრეტი. წარმოდგენილია საკონკურსოდ დევიზის ქვეშ „მგოსანი“ (7);
 4. ტარიელი. სურ. ი. თოიძისა (9); 5. ნესტან-დარეჯანი წერილისა სწერს
 ტარიელს. სურ. ქობულაძისა (10); ტარიელის ბრძოლა. სურ. ს. ქობუ-
 ლაძისა (11).

«*მორჩეუბის დროისათვის*» 1937 № 3, სვ 55—66;

ნიქა მისაქაძის სტატიაზე *„საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის დაშლის მიზეზები“* (დაბეჭდილია *„საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის“* № 3, სვ 55—66).

შოთა რუსთაველი. ავთანდილი მიდის ტარიელის საძებნელად. თარგმნა გ. ასატურმა.

154—234 ტაბლების თარგმანია.

27.

«*მორჩეუბის ჯიშისათვის*» 1937 წ. 6.VIII № 179;

„საქართველოს“ № 179 (დაბეჭდილია *„საქართველოს“* № 179).

ნიქა მისაქაძის სტატიაზე *„საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის დაშლის მიზეზები“* (დაბეჭდილია *„საქართველოს“* № 179).

შ. შ. შ. № 31.

28.

«*ქართული პრესა*» 1937 წ. 8.IX № 27;

ნიქა მისაქაძის სტატიაზე *„საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის დაშლის მიზეზები“* (დაბეჭდილია *„საქართველოს“* № 27).

შოთა რუსთაველის ხალხური ბიოგრაფია.

თარგმანია ქართულსა და რუსულ გაზეთებში გამოქვეყნებული სათანადო წერილისა. დართული აქვს სურათი: შოთა რუსთაველის ძეგლის ზღაპრი, დამზადებული მოქანდაკე მერაბიშვილის (დედანში შეცდომითაა: ლორაბიშვილის, sic) მიერ.

29.

«*ქართული პრესა*» 1937 წ. 16.IX № 213;

ნიქა მისაქაძის სტატიაზე *„საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის დაშლის მიზეზები“* (დაბეჭდილია *„საქართველოს“* № 213).

შოთა რუსთაველის ხალხური ბიოგრაფია.

თარგმანია ქართულსა და რუსულ გაზეთებში გამოქვეყნებული სათანადო წერილისა (იხილეთ № 28). დართული აქვს სურათი: ტარიელი და ვეფხვი. სურ. ირ. თომისა.

30.

«*ქართული პრესა*» 1937 წ. № 31;

„საქართველოს“ № 31 (დაბეჭდილია შეცდომით: *„საქართველოს“*).

ნიქა მისაქაძის სტატიაზე *„საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის დაშლის მიზეზები“* (დაბეჭდილია *„საქართველოს“* № 31).

მიხეილ ჩიქოვანი. შოთა რუსთაველი და ხალხური შემოქმედება. თარგმანია რუსულიდან გაზ. „Правда“-ში დაბეჭდილი წერილისა.

«*Արკაი*» 1937 թ. № 3, სქ 7—14.

ჟურნალი მიძღვნილია შ. რუსთაველის იუბილესადმი.

აქ მოთავსებულია:

1. შოთას სურათი.

2. *ღ[აგა რია] ჯ[ა რაყ ხოჯა ნ]* (დაბეჭდილია შეცდომით:

4. *ღ.*) *ნიქა მიაქაქიქი* (7—9).

— *ლ[აზარე] კ[არაპეტრიანი]*. შოთა რუსთაველი (7—9).

შდრ. ზევიტ, № 27.

3. *ნიქა მიაქაქიქი. ღნაძნაძირ. საქსრყანაფე. შარყამ. ჟანან სხეკან* (10—11):

— შოთა რუსთაველი. ვეფხისტყაოსანი. პროლოგი. თარგმ. ვაჰან ტერიანმა (10—11).

3. ტ. პირველი 12 ტაეპის თარგმანია, შესრულებული ვ. ტერიანის მიერ.

4. *ნიქა მიაქაქიქი. სსითან-ზარხჷანის ზამაღს ქე აქ-რაზარის (ზამაღს «ღნაძნაძირ»-ქე). ქრავ. შარყამ. ჯიქი. ჟა რაყ ხოჯა ნ* (12—14):

— შოთა რუსთაველი. წიგნი ნესტან-დარეჯანისა საყვარელსა წინაშე მიწერილი. თარგმანი ივ. კარაპეტრიანისა (12—14).

3. ტ. 17 ტაეპის (1355—1372, 1356-ის გამოკლებით) თარგმანია.

32.

«*ფრესთარ*» 1937 թ., 15.XII № 285 და 23.XII № 292.

მიძღვნილია შ. რუსთაველის იუბილესადმი.

აქ მოთავსებულია:

1. *ნიქა მიაქაქიქი. ღნაძნაძირ-ქი ზაქსრის ათაღსნ ქარყამანთ-ქიკან:*

— ნორაჯ. ვეფხისტყაოსნის პირველი სომხური თარგმანი.

2. *ნიქა მიაქაქიქი. ღნაძნაძირ. ზაქსრის ზაქსრის ათაღსნ ქარყამანთ-ქიკან რძ. რათათქანეტი, 1860 թ.:*

— შოთა რუსთაველი. ვეფხისტყაოსანი (პირველი სომხური თარგმანი—ეკ. ბასტამიანცისა, 1860 წ.).

ვადმონაბეჭდილია ჟურნალ «*ჟიონი*»-იდან 1860 და 1862 წ. იხ. № 1.

